

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ - СКОПЈЕ
Институт за безбедност, одбрана и мир

**УЧЕСТВОТО НА
АРМИЈАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
ВО МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ И
ПРИДОНЕСОТ ЗА МЕЃУНАРОДНИОТ МИР**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Кандидат:

М-р. Мухаедин Беља

Ментор:

Проф. д-р. Билјана Ванковска

Скопје, септември 2017

*Оваа докторска дисертација им ја посветувам
на две генерации, моите родители Зенун и Џемазире
како и на мојот син Фламур*

„Не можеме сите да правиме големи работи.
Но сите можеме да правиме мали работи со голема љубов.“

Мајка Тереза

СОДРЖИНА

ВОВЕД	5
ГЛАВА I. МЕЃУНАРОДНИ МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	13
1. ПОИМ ЗА МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	13
1.1. МИРОВНИ МИСИИ.....	13
1.2. ХУМАНИТАРНИ МИСИИ.....	21
1.2.1. Мисии за хуманитарна помош	22
1.2.2. Хуманитарна интервенција.....	24
1.3. МЕЃУНАРОДЕН МИР	30
1.3.1 Зкана по мирот	31
1.3.2. Акт на агресија.....	33
1.3.3. Човековите права и меѓународниот мир	34
1.4. ОПЕРАЦИИ ЗА ПОДДРШКА НА МИРОТ И ОПЕРАЦИИ ОД КРИЗНИОТ МЕНАЏМЕНТ	36
2. ОРГАНИЗАЦИЈА НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ И МИРОВНИТЕ МИСИИ	38
2.1. ТИПОВИ НА МИРОВНИ МИСИИ НА ООН	41
2.2. ИСТОРИЈАТ НА МИСИИТЕ ПРЕДВОДЕНИ ОД ООН	45
2.2.1. Корејската војна	47
2.2.2. Суецката криза.....	49
2.2.3. Мисиите на ООН на просторот на поранешна Југославија	51
2.3. ПРЕДИЗВИЦИ НА ООН ВО ОДНОС НА МИРОВНИТЕ И ВОЕНИТЕ МИСИИ	56
3. СЕВЕРНОАТЛАНТИСКАТА ДОГОВОРНА АЛИЈАНСА И МИСИИТЕ ЗА ПОДДРШКА НА МИРОТ	59
3.1. НАТО И ОПЕРАЦИИТЕ ЗА ПОДДРШКА НА МИРОТ.....	59
3.1.1. Политиката на НАТО за развој на распоредливи капацитети и способности	61
3.1.2. Политика на НАТО во однос на придонесот во операциите за поддршка на мирот	63
3.2. КРАТОК ПРЕГЛЕД НА ЗАВРШЕНИ МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ ОПЕРАЦИИ НА НАТО	66
3.2.1. Мировните мисии на НАТО на Балканот.....	68
3.2.2. Хуманитарни мисии на НАТО	69
3.2.3. International Security Assistance Force (ISAF) во Авганистан	70
3.2.4. Интервенцијата на НАТО во Либија во 2011 година	71
3.3. КРАТОК ПРЕГЛЕД НА АКТУЕЛНИ МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ ОПЕРАЦИИ НА НАТО	72
3.3.1. Resolute Support Mission во Авганистан	72
3.3.2. Мисијата KFOR на Косово.....	74

3.4. ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА НАТО ВО ОДНОС НА МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	76
4. ЕВРОПСКАТА УНИЈА И ОПЕРАЦИИТЕ ЗА КРИЗЕН МЕНАЏМЕНТ.....	77
4.1. ЕУ И МИРОВНИТЕ МИСИИ НА ООН	78
4.1.1. АЛТЕА во Босна и Херцеговина	81
4.1.2. Мисијата EULEX на Косово.....	82
4.2. ПРЕДИЗВИЦИ НА ЕУ ВО ОДНОС НА ОПЕРАЦИИТЕ ОД КРЗНИОТ МЕНАЏМЕНТ	83
ГЛАВА II. ПРИДОНЕС НА ЗЕМЈИТЕ ОД ЈАДРАНСКАТА ПОВЕЛБА ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	85
1. ЗАЕДНИЧКИ ПРОЕКТИ ВО РАМКИТЕ НА ЈАДРАНСКАТА ПОВЕЛБА.....	85
2. ПРИДОНЕСОТ НА АЛБАНИЈА ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	86
2.1. ЗАВРШЕНИ МИСИИ	87
2.2. АКТУЕЛЕН ПРИДОНЕС	90
3. ПРИДОНЕСОТ НА ХРВАТСКА ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	92
3.1. ЗАВРШЕНИ МИСИИ	93
3.2. АКТУЕЛЕН ПРИДОНЕС	94
4. ПРИДОНЕСОТ НА ЦРНА ГОРА ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ.....	97
4.1. ЗАВРШЕНИ МИСИИ	98
4.2. АКТУЕЛЕН ПРИДОНЕС	99
5. ПРИДОНЕСОТ НА БИХ ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ.....	99
5.1. ЗАВРШЕНИ МИСИИ	101
5.2. АКТУЕЛЕН ПРИДОНЕС	102
6. ПРЕДИЗВИЦИ И ИСКУСТВА ОД УЧЕСТВОТО НА ЗЕМЈИТЕ ОД ЈАДРАНСКАТА ПОВЕЛБА ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	103
ГЛАВА III. ПОЛИТИКА И КАПАЦИТЕТИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПРИДОНЕС ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	109
1. НОРМАТИВНО ПРАВНИ ОСНОВИ ЗА ПРИДОНЕС ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	109
2. ПОЛИТИКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПРИДОНЕС ВО МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	113
3. ДЕКЛАРИРАНИ КАПАЦИТЕТИ И СПОСОБНОСТИ ЗА ПРИДОНЕС ВО МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ ВОДЕНИ ОД НАТО	118

4. ДЕКЛАРИРАНИ КАПАЦИТЕТИ ЗА ПРИДОНЕС ВО ОПЕРАЦИИТЕ НА ЕУ ЗА КРИЗЕН МЕНАЏМЕНТ	120
5. ДЕКЛАРИРАНИ КАПАЦИТЕТИ И СПОСОБНОСТИ НА РЕГИОНАЛНА ОСНОВА	122
5.1. Бригадата на Југоисточна Европа - SEEBRIG.....	123
5.2. Балкански медицински наменски сили.....	123
ГЛАВА IV. ПРИДОНЕС НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	125
1. РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА КАКО „КОНЗУМЕР“ НА МИРОТ И БЕЗБЕДНОСТА.....	125
2. РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ПРИДОНЕСУВАЧ ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	128
3.ПРИДОНЕС ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ ВОДЕНИ ОД ООН.....	130
3.1. Придонесот на АРМ во „UNITED NATIONS INTERIM FORCE IN LEBANON“	131
4.ПРИДОНЕСОТ ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ ВОДЕНИ ОД НАТО	132
4.1. УСПЕШНО ЗАВРШЕНИ МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	132
4.2.1. Придонесот на АРМ во „International Security Assistance Force“	132
4.2.2. Придонесот на АРМ во „Iraqi Freedom“.....	135
4.3. АКТУЕЛЕН ПРИДОНЕС	137
4.3.1. Придонесот на АРМ во „Resolut Support Mission“.....	137
4.3.2. Придонесот на АРМ во „KFOR“	139
5. ПРИДОНЕСОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ОПЕРАЦИИТЕ НА КРИЗНИОТ МЕНАЏМЕНТ НА ЕУ	140
5.1. Придонесот на АРМ во „ALTHEA“	140
5.2. Придонес на АРМ во борбените групи на ЕУ	142
5.2.1. Придонес во борбената група на ЕУ 2012/2	143
5.2.2. Придонес во борбената група на ЕУ 2014/2	144
6. ПРИДОНЕСОТ ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ ПРЕКУ РЕГИОНАЛНИТЕ ПРОЕКТИ	145
6.1. Бригадата на Југоисточна Европа	145
7. АНГАЖИРАЊЕ НА АРМ ВО ПОДДРШКА НА ПОЛИЦИЈАТА И ДРУГИТЕ ДРЖАВНИ ИНСТИТУЦИИ	147
8. ФИНАНСИСКИ ИМПЛИКАЦИИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ОД ПРИДОНЕСОТ ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	150
8.1. Општи констатации.....	150

8.2. ПРЕГЛЕД НА ПЕРСОНАЛОТ ВО МО И АРМ ВО ПЕРИОДОТ 2007-2016 ГОДИНА	154
8.3. ИЗДВОЈУВАЊА ЗА ПОТРЕБИТЕ НА ОДБРАНАТА ВО ПЕРИОДОТ 2003 – 2016 ГОДИНА	156
8.4. ТРОШОЦИ ЗА ПРИДОНЕС ВО МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ ВО ПЕРИОДОТ ОД 2003-2016 ГОДИНА	159
ГЛАВА V: ПРЕДИЗВИЦИ, ИСКУСТВО И НАУЧЕНИ ЛЕКЦИИ НА ПРИПАДНИЦИТЕ НА АРМ ОД УЧЕСТВОТО ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	163
1. ПРЕДИЗВИЦИ ПОВРЗАНИ ЗА МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	163
2. ИСКУСТВА ОД ПРИДОНЕСОТ ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	167
3. НАУЧЕНИ ЛЕКЦИИ ОД УЧЕСТВОТО ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ	172
3.1 ЦЕНТАР ЗА НАУЧЕНИ ЛЕКЦИИ ВО СОСТАВ НА АРМ	178
4. ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО	184
4.1. ВРЕМЕНСКА РАМКА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО И КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРИМЕРОКОТ	184
4.2. АНАЛИЗА НА ДОБИЕНИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО	189
ЗАКЛУЧОК	204
ЛИТЕРАТУРА	212
КРАТЕНКИ	231
ПРИЛОГ БР. 1. - ШТО ДРУГИТЕ РЕКОА ЗА НАШИТЕ МИРОВНИЦИ	234
ПРИЛОГ БР. 2. АНКЕТА	245

ВОВЕД

Стратегиски цели и приоритети на Владата на Република Македонија се полноправното интегрирање во европските и евроатлантските структури. Односно, од самиот почеток на осамостојувањето, Република Македонија одлучи својата иднина да ја гради како полноправен член на западноевропските интегративни процеси, односно да стане полноправна членка на НАТО и на ЕУ. Ваквата политичка и стратешка одлука на Република Македонија ќе биде водилка во процесот на изградбата на државните институции и спроведувањето на реформите во сите сегменти на општеството вклучително и во одбраната.

Република Македонија веднаш по осамостојувањето се соочи со низа фактори кои имаа силно влијание врз нејзината политичка определба и безбедност. Со донесувањето на Уставот во 1991 година, Република Македонија се конституира како суверена и демократска држава, во која суверенитетот и територијалниот интегритет се неделиви и неотуѓиви, и доби уставно - правен легитимитет за извршување на своите функции вклучително и организирање на свој систем за одбрана со своја армија.

Оттогаш, Република Македонија континуирано работи на организирање, развивање и опремување на сопствен и респективен одбранбен систем со примарна цел да го штити територијалниот интегритет и суверенитет, способен за одвраќање на агресија, превентивно да делува и да ги отстранува сите видови на загрозувања по безбедноста на државата. Додека секундарна цел на системот за одбрана, односно на Армијата на Република Македонија е да придонесува во одржувањето и заштитата на меѓународниот мир и безбедност како одговорен член на меѓународната заедница во која припаѓа и Република Македонија.

Во таа насока, Република Македонија се одлучи за изградба на современ одбранбен систем поддржан со соодветна инфраструктура и мала, мобилна, високо професионална, одбранбено ориентирана, армија способна и подготвена да обезбеди реално одвраќање на агресорот(ите).

Токму заради тоа уште од осамостојувањето на Република Македонија, една од основните цели беше и достигнувањето на стандардите на модерните армии што важат за развиените земји, како и создавање на вооружена сила која според својата концепциска структура ќе биде компатибилна со современите армии и НАТО, што е еден од битните предуслови за учество во мировните и хуманитарни мисии.

Република Македонија во процесот на изградбата на вооружените сили се соочи со внатрешните и надворешните предизвици како детерминанти за нејзино учество во мировни и хуманитарни мисии.

Од предвидената потребата за мала, мобилна, професионална, одбранбено ориентирана армија според стандардите на земјите членки НАТО, Република Македонија во изминатиот период разви широка воено - политичка соработка со земјите членки на НАТО, што ни овозможи да извлечеме јасни правци кон реструктурирањето на АРМ. Компатибилноста на АРМ мора да биде воспоставена во сите сфери на организацијата изградена врз принципите на земјите членки на НАТО, но не заборавајќи на националните особености на државата и националните интереси.

Ваквата стратегиска определба придонесе Република Македонија да воспостави широка политичка, економска, воена и друг вид на соработка на билатерален, регионален и мултилатерален план. Во овој процес особено значајна беше соработката со НАТО, со ЕУ и со САД кој силно влијаеше врз детерминирањето на одбранбениот систем и концептуалното структурирање на АРМ. Вклучувањето во механизмите на НАТО кои се однесуваат на вежбите, обуката, а посебно на Партнерството за мир (ПЗМ) и Процесот на анализа и преглед на НАТО (Planning and Review Process – PARP) и овозможи на Република Македонија да извлече јасни насоки за трансформацијата на АРМ и за спроведувањето на реформите во одбраната.

На патот кон изградба на самостојна одбрана и професионална распоредлива и интероперативна Армија нашата земја се соочи со бројни предизвици кои на самиот почеток ја направија „конзумент на мир“ преку

мисијата на ООН „UNPREDEP“ (United Nations Preventive Deployment Forces), за потоа преку процесот на трансформација и пристапувањето кон механизмите на НАТО и на ЕУ да прерасне во земја „извозник на мир“ преку учеството во меѓународните мисии предводени од ООН, НАТО, ЕУ и други мултинационални коалиции. Тоа придонесе нашата земја да изгради современа и интероперативна армија согласно стандардите на земјите членки на НАТО и на ЕУ. Интероперативноста е битен предуслов за секоја армија да може да учествува во заеднички, односно здружени меѓународни мировни и хуманитарни мисии.

Придонесот на Република Македонија кон меѓународниот мир, односно кон мировните и хуманитарни мисии започнува со првата Одлука на Собранието за учество во мисијата „ISAF“ (International Security Assistance Forces) во Авганистан со испраќање на двајца штабни офицери од август 2002 година (Јаневски, 2016, p. 28).

Придонесот на Република Македонија се прошири и во втората мировна операција предводена од САД „Слобода за Ирак“ (Iraqi Freedom) во Ирак во периодот 2003-2008 година, потоа во мисијата на ЕУ во Босна и Херцеговина „ALTHEA“ од 2006 година. -, во мисијата на ООН во Либан – „UNIFIL“ од 2007 година и во мисијата на НАТО во Авганистан „Resolute Support Mission“ од 2015 година. Исто така, Република Македонија од 1998 година дава и логистичка поддршка на силите на „KFOR“ на НАТО стационирани во Косово преку Координативниот Центар на Република Македонија (Host Nation Support Coordination Centre - HNSCC).

Придонесот кој го дава АРМ со единици и штабни офицери во мировните и хуманитарни мисии претставува највидлив резултат на развојот на оперативните способности на АРМ и примерно преставување на Република Македонија. Актуелниот придонес на нашата земја во мировните и хуманитарни мисии во 2017 година е со 43 воен персонал или околу 2% од копнената структура на АРМ во рамките на три меѓународни мисии и тоа „ALTHEA“ во БиХ, „UNIFIL“ во Либан и во „Resolute Support Mission“ во Авганистан (Србиновски,

2017, пар.11). Процентуално земено ваквиот придонес на нашата земја е високо вреднуван од страна на членките на НАТО и истиот е повисок и од некои земји членки на Алијансата. Тоа е показател дека Република Македонија де факто се однесува како земја членка на Алијансата, притоа споделувајќи ги обврските и одговорноста со меѓународната заедница во борбата против тероризмот и зачувувањето на меѓународниот мир и безбедност.

Ваквата политичка заложба на Република Македонија проследена е и со значителни финансиски импликации кои во периодот 2002-2016 година изнесуваат над 81 милиони евра (Бела книга на одбраната, 2012, р. 65; Министерство за одбрана, 2017). Брзиот развој на воената технологија и вооружувањето пред армиите, поставува нови барања кои се однесуваат на пополнувањето на армиите и со материјално - технички средства неопходни за изведување на воени и хуманитарни дејствија и стандардизација на опремата, согласно барањата на НАТО. Колку и дали може стопанството да го издржи оптоварувањето кое произлегува од потребата за издвојување на ресурси за овие цели? Затоа државата големо внимание треба да му посвети на планирањето и не смее да дозволи развојот на армијата негативно да се одрази врз останатите функции на државата, а посебно не врз економијата. Според тоа, обликот на организацијата на армијата е условен од општествено - економските и техничко - технолошките карактеристики на развојот во овој домен и од сопствените можности и потреби.

Учеството на АРМ во мировни и хуманитарни мисии и придонесот кон меѓународниот мир како предмет на истражување е современ и многу актуелен. Армијата на Република Македонија подолго време е навлезена во процесот на придонесувањето во овие мисии предводени од ООН, ЕУ, НАТО и САД според стратегиските определби и цели за членство во НАТО, промовирани од страна на сите досегашни Влади на Република Македонија.

Така, денес, Република Македонија има декларирано и одржува свои капацитети и способности за изведување на мировни и хуманитарни мисии под водство на НАТО, на ЕУ и на ООН. Базенот на декларирани капацитети и

способности за НАТО и за ЕУ водени операции вклучува околу 1, 500 припадници на АРМ. Истиот базен на декларирани сили ќе се користи и за евентуални поголеми меѓународни мисии предводени од ООН (Бела книга на одбраната, 2012, р.48; ГНПЧ 2015/2016, 2015, р.122-123).

Тоа е јасен показател дека Република Македонија и понатаму останува на определбата за учество во мировните и хуманитарните мисии предводени од ООН, НАТО и ЕУ и недвосмислено и одлучно да го даде својот придонес во справувањето со безбедносните предизвици и заканите по меѓународниот мир и безбедност. Фактите говорат дека ниту една нација не може да се справи одвоено со безбедносните предизвици и заканите кои го загрозуваат меѓународниот мир и безбедност. Единствена вистинска стратегија за успешно справување со заканите е глобално и координирано делување на сите нации. Во рамките на ова истражување ќе се задржиме само на учеството на АРМ во мировни и хуманитарни мисии и нејзиниот придонес за меѓународниот мир - научените лекции во тој процес.

Целта на ова истражување е да се истражи во колкава мерка учеството на АРМ во мировни и хуманитарни мисии кореспондира со националните потреби и интереси и колкав треба да биде придонесот кон меѓународниот мир. Да се даде критичка анализа на придонесот на АРМ во мировните и хуманитарни мисии предводени од ООН, од НАТО и од ЕУ. Дали придонесот на АРМ кон овие мисии е корисен и влијае врз унапредувањето на безбедноста на национално и на меѓународно ниво или не. Кои се научените лекции од досегашното учество и можноста за исполнување на ветеното кон НАТО. Дали научените лекции и искуствата од учеството во мисиите се корисни и се имплементираат во АРМ, односно дали истите влијаат на зголемувањето на интероперативноста, обученоста и борбената готовност на АРМ и друго. Исто така, ќе понудиме конкретни предлози чие имплементирање значително би влијаело врз зголемувањето и унапредувањето на интероперативноста на АРМ и безбедноста на Република Македонија.

Предмет на истражувањето е „придонесот на Република Македонија, како одговорен член на меѓународната заедница, кон одржувањето и заштитата на меѓународниот мир и безбедност преку конкретното учество на единиците на АРМ во мировни и хуманитарни мисии водени од ООН, НАТО и ЕУ. Поконкретно предметот на ова истражување се состои во проучување на следните сегменти:

- анализирање на нашите доктринарни ставови и определби со доктринарните ставови и определби на малите земји, земајќи ги како предмет на анализа; специфичностите, ограничувањата, можностите и дострелите на малите земји и нивните вооружени сили;
- трансформирањето на АРМ во армија учесник во мировни и хуманитарни мисии кое подразбира следење и вградување на современите достигнувања, трендови и тенденции во развојот на современите армии;
- пристапот и учеството на АРМ во мировни и хуманитарни мисии подразбира преземање истражувачка анализа на досегашните искуствата на членките на НАТО, нивниот пристап, посебно научените лекции во настојувањето да ги задоволат потребите и можностите;
- финансиските импликации од придонесот на единиците на АРМ во мировните и хуманитарни мисии – придобивки и слабости;
- регионалната безбедносна соработка и нејзиниот придонес кон зголемувањето на меѓународната безбедност и политиката на добрососедство и соработка во регионот на Западен Балкан и Југоисточна Европа;
- научените лекции од придонесот во мировните и хуманитарни мисии и нивното влијание врз реформите во одбраната и унапредувањето на интероперативноста на АРМ со земјите членки на НАТО.

Главната хипотеза која ќе ја тестираме во рамките на ова истражување е дека „стратешките определби на надворешната и безбедносната политика на Република Македонија за полноправно членство во НАТО и во ЕУ како и определбата за учество во мировните и хуманитарни мисии значително влијае врз реформите во АРМ и нејзината подготвеност за остварување на нејзината уставна

функција – заштита на територијалниот интегритет и суверенитет на државата. Односно преку учеството на АРМ во мировни и хуманитарни мисии Република Македонија активно придонесува кон унапредувањето на безбедноста и одржувањето на меѓународниот мир.“ Додека варијабли на истражувањето се „учество на АРМ во мировни и хуманитарни мисии“ како независна варијабла и „степенот на заштита и одржување на меѓународниот мир и безбедност“ како зависна варијабла.

Со овој труд ќе се потрудиме критички да анализираме, врз основа на теориски концепти да доајдеме до научни сознанија за Учеството на АРМ во мировни и хуманитарни мисии како придонес за меѓународниот мир, ќе се откријат и опишат појавите, ќе се предложат одредени можни решенија во процесот на Учеството на АРМ во мировни и хуманитарни мисии како придонес за меѓународниот мир.

Практичното значење на истражувањето е добиените сознанија од истражувањето да послужат како една реална рамка за измена и дополна на одделни документи, со јасно презентирање на заклучоци за правилен развој на АРМ и рационално учество во мировни и хуманитарни мисии и практична примена на научените лекции.

Општественото значење на истражувањето неминовно произлегуваат од потребите, интересот и напорите на Република Македонија да изгради мала, професионална, мобилна и ефикасна современа армија способна да го заштити нејзиниот суверенитет и територијален интегритет, како и намалувањето на опасностите од можни загрозувања и придонес за меѓународниот мир.

Поставената хипотеза и варијаблите ќе ги тестираме преку користењето на методолошките техники за истражување изразени преку анализа на содржина на документите, спроведена анкета со прашалник врз припадници на АРМ кои учествувале во мировни и хуманитарни мисии, квалитативна анализа на податоците и други техники. На овој начин ценам дека најреално ќе одговорам на поставените цели, предмет и хипотези на истражувањето.

ГЛАВА I. МЕЃУНАРОДНИ МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

1. ПОИМ ЗА МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Придонесот на меѓународните и регионалните организации како и на поедини држави кон меѓународниот мир и безбедност, односно кон мировните и хуманитарните операции е многу актуелен предизвик кој е предмет на истражување на многу автори, владини и невладини организации. Во рамките на овој докторски труд ќе изнесеме дел од нивните видувања и дефиниции за тоа што се подразбира под поимите мировни и хуманитарни операции. Придонесот на Република Македонија во мировните и хуманитарни мисии не е доволно истражен од страна на научната фела иако постојат одредени истражувања направени од страна на државните институции и некои невладини организации. Сметаме дека ова истражување систематизирано и реалистично ќе ја елаборир состојбата во овој домен во нашата земја, но и ќе даде реална слика на конкретниот придонес кој Република Македонија во континуитет го дава кон заштитата на светскиот мир и безбедност преку нејзиниот петнаесет годишен придонес во мировните и хуманитарни мисии водени од ООН, од НАТО и од ЕУ.

За да имаме посеопфатен и попрецизен преглед за тоа што се подразбира под терминот мировни и хуманитарни мисии кои се изведуваат за заштита на мирот и безбедноста во рамките на ова поглавие попрецизно ќе ги определиме истите.

1.1. Мировни мисии

Во основа, не постои општо прифатена дефиниција меѓу научните работници, владите и меѓународните организации за тоа што претставуваат мировните мисии, кои се клучните разлики меѓу нив. Владите и меѓународните организации се склони да карактеризираат различни видови на воени активности како мировни мисии со цел да направат обид да ги легитимизираат

своите воени активности (Finnemore, 2003, p. 12-13). Така, на пример, интервенцијата на Русија во Чеченија беше категоризирана како „мировна операција“ од страна на рускиот претседател Путин, но САД и НАТО ја категоризираа како чин на агресија. Сличен е и случајот со операцијата на САД во Ирак за време на Втората заливска војна: за САД оваа акција беше мировна, а за Русија акт на агресија.

Во основа, мировните мисии, подразбираат распоредување на сили, односно присуство на терен во согласност со сите засегнати страни (Daglas, 1993). Тоа претставува техника преку која се прошируваат можностите за превенција со минимална употреба на сила. Употребата на сила е дозволена само во случај на самоодбрана согласно принципите на Повелбата на ООН (Василевски, 2002). Исто така, често се среќава и појавата на превентивно дејствување преку кое им се дава приоритет на употребата на ненасилните методи на разрешување на конфликтот меѓу спротивставените страни преку примена на дипломатски притисок со обезбедување на разни облици на олеснувања од трета страна (Carment and Schanabe, 2003).

Мировните мисии опфаќаат цела низа на механизми и инструменти кои се применуваат во зависност од конкретната ситуација кои вклучуваат превентивно дејствување за да се избегне конфликтот или да се раздвојат завојуваните страни. Притоа се користат различни термини за да се означи конкретна активност која се превзема. Истите најчесто се предводени од некоја меѓународна организација како ООН, од некој воен сојуз, алијанса или унија како НАТО, ЕУ или пак од *ad hoc* мултинационални коалиции кои понекогаш се спротивни на меѓународното право. Секоја мировна операција има свој мандат кој го определува оној кој ја воспоставува операцијата (најчесто мандатот и го дава Советот за безбедност на ООН), како и една или повеќе водечки држави со конкретно дефинирани мисии и цели кои треба да се спроведат.

Мировните мисии најчесто се преземаат во подрачјата каде што има или се очекува да има вооружен судир, односно конфликт. Согласно принципите на Повелбата на ООН, мировна операција може да се преземе само во ситуации

кога постои согласност од спротивставените страни тоа да се направи. Ваквите случаи беа карактеристика за време на Студената војна, најчесто во ситуации кога судрени беа две држави (Индија и Пакистан) или спротивставени сили во рамките на една држава (Кипар). Меѓутоа, праксата покажа дека голем дел од мировните мисии по Студената војна се воспоставуваат на барање на страните кои првично презеле воена акција во одредена држава. Како пример може да ги земеме воената интервенција во Авганистан и Втората заливска војна од 2003 година.

Имено, после терористичките напади во САД во 2001 година, САД објавија глобална војна против поддржувачите на тероризмот. Притоа како земји поддржувачи на меѓународниот тероризам беа посочени Авганистан и Ирак. Соочени со последиците од терористичкиот напад на Светскиот трговски центар во Њујорк, САД побараа од страна на Советот за безбедност да авторизира воена операција за борба против тероризмот. Советот за безбедност на ООН авторизира воена акција за борба против тероризмот против талибанскиот режим во Авганистан при што оваа воена операција доби меѓународно правен легитимитет. Притоа во 2001 година беше симнат талибанскиот режим и беше воспоставена мисијата „ISAF“ (International Security Assistance Force). Меѓутоа, во однос на барањето да се авторизира и воена акција против Ирак, односно против режимот на Садам Хусеин кој исто така, беше посочен како поддржувач на тероризмот, Советот за безбедност на ООН не донесе таква одлука. Во таа ситуација, САД поддржани од Обединетото Кралство формираа заедничка воена коалиција и превзедоа воена акција против Ирак во 2003 година и го симнаа од власт Садам Хусеин. Оваа воена акција беше спротивна на меѓународното воено право, но откако беше симнат Садам Хусеин од власт, САД побараа мандат од Советот за безбедност на ООН за да одобрат мировна мисија за воспоставување на мир во Ирак.

Во последните седум декади меѓународните мировни и хуманитарни мисии константно еволуираат, се адаптираат на предизвиците и заканите во околината во која тие се изведуваат. Меѓународните операции поминаа низ

серија на фундаментални трансформации од нивната оригинална природа и намена. Соодветно на еволуирањето на меѓународните мировни операции, еволуираа и концептите за нивното поимање. Во основа истражувачите идентификувале неколку етапи во развојот на меѓународни мировни операции кои се карактеристични за одреден временски период. Поделбата најчесто се засновува на три главни фактори и тоа: нивото на употребената воена сили во операцијата, видот и комплексноста на задачите кои ги извршуваат цивилните структури и споделената одговорност меѓу ООН и регионалните организации (Kenkel, 2013, p.125).

Повеќето автори се согласуваат со тоа дека првата генерација на меѓународни мировни операции ја сочинуваат класичните мировни операции (Bellamy, Williams and Griffin, 2010, p.175-76; Kenkel, 2013, p.125; St-Pierre, 2008, p.3). Оваа генерација на меѓународни мировни операции го опфаќа периодот од крајот на Студената војна со крајот на осумдесеттите години од минатиот век. Овие меѓународни мировни операции мораа да имаа авторизација и мандат од Советот за безбедност на ООН. Во овој период меѓународните мировни операции беа со мисија да ги менаџираат војните меѓу државите кои имаа потенцијал да прераснат во глобален конфликт. Односно, првично меѓународните мировни мисии „се однесуваа на распоредување на неутрални сили меѓу страните во конфликтот со цел да се прекинат непријателствата, да се поддржи примирјето или да се надгледува имплементирањето на мировниот договор“ (St-Pierre, 2008, p.1). Силите во овие мисии беа претежно составени од мали, средни и неутрални членки на ООН чија мисија беше да се воспостави тампон зона, да се редуцира контактот меѓу судрените страни, да се спречи ескалација на насилствата, да се надгледува границата со крајна цел да се создадат политички услови за преговори или посредување (Bellamy, Williams and Griffin, 2010, p. 175-176; Hillen, 1998, p.79).

Општи карактеристики на мировните операции од Првата генерација се:

- „мировни операции воспоставени заради спорови во процесот на деколонизација;

- беа воспоставени само во кризните региони каде што беше постигната согласност на членките на Советот за безбедност на Обединетите нации;
- мировните сили гарантираа за договорите усвоени во рамките на Обединетите нации;
- во поделениот Совет за безбедност на Обединетите нации, каде што секогаш постоеше ривалитет меѓу постојаните членки немаше согласност за воени колективни акции во духот на гл. 7 од Повелбата на Обединетите нации, туку понекогаш беше можно постигнување на согласност за примена на ненасилни, односно послаби сили. Многу конфликти, пред сè заради напнатоста меѓу Истокот и Западот, воопшто не беа разгледувани во Советот за безбедност на Обединетите нации;
- не постоеја стандарди за нивното водење и затоа требаше да се дефинираат повеќе или помалку обврзувачки начела на нивниот тек“ (Митревска, 2010, p.10-11).

Со оглед на својата пасивна природа и цврста основа во решавањето на спорот класичните мировни операции го понесоа товарот на творци на смрзнатите конфликти и дестимулатори на нивното конечно решавање.

Меѓутоа, со крајот на студената војна пораснаа и активностите на ООН во ситуациите кога беше нарушен меѓународниот мир и безбедност. Тоа пред се се должеше на настанувањето на нови држави, но и на долгогодишните „смрзнатаи“ проблеми во рамките на државите. Тоа доведе до зголемен ангажман на ООН во разрешувањето на внатрешните конфликти во рамките на една држава, наспроти меѓународните (Георгиева 2004, 163). Агнажманот на ООН во справувањето со овие активности бараше мултидимензионален и сеопфатен пристап драстично различен од традиционалниот пристап. Тоа вклучуваше справување со „милитантни групи и вооружени цивили со низок степен на дисциплина, проширување на хуманитарната криза и колапс на државните институции“ (Георгиева, 2004, p. 163). За разлика од

традиционалните операции кои беа преземани после прекилот на непријателствата, но пред завршувањето на мировните преговори, мултидимензионалните операции се преземаа после потпишаниот мировен договор и истите бараа посеопфатен пристап со цел успешно имплементирање на мировниот договор. Тоа ги опфаќа и елементите на изградба на државните институции, унапредување на човековите права, реконструкција на образовниот, здравствениот и другите системи неопходни за нормално функционирање на државата со цел за воспоставување на долготраен и стабилен мир (Георгиева, 2004, р. 164).

Во последната деценија, мировните мисии станаа повеќе мултинационални и мултикултурни при што во рамките ена една мисија се ангажираа припадници од повеќе држави. Исто така, се промени и структурата на државите кои ги изведуваа мировните мисии под мандат на ООН при што приматот го презедоа државите од северната хемисфера (побогатите и помоќните) за сметка на државите од јужната хемисфера (посиромашните). Се зголеми улогата и на цивилните полициски сили кои имаа за задача да ги обучуваат новите полиции во земјите каде што е воспоставена мировна мисија. Исто така, даден е приоритет и на подготовката на голем број на цивилни мировници по одредени специјалности кои се ангажираат во соодветни сфери по потреба (Brahimi, 2000, par. 130). Тоа придонесе мултидимензионалната мисија да вклучува не само воени сили, туку и голема цивилна компонента која повеќе дејствува од социо политички или хуманитарен аспект. Притоа воените сили се користат најчесто како поддршка на цивилните компоненти на мировната мисија (Георгиева, 2004, р. 166).

Комплексните мировни операции претставуваат одговор на немоќта на традиционалните операции, успешно да го разрешат конфликтот. За нив е карактеристична соработката меѓу воените и невоените структури. Во невоените (цивилни) мировни сили пред се учествуваат и цивилни полицајци, високи политички службеници, цивилни набљудувачи, цивилни експерти од различни специјалности (за политички, за економски, за социјален, за

здравствен, за образовен и за други системи) и невладини организации, главно како составен дел на мандатот на мировната операција (Митревска, 2010, р. 13). Целта на ангажманот на цивилни те специјалисти по одредени области е поефикасно и побезболно спроведување на процесот на стабилизација и реконструкција на државата.

Постојат повеќе видови на мировни мисии во зависност од концептуалните карактеристики и целите кои треба да ги постигнат. ООН разликува четири видови на мировни мисии кои вклучуваат превенција на конфликт (Conflict prevention and mediation), одржување на мирот (Peacekeeping), чување на мирот (Peacemaking), градење на мирот (Peacebuilding) и спроведување на мирот (Peace enforcement) (United Nations, Peace and Security, 2016).

Други автори издвојуваат седум видови на мировни мисии и тоа: превентивно распоредување (Preventive deployments), традиционално одржување на мирот (Traditional peacekeeping), пошироко миротворство (Wider peacekeeping), спроведување на мирот (Peace enforcement), помагање во транзиција (Assisting transitions), преодна администрација (Transitional administrations) и операции за поддршка на мирот (Peace support operations) (Bellamy, Williams, and Griffin, 2010, р. 8). Една мировна операција може да вклучува повеќе од наброените елементи. Тоа подразбира дека секоја мировна операција има своја задача и свои ограничувања во однос на употребата на сила, односно прецизно се дефинира во кои ситуации мировниците може да употребат сила. Употребата на сила најчесто е дозволена само во случаи на самоодбрана.

Не постои една сеопфатна научна дефиниција за тоа што се подразбира пот терминот „мировна мисија“. Така, поимањето и дефинирањето на мировните мисии најчесто зависи од аспектот на која страна се наоѓа засегнатата страна. Во својата книга „Миротворец“ (The Peacemaker) Edeh (2013) прецизира дека терминот мировна мисија „се однесува на активности кои имаат тенденција да создадат услови за траен мир“ (р.190). Овие мисии инволвираат воен персонал,

но без употреба на сила...за да помогнат во одржувањето или обновувањето на меѓународниот мир и безбедност во областите зафатени со конфликт. Овие мисии се доброволни и се засновани на согласност и соработка...тие ги постигнуваат своите цели без употреба на сила и оружје, туку со примена на акциите предвидени со член 42 од Повелбата на ООН (United Nations Department for Public Information, 1990, par. 4).

Мировните мисии генерално се превземаат согласно Глава VI на Повелбата на ООН и со претходна согласност на сите засегнати страни во конфликтот со цел да го надгледуваат и олеснуваат спроведувањето на мировниот договор (Joint Warfare Publication 3-50, 1999, p. 14). Тоа е „операција на терен воспоставена од страна на ООН и под нејзина команда и контрола, со претходна согласност на засегнатите страни, со цел ставање под контрола и решавање на конфликтот меѓу нив на сметка на колективно делување на земјите членки и со воен и друг персонал и опрема доброволно обезбедена од нивна страна, дејствувајќи непристрасно меѓу страните и со минимален степен на примена на сила“ (Goulding, 1993, p. 455).

Мировната мисија претставува „распоредување на неутрални и лесно вооружени сили по престанокот на борбените непријателства, а со дозвола на државата на чија територија се распоредени овие сили, со цел да се обесхрабри обновувањето на воениот конфликт и да се промовира средина во која спорот може да се реши“ (Diehl, 2008, p. 13). Во Агендата за мир од 1992 година, тогашниот Генерален секретар на ООН, Бутрос Бутрос Гали посочува дека мировните мисии се една од четирите алатки на ООН кои може да се искористат за да се превенира или разреши конфликтот. Тој ги дефинира мировните мисии како „распоредување и присуство на теренот на воен и цивилан персонал на ООН во согласност со сите засегнати страни, со кое се спречува насилството“ (Ghali, 1992, p. 20).

Мировните мисии „подразбираат распоредување на сили со претходна согласност на сите страни за надгледување на прекилот на огнот или непријателствата. Тие вклучуваат дипломатски напори за преговарање или

советување за сеопфатен мир. Тоа е операција потпирајќи се на успехот на принципите на согласност, непристрасност и минимална употреба на сила. Силите се лесно вооружени и користат сила единствено во самоодбрана или во крајна нужда“ (Rotberg, et all, 2000, p. 85). Мировна операција се користи за да се опфати широк спектар на мисии кои често ги вклучуваат компонентите на градење на мирот и дипломатско миротворење. Главната функција на мировната операција е да ја олесни транзицијата од држава во конфликт во држава на мир (Ratner, 1996, p. 19).

Од наведените дефиниции за мировните мисии може да се заклучи дека тие најчесто се прилагодуваат на потребите, на интересите на авторите, на искуството и вредностите. Исто така, треба да се има предвид дека користењето на овој термин подразбира и политичка активност кога две засегнати страни истиот феномен сакаат да го претстават на различни начини во зависност од конкретната ситуација и искуство (Bellamy, Williams, and Griffin, 2010, p. 10). Во секој случај останува научниот предизвик за јасно и прецизно дефинирање на поимот „мировни мисии“.

Оттука, можеме да заклучиме дека мировните мисии претставуваат воени и цивилни мисии со стриктно регулирано право кога смее да се употреби сила, кои ги воспоставуваат трети страни со цел да се спречи конфликтот и неговото проширување, како и да се воспостави повторно мирот во една држава. Мировната операција се воспоставува со претходна согласност на засегнатите страни и тие се обврзуваат дека нема да применат сила против распоредените меѓународни сили.

1.2. Хуманитарни мисии

Хуманитарните мисии можеме условно да ги поделиме на мисии за хуманитарна помош кои се изведуваат како резултат на некоја поголема природна катастрофа и на хуманитарни интервенции кои се изведуваат како резултат на масовно кршење на човековите права од страна на некоја држава, односно мисии кои се изведуваат согласно меѓународното хуманитарно право.

1.2.1. Мисии за хуманитарна помош

Мисиите за хуманитарна помош кои се изведуваат како резултат на некоја поголема природна катастрофа се спроведуваат во ситуации кога некоја држава или повеќе држави се погодени од природни катастрофи како земјотреси, поплави, лизгање на земјиште и слично, при што погодената држава/и не е во состојба да ги отстрани последиците од ваквата катастрофа. Притоа истата може да побара помош од друга држава или меѓународната заедница за да се отстранат последиците од катастрофата. Во овие ситуации, мисијата за хуманитарна помош која ја воспоставува меѓународната заедница е во права смисла на зборот хуманитарна и истата се воспоставува на барање на погодената држава. Таков беше случајот со Хаити после разорниот земјотрес од 2004 година, со Индија и Пакистан после разорниот земјотрес кој го зафати Кашмир во 2005 година, потоа хуманитарната операција на НАТО и други држави при справувањето со последиците од ураганот Катрина во САД и многу други случаи. Во овие мисии за хуманитарна помош, најчесто се врши доставување на храна, облека, лекови и други добра кои му се потребни на населението за да ги преброди последиците, а се дава помош и во спасување на преживеаните, потоа во отстранување на урнатините, расчистување на теренот и слично.

Поради заканата од вакви природни катастрофи, скоро сите армии се подготвуваат да интервенираат и во хуманитарни цели. Односно да ги поддржуваат останатите владини институции во ситуација кога останатиот дел од институциите не е во состојба да се справи со последиците од некоја поголема природна непогода. Во овој случај се ангажираат воените сили како најорганизирана сила во општеството да се соочат со предизвикот да дадат хуманитарна помош и да го заштитат населението.

Денес, скоро секој конфликт е проследен и со голем број на раселени лица, бегалци, повредени лица на кои им е потребна хуманитарна помош, најчесто изразена преку недостаток на храна и други продукти неопходни за живот и слично. Мисиите за хуманитарна помош се легитимизирани уште со

Женевските конвенции (1949) и дополнителните протоколи (1979) и секоја страна во конфликтот е должна да ги почитува и да дозволи спроведување на хуманитарна мисија. Во вакви ситуации се превземаат хуманитарни мисии кои имаат за цел да му помогнат на настраданото население, да се олесни нивното страдање, да му се пружи помош на повредените, да се згрижат раселените лица, да му се достави храна, лекови, облека и слично.

Согласно меѓународното хуманитарно право меѓународната организација може да воспостави и хуманитарна операција која настанала како резултат на масовно кршење на човековите права во некоја држава или да се спречи иден егзодус на населението на некоја држава. Притоа ваквите хуманитарни интервенции се спроведуваат без согласност на земјата домаќин, при што се нарушува нејзиниот суверенитет.

Поради тоа, денешните хуманитарни мисии во голем степен се интегрирани и го надминуваат традиционалното сфаќање на хуманитарни мисии кои имаа ограничени активности и се однесува претежно на справување со последиците од еколошки катастрофи. Тие не се само неопходен составен дел на денешните модерни воени мисии, туку тие се суштинска компонента на сите мисии.

Целта на хуманитарната мисија е да спасува животи, да го намали страдањето и да го одржи човековото достоинство за време и после кризата предизвикана од човекот или поголема природна несреќа, како и да се заштити и зајакне подготвеноста кога ќе се случи ваква ситуација. Хуманитарната мисија треба да биде водена преку почитување на принципите на:

- хуманост – обезбедување на помош на луѓето во случај на несреќа без дискриминација;
- непристрасност – каде акцијата е врз основа на укажана потреба;
- неутралност кога хуманитарната акција не мора да поддржува ниту една страна во конфликтот;

- независна – кога хуманитарната акција мора да биде одвоена од политичките, економските, воените и други цели (Donnini et all., 2008, p. 13).

Овие принципи се фундаментални принципи на Меѓународниот Црвен Крст и Црвената Полумесечина. Истите овие принципи се реафирмирани и во резолуциите на Генералното собрание на ООН како и во многу други хуманитарни стандарди и насоки.

1.2.2. Хуманитарна интервенција

За разлика од мисиите за хуманитарна помош, за кои нема некои големи разидувања меѓу авторите за легитимноста на овие мисии, големи турбуленции предизвикуваат хуманитарните интервенции. Најголемите дилеми се однесуваат на авторизацијата на самата хуманитарна интервенција (дали мандатот е доделен од страна на Советот за безбедност на ООН или ваквата интервенција ја изведува унилатерално некоја држава или воено политичка организација), како и на мерките кои се одобрени за спроведување на хуманитарната интервенција (дали е дозволена употреба на воена сила или на други невоени мерки).

Од правен аспект Повелбата на ООН повлекува јасна линија за тоа кога може да се авторизира хуманитарна интервенција. Во членот 2 од Повелбата на ООН се вели дека „сите земји членки во нивните меѓународни односи ќе се воздржат од закана или од употреба на сила против територијалниот интегритет или политичката независност на било која држава или на било кој друг начин кој не е во согласност со целите на ООН“. Постојат два исклучоци кога може да се употреби сила во меѓународните односи и тоа во случајот на индивидуална или колективна самоодбрана согласно член 51 од Повелбата и во случај кога употребата на сила е авторизирана од страна на Советот за безбедност на ООН во случај на загрозување на меѓународниот мир и безбедност (Chapter VII, Articles 39 and 42 of the UN Charter).

Хуманитарната интервенција која ја превзема индивидуално некоја држава било да дејствува унилатерално (самостојно) или мултилатерално (во коалиција со други држави) се контраверзни и најчесто се без авторизација и мандат на Советот за безбедност на ООН (Danish Institute of International Affairs, 1999, p.77). Унилатералната хуманитарна интервенција претставува сериозен предизвик за иднината на светскиот поредок (Goodman, 2006, p. 107). Таа најчесто се поистоветува со употреба на сила од една или повеќе држави без согласност од Советот за безбедност на ООН. Легитимноста и легалноста на ваквите хуманитарни интервенции е предмет на контраверзии меѓу државите и меѓу авторите (Goodman, 2006, p. 107). Иако некои научници го тврдат спротивното, тешко е да се тешко е да се избегне заклучокот дека меѓународното право забранува еднострана употреба на сила за да се спасат жртвите на хуманитарна катастрофа. Како прашање на договорено право, Повелбата на ОН не ги исклучува унилатералните хуманитарни операции од забраната за употреба на сила, а истото толкување го поддржуваат и резолуциите на Генералното собрание на ООН (Goodman, 2006, p. 111).

Меѓутоа, не постои унифицирана правна дефиниција за тоа што претставува хуманитарна интервенција и што таа опфаќа. Најчесто областа на истражувањето влијае и врз тоа која дефиниција ќе се прифати. Разликите во дефинициите вклучуваат елементи кои се однесуваат на тоа дали државата има дадено согласност или не за да се спроведе таква операција на нејзино тло, дали истата е преземена унилатерално од една држава или воено политичка организација, дали истата е колективна, потоа, дали хуманитарната интервенција е ограничена на казнена акција или хманитарната интервенција се применува исклучиво по овластување на Советот за безбедност на ООН (Welsh, 2004, p. 180-183).

Хуманитарната интервенција најчесто се поврзува со меѓународното право, политичката наука моралноста и меѓународните односи. Поради тоа постојат повеќе дефиниции и категоризација на тоа што се подразбира под хуманитарна интервенција. Различни автори различно ја дефинираат

хуманитарната интервенција и тоа „како воена интервенција врз една држава без одобрување од нејзините авторитети и со цел превенирање на широко распространетото страдање или смрт на населението“ (Roberts, 1993, p. 426). Таа „е диктаторско или насилно мешање во сферата на надлежност на една суверена држава мотивирано или легитимизирано под изговор од хуманитарни проблеми“ (Knudsen, 1997, p. 146). Односно тоа „е воена интервенција со цел заштита на животите и богатството на странските цивили“ (Finnemore, 1996, p. 154).

Во правна смисла тоа подразбира „примена на принудни мерки преземени од страна на државите на нивна иницијатива, а кои вклучуваат употреба на вооружена сила со цел да се превенира или да се прекине сериозно кршење на човековите права, особено правото на живот на територијата на друга држава“ (Verwey, 1998, p. 180).

Хуманитарната мисија подразбира примена на ненасилни методи, како интервенција превземена без воена сила за да се ублажи масовното човечко страдање во рамките на сопствените граници (Scheffer, 1992, p. 253-274).

Тоа е „чин на интервенција во внатрешните работи на друга земја, со цел да се стави крај на физичкото страдање предизвикано од разединувања или брутална злоупотреба на власта на државата, и помагање да се создадат услови во кои одржлива структура на државната власт може да се појави“ (Parekh, 1998, p. 147).

Некои автори имаат и свои експлицитни ставови дека хуманитарните мотиви не се нова појава, а воената акција најчесто се превзема како резултат на моралните отколку на политичките аргументи (James and Friedman, 2006, p. 22).

Хуманитарната интервенција е концепт кој може да дозволи употреба на сила во ситуации кога Советот за безбедност не може да авторизира акција согласно Глава 7 од Повелбата поради вето на некоја од постојаните членки на Советот. Терминот „право на хуманитарна интервенција“ беше за прв пат употребен од страна на делегацијата на Обединетото Кралство во 1990 година

во ситуацијата кога Русија и Кина одбија да ја поддржат одлуката за воспоставување на зона на забранети летови над Ирак. Хуманиарните цели на концептот се дефинирани со цел да се заобиколи Советот за безбедност во одредени ситуации. Иако во Повелбата на ООН во член 2 се потенцира дека „никој не може да авторизира интервенција за решавање на внатрешните работи на некоја држава.“ Меѓутоа, ООН се инволвира во многу случаи поврзани со хуманитарните мисии како резултат на зголемениот број на конфликти во рамките на суверените држави. Ангажманот на ООН во хуманитарните мисии особено се засили после периодот по Студената војна, кога дебатите за човековите права и нивната промоција на меѓународно ниво се проширија во значителна мера. Ваквата дебата и засилено промовирање на заштитата на човековите права создаде една ситуација каде кршењето на човековите права се класифицира како безбедносен предизвик и се поврза со заштитата на меѓународниот мир и безбедност.

Ангажманот на ООН во спроведувањето на хуманитарни интервенции се смета за една од етапите во еволуцијата на мировните мисии. Притоа на класичните мировни мисии им се додава цивилни задачи поврзани со политичка транзиција на конфликтот без придржувањето зголемување на употреба на сила. Оваа етапа во развојот на мировните мисии некои автори ја класифицираа како „мултидимензионална“ (Fetherston, 1994, p. 23-44) или втора генерација на мировни мисии. Во Агендата за мир од 1992 година се потенцира дека „мировниците“ треба да бидат „потешко вооружени“ отколку во класичните мировни мисии со цел да бидат способни да употребат воена сила за да ги притиснат вмешаните страни за да ја прифатат стабилната и мирна безбедносна околина (Ghali, 1992, par. 44). Додека во Додатокот на Агендата за мир од 1995 година се вели дека меѓународните интервенции требаше да помогнат, за разлика од воените и хуманитарните интервенции со цел побрзо да се донесе мирот. Поради тоа мировните мисии станаа покомплексни и поскапи отколку што треба да бидат. Типични цивилни задачи кои им се додадоа на класичните воени мандати на мировните мисии вклучуваа организирање на

избори, разоружување, демобилизација и реинтграција, испорака на хуманитарна помош, промоција на човековите права и изградба на државните институции (Diehl, 2008, p. 57).

Унилатералните хуманитарни интервенции во основа ја опфаќаат класичната хуманитарна интервенција и спасувачките операции кои имаат за цел да ги заштитат граѓаните во странство. „Класичната хуманитарна интервенција е унилатерална интервенција за заштита на граѓаните на друга држава од кршење на човековите права. Теоријата за интервенција врз основа на хуманоста е оправдана кога државата интервент ги почитува суверенитетот и интегритетот на државата во која се интервенира“ (Krylov, 1995, p. 366).

Меѓутоа, се издвојуваат два аргументи за легалноста и легитимноста на унилатералните и мултилатералните хуманитарни интервенции. Првиот аргумент се заснова на правото на самоодбрана согласно член 51 од Повелбата на ООН кога нападнатата држава превзема унилатерална акција за да се одбрани. Досега само во три случаи легално е оправдана унилатералната хуманитарна интервенција (Индија, Виетнам и Танзанија). Исто така, масовниот прилив на бегалци или други дестабилизирачки настани предизвикани преку хуманитарна катастрофа може да се вбројат како закани по националната безбедност на земјата која ги прима и нејзината превенција преку хуманитарна интервенција може да биде во согласност со член 51 од Повелбата на ООН (Dowty and Loescher, 1996, p. 43-71).

Вториот аргумент се повикува на Глава VII од Повелбата на ООН и се однесува на мултилатерална акција одобрена од страна на Советот за безбедност на ООН. Суштинската разлика меѓу самоодбраната и мултилатералната акција е во одобрувањето на истата од страна на Советот за безбедност на ООН. Мултилатералната акција пошироко е прифатена врз основа на нејзиниот неприкосновен легитимитет (Malanczuk, 1993, p. 5).

Многу истражувачи сметаат дека деведесетите години на минатиот век беа години на хуманитарните интервенции при што ООН авторизираа неколку хуманитарни интервенции. Меѓутоа, во одредени ситуации некои земји

преземаа воени операции од „хуманитарен карактер“ и без одобрување на Советот за Безбедност на ООН. Подоцна тие воени интервенции од хуманитарен карактер беа правно легитимизирани со воспоставување на мировни мисии под мандат на Советот за безбедност (како што беше случајот со Косово).

Самиот концепт на употреба на терминот хуманитарна интервенција е предмет на големи дебати меѓу неговите поддржувачи и противници. Така за поддржувачите, тоа претставува императив за превземање на акција за заштита на кршењето на човековите права наспроти суверенитетот на државата. Додека противниците на ваквата акција често гледаат изговор за воена операција при што нема правна санкција, селективно распоредување и за постигнување на двосмислени цели. Зачестената примена на хуманитарните интервенции после крајот на Студената војна за многумина беше знак дека на политичката сцена на повидок беше воспоставување на нова норма за изведување на воено – хуманитарни мисии. Некои научници сметаат дека војната против тероризмот на САД стави крај на ерата на хуманитарните интервенции (Cottey, 2008, p. 429-430), додека други сметаат дека со воената интервенција на НАТО врз Либија се стави крај на овие мисии (Pattison, 2011, p. 251-254).

Во основа ние под хуманитарна интервенција подразбираме употреба на средства (воени) со цел да му се помогни на населението во случај на поголема природна непогода во одредена држава. Односно да се спречи или да се запре повреда на човековите права во рамките на една суверена држава каде самата држава односно, нејзината владејачка елита не е способна или не е желна да го заштити своето население. Како заеднички елементи кои се среќаваат во дефинициите на хуманитарна интервенција можеме да ги издвоиме следните: употреба на воена сила, отсуство на согласот од целната држава, држава или држави кои ја преземаат операцијата и потребата да им се помогне на население од друга држава.

1.3. Меѓународен мир

Идејата за живот на човештвото во мир наместо во војна е стара колку и самото човештво. Оваа идеја континуирано се развива како што се развива човековото општество и идејата за државата. За филозофите и мислителите мирот е отсуство на војна и состојба меѓу државите. Според Георгиева, (2004) „тој се однесува на надворешната арена во која насилството се случува помеѓу границите на државите“ (р. 104). Во периодот на Студената војна, концептот за мир „се базира на елиминирање на насилството коешто е последица на меѓународна војна и конфликтите од висок степен“(р.104). Овој период се нарекува и уште период на „негативен мир“ кој беше сфатен како елиминирање на војната. Од овој концепт полаку се премина кон концептот на „позитивен мир“ кој е сфатен како соработка меѓу државите на сите нивоа. Со цел да се воспостави траен мир меѓу државите и луѓето да живеат во безбеден свет беше воспоставена ООН, како наднационална меѓународна организација која ќе се грижи за одржувањето на меѓународниот мир и безбедноста.

Првата цел на ООН како што е назначено во член 1 од Повелбата е одржување на меѓународниот мир и безбедност. За да го оствари тоа ООН е должен „да превземе ефективни колективни мерки за превенирање и отстранување на закана по мирот и да ги суспендира актите на агресија или останатите нарушувања на мирот првенствено со мирни средства...со приспособување или решавање на меѓународните спорови или ситуации кои може да доведат до нарушување на мирот“. Членот 24 од Повелбата му дава примарна одговорност на Советот за безбедност да расправа за прашањата поврзани за мирот и безбедноста со овластување да одлучува и да преземе колективна акција од име на сите членки на ООН (членови 39-42). Согласно член 39, Советот за безбедност е тој кој утврдува кога настанала „закана по мирот“ , „повреда на мирот“ или акт на агресија“. Исто така, има овластување склучува договори со одредени земји членки на ООН за ангажирање на вооружени сили неопходни за одржување на меѓународниот мир и безбедност и да определи како повеќето земји членки ќе учествуваат во колективната акција

која се превзема (членови 43-48). Единствено само ако Советот за безбедност едногласно одлучи постоење на некој од овие акти, тогаш може да се повика на доделените овластувања и да авторизира акција за повторно враќање на мирот и безбедноста. Активирањето на мировните мисии може да се случи преку активирање на одредбите од Глава VI за преземање на невоени мерки кон страната или страните кои го нарушиле мирот и преку активирање на одредбите од Глава VII каде е прецизирано каква акција и мерки се преземаат во случај на закана по мирот, повреда на мирот или во случај на акт на агресија.

Кога Советот за безбедност ќе утврди постоење на некој од горенаведените закани по мирот тогаш тој авторизира преземање на мерки и санкции кон страната која го нарушила мирот и ја загрозила безбедноста. Најчесто Советот за безбедност се повикува на два вида на санкции и тоа на санкции кои не вклучуваат употреба на воена сила и воени санкции. Санкциите кои не вклучуваат употреба на воена сила можат да бидат дипломатско – политички и економски санкции. Целта на овие санкции е да се изолира страната која го нарушила мирот и ја загрозила безбедноста.

Воените санкции вклучуваат демонстрација на сила од воздух, вода и копно, блокади или други операции превземени од воздух, вода и копно. Доколку овие санкции не дадат резултат тогаш може да се превземе и воена акција против страната или страните кои го нарушиле мирот и ја загрозиле безбедноста. Кога еднаш ќе се донесе одлуката, сите членки на ООН се должни да се придржуваат кон истата.

1.3.1 Зкана по мирот

Советот за безбедност, за прв пат ја има употребено референцата „закана по мирот“ во рамки на Резолуцијата 54 од 1948 година кога Израел ја прогласи својата независност. Советот за безбедност констатира дека ситуацијата во Палестина е закана по меѓународниот мир согласно член 39 од Повелбата и нареди прекин на непријателствата согласно член 40 од

Повелбата и најави дека ако не се почитува договореното ќе превземе акција согласно Глава VII од Повелбата.

Утврдувањето на тоа дали одреден акт претставува закана по мирот, повреда на мирот или акт на агресија е толкувано на различни начини во различни временски ситуации. Имено, за време на Студената војна, Советот за безбедност беше во ситуација кога тешко можеше да утврди дали одреден акт претставува закана или кршење/повреда на мирот или акт на агресија. Тенденцијата на Советот за безбедност беше повеќето случаи во кои е потребно да се утврди некој акт истите да се разгледуваат во согласност со Глава VI од Повелбата. На пример, во Резолуциите 163 и 186 од 1961 година и 1964 година, може да се види дека Советот за безбедност најчесто ги користи фразите "може да го загрози одржувањето на меѓународниот мир и безбедност" или "веројатно да се закануваат на меѓународниот мир и безбедност" (Aminzadeh, 1997, p. 64). Додека во Резолуцијата 282 од 1970 година, Советот за безбедност реферира за „потенцијална закана по меѓународниот мир и безбедност“. Меѓутоа, во периодот на студената војна, Советот за безбедност терминот „закана по мирот“ односно, „повреда на мирот“ го користи и во ситуациите на меѓудржавен конфликт и во внатрешен конфликт.

Во 1966 година повторно Советот за безбедност во случајот со Јужна Родезија расната политика ја оквалификува како „закана по меѓународниот мир“. Меѓутоа, Советот за безбедност не појасни зашто расната политика претставува закана по меѓународниот мир. После крајот на Студената војна Концептот за „закана по мирот“ на ООН драстично се прошири со вклучување на кршењето на човековите права, геноцид, нефункционалноста на државите, сајбер нападите, тероризмот, недемократските режими, и многу други. Така во 1991 година како закана по мирот беше окарактеризирана репресијата на власта во Ирак врз цивилното население вклучително и врз Курдското население (Aminzadeh, 1997, p. 68). Советот за безбедност во 1991 година констатира дека прогласувањето на независност на републиките од поранешната југословенска федерација проследено со крвав конфликт и со голем број на бегалци

претставува закана по меѓународниот мир. Дури и насилната промена на власта во Хаити во 1993 година беше окарактеризирана како продолжувањето на Во поранешна Југославија во 1991 година закана по меѓународниот мир. Отсуството на војна и воени конфликти меѓу државите не значи дека не е загрозен меѓународниот мир и безбедност. Невоените извори на закани во економската, социјалната, хуманитарната и еколошката сфера може да станат закани по меѓународниот мир и безбедност. Меѓутоа, ваквите закани по меѓународниот мир се третираат како внатрешни работи на државите.

1.3.2. Акт на агресија

За разлика од термините „закана по меѓународниот мир“ и „прекршување/повреда на меѓународниот мир“, ООН со Резолуцијата 3314 од 14 декември 1974 година на Генералното собрание усвои една заедничка дефиниција за тоа што се подразбира под терминот „агресија“.

Во членот 1 се вели дека „агресијата е употреба на воена сила од страна на држава против суверенитетот, територијалниот интегритет или политичката независност на друга држава или на било кој друг начин кој не е во согласност со Повелбата на ООН, како што е определено во оваа дефиниција“. Понатаму во членот 3 се појаснува конкретно кои акти ќе се класифицираат како акт на агресија:

- „инвазија или напад со воена сила од страна на една држава на територијата на друга држава, или било кој облик на воена окупација, иако привремена, која резултира со инвазија или нспсд или снесија преку употреба на сила на територијата на друга држава или на нејзин дел;
- бомбардирање од страна на вооружените сили на една држава на територијата на друга држава или употреба на било какви оружја од страна на една држава на територијата на друга држава;
- блокада на пристаништа или крајбрежје на една држава од страна на вооружените сили на друга држава;

- напад на вооружените сили на една држава на копно, море или воздух или на поморска и воздухопловна флота од страна на друга држава;
- употреба на вооружените сили од една држава кои се во рамките на територијата на друга држава, со согласност на државата на приемот, спротивно на условите предвидени во договорот или секое продолжување на нивното присуство во таа територија надвор од раскинување на договорот;
- дејството на државата која дозволува својата територија, ја става на располагање на друга држава, со цел да се користи од страна на друга држава за извршување акт на агресија против трета земја;
- испраќањето од страна на или во име на државата на вооружени групи, нерегуларни групи или платеници, кои вршат дејствија на вооружена сила против друга држава кои дејствија се на граница со гореспоменатите“(3314 (XXIX). Definition of Aggression, 1974, article. 3).

Меѓутоа, погоре споменатите акти не се конечни и Советот за безбедност може да утврди и други акти како акт на агресија. Никакво објаснување за природата на акцијата не може да го оправда актот на агресија. Истата се смета за злосторство против меѓународниот мир и безбедност и освоените територии преку агресија никогаш нема да бидат признати како легитимни.

1.3.3. Човековите права и меѓународниот мир

Генерално дискусиите на Советот за безбедност на ООН се одвиваат во утврдување на заканите по меѓународниот мир, повреда на меѓународниот мир и акт на агресија. Тоа, неминовно значи и покренување на прашањата за одговорноста на Советот за безбедност во врска со бруталното кршење на човековите права. Како резултат на тоа, постојат и оние кои веруваат дека примарната одговорност на Советот за безбедност е одржување на

меѓународниот мир и безбедност, за разлика од заштитата на човековите права и гонење на тешките повреди на човековите права.

Имено, државите ги имаат прифатено меѓународните норми за човекови права дефинирани во различните меѓународни конвенции при што нивното почитување стана предмет на загриженост не меѓународната заедница, а не само на самите држави. Во Виенската декларација и програмата за акција од 1993 година (Vienna Declaration and Programme of Action, 1993) се вели дека „промоцијата и заштитата на човековите права е легитимно право на меѓународната заедница“. Со други зборови таа има право да интервенира кога ќе се утврди бруталнокршење на човековите права. Во одредени ситуации кога Советот за безбедност ќе утврди дека постои сериозно кршење на човековите права и истите ќе бидат калсифицирани како закана по меѓународниот мир и безбедност тогаш врз основа на одлука на Советот за безбедност може да се авторизира воена акција со хуманитарни цели под мандат на Советот за безбедност на ООН (Icelandic Human Right Center, n.d.).

Поддржувачите на идејата дека Советот за безбедност има примарна одговорност да одговори на тешките повреди на човековите права ја правда нивната позиција во Глава IX член 55 од Повелбата на ООН. Во оваа одредба се вели дека ООН има обврска да промовира "почитување на принципот на еднакви права и самоопределување на народите", како и "повисок животен стандард, целосно вработување" и "универзалното почитување" за секој човек. Така, во секој случај Повелбата ги повикува членовите и органите на Обединетите нации да работат заедно и одделно за да се промовира почитување на "човековите права и основни слободи за сите, без разлика на расата, полот, јазикот или религијата" (UN Charter IX, Article 55). Меѓутоа, се уште не е јасно кои беа причините кои придонесоа Советот за безбедност да формира кривични и специјални судови со задача да гонат тешките повреди на човековите права и да се повика на активирање на Глава VII од Повелбата. Вклучувањет на Советот за безбедност во Босна, Ирак, Руанда и Сиера Леоне, Во секој случај јасно се гледа загриженоста на Советот за безбедност за

одржување на меѓународниот мир и безбедност, а во исто време се занимава и со гонење на тешките повреди на човековите права. Дискутабилно е прашањето која од двете реакции - одржувањето на мирот или политиката на кршење на човековите права - предизвикува реакција на Советот за безбедност согласно Глава VII.

1.4. Операции за поддршка на мирот и операции од кризниот менаџмент

Операции за поддршка на мирот и операции од кризниот менаџмент најчесто се среќаваат во терминологијата на НАТО и на ЕУ, како пандан на мировните и хуманитарните мисии на ООН.

Операции за поддршка на мирот и операции од кризниот менаџмент попрецизно се определени во НАТО Доктрината AJP 3.4.1 (A) (2014), каде се дефинирани операциите на кризниот менаџмент односно, операциите за поддршка на мирот кои не припаѓаат во операциите предвидени со членот 5 од Вашингтонскиот договор од 1949 година. Согласно членот 5 НАТО определува дека нападот на една или на повеќе земји членки на Алијансата изведени од страна на други земји ќе се смета за напад на целата Алијанса. При тоа НАТО се повикува на примената на правото на индивидуална или колективна самоодбрана согласно член 51 од Повелбата на ООН. Тоа подразбира дека Алијансата ќе превземе неопходни акции кои вклучуваат и употреба на воена сила за да се возобнови и одржи безбедноста во северноатлантската област. Притоа за сите превземени мерки и активности веднаш ќе биде известен и Советот за безбедност на ООН. Истите мерки и активности ќе бидат прекинати од страна на НАТО во моментот кога Советот за безбедност ќе ги превземе неопходните мерки за возобновување и одржување на меѓународниот мир и безбедност (The North Atlantic Treaty, 1949, article 5). Ваквата поставеност на членот 5 упатува на заклучок дека НАТО акцент става на воените операции и употребата на воена сила во ситуации кога безбедноста на некоја земја членка на Алијансата е загрозувана. Меѓутоа не ја исклучува и можноста да се применат

и други „мировни“ мерки и активности за повторно да се воспостави мирот и безбедноста согласно Повелбата на ООН.

Во стратегиските концепти на Алијансата до крајот на Студената војна исклучиво внимание се става само на изведувањето на воени операции. Додека во новите стратегиски концепти после крајот на студената војна, Алијансата своето тежиште го насочува кон изведување на, операциите за поддршка на мирот (Peace Support Operations). Според НАТО овие операции вклучуваат дипломатски, цивилни и воени средства, во согласност со целите и принципите на Повелбата на ООН за воспоставување и одржување на мирот (NATO AJP 3.4.1., 2014, p.16). Овие мисии вклучуваат превенција на конфликти (conflict prevention), чување на мирот (peacemaking), спроведување на мирот (peace enforcement), одржување на мирот (peacekeeping), градење на мирот (peacebuilding) и поддршка на хуманитарна помош (support to humanitarian assistance) (Crisis Management, 2010).

Европската унија се фокусира на водење на цивилни операции од кризен менаџмент и операции за превенција на конфликтите и за пост-конфликтно градење на мирот. Исто така, ЕУ обрнува внимание и на воените операции на кризниот менаџмент, меѓутоа процедурите за преземање на вакви операции е многу сложена и бара многу време за да се донесе одлука. Поради тоа, ЕУ е повеќе фокусирана на цивилниот сегмент на операциите на кризен менаџмент и превенција на конфликтите и овие операции најчесто ги извршува под закрила, односно под мандат, на Советот за безбедност на ООН. Операциите од кризниот менаџмент на ЕУ инкорпорираат неколку фази и тоа: превенција која има за цел да го превенира почетокот на внатрешен конфликт и на колапсот на државните институции, интервенција, која има за цел да го заврши внатрешниот конфликт кога тој започнал, стабилизација која започнува после интервенцијата и материјална и институционална реконструкција која има за цел да го обнови легитимитетот и ефективноста на државниот апарат. Целта на ЕУ и е преку изведувањето на ваквиот вид на мировни мисии да ја направи војната

невозможна не само на европско тло туку и пошироко во светски рамки (Gross and Juncos, 2011, p. 84-99).

2. ОРГАНИЗАЦИЈА НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ И МИРОВНИТЕ МИСИИ

По неуспехот на Лигата на народите да го сочува меѓународниот мир, а поучени од стравичните последици од Втората светска војна, светските лидери се договорија да ја создадат Организацијата на обединетите нации. Основната мисија за која е основана ООН е да се грижи за светскиот мир. Со донесувањето на Повелбата на ОН, се промовира и теоријата на праведна војна со вградувањето на идејата за *jus contra bellum* во истата. „Идејата за *bellum justum* беше заменета со *bellum legale*, т.е. наместо со акцентирање на праведноста, фокусот беше ставен на легалноста на употребата на сила“ (Ванковска, 2010, p. 56).

Повелбата на ООН во член 51 го легализира природното (инхерентното) право на самоодбрана на државите, а со членот 52 и правото на колективна одбрана. Овие одредби ги актуелизираат дилемите за тоа кога ова право може државата да го употреби, а тоа да не се квалификува како акт на агресија. Меѓутоа, со Повелбата е предвиден уште еден дозволен механизам за употреба на сила преку активирањето на системот на колективна безбедност на ООН воспоставен во Глава VII. Ваквата поставеност се должи првенствено на фактот што примарната улога за утврдување на актот на агресија, односно нарушувањето на мирот или закана по безбедноста, ја има Советот за безбедност. Тој исто така, го има овластувањето да нареди употреба на колективни насилни мерки за отстранување на заканата и повторно воспоставување на мирот. Меѓутоа, праксата покажа дека овој колективен систем е нефункционален. Пред се поради фактот што земјите членки не се договорија да воспостават постојани воени сили под единствена команда на Главниот штаб на ООН, додека правото на вето на постојаните членки во најголем број на ситуации го парализираше брзото и ефикасно дејствување на ООН при појава на меѓународна криза (Ванковска, 2010, p. 57).

Поради тоа, уште со самото основање во 1945 година, ООН беше ставена на испит дали ќе биде способна да одговори на својата мисија. Мандатот за распоредување на силите на ООН во мировни мисии го дава Советот за безбедност со претходна согласност на сите постојани земји членки. Постојани земји членки на Советот за безбедност кои имаат право на вето се САД, Русија, Обединетото Кралство, Кина и Франција. Ваквата улога на Советот за безбедност му е доделена со Повелбата на ООН и тој е одговорен за одржувањето на меѓународниот мир и безбедност. Согласно добиените овластувања, тој може да воспостави воена операција за заштита на мирот и безбедноста во светот и да заштити држава членка. Задачите на секоја мировна операција варираат во зависност од ситуацијата, од природата на конфликтот и од специфичните предизвици и закани кои се присутни на теренот (Department for Peacekeeping Operations, 2008).

Меѓународните мисии никаде не се стриктно спомнати во Повелбата, меѓутоа тие еволуираа како главна алатка на ООН за да ја оствари својата мисија за одржување на светскиот мир и безбедност. Правата и обврските на мировниците, како и на страните дадени се во Поглавјето VI кое се однесува на „мирното решавање на споровите“ (“Pacific Settlement of Disputes”), потоа во Поглавјето VII кое ги содржи одредбите кои се однесуваат на „акциите за одржување на мирот, нарушувањата на мирот и актите на агресија“ (Action with Respect to the Peace, Breaches of the Peace and Acts of Aggression), како и Поглавјето VIII кое предвидува вклучување на регионалните аранжмани и агенции за одржување на меѓународниот мир и безбедност кои се во согласност со целите и принципите утврдени во Поглавје I од Повелбата (UN Peacekeeping Operations, 2016).

При распоредувањето во мировна операција, ООН има воспоставено три основни принципи кои се алатка во одржувањето на меѓународниот мир и безбедност и истите страните се обврзани да ги почитуваат. Тие принципи се однесуваат на:

- согласност на страните – тоа подразбира дека страните во конфликтот се согласни да се распоредат силите на ООН на нивна територија. Нивното прифаќање на мировната операција ѝ дава право на ООН за слобода на акција за да ги имплементира задачите добиени со мандатот;
- непристрасност – која е од круцијално значење за одржувањето на согласноста и соработката со страните, но не треба да се поистоветува со неутралност и неактивност. Силите на ООН треба да бидат непристрасни во справувањето со страните, но не треба да бидат неутрални во однос на спроведувањето на задачите добиени со нивниот мандат;
- воздржување од употреба на сила освен во случај на самоодбрана и одбрана на задачите од мандатот. Силите на ООН не се алатка за присила, но тие може да употребат сила само со одобрение од Советот за безбедност исклучиво во ситуација на самоодбрана или одбрана на задачите од мандатот (Department for Peacekeeping Operations, 2008).

Почитувањето и придржувањето кон овие принципи од страна на мировниците се предуслов за успехот во имплементирањето на задачите добиени со мандатот на мировната мисија. Мировните мисии на ООН немаат некоја временска рамка до кога треба да завршат. Тоа е препуштено на засегнатите страни да оценат дали конкретната мисија е реализирана или не. Штом се постигне политички консензус меѓу страните дека е исполнет мандатот на мировната мисија, тогаш Советот за безбедност може да донесе одлука за завршување на мисијата. Некои мисии траат со децении, затоа што страните сметаат дека повлекувањето на мировниците на ООН може повторно да ги разгори страстите на спротивставените страни. Поради тоа, почитувањето на овие принципи од инволвираните страни е од основен предуслов за успешност на мировната мисија под покровителство на ООН. Непочитувањето на некој од овие принципи може да ја загрози мировната мисија и повторно да го

актуелизира конфликтот меѓу страните. Ваквата поставеност на ООН во поглед на мировните мисии овозможи да се превенираат голем број на конфликти, а и да се спречат започнатите. Благодарение на ангажманот на ООН и нејзината интервенција во кризните подрачја во некои од нив повторно е воспоставен мирот и вратена е безбедноста. Како примери можеме да ги наведеме: спречувањето на Суецката криза во Египет од 1956-1967 година преку мисијата на ООН „First United Nations Emergency Force“, потоа спречувањето на воениот конфликт меѓу Индија и Пакистан во 1965-1966 година преку мисијата „United Nations India-Pakistan Observation Mission“, мисијата „United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea“ воспоставена во периодот од 2000 – 2008 со која се стави крај на војната меѓу Етиопија и Еритреја, мисијата во Кипар „United Nations Peacekeeping Force in Cyprus“ од 1964 година чии мандата е да го надгледува прекилот на огнот и да ги раздвои судрените страни во Кипар. Оваа мисија е се уште актуелна и успешно го обавува својот мандат.

Придобивките од мировните мисии на ООН најдобро се гледаат преку фактите кои говорат дека интензитетот на воените конфликти до почетокот на 1990 година се намалил за околу 40% (Kotia, 2013), бројот на жртвите значително се намалил од почетокот на мировните мисии (Human Security Centre, 2005, p. 29), повеќето конфликти завршиле преку процес на преговарање отколку со воени акции, онаму каде што мировниците биле распоредени бројот на воени акции опадна од 75% до 85% во споредба со подрачјата каде немало распоредени мировници (Fortna, 2008, p. 125), мировните мисии превенираа или помогнаа да се прекинат одредени геноциди и масовни убиства (Krain, 2005, p. 1-3). Тие придонесоа во одредена мера да се воспостават одредени демократски принципи на владеење, да се намалат тензиите меѓу судрените страни и да се поттикне демократскиот развој на краток и среден рок.

2.1. Типови на мировни мисии на ООН

Активностите на ООН на полето на мировните и хуманитарните мисии се доста големи и со различни мандати, облици како и организациите кои ги

имплементираат. Научната заедница користи различни термини за да ги опише и категоризира мировните мисии. „Во литературата која ги разграничува мировните операции од периодот на Студената војна и по неа се применува типологијата на операции за зачувување на мирот од Прва и Втора генерација, при што станува збор за класификација на операции за зачувување на мирот. Додека, пак, во однос на степенот на вооруженост на припадниците, мировните операции се делат на: набљудувачки и полесно вооружени операции“ (Митревска, 2010, р. 9-10). Така мисиите на ЕУ најчесто се опишуваат како мисии на кризниот менаџмент, мисии во рамките на ЗНБП или ЕУ операции (цивилни мисии и воени операции), додека други организации ги користат термините ООН мировни мисии, мировни операции или операции за поддршка на мирот. Најчесто како општи термини се прифатени мировни операции или операции на кризниот менаџмент, а кога се сака да се опише некој посебен тип на мисија се користат термините, превенција на конфликти, набљудувачка мисија, мисија за спроведување на мирот, мисија на творење на мирот, изградба на мирот мисија за одржување на мирот, превентивна дипломатија и слично. Имињата и типовите на мисиите зависат не само од релациите на нивниот мандат и функциите туку и од оној кој ги имплементира кој притоа може да користи различни називи за ист тип на мисија. „Во однос на бројот и разновидноста на учесниците во операциите, мировните операции се делат на традиционални и комплексни. По крајот на Студената војна се афирмира нова типологија на операции за зачувување на мирот според интензитетот на употребата на сила и според степенот на развиеноста на државната инфраструктура кај примачите на мировните сили“ (Митревска, 2010, р. 9-10).

Според мандатот мисиите на ООН можат да бидат мировни операции и политички мисии и канцеларии за поддршка.

Мировните операции во себе вклучуваат превенција на конфликти, миротворството, спроведување на мирот, чување на мирот, набљудување и градење на мирот (UN PKOs Principles and Guidances, 2008, р.17-19).

Политичките мисии и канцелариите за поддршка се под надлежност на Одделот за политички работи на ООН и тие вклучуваат превенција на конфликти, творење на мирот и постконфликтно градење на мирот. Овие мисии обезбедуваат платформа за превентивна дипломатија и други активности со цел да се помогне да се спречи и реши конфликтот, да се даде поддршка на комплексните политички транзиции, во координација со националните авторитети како и овозможување на хуманитарна помош на теренот. Политичките мисии се континуитетот на мировните мисии на ОН шреку кои се работи во различни фази на конфликтот. Во некои случаи, по потпишувањето на мировниот договор, политички мисии во текот на фазата на мировните преговори се заменуваат со мировни мисии. Во други случаи, мировните мисии на ООН имаат добиено облик на специјални политички мисии за надгледување на активности за градење на мирот на подолг рок (Political Missions and Good Offices Engagements, 2014).

Во основа според мандатот мировните операции можеме да ги класифицираме во шест групи и тоа:

- „превентивно распоредување на силите на Обединетите нации и тоа пред избувнување на вооружениот судир, по барање на една од спротивставените страни и само на нејзината територија;
- традиционално интерпозициско (меѓу) разместување на мировните сили кои создаваат услови за успех на политичките преговори. Интерпозициските мировни сили можат да бидат невооружени набљудувачки сили, вооружени интерпозициски сили или, пак, мешавина на двете;
- операции за остварување на склучени мировни или други општи спогодби меѓу спротивставените страни;
- операции за заштита на хуманитарна помош уште за време на вооружените судири;
- операција за стабилизација на условите и за воспоставување на државност;

- операции за спречување на прекршување на договори во спорот“ (Митревска, 2010, р. 14-15).

Мировните мисии се покажаа како една од најефикасните алатки кои им стојат на располагање на Обединетите нации (ОН), со цел да им се помогне на земјите-домаќини кои поминуваат низ период од конфликт кон мир. Тие имаат уникатни мултидимензионални предности, вклучувајќи го и легитимитетот, споделување на одговорноста, способност за распоредување и одржување на војници и на полицајци од целиот свет, како и нивно интегрирање со цивилните мировници. Мултидимензионалноста вклучува повеќе мандати во рамките на една мисија односно, вклучува безбедносна, политичка и помош во изградбата на мирот во периодот на транзиција од конфликт кон мир. Денешните мултидимензионални мировни мисии се воспоставуваат не само да го одржуваат мирот и безбедноста, туку и да го олеснат политичкиот процес, да дадат заштита на цивилите, да помагаат во разоружување, во демобилизација и реинтеграција на поранешните борци, да помогнат во организација на слободни и демократски избори, во заштитата и унапредувањето на човековите права и да се помогне во воспоставување на владеењето на правото.

Исто така, во зависност од нивниот мандат, од мултидимензионалните мировни мисии може да се бара да помогнат во спроведување на сеопфатен мировен договор, во следење на прекин на огнот или прекин на непријателствата за да се овозможи простор за политички преговори и мирно решавање на спорите, да се обезбеди безбедна средина и поттикнување на враќањето во нормала на цивилниот живот, да се спречи ширењето на конфликтот преку границите, потоа администрирање на територијата за време на транзициониот период, а со тоа вршење на сите функции кои нормално се во надлежност на Владата (Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations, 2003, p. 2).

Претходното потврдува дека ангажманот на ООН, но и на другите меѓународни организации во спроведувањето на мировните операции бара сеопфатен ангажман и вложување на многу ресурси. Исто така, тоа покажува

дека мировните мисии константно се равиваат и надоградуваат во зависност од нивниот мандат и цели кои треба да ги постигнат во конкретната држава каде е воспоставена мировната мисија.

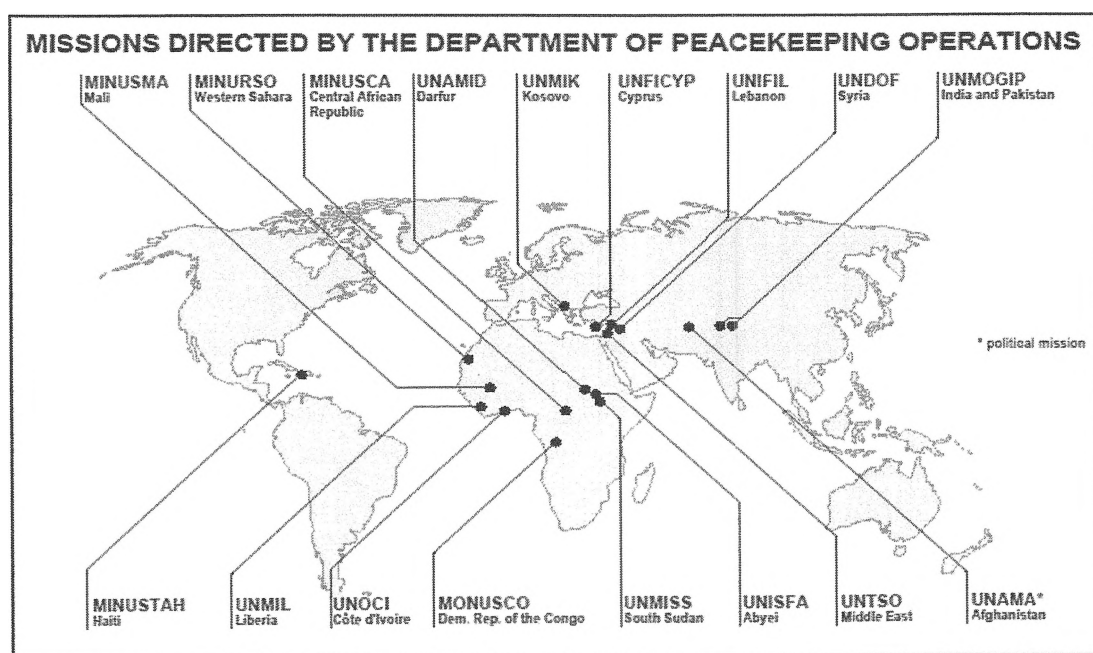
2.2. Историјат на мисиите предводени од ООН

Првиот посериозен тест за способноста на ООН беше 1948 година кога Советот за безбедност дозволи распоредување на набљудувачи на ООН на Блискиот Исток. Основната мисија на набљудувачите беше да го надгледуваат спроведувањето на Договорот за примирје меѓу Израел и арапските соседи. Тоа беше првата официјална операција на ООН позната под името „United Nations Truce Supervision Organisation“ (UNTSO). Оттогаш па до денес, силите на ООН учествувале во вкупно 71 мировни мисии ширум светот. Во периодот од 1945 – 1988 година, односно во периодот на Студената војна, ООН воспоставила 56 мировни мисии. Во овој период Советот за безбедност само во пет ситуации ја стави во функција Глава VII, односно „во две мисии беше наредена употреба на сила (во 1950г. во Кореја и 1960г. во Конго каде големите сили речиси и да немаа големи конкурентни интереси); еднаш при наметнувањето на прекин на огнот во израелско-арапскиот конфликт и двапати при наметнување на санкции (врз Родезија и Јужна Африка)“ (Ванковска, 2010, р. 62). Во периодот од 1989 – 2017 година се воспоставени 15 мировни мисии, а само во рамките на една беше наредена директна употреба на воена сили и тоа во Првата заливска војна во 1991 година како реакција на агресијата на Ирак врз Кувајт. Во рамките на овие мисии учествувале неколку стотини илјади мировници од над 120 држави. Досега, во рамките на мировните мисии под водство на ООН животот го загубиле повеќе од 3 326 мировници од 120 земји (Peacekeeping Fact Sheet, 2016).

Моментално, ООН се ангажирани во 16 активни мировни и хуманитарни мисии на 4 континенти, кои вклучуваат 100 376 униформиран персонал од кои 85 451 воен персонал, 12 772 полициски персонал и 2 153 воени набљудувачи.

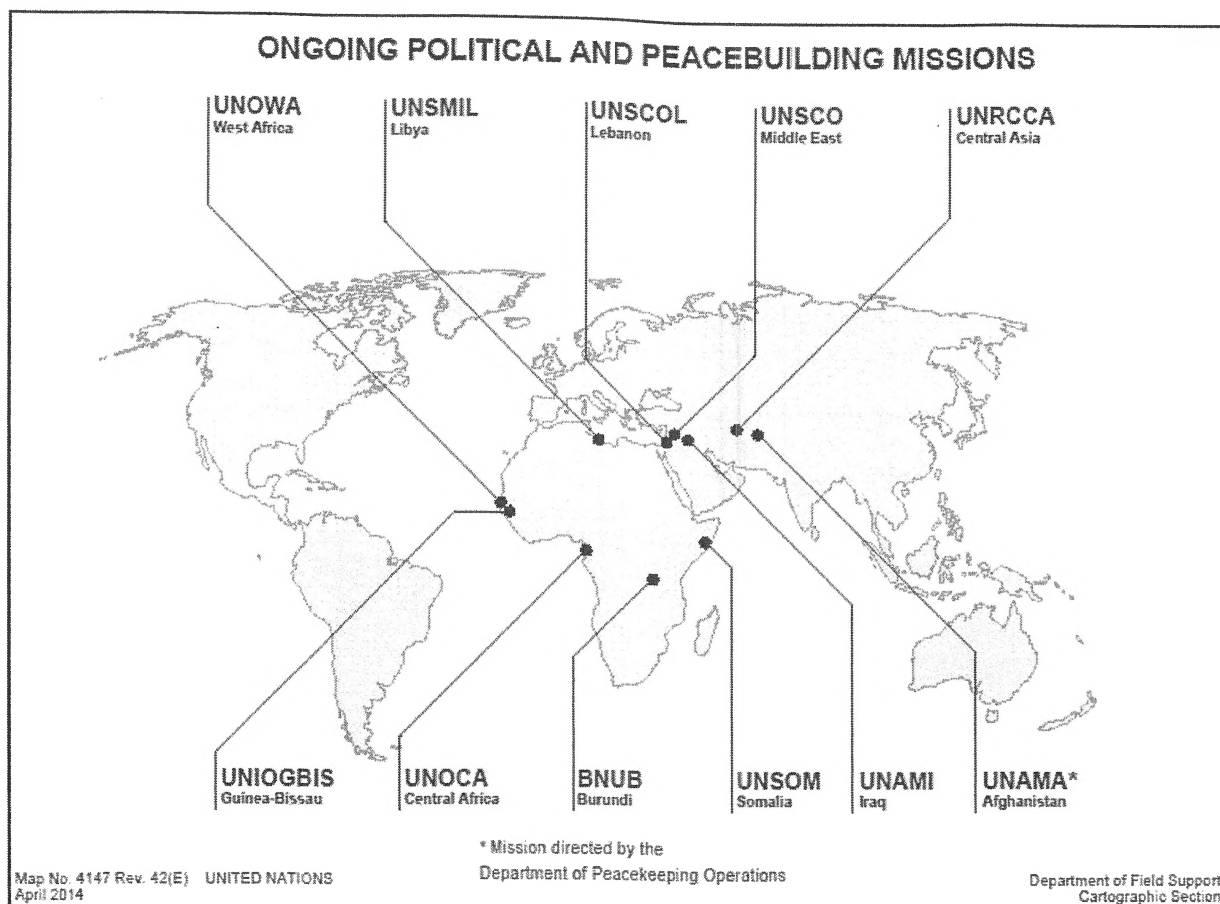
Исто така, вклучен е и 16 471 цивилен персонал од кои 5 256 е меѓународен, а 11 215 локален персонал. Во мировните и хуманитарните мисии вклучени се и 1 716 волонтери на ООН. Вкупниот број на ангажиран персонал во овие 16 мисии изнесува 117 306. Овие мисии за периодот од 1 јули 2016 година до 30 јуни 2017 година се поддржани со околу US \$ 7, 87 милијарди (Peacekeeping Fact Sheet, 2016).

На следната слика прикажани се мировните мисии кои се во надлежност на Департемнтот за мировни мисии на ООН:

Превземено од UN Department for Field Support, 2014.

На следната слика прикажани се политичките и хуманитарни мисии во рамките на ООН.

Превземено од UN Department for Field Support, 2014

Во овој дел поради големиот број на мировни мисии во кои е ангажирана ООН, накратко ќе прикажеме неколку помаракнти мировни мисии на ООН кои придонесоа да се смират тензиите меѓу спротивставените страни и да се зачува меѓународниот мир и безбедност. Доколку овие конфликти и кризи не биле навремено превенирани тие можеле да ескалираат и сериозно да го нарушат светскиот мир и безбедност. За да не бидеме сфатени погрешно ќе потенцираме дека сите мировни мисии на ООН се важни и битни за одржувањето на светскиот мир и безбедност.

2.2.1. Корејската војна

Прв посериозен тест за способноста на ООН да се справи со заканите по светскиот мир и безбедност беше Корејската војна од 1950 до 1953 година која

се водеше меѓу Северна и Јужна Кореја. Воените дејства завршија во 1953 година со потпишување на примирје под покровителство на ООН. Официјално оваа војна сè уште не е завршена со мировен договор, а конфликтот се уште е „замрзнат“ сè до денес.

Во јуни 1950 година, Северна Кореја ја нападна Јужна Кореја и навлезе длабоко на нејзина територија. Овој акт на агресија веднаш го искористија САД кои пред Советот за безбедност поднесоа низа резолуции со кои се бараше:

- актот на Северна Кореја да се прогласи за нарушување на мирот;
- да се повика Северна Кореја веднаш да ги повлече своите трупи северно од 38 паралела;
- земјите членки да ѝ пружат воена помош на Јужна Кореја и да ги стават своите трупи под единствена команда на САД;
- да назначат командант под знамето на ООН (Ram, 2009, p.5-6).

Работата на Советот за безбедност беше олеснета од фактот што тогашниот СССР ја бојкотираше работата на Советот за безбедност поради прашањето за тоа кој ќе ја застапува Кина во истиот. Ваквата ситуација ја искористи САД и предложените резолуции беа прифатени и беа воспоставени Силите на ООН во Кореја (United Nations Forces in Korea) во кои учествуваа 16 држави. Најбројни сили во оваа мисија имаше САД, а и за командат на овие сили беше поставен генерал од Армијата на САД. Оваа мисија не беше класична мировна операција, туку воена мисија, затоа што силите на ООН не беа под команда на Генералниот секретар и им беше дозволено да користат сила спротивно на принципот за нејзино користење во самоодбрана. Кога СССР го прекина бојкотот и се врати во Советот за безбедност го оспори легитимитетот на Силите на ООН во Кореа, но не успеа да ја прекине мисијата на ООН (Mitchell, 2013, p. 116).

Оваа војна се водеше во екот на Студената војна и се закануваше сериозно да го загрози светскиот мир и да доведе до употреба на нуклеарно оружје и директен воен судир на довчерашните сојузници САД и СССР. Кога интервенираа Силите на ООН и се заканија да ја поразат војската на Северна

Кореја, односно ја поминаа 38та паралела, во војанта се вклучи и Кина со испраќање на своја војска и друга помош, СССР индиректно ја помагаше армијата на Северна Кореја со оружје и воена опрема до средината на 1951 година фронтот се стабилизира околу 38 паралела и на тие позиции се задржа се до потпишувањето на примирјето во август 1953 година. Официјално мировните преговори меѓу Северна и Јужна Кореја се уште траат под покровителство на ООН (Korean War, 2009). Оваа воена операција ги покажа слабостите на системот за колективна безбедност на ООН. Покажа дека без постојани воени сили обединети под команда на Главниот штаб, односно ООН нема капацитети за водење на ваков вид на воени мисии за одржување на мирот, а и со воена акција не може да се реши конфликт од ваков вид (Ванковска, 2010, p. 59).

2.2.2. Суецката криза

Во јули 1956 година Египетскиот претседател Насер изврши национализација на Суецкиот канал и го стави под своја контрола. Ваквата одлука на Насер беше основен мотив за почеток на т.н. „Суецка криза“ или уште попозната како „Тројната агресија“ од октомври 1956 година. Суштината на ваквиот потег на Насер беше Египет да го воспостави суверенитетот на целокупната своја територија. Имено, Египет прогласи независност од Обединетото Кралство уште во 1922 година, но Обединетото Кралство се уште имаше распоредено свои сили на територијата на Египет. Со договорот од 1936 година меѓу Египет и Обединетото Кралство, беше договорено Обединетото Кралство да ја прекине окупацијата на Египет и да ја признае неговата сувереност вклучително и сувереноста над Суецкиот канал. Меѓутоа, со истиот договор беше предвидено Обединетото Кралство да ја задржи контролата само на Суецкиот канал и да ги задржи воените сили во овој дел на Египет (The Anglo – Egyptian Alliance Treaty, 1936). Во педесеттите години на XX век Обединетото Кралство имало распоредено околу 80 000 војници по должината на каналот (Trueman, 2015, McDonnell, 2016, p. 335).

Од ваквиот потег на Насер, засегнати се најдоа Обединетото Кралство кое го контролираше Суецкиот канал уште од неговата изградба од 1859 година. Потоа Франција која му беше лута на Египет поради поддршката на бунтовниците во Алжир, и Израел кој беше во постојан конфликт со арапските земји. Франција и Обединетото Кралство го „охрабрија“ (McDonnell, 2016, p.337) Израел прв да го нападна Египет, а тие му ветише воздушна логистичка поддршка. Така, на 26 октомври 1956 година израелските сили навлегуваат на египетска територија, а два дена потоа истото го направија и две постојани членки на Советот за безбедност на ООН - Обединетото Кралство и Франција (McDonnell, 2016, p. 337). Ваквиот акт на воена интервенција беше за прв пат осуден и од страна на СССР и од страна на САД кои одбија да ја поддржат воената интервенција на трите земји. САД и СССР побараа итно повлекување на силите на трите држави, притоа САД им се закани на трите држави со воведување на економски санкции и се закани да ги наруши односите на САД со две земји сојузнички и да го наруши постојниот баланс на моќ во овој дел од светот (McDonnell 2016, 340). Заканите вродија со плод и до крајот на декември Франција и Обединетото Кралство се повлекоја од Египет, а Израел своите сили ги повлече во март 1957 година (Suez Crisis, 2009).

Реакцијата на Советот за безбедност на ООН беше изразена преку Резолуцијата 118 (S/3765) од 13 октомври 1956 година, во која Генералниот секретар предложи усвојување на 6 принципи за решавање на кризата (UNSC Resolution 118, 1956). На 2 ноември САД ја предложи Резолуцијата 997 (ES-I) со која бараа итен прекин на огнот и повлекување на сите сили и повторно отворање на Каналот. На 4 ноември на предлог на Канада беше усвоена Резолуцијата 998 со која Генералното собрание побара од Генералниот секретар во рок од 48 часови да претстави план за формирање на меѓународни сили на ООН кои ќе го обезбедат и набљудуваат прекилот на непријателствата во согласност со Резолуцијата 997. На истиот состанок е усвоена и Резолуцијата 999 со која Генералниот секретар се задолжи веднаш да се договори со страните да се имплементира прекилот на непријателствата и да се

испратат воени сили во областа. На 5 ноември беше донесена и Резолуцијата 1000 со која беше воспоставена Команда на ООН за вонредните меѓународни сили кои ќе го надгледуваат прекилот на огнот, се назначи командант на силите со овластување веднаш да мобилизира одреден број на офицери од постојаните земји членки на Советот за безбедност кои ќе го надгледуваат прекилот на огнот (UN Rolutions ES-I, 1956).

На тој начин Советот за безбедност ја воспостави првата мировна мисија позната како „United Nations Emergency Forces“ (UNEF) со мандат да го обезбеди надгледува прекилот на огнот, вклучувајќи го и повлекувањето на воените сили на Франција, Израел и на Обединетото Кралство од египетска територија, а после повлекувањето да послужи како тампон зона на раздвојување меѓу израелските и египетските сили и да спроведе непристрасна супервизија на прекилот на непријателствата (Establishment of UNEF, 2016). Израел одби мировните сили на ООН да бидат распоредени на негова територија поради што сите сили од „UNEF“ беа распоредени на територијата на Египет. „UNEF“ претставува успешна мировна операција под водство на ООН која стави крај на деструктивна војна во еден од најчувствителните региони на Блискиот Исток во епот на Студената војна. Оваа криза доколку не беше спречена навреме можеше да го наруши воспоставениот баланс на моќ во овој дел од светот и сериозно да ја наруши безбедноста и да го загрози светскиот мир. Оваа мисија на ООН ефективно го одржуваше мирот во период од десет години. Истата на барање на Египет беше повлечена во мај-јуни 1967 година.

2.2.3. Мисиите на ООН на просторот на поранешна Југославија

На почетокот на последната декада од дваесеттиот век, Европа ја зафати бран на распад на неколку поранешни комунистички држави од кои некои беа проследени и со крвав конфликт. Таков беше и случајот со поранешна Југославија која преку крвав конфликт се распадна на шест, односно седум држави. Конфликтот започна во летото 1991 година во Словенија, а потоа почна да се шири кон Хрватска и Босна и Херцеговина.

а. Мировната мисија „United Nations Protection Forces“

Во 1991 година ООН појави загриженост поради растечкиот воен конфликт во Словенија и Хрватска кои прогласија независност од поранешна Југославија. На ваквата одлука се спротивстави поранешната Југословенска народна армија (ЈНА) и Србија. Поради тоа Советот за безбедност ја донесе Резолуцијата 713 (1991) со која ги повика државите да се придржуваат кон целосното ембарго за испорака на оружје и воена опрема на Југославија. На 27 ноември 1991 година беше донесена Резолуцијата 721 со која се одобрија напорите на Генералниот секретар за воспоставување на мировна операција, но со претходна согласност на сите страни. Напорите на теренот вродија со плод и на 15 декември истата година група на офицери и полициски службеници под закрила на ООН допатуваа во Југославија за да ги извршат неопходните подготовки за распоредување на мировниците на ООН.

Со Резолуцијата 743 (21 февруари 1992) Советот за безбедност на ООН ги воспостави силите на ООН за заштита, односно „United Nations Protection Forces“ – (UPROFOR). Мандатот на оваа мисија беше да создаде услови за мировни разговори и да ги обезбедува трите „самопрогласени“ енклави познати како заштитни зони на ООН (United Nations Protected Areas) лоцирани во различни делови на Хрватска од воени напади. Во текот на 1992 година, мандатот на UPROFOR беше проширен со Резолуцијата 762 за контрола на т.н. “pink zones”, со Резолуцијата 769 за пристапот на цивилите кон овие зони и со Резолуцијата 779 за контрола на демилитаризираната зона на полуостровот Превлака близу до Дубровник (Mosinski, 1993, p. 63). Дополнително, оваа мисија ја надгледуваше и имплементацијата на Договорот за прекин на огнот потпишан меѓу владата на Хрватска и локалната српска заедница во Српска Краина од март 1994 година (Department of Public Information, 1996).

Во јуни 1992 година мандатот на UPROFOR беше проширен и во Босна и Херцеговина со задача да го обезбедува функционирањето на аеродромот во Сараево, како и да ја контролира испораката на хуманитарната помош. Во септември истата година, на барање на Високиот Комесар за бегалци на ООН

беше проширен мандатот повторно со надлежност за заштита на хуманитарните конвои и контрола на зоните со забрана за летање (Mosinski, 1993, p. 70). Припадниците на UPROFOR беа авторизирани за употреба на сила во ситуации на самоодбрана во координација со HATO. UPROFOR исто така, имаше задача и да го надгледува спроведувањето на имплементацијата на Договорот за прекин на огнот меѓу Владата на Босна и босанските хрвати од февруари 1994 година, како и договорот меѓу Владата на Босна и босанските Срби кој стапи на сила на 1 јануари 1995 година (Department of Public Information, 1996).

UNPROFOR беше распореден и на северната граница во Република Македонија во декември 1992 година со задача да ја надгледува и да известува за секое распоредување кое би можело да ја наруши довербата меѓу Македонија и Србија.

Силите на ООН, во рамките на мисијата UPROFOR беа распоредни на теренот од 1992 до 1995 година. За потребите на оваа мисија беше ангажиран 38 599 воен персонал, вклучително и 684 набљудувачи на ООН, 803 цивилни полицајци, 2 017 друг меѓународен персонал и 2 615 локален персонал. Во текот на мандатот на мисијата животот го загубија 167 лица (Department of Public Information, 1996).

б. Мировната мисија „United Nations Confidence Restoration Operation“

Кон крајот на март 1995 година UNPROFOR беше реструктуриран од страна на Советот за безбедност во три различни но тесно поврзани мисии. Имено, од 31 март 1995 година мисијата на UNPROFOR во Хрватска беше заменета со „United Nations Confidence Restoration Operation“ (UNCRO). Во рамките на оваа мисија, ООН ги распореди трупите и набљудувачите во реоните на Западна и Источна Славонија и Краина контролирани од страна на Србите. Еден дел од набљудувачите беа стационирани и на полуостровот Превлака на границата со Црна Гора. Мандатот на оваа мисија беше да создаде услови за преговори за територијалниот интегритет на Хрватска, како и

гаранција за безбедноста и правата на сите заедници кои живеат во Хрватска (Krsticevic, 1998, p. 18). Во мај и август 1995 година, Владата на Хрватска спроведе воена акција во Западна Славонија и во Краина со што успеа овие региони да ги стави под своја контрола, а трупите на ООН беа повлечени. Така оваа мисија беше редуцирана само на реонот од Источна Славонија. Напорите вродија со плод и судбината на овој реон беше решена преку процес на преговори и резултираше со потпишување на Основниот договор за регионот на Источна Славонија, Барање и Западен Сирмиум на 12 ноември. Со овој договор се воспостави транзициона власт во овие области под мандат на ООН и мисијата UNCRO конечно беше завршена на 15 јануари 1996 година (United Nations Confidence Restoration Operation, 1996).

в. Мировната мисија „United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina“

Согласно Мировниот договор потпишан меѓу лидерите на БиХ, Хрватска и Федерална Република Југославија на 14 декември, Советот за безбедност на ООН на 21 декември 1995 година ја усвои Резолуцијата 1035 со која беа воспоставени „International Police Task Forces“ (IPTF) и „United Nations civilian office in Bosnia and Herzegovina“. На тој начин мисијата UPROFOR беше реструктурирана и преименувана во „United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina“(UNMIBH). Во основа, ООН воениот дел на мисијата им го препушти на силите на НАТО, а во негова надлежност остана политичкиот дел. Мандатот на оваа мисија беше менуван повеќе пати од страна на Советот за безбедност врз основа на Резолуциите 1088(1996), 1103 (1997), 1107 (1997), 1144 (1997), 1168 (1998) и 1184(1998) и во основа се однесуваше на спроведување на законот и реформи во полицијата. Исто така, мисијата ги координираше и останатите активности на ООН поврзани со хуманитарната помош и бегалците, деминирањето, човековите права, изборите и инфраструктурната и економска реконструкција на државата. UNMIBH тесно соработуваше и со НАТО водената операција „Implementation Force“ (IFOR) која беше авторизирана од страна на Советот за безбедност и со

мултинационалните сили за стабилизација „SFOR“ (Stabilization Forces). Оваа мисија заврши на 31 декември 2002 година согласно Резолуцијата 1423 од 12 јули 2002 година (United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina, 2003).

Во однос на оваа мисија тогашниот Генерален секретар ќе истакне дека „Преку UNMIBH, ООН демонстрираа способност за комплетирање на комплексен мандат согласно стратешкиот план и со реално дефинирана временска рамка. UNMIBH ги спроведе најобемните полициски реформи и проекти за реструктуирање кои некогаш биле превземени од страна на ООН.“ (Annan, 2002, p. 10)

г. Мировната мисија „United Nations Preventive Deployment Force“

Мисијата UNPROFOR беше трансформирана во посебна независна мисија во Република Македонија „United Nations Preventive Deployment Forces“- (UNPREDEP) и беше воспоставена со Резолуциите 981, 982 и 983 (1995 година) на Советот за безбедност. Оваа мисија беше првата превентивна мисија на ООН во која се распоредија сили за да превенираат евентуален конфликт. Во контекст на оваа мисија поранешниот Генерален секретар на ООН, Boutros-Ghali ќе истакне дека „никогаш нема да има статичен концепт, превентивното распоредување може да функционира секаде каде што има политичка воља, јасен мандат и цел, како и неопходна посветеност и заложба на сите страни“ (Lebamof, 2015, p.18).

Мандатот на оваа мисија остана во основа непроменет и се засноваше на набљудување на граничната линија со Албанија и Сојузна Република Југославија. Целта беше да се превенира прелевање на конфликтот на територијата на Република Македонија. До крајот на 1995 година во рамките на UNPREDEP имаше 24 постојани набљудувачи распоредени на 33 времени набљудувачки точки на граничната линија од 420 км. Мандатот на UNPREDEP беше продолжуван седум пати преку Резолуциите 1082 (1996), 1105 (1997), 1110 (1997), 1140 (1997), 1142 (1997), 1186 (1998) (United Nations Department of Public Information, 1999).

Со Резолуцијата 1186 беше реафирмирана поддршката на ООН за независноста, територијалниот интегритет и суверенитет, а воедно беше зголемен и бројот на набљудувачи на 1 050 пред се поради ситуацијата со Косово. Во текот на својот мандат, UNPREDEP имаше тесна соработка со мисијата на ОБСЕ и со Набљудувачката мисија на ЕУ во Македонија, како и со силите на НАТО во Косово преку Верификациониот координативен центар. Мисијата UNPREDEP официјално заврши на 28 февруари 1999 година, кога неколку денови претходно не беше прифатена нацрт Резолуцијата S/1999/201 пред се поради ветото од постојаниот член на Советот за безбедност – Кина (Press Release SC/6648, 1999).

Во контекст на оваа превентивна мисија на ООН, многумина државници и политичари ќе истакната дека тоа беше успешна мисија која успеа да го превенира проширувањето на конфликтот на југот од поранешна Југославија (Lebamof, 2015, p. 19).

2.3. Предизвици на ООН во однос на мировните и воените мисии

Во текот на своето постоење, ООН се соочи со бројни предизвици во однос на мировните, воените и хуманитарните мисии за одржување на мирот. Најголем предизвик претставуваше одржувањето на мирот и безбедноста за време на Студената војна, кога и најмалиот конфликт било каде во светот можел да прерасне во отворен судир меѓу супер силите. Со крајни напори и здраворазумско размислување на политичарите за среќа такво нешто не се случи, иако во неколку случаи било многу блиску да се употреби и нуклеарно оружје.

Голем недостаток на ООН во однос на мировните мисии претставува немањето на сопствена армија, тоа најверојатно ќе остана така уште долго време. Сите сили кои биле под команда на Советот за безбедност на ООН биле формирани ад хок во зависност од ситуацијата и регионот каде се појавила потребата од мировна операција. Најчесто се водело грижа силите да бидат составени од трети земји кои биле надвор од блоковската поделеност, а

доколку имало потреба да бидат ангажирани мировни сили од членките припаднички на воените блокови тогаш се постапувало многу внимателно при изборот. Овој проблем и денес е актуелен предизвик за ООН. Имено, за успехот на секоја мировна операција потребни се поголеми сили во почетната фаза од распоредувањето. Меѓутоа, самото обезбедување на добро обучени, опремени и логистички поддржани сили е многу тешко да се направи. Посебно во ситуации кога НАТО изведува самостојни мисии, а земјите членки на Алијансата не се желни да стават поголеми сили под команда на ООН. Недостатокот на поголеми сили за распоредување во мисија е голем предизвик за ООН посебно во ситуации кога се бара брзо дејствување и распоредување на силите на теренот. Слична е и ситуацијата со потребата од цивилен полициски персонал, кој е вториот најзастапен персонал во мировните и хуманитарни мисии на ООН. Поради тоа потребно е државите да воспостават сопствен базен на полициски персонал кој ќе биде распореден во мисии. Следниот предизвик е поврзан со потребата од цивилни експерти по одредени функционални специјалности на средно и високо ниво (Brahimi, 2000, p. 55).

Исто така, голем предизвик за ООН претставува и правото на „вето“ кое го имаат петте постојани членки на Советот за безбедност. Ваквото право најчесто го парализираа брзото и ефикасно дејствување на ООН во ситуации на меѓународни кризи (Ванковска, 2010) и ја усложнува процедурата за одлучување, формирање на меѓународни сили и нивно распоредување.

Следен предизвик за мировните мисии на ООН претставува јасниот и недвосмислен мандат под кој силите се распоредени. Потребата од јасен мандат е повеќе од неопходна затоа што секоја мировна мисија најчесто претставува комбинација од повеќе мисии кои може да бидат под надлежност на други меѓународни организации. А тоа неопходно ја наметнува потребата и од засилена координација меѓу сите инволвирани страни во мировната операција. Тоа е многу битно за да се знае дали распоредените сили се со мандат да употребат сила или како што тоа е дефинирано во резолуциите на

Советот за безбедност „употреба на сите неопходни мерки“ или мировниците може да ја употребат исклучиво во самоодбрана.

Така на пример, со исклучок на Корејската војна, интервенцијата во Конго и во Првата заливска војна кога ООН применила сила, во сите останати мировни мисии кои се воспоставиле ширум светот ООН употребувал сила само во случаи на самоодбрана. Тоа се покажал како одличен пристап и во голема мера ја зголемило довербата на лидерите во однос на функционирањето и непристрасноста на силите на ООН во одредена ситуација.

Меѓутоа, со крајот на Студената војна и падот на социјализмот, состојбата во овој домен драстично се променила, односно Советот за безбедност на ООН повторно авторизира воени мисии за да се заштити мирот. Притоа, од овој период, НАТО „тивко“ ја презема улогата на извршување на воените мисии на Советот за безбедност кога постои грубо кршење на меѓународниот мир и закана по безбедноста и е неопходно да се примени воена сила за да се отстрани таа закана по мирот и безбедноста.

Имено, во првата акција после крајот на Студената војна (Прва заливска војна), односно воената интервенција на ООН против Ирак за да се ослободи Кувајт, мандатот да ја изведе оваа интервенција им беше доделен на мултинационалните сили предводени од САД и НАТО. Тука можеме слободно да ја споменеме и воената интервенција на НАТО во Босна и Херцеговина, кога во неколку случаи авионите на Алијансата под мандат на Советот за безбедност извршија воени напади на позициите на босанските Срби во зоните забранети за летање. Сличен е и примерот со мисијата ISAF (International Security Assistance Forces) во Авганистан кога после уривањето на кулите близначки во САД, Советот за безбедност формира мултинационална коалиција за борба против тероризмот. Оваа коалиција исто така, беше предводена од земји членки на НАТО. Во одредени ситуации, оваа позиција НАТО ја „искористи“ со тоа што превземаше воени акции без мандат на Советот за безбедност, а потоа бараше одобрување од ООН за истата. Генерална констатација е дека благодарение на мировните мисии на ООН, во годините

после Втората светска војна до денес превенирани се најголем број на воени конфликти и што е најважно не дојде до директен судир меѓу двете супер сили (САД и СССР), а со тоа и се избегна и нуклеарна војна.

3. СЕВЕРНОАТАЛАНТСКАТА ДОГОВОРНА АЛИЈАНСА И МИСИИТЕ ЗА ПОДДРШКА НА МИРОТ

Северноатлантската договорна организација (НАТО) е основана со Вашингтонскиот договор (The North Atlantic Treaty) на 4 април 1949 година, согласно член 51 од Повелбата на ООН, односно правото за индивидуална и колективна самоодбрана. НАТО е создаден како заеднички колективен безбедносен систем базиран врз партнерство со основна цел одбрана од растечката комунистичка закана во светот. Неговата основна цел беше „да ја брани слободата и безбедноста на сите свои членови со политички и воени средства во согласност со Северноатлантскиот договор и принципите на Повелбата на Обединетите нации“ (Нацев et al., 2016, p. 16). Додека, заедничката заложба за соработка меѓу државите-членки на политички и безбедносен план беше водечки принцип на Алијансата. Притоа, НАТО си дава за право со политички или воени средства да ја брани слободата и независноста на земјите членки, како и востановените демократски вредности во западноевропските земји вклучително и мирот и безбедноста (The North Atlantic Treaty, 1949).

3.1. НАТО и операциите за поддршка на мирот

Пристапот на Алијансата кон операциите за поддршка на мирот ќе го разгледаме од аспект на политиката за развој на распоредливи капацитети и способности, од аспект на политиката за придонес како и практичниот придонес во операциите за поддршка на мирот.

Соработката меѓу НАТО и ООН во доменот на мировните операции започна во деведесеттите години на минатиот век и е проследена со контроверзии. Неколку настани, како на пример воздушните напади врз

поранешна Југославија во 1999 година, покажаа дека постојат разидувања во соработката меѓу најголемиот обезбедувач на мировни мисии ООН и најголемата воено политичка организација НАТО. Во периодот после Студената војна се забележува дека и ООН и НАТО еволуираа од својата првобитна и оригинална концептуална структура. Така, НАТО еволуира од Алијанса која се грижи за безбедноста на нејзините членки во Алијанса која се грижи за безбедноста во Европа и пошироко. НАТО „се бореше да ја рedefинира својата цел“ од одбранбена Алијанса и да се придвижи кон изведување на активности од доменот на кризниот менаџмент, а ООН се фокусира на развојните прашања како и на новата генерација на мировни мисии“ (Tardy, 2004, p. 120).

Во 2005 година, Генералниот Секретар на НАТО го претстави рамковниот документ за соработка меѓу НАТО и ООН во делот на мировните и хуманитарни мисии. Исто така, Генералниот Секретар на ООН Кофи Анан ќе ја потенцира „важноста од формализирање на соработката со регионалните организации и останатите безбедносни институции“ (мислејќи на НАТО) (In larger Freedom, 2005, p. 52). Взаемната соработката меѓу НАТО и ООН се одвива врз основа на консензус и ООН се благодарни на поддршката на НАТО во комплексните мировни мисии. Се уште останува отворено прашањето дали на соработката меѓу овие организации ќе се институализира или ќе остане на селективно ниво на соработка. Соработката меѓу НАТО и ООН треба да биде обликувана во контекст на потребите од повеќе безбедност и во релација со потребите на ООН за одржување на меѓународниот мир и стабилност со поддршка на воените капацитети на НАТО. Соработката меѓу НАТО и ООН повеќе беше карактеризирана како соработка од случај до случај, а помалку како политичка. Меѓутоа, оваа соработка може да придонесе и за поголема институционализација меѓу НАТО и ООН (Koops, 2008, p. 26).

Во секој случај, ако НАТО дејствува под мандат на ООН тоа значи дека дека воената операција на Алијансата е со максимална политичка поддршка и легитимитет, посебно кога се работи за “out-of-area” законите. Меѓутоа, останува отворено прашањето дали НАТО ќе ги стави на располагања своите капацитети

под мандат на ООН во областите кои не се од негов посебен интерес. Како и да е, главна предност на НАТО е неговата професионалност и добро обучена воено командна структура. Алијансата останува и понатаму воена алијанса со регионален фокус на дејствување посебно во своите зони на интерес без конкретен институционален механизам за соработка со ООН во делот на мировните и хуманитарни мисии.

3.1.1. Политиката на НАТО за развој на распоредливи капацитети и способности

Со цел да може навремено и во секој момент кога се појави потреба за дејствување, Алијансата почна да ја развива политиката за развој на распоредливи капацитети и способности на земјите членки и земјите партнери. Оваа политика првенствено беше замислена од страна на САД, а целта беше да се намали притисокот врз САД и на другите големи сили во нивниот ангажман во операциите на кризниот менаџмент, односно во операциите за поддршка на мирот и превенција на конфликти. Намерата беше поактивно да се вклучат и помалите држави членки како и земјите партнери во мировните и хуманитарни операции пропорционално на нивните национални капацитети и ресурси. Како што Алијансата се развиваше и трансформираше, така и оваа политика на НАТО се надградуваше. Почетоците на оваа политика се појавија со самитските документи на Алијансата во Прага во 2002 година. Поконкретно барањата за развој на распоредливи капацитети и способности беа дефинирани со документите од Самитот во Рига од 2006 година. На Самитот на Алијансата во Чикаго од 2012 година спектарот на дејствување на овие сили беше проширен и на неконвенционалните закани по безбедноста, како и на електронските напади, односно сајбер нападите. Во Декларацијата од Самитот стои дека Алијансата до 2020 година потребно е да развие кохерентен сет од распоредливи, интероперативни и одржливи сили кои ќе бидат добро опремени, обучени, извежбани и соодветно командувани, способни да се справат со целите кои НАТО ги има поставено пред себе во наредниот период (Gjoreski,

2015, p. 301). Обуката на овие капацитети и способности е унифицирана и бара имплементирање на одредени стандарди и процедури. Целта е овие сили да бидат интероперативни и да можат да дејствуваат заеднички во рамките на мировните и хуманитарни мисии. Конкретното ниво на амбиции кое го има воспоставено Алијансата во овој сегмент бара секоја држава да подготви 50% од своите сили на ниво на распоредливост, а 10% да бидат константно распоредени во мировни мисии (Rasmussen, 2012, p. 17).

Процесот на формирање на овие сили започнува со барањето на НАТО од секоја држава да декларира соодветни капацитети и способности согласно нејзините можности и ресурси. Потоа овие сили поминуваат низ ригорозен процес на обука согласно процедурите на НАТО и на крај следува нивно оценување согласно Концептот за оперативни способности на НАТО (Operational Capability Code), односно евалуација согласно воспоставените механизми за оценување CREVAL (Combat Ready Evaluation) и TACEVAL (Tactical Evaluation)(Нацев, et al, 2016, p. 18). Кога силите ќе бидат оценети како „борбено способни“ тогаш тие се подготвени за распоредување во мировни и хуманитарни мисии. Попрецизно кажано, овие сили првенствено секоја држава ги подготвува за национални потреби, а потоа за потребите на НАТО и за придонес во мисии.

Често пати постои и конфузија за тоа што означуваат овие термини секој поединечно. Овде ќе дадеме кратко појаснување и дефинирање на овие термини согласно терминологијата на Алијансата.

Декларираните (declared) капацитети и способности подразбираат сили кои секоја држава ги подготвува, обучува, опремува согласно Концептот на оперативни способности на НАТО. Овие капацитети и способности се подготвуваат првенствено за национални потреби и нивното декларирање не подразбира дека истите по автоматизам ќе бидат и распоредени во операција по барање на НАТО. Распоредливоста (deployable) на капацитетите и способностите подразбира соодветен број на сили кои државата е способна да ги подготви, опреми и да ги испрати во операции на барање на Алијансата, но

со претходно одобрување на национално ниво. Одржливоста на силите го претставува целокупниот број на подготвени сили кои конкретната држава е подготвена да ги распореди и одржува во операција за одреден временски период. Тој период, согласно стандардите и процедурите на НАТО е определен на 18 месеци. Распоредени (deployed) капацитети и способности се силите кои државата ги има распоредено во мировни мисии (Rasmussen, 2012, p. 17).

Реално вака високо поставено ниво на амбиции за одржување на распоредливи сили и распоредени сили има објективни ограничувања кои се поврзани со потребата од значајни ресурси за нивно одржување, пред се финансиски ресурси, како и бројноста на трупите кои државите треба да ги имаат постојано распоредени во операции (Gjoreski, 2015, p. 302). Според процената на НАТО, нивото на издвојувања за потребите на одбраната треба да биде на ниво од минимум 2% од БДП (Wales Summit Declaration, 2014) што претставува сериозен предизвик не само за моќните економии туку посебно за државите со послаби економии. Другиот аспект на ограничувањата се однесува на постојано распоредените сили. Имено бараното ниво на постојано распоредени сили од 10% во мировни и хуманитарни мисии е преамбициозно и за најмоќните и економски најбогатите членки на НАТО, а да не зборуваме за економиите како што е нашата (Gjoreski, 2015, p. 305). Тоа значи дека ќе помине подолго време пред било која земја членка или земја партнер да го постигне ова ниво на амбиција.

3.1.2. Политика на НАТО во однос на придонесот во операциите за поддршка на мирот

Во периодот на Студената војна, Алијансата во сите свои концепти тежиштето го става на колективната одбрана од социјалистичките држави предводени од СССР (Варшавскиот пакт). Во ниту еден концепт до 1990 година не се споменува можноста за ангажирање на НАТО во мировните мисии, но таа можност и не се исклучува ако тоа го побара Советот за безбедност на ООН. Меѓутоа, со крајот на Студената војна и новонастанатата политичка ситуација

во Европа, политиката на НАТО по однос на учеството во мировните мисии почнува да зазема друг правец. Имено, во 1990 година, Советот за безбедност на ООН усвои низа на Резолуции (660, 661, 662, 664, 665, 666, 667, 669, 670, 674, 677) со кои се осуди инвазијата на Ирак врз Кувајт. Меѓутоа, со Резолуцијата 678 од 29 ноември истата година дозволи „употреба на сите неопходни мерки“ (UN.SC. Resolution 678, 1990) против Ирак, вклучително и употреба на воена сила доколку не се повлечи од Кувајт до 15 јануари 1991 година. Водечката улога во оваа операција му беше доделена на НАТО, односно на САД кои ја предводеа коалицијата составена од околу 670 00 војници од 34 земји под знамето на ООН (Freedman and Karsh, 1993).

Во 1991 година на Самитот во Рим, НАТО го усвои Новиот стратегиски концепт (The Alliance's New Strategic Concept) во кој посветува едно поглавје насловено „Кризен менаџмент и превенција на конфликти“. Мировните мисии со овој Концепт НАТО ги третира како операции од кризен менаџмент и превенција на конфликти. Во параграфот 31 се вели „...успехот на политиката на Алијансата бара кохерентен приод определен од политичките авторитети на Алијансата во изборот и координацијата на соодветните мерки на кризниот менаџмент од политички и друг карактер, вклучително и оние од воен аспект“ (The Alliance's New Strategic Concept, 1991, par. 31). На овој начин, НАТО јасно потенцира дека планира во својата зона на интерес да го вклучи и активното учество во операциите на кризниот менаџмент и превенцијата на конфликти. Пријот не потенцира дека за тоа му е потребен мандат од Советот за безбедност, туку одлуката е оставена на лидерите на Алијансата. Најверојатно ваквото определување на мировните и хуманитарни мисии е направено со цел да не се испровоцира тогашниот СССР, затоа што и самиот НАТО не е сигурен како би можел да реагира СССР во ситуација кога Алијансата би превзела унитарно некоја меѓународна операција. Првиот тест на ваквата политика на Алијансата се случи за време на конфликтот во поранешна Југославија. Искуствата од ваквата политика покажаа дека НАТО доби поголема слобода на дејствување без некој да му се спротивстави. Како резултат на тоа, на Самитот

на Алијансата во Брисел од 1994 година, лидерите на НАТО отворено го повикаа ООН доколку има потреба од ангажирање на воена сила за поддршка на нивните операции НАТО им стои на располагање (The Brussels Summit Declaration, 1994).

Во следниот Стратегиски концепт од 1999 година, усвоен на Самитот на Алијансата во Вашингтон, посветен им е многу повеќе простор на операциите од кризниот менаџмент. Во рамките на својата политика, кризниот менаџмент е подигнат на ниво на фундаментална задача на Алијансата односно „согласно член 7 од Вашингтонскиот договор активно ќе придонесува во превенцијата на конфликтите и активно ќе се ангажира во кризниот менаџмент, вклучувајќи ги и операциите за одговор на кризи“ (The Alliance's Strategic Concept, 1999, par. 10). Во овој Концепт, јасно се претставени низата на операции на кризен менаџмент кои вклучуваат и операции за поддршка на мирот (Peace Support Operations). Во параграфот 31, се вели дека НАТО согласно своите политички цели и во соработка со другите меѓународни организации ќе придонесува во заштитата на мирот, во превенирањето на војната и унапредувањето на безбедноста и стабилноста, во превенирањето на конфликтите, или ако кризата се влоши ќе придонесува и со изведување на операции за одговор на криза. НАТО конкретно ги нуди своите услуги на Советот за безбедност на ООН и на ОБСЕ, доколку има потреба под нивни мандат, согласно процедурите на Алијансата, да придонесува во мировните и други операции (The Alliance's Strategic Concept, 1999, par.31).

Интересно е да се спомене дека во изминатиот период НАТО односно земјите членки систематски ги развиваат своите капацитети и способности за изведување на операции за поддршка на мирот, а истото се бара и од земјите партнери односно аспиранти за членство во Алијансата. Тоа станува повеќе од јасно ако се знае дека во овој концепт, НАТО ги промовира и НАТО – ПЗМ водените операции. Преку своите механизми, НАТО бара сите земји членки и земји партнери да декларираат свои капацитети и активности за евентуално

распоредување во мировни и хуманитарни мисии (Active Engagement, Modern Defence, 2010).

Во последниот Стратегиски концепт на Алијансата усвоен во 2010 година во Лисабон, НАТО повторно кризниот менаџмент го вбројува во клучните задачи и принципи на дејствување на Алијансата. Во параграфот 4 попрецизно определува што подразбира под овие мисии. Така, под овие операции подразбира широк сет на политички и воени способности за справување со кризата – пред, за време и после конфликтот. НАТО кризите и конфликтите ги класифицира како безбедносна закана по Алијансата и поради тоа тој го проширува спектарот на дејствување вклучувајќи, покрај превенирањето и менаџирањето на кризата, и мисии за стабилизација на постконфликтната ситуација и поддршка во реконструкцијата. Меѓутоа, тука и не застанува и предвидува и нов сет на мисии кои вклучуваат експедициски операции и мисии за стабилизација и реконструкција. Ваквата определба, НАТО ја засновува и на продлабочена политичка и практична соработка со ООН во операциите за одржување на мирот ширум светот. Сличен пристап НАТО воспоставува и со Европската Унија во делот на изведувањето на операциите на кризен менаџмент. Како резултат на овие стратегиски определби, НАТО ги воспоставува и Силите за одговор познати како NRF (NATO Respond Forces). Намената на овие сили е брзо распоредување и дејствување во зоните каде што се појавила криза и нејзино брзо превенирање пред истата да се прошири (Active Engagement, Modern Defence, 2010, par.4).

3.2. Краток преглед на завршени мировни и хуманитарни операции на НАТО

Во периодот од основањето па се до крајот на Студената војна во 1989 година НАТО воопшто немаша зацртано во своите концепти било каков придонес во мировни и хуманитарни мисии. Единствената мисија му беше онаа согласно член 5 од Вашингтонскиот договор, односно остварувањето на колективна безбедност на неговите земји членки.

Меѓутоа, со падот на Берлинскиот ѕид и крајот на неколку децениската идеолошка конфронтација со СССР и Варшавскиот договор, Алијансата почна полека да се трансформира и да излегува надвор од своите граници, односно започна да изведува операции од кризниот менаџмент и превенцијата на конфликти првично под мандат на Советот за безбедност на ООН, а потоа и самостојно по сопствена проценка. Тоа продонесе НАТО полека да се трансформира од исклучиво одбранбена Алијанса, во Алијанса која почна да добива проактивна улога во меѓународната заедница и да изведува операции за поддршка на мирот. Првата меѓународна воена операција во која Алијансата учествуваше и ја изведе надвор од нејзините граници беше воената интервенција против Ирак во 1991 година под мандат на Советот за безбедност ООН.

Меѓутоа, пред да ја добие својата прва активна операција од доменот на кризниот менаџмент на Балканот, НАТО спроведе повеќе мали операции кои имаа пред се превентивен карактер. Тие воени мисии се *„Operation Anchor Guard“*, од 10 август 1990 до 9 март 1991 година и *„Operation Ace Guard“*, 3 јануари 1991 до 8 март 1991 година кога беа распоредени воздухоплови во Турција за да го надгледуваат југоисточниот дел на Турција за време на Првата голфска војна. Следната операција беше *„Operation Allied Goodwill I & II“*, од 4-9 февруари и од 27 февруари до 24 март 1992 година. Оваа мисија беше од хуманитарен карактер, односно и испорача хуманитарна и медицинска помош на Русија и државите кои настанаа од распадот на СССР. Последната мисија во овој период беше под мандат на Советот за безбедност – *„Operation Agile Genie“*, во периодот од 1 до 19 мај 1992 година. Во рамките на оваа мисија воздухопловите на НАТО извршија 36 мисии со вкупно 2 336 часови на налет, а имаа задача да ги надгледуваат санкциите кои ги воспостави ООН над Либија поради нејзиното одбивање да ги предаде одговорните лица за соборувањето на авионот на „Pan Am“ во близина на Lockerbie во Шкотска во 1988 година (NATO's Operations 1949 – Present, 2009).

3.2.1. Мировните мисии на НАТО на Балканот

Првата автохтона операција доверена на НАТО, под мандат на Советот за безбедност беше на просторот на поранешна Југославија, односно во *Босна и Херцеговина во периодот од 1992 до 2004 година*. Во рамките на оваа мисија под мандат на Советот за безбедност, НАТО доби задача да го надгледува ембаргото за забрана за испорака на оружје и воена опрема на Југославија воспоставено од ООН. Бродовите на НАТО ги контролираа поморските рути на Јадранот, а воздухопловите го надгледуваа воздушниот простор над БиХ и зоните за забрането летање. Во рамките на задачата за надгледување на зоните за забрането летање, НАТО ја оствари и првата автохтона борбена операција на 28 август 1994 година преку соборувањето на 4 авиони на босанските Срби кои не ја почитуваа забраната на ООН. Во 1995 година на барање на Советот за безбедност на ООН, НАТО изведе и низа на воздушни напади на позициите на босанските срби. Оваа кампања на НАТО беше клучен елемент во присилувањето на босанските Срби да седнат на преговарачка маса и да го потпишат Дејтонскиот мировен договор со кој се стави крај на војната во БиХ. Во наоска на поддршка на Дејтонскиот мировен договор, на барање на ООН, НАТО распореди околу 60 000 војници во рамките на Имплементационите сили - IFOR (Implementation Forces), а во декември 1996 распореди и околу 32 000 војници во рамките на Стабилизационите сили – SFOR (Stabilization Forces). Оваа мисија на НАТО заврши во декември 2004 година кога Европската Унија ја воспостави нејзината мисија ALTHEA (Operations and missions: past and present, 2016).

Следната мисија на НАТО беше воспоставена во *Република Македонија*, односно во периодот од 2001 до 2003 година беа имплементирани три мисии на НАТО во Македонија. Првата мисија беше „Operation Essential Harvest“ (Неопходна жетва) чија цел беше да се собери вишокот на оружје од граѓаните и да се разоружаат припадниците на „Ослободителна народна армија“ после конфликтот во 2001 година. Потоа следеше операцијата „Amber Fox“ (Килибарна лисица) чија задача беше заштита на меѓународните набљудувачи

задолжени за надгледување на имплементацијата на мировниот план. Последната мисија беше „Allied Harmony“ (Сојузничка хармонија) воспоставена во декември 2002 година. Нејзината мисија беше советодавна и се однесуваше на давање помош на Владата во спроведувањето на стабилноста во земјата (NATO's Operations 1949 – Present, 2009).

3.2.2. Хуманитарни мисии на НАТО

Од хуманитарен аспект, НАТО беше ангажиран во *обезбедувањето јавни настани*, односно за време на Олимписките игри во Атина, Грција во периодот од 19 јуни до 29 септември 2004 година. Како и во обезбедувањето на воздушниот простор на Литванија за време на одржувањето на Самитот на НАТО во Рига во 2006 година.

Силите на НАТО, со одобрување на Севернатлантскиот совет беа ангажирани и во 2005 година во САД за *отстранување на последиците предизвикани од ураганот „Катрина“*. Во периодот од 9 септември до 2 октомври девет земји членки на Алијансата доставија 189 тони на неопходен материјал и ја поддржаа спасувачката акција (Jochems, 2006, p. 15-19).

Алијансата беше ангажирана и во *Пакистан* во периодот од октомври 2005 година до февруари 2006 година за отстранување на последиците од ерупцијата на вулкан преку распоредување на инженери, медицински единици и специјалистичка опрема, како и обезбедување на воздушен транспорт на над 3 500 тони помош (Operations and missions: past and present, 2016).

Поддршка на Африканската Унија во Дарфур, Судан. Во периодот од јуни 2005 до 31 декември 2007 година, НАТО обезбеди воздушен транспорт за околу 37 000 персонал на Мисијата на Африканската Унија во Судан. Исто така, помогна и во обуката и менторирањето на повеќе од 250 претставници на Африканската Унија (Segell, 2008, p. 1-18). Кога оваа мисија беше заменета со мисија под мандат на ООН, НАТО изрази подготвеност на барање да ја поддржи новата мировна мисија.

3.2.3. International Security Assistance Force (ISAF) во Авганистан

Со Резолуцијата 1386 на Советот за безбедност на ООН од 20 декември 2001 година беа создадени Меѓународните безбедносни сили за помош - ISAF (International Security Assistance Force) согласно Глава VII од Повелбата. Овие сили беа распоредени во Кабул и околината. Во јануари 2002 година беше договорен Воентехничкиот договор меѓу ISAF и авганистанските преодни власти во кој беше даден детален опис на задачите на ISAF. ООН и Владата на Исламската Република Авганистан. Од август 2003 до декември 2014 година на НАТО му беше доделен мандатот да ја води мисијата ISAF (Јаневски, 2016, р. 15-22). Во текот на овој период Советот за безбедност на ООН усвои 18 Резолуции кои се однесуваа на различните фази на имплементација (ISAF's mission in Afghanistan, 2015). Ширењето на ISAF на целата територија на Авганистан се одвиваше во 4 фази и тоа во периодот од 2003 до 2006 година кога беше воспоставена контрола над целата територија. Во основа ISAF беше една од најголемите меѓународни мисии која обедини 51 држава од целиот свет и присуство на над 130 000 мировници (Spetelnick and Ryan, 2012).

Мисијата на НАТО беше да помогне во развојот на авганистанските безбедносни сили и да им овозможи на властите во Кабул да обезбедат ефективна безбедност и контрола на целата територија на Авганистан. Во рамките на оваа мисија, НАТО придонесуваше и во развојот и реконструкцијата на Авганистан преку мултинационалните Провинциски тимови за реконструкција – PRTs (Provincial Reconstruction Teams). Овие тимови и помагаа на Владата во Кабул да ги зајакне институциите и да воспостави владеење на законот на целата територија и да ги унапреди човековите права. Мандатот на ISAF заврши на 31 декември 2014 година и според процената на НАТО и на ООН успешно завршил процесот на транзиција на безбедноста од силите на ISAF до силите на авганистанската армија и полиција. На крајот од својот мандат ISAF беше редуциран на околу 29 000 персонал од 48 држави (ISAF, 2014). Тоа прегледно може да се види од следниот графички приказ кои земји учествувале и со колку персонал:

International Security Assistance Force

Troop Contributing Nations

	Albania	10		Germany	1,318		Poland	310
	Armenia	121		Greece	8		Portugal	32
	Australia	268		Hungary	79		Romania	273
	Austria	1		Iceland	3		Slovakia	32
	Azerbaijan	94		Ireland	7		Slovenia	2
	Bahrain	0		Italy	1,373		Spain	273
	Belgium	33		Jordan	616		Sweden	12
	Bosnia & Herzegovina	8		Republic of Korea	0		The former Yugoslav Republic of Macedonia ¹	152
	Bulgaria	319		Latvia	18		Tonga	0
	Croatia	79		Lithuania	47		Turkey	361
	Czech Republic	228		Luxembourg	0		Ukraine	9
	Denmark	128		Malaysia	2		United Arab Emirates	35
	El Salvador	0		Mongolia	40		United Kingdom	2,837
	Estonia	2		Montenegro	25		United States	18,180
	Finland	91		Netherlands	30		Total	28,360
	France	89		New Zealand	0			
	Georgia	755		Norway	60			

Note on numbers Numbers of troops should be taken as indicative as they change daily.

1 Turkey recognises the Republic of Macedonia with its constitutional name

2 In line with ISAF's planning and in coordination with NATO, Singapore has completed its contribution to ISAF on 22 June 2013, Canada on 31 March 2014.

7 November 2014

Преземено од веб стр. на Мисијата на НАТО во Авганистан (ISAF, 2014).

Мисијата ISAF беше заменета на 1 јануари 2015 година со нова НАТО предводена не борбена мисија „Resolute Support Mission“ под мандат на Советот за безбедност (ISAF's mission in Afghanistan, 2015).

3.2.4. Интервенцијата на НАТО во Либија во 2011 година

Воената интервенција на НАТО во Либија беше резултат на Резолуциите на Советот за безбедност на ООН 1970 и 1973 од февруари 2011 година. Со овие Резолуции Советот за безбедност воспостави зони забранети за прелет на авиони, беше воведено ембарго на вооружување и воена опрема на Либија и НАТО беше овластен да ги „преземе сите неопходни мерки“ за да ги заштити либиските граѓани (Operations and missions: past and present, 2016).

Овие овластувања беа слично дефинирани како и за воената интервенција на ООН против Ирак во 1991 година. Ваквото дефинирање на овластувањата му овозможија на НАТО широк простор за маневрирање и толкување што овие „неопходни мерки“ вклучуваат. Најчесто, кога Советот за безбедност сака „прекутно“ да одобри воена интервенција и да го избегни

ветото на некоја од постојаните земји членки на Советот за безбедност, прибегнува кон користење на фразата „да ги преземе сите неопходни мерки“. Во конкретниов случај проценката на НАТО беше дека за успешно спроведување на оваа мисија неопходно е да превземе широк спектар на воени акции. Така во периодот од 31 март до 31 октомври 2011 година, НАТО спроведе воздушна и поморска воена кампања против либискиот претседател Гадафи. Во конкретниов случај авторизираната воена мисија на Советот за безбедност на ООН резултираше со соборување од власт на Гадафи и според проценката на НАТО заканата по меѓународниот мир беше отстранета, а според Советот за безбедност на ООН поставените цели во потполност се исполнети. Меѓутоа, самото симнување од власт на Гадафи придонесе Либија да навлезе во нова фаза проследена со жестока граѓанска војна и меѓусебни племенски пресметки.

3.3. Краток преглед на актуелни мировни и хуманитарни операции на НАТО

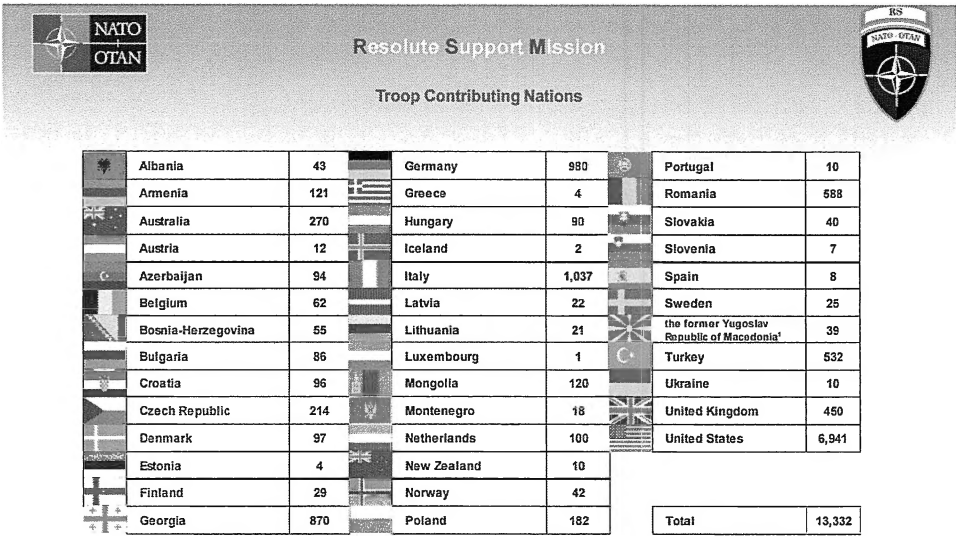
Алијансата се уште е активна во рамките на 5 (пет) мировни и хуманитарни мисии за поддршка на мирот ширум светот и тоа во мисијата „Resolute Support Mission“ во Авганистан, во мисијата KFOR на Косово, во обезбедувањето на Средоземното море преку операцијата „Sea Guardian“, во поддршката на Африканската Унија во мировната операција во Сомалија, и во обезбедувањето на воздушната поддршка „Air Policing“ на надворешната граница на Алијансата од Албанија до Словенија и во Балтичкиот регион. Од овие активни мировни и хуманитарни мисии, тука ќе се задржиме само на мисијата „Resolute Support Mission“ и на мисијата на Косово - KFOR.

3.3.1. Resolute Support Mission во Авганистан

Мисијата „Resolute Support Mission“ во Авганистан е востановена на 1 јануари 2015 година врз основа на Резолуцијата 2189 на Советот за безбедност усвоена на 12 декември 2014 година. Мандатот да ја предводи оваа мисија му беше доделен на НАТО. Правната основа на оваа мисија се заснова на

поканата на Владата на Авганистан и Договорот за статусот на силите – SOFA (Status of Forces Agreement) потпишан меѓу НАТО и Авганистан со кој се одобрува присуство на надворешни сили во оваа држава. Со SOFA регулирани се условите под кои силите на НАТО се распоредени во Авганистан како дел од оваа мисија, како и кои активности им се дозволени да ги преземат (Resolute Support Mission, 2016).

Детален приказ на земјите контрибутори по број на сили во мисијата Одлучна поддршка детално е претставен на следниот графички приказ:

¹ Turkey recognises the Republic of Macedonia with its constitutional name.
² See links to media background on "NATO-Afghanistan relations (December 2016)" and to media background on the ANA Trust Fund.

December 2016

Преземено од веб страна на Мисијата на НАТО во Авганистан (Resolute Support Mission, 2016)

Мисијата Resolute Support Mission е не борбена мисија и ја сочинуваат околу 13 000 персонал од различен профил од НАТО и земјите партнери. Оваа мисија е распоредена во Кабул/Баграм, Мазе Шариф, Херат, Кандахар и Лагхман. Мандатот на новата мисија е да се помогне стабилизацијата и реконструкцијата на државата и државните институции како и да ги обучува, советува и да им асистира на авганистанските безбедносни сили и институции во осум различни есенцијални функционални области и тоа преку (Resolute Support Mission, 2016):

- повеќегодишното буџетирање и извршување на програмите;
- транспарентност, одговорност и надзор (спречување на корупција);
- цивилно владеење на Авганистанските безбедносни сили (тие да бидат во служба на граѓаните);
- генерирање на сили (регрутирање, обука и опремување на силите);
- одржливост (снабдување и одржување);
- стратеско планирање на ресурсите и извршување;
- разузнавање;
- стратески комуникации.

За спроведување на оваа мисија, НАТО и меѓународната заедница обезбедија финансиска поддршка до 2020 година. Во рамките на оваа мисија свој придонес дава и Република Македонија со свои мировни единици. За придонесот на нашата земја во рамките на оваа мисија ќе зборуваме во делот посветен на придонесот во мировните и хуманитарни мисии на Република Македонија.

3.3.2. Мисијата KFOR на Косово

Мисијата на НАТО на Косово – KFOR (Kosovo Forces) воспоставена е во јуни 1999 година. Оваа мисија е воспоставена врз основа на Резолуцијата на Советот за безбедност 1244 од 1999 година и Воено техничкиот договор потпишан во Куманово истата година. На воспоставувањето на оваа мисија и претходеше првин бегалската криза во 1998 и 1999 година кога околу 1.5 милиони жители на Косово ги напуштија своите домови и прибежиште побараа во соседните држави меѓу кои и во Република Македонија. Нашата земја прифати над 430 000 бегалци од Косово. Со цел да се спречи хуманитарна катастрофа на Косово, НАТО под мандат на Советот за безбедност на ООН превзеде низа на мисии во периодот од 1998 до 1999 година. Прва од низата на мисии беше операцијата „Eagle Eye“ (30 октомври 1998 – 24 март 1999 година) во рамките на која воздухопловите на Алијансата презедона низа на летови за надгледување на ситуацијата на Косово со цел да го набљудуваат

спроведувањето на Резолуциите на ООН за прекин на насилствата и редукција на српските сили на Косово. Следна беше операцијата „Joint Guarantor“ (4 декември 1998 - 20 март 1999) кога НАТО подготви планови и ја спроведе евакуацијата на набљудувачите на ОБСЕ од Косово. Потоа следуваše борбената операција „Allied Force“ во рамките на која Алијансата спроведе 78 дневна воздушна кампања против тогашната Република Југославија, односно на Србија и Црна Гора во периодот од 24 март до 20 јуни 1999 година без претходно одобрување на Советот за безбедност на ООН. Веднаш после прекилот на воздушната кампања, од 12 јуни 1999 година, НАТО ја започна операцијата „Joint Guardian“, во рамките на која ја воспоставимисијата KFOR (Kosovo Force) со мандат да се имплементира мировниот договор, да се одврати повторното непријателство, да се воспостави безбедна средина за живеење и да се обезбеди јавниот ред и мир, да се демилитаризира Косовската ослободителна армија, да се поддржат меѓународните хуманитарни напори и да се изврши координација со меѓународното цивилно присуство (NATO's Operations 1949 – Present, 2009).

Во 2008 година Косово прогласи независност, а НАТО одлучи да продолжи со своето присуство врз основа на Резолуцијата 1244. Оттогаш континуирано дава помош во креирањето на професионални и мултиетнички Косовските безбедносни сили кои во основа претставуваат поблага форма на армија и се одговорни за безбедносни задачи кои не се својствени на полицијата. Денес, во рамките на мисијата KFOR распоредени се околу 4 500 сили од 30 (триесет) НАТО земји и земји партнери (Kosovo Force, 2017). Додека Република Македонија им дава логистичка поддршка на силите на KFOR преку Координативниот центар за поддршка на Македонија уште од 1998 година.

3.4. Предизвиците на НАТО во однос на мировните и хуманитарни мисии

Предизвиците со кои се соочуваат НАТО во операциите за поддршка на мирот се слични со оние на ООН во мировните мисии. Еден од предизвиците е мноштвото на мандати кои една меѓународна мировна и хуманитарна операција го има. Праксата покажа дека мандатите најчесто се поделени по област, така да воениот мандат најчесто го има НАТО, додека политичкиот ООН, а делот за спроведувањето на реформите во институциите го има ЕУ или некоја друга меѓународна организација. Тоа најчесто ја наментува потребата од засилена координација меѓу носителите на мандатите во операцијата. Потребно е јасно да се прецизираат надлежностите кои ги имаат поединечните носители со главниот мандат на мировната мисија и потребата на земјата во која е воспоставена мисијата. Следниот елемент кој е сериозен предизвик е потребата од ресурси, како човечки така и финансиски, матерјални и други ресурси. Во однос на човечките ресурси, се потешко е да се најдат соодветни експерти по соодветни невоени области како комуникации, логистика, медицина и слично (Brahimi, 2000, par. 136).

Друг предизвик со кој посебно се соочува ООН е обезбедувањето на воените сили, сличен предизвик има и НАТО. Земјите членки на НАТО се повеќе ги редуцираат своите сили кои ги распоредуваат во меѓународни операции пред се поради цената на чинење при нивно распоредување и одржување (Larrabee et al, 2012, p. 39). Тоа дополнително е усложнето поради одбивањето на земјите членки на НАТО да генерираат сили за потребите на мировните мисии на ООН поради тоа што нивните сили се ангажираат во рамките на мировните мисии предводени од НАТО (Lacroix, 2006, p. 15-20).

Финансиските ресурси се исто така, голем предизвик за мировните и хуманитарни мисии. Искуството покажа дека секоја мисија се мери во милијарди долари, финансии кои некој треба да ги обезбеди. Сепак овие финансиски ресурси се далеку помали за разлика од оние кои се одвојуваат секоја година за набавка на оружје и воена опрема. Само за споредба во 2003 година, ООН

имаше буџет од US \$ 2.6 милијарди за спроведување на мировните мисии, а истовремено во светот беа потрошени повеќе од US\$ 794 милијарди за набавка на оружје и воена опрема (Inter-Parliamentary Union, 2004).

Следен предизвик за НАТО е постигнувањето на интероперативноста (Larrabee et al, 2012, p. 59) меѓу армиите на земјите членки и земјите партнери во сите аспекти од јазичниот до употребата на вооружувањето и опремата. Имено, потребата од поголем број на воен персонал од различни држави бара и воениот персонал да го зборува и англискиот јазик на соодветно ниво за да може да има нормална комуникација со претпоставените. Друг предизвик претставува унифицирањето на вооружувањето и логистиката која треба да биде компатибилна со пропишаните стандарди на Алијансата посебно по калибар на вооружувањето и орудијата. Тоа е потребно да се направи за да се намалат трошоците за снабдување со муниција, а ако некоја единица користи пешадиско вооружување со различен калибар, може да се доведе во ситуација од недостаток на муниција. Во НАТО востановен калибар за автоматска пушка е 5, 56 мм, а некои армии имаат стандардно вооружување со калибар 7,62 мм.

Во секој случај можеме да констатираме дека научените лекции и искуствата од придонесот во меѓународните мировни и хуманитарни мисии континуирано придонесуваат за да се надминат одредени предизвици. Меѓутоа, за надминување на некои предизвици, пред се оние од политички аспект, потребни се поголеми дебати меѓу спротивставените политичари и цврсти аргументи за да се постигне целта и мировната операција да ја добие вистинската поддршка за успех.

4. ЕВРОПСКАТА УНИЈА И ОПЕРАЦИИТЕ ЗА КРИЗЕН МЕНАЏМЕНТ

Придонесот на Европската Унија во операциите за кризен менаџмент не е толку исполнителен како оној на НАТО. Имено, тоа се должи пред се што ЕУ повеќе е политичка и економска унија, а помалку воена. Фактите говорат дека ЕУ посериозно почна да размислува и за развојот на воената димензија во последната декада на XX век. Со договорот од Маастрихт од 1992 година

ваквите размислувања се реализираа и ЕУ одлучи да ја воспостави Зедничката надворешна и безбедносна политика (ЗНБП) на ЕУ, односно да ги развива и воените капацитети на унијата (Treaty on European Union, 1992). Меѓутоа, за ваквата замисла да стане реалност ќе помине деценија и пол за конечно воената компонента на ЕУ да стане оперативна преку „Headline Goal 2010“ односно преку создавањето на нејзините Борбени Групи (Headline Goal 2010, 2004). Поради тоа, ангажманот на ЕУ во мировните и хуманитарни мисии беше сведен на минимум и без присуство на воени сили.

4.1. ЕУ и мировните мисии на ООН

Равојот на ЗНБП придонесе ЕУ да ги ревидира своите ставови и односот со ООН во однос на операциите од кризен менаџмент. Во споредба со другите регионални организации, ЕУ активно ги развива своите цивилни и воени капацитети за придонес во операции со посебен акцент на оние кои им недостигаат на ООН како способностите за брза реакција, разузнавање, контрола на движење и логистичките единици на ниво на баталјон. Вториот аспект е тоа што ЕУ е единствената регионална организација која има сеопфатен пристап кон операциите од кризниот менаџмент притоа спојувајќи ги воените и цивилните механизми со што теоретски ги покрива сите неопходни елементи за една операција од кризниот менаџмент. За разлика од останатите регионални организации, ЕУ е подготвена за соработка со ООН во доменот на мировните мисии (Tardy, 2006, p. 39-45).

Соработката меѓу ООН и ЕУ во мировните операции се засновува на концептот на „глобално – регионално партнерство“, во рамките на кое партнерство Советот за безбедност на ООН посветува поголемо внимание врз јакнењето на улогата на регионалните организации во одржувањето на мирот и безбедноста. Основите на ова партнерство се потпираат на јакнење на формалните и неформалните механизми на соработка на стратеско ниво која вклучува и јасна методологија на консултации меѓу ООН и ЕУ со цел да се изнајде најефикасниот начин во справувањето со кризата со оптимална

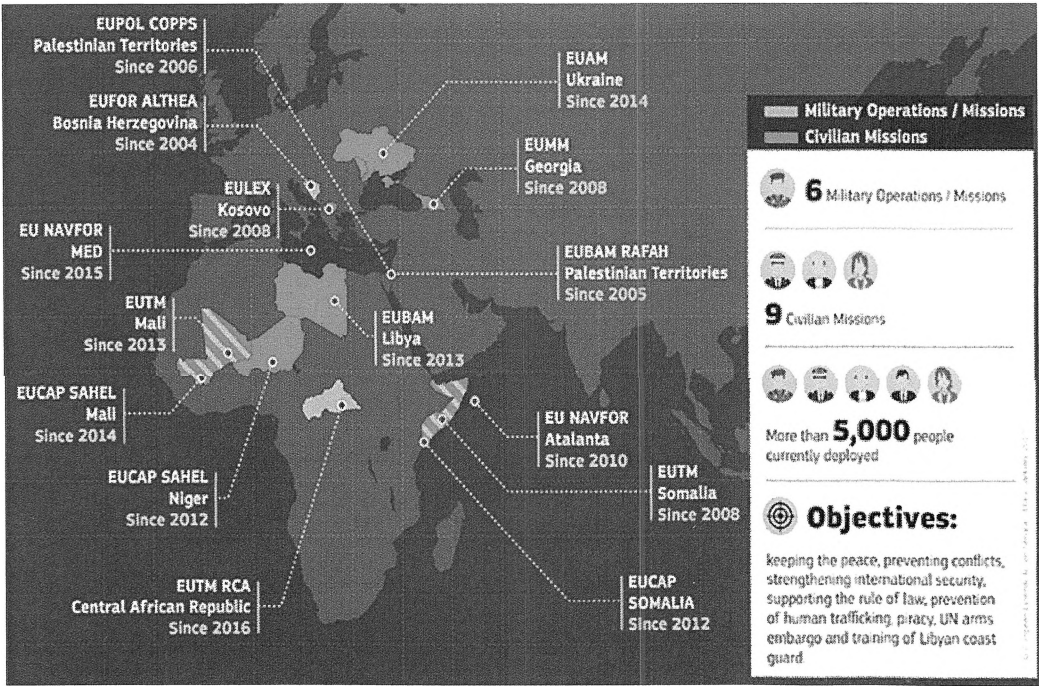
искористеност на ресурсите, соработка во планирањето на секоја фаза од одговорот на кризата и постепено усогласување на политиките и стандардите. ООН ги поддржува регионалните организации во решавањето на регионалните проблеми, а регионалните организации придонесуваат во мировните напори на ООН преку обезбедување политичка поддршка и на неопходни цивилни и воени капацитети за придонес во мировни и хуманитарни мисии (Cîrlig, 2015, p. 3 - 4).

ЕУ и ООН се однесуваат како клучни партнери и нивната соработка опфаќа широк спектар на политики и прашања поврзани со хуманитарна помош, развој, унапредување на човековите права, демократијата и владеењето на правото, климатските промени, како и решавање на конфликти и градење на мирот. Во рамките на оваа соработка ЕУ повеќе ја нагласува потребата од превенција на конфликтите и сеопфатност во нивното разрешување, а ООН ја потенцира потребата од „интегрален пристап“ преку политичките области на различни нивоа. Соработката меѓу двете организации во областа на кризниот менаџмент и мировните операции, се повеќе се институционализираат од 2003 година (Cîrlig, 2015, p. 4 - 5).

Согласно Заедничката декларација на ООН и ЕУ од 2003 година воспоставен е постојан заеднички консултативен механизам – Управувачки комитет ООН – ЕУ. Целта на овој Управувачки комитет е да врши проценка на опциите за соработка во делот на планирањето, обуката, комуникацијата и размената на искуства. Политичкиот дијалог на високо ниво меѓу ООН и ЕУ е воспоставен во 2013 година со цел да го унапреди структуралниот политички дијалог меѓу овие две организации. За таа цел Советот за безбедност на ООН одржува месечни координативни состаноци со Политичкиот и безбедносен комитет на ЕУ. Воспоставени се и канцеларии за врски и тоа во седиштето на ООН и во Брисел. Канцеларијата за врски на ООН ги претставува три Оддели на ООН кои се одговорни за мировните и политичките мисии. Исто така, воспоставено е и Биро ООН-ЕУ за дијалог за превенција на конфликти кое се состои од експерти на ООН и на ЕУ (Cîrlig, 2015, p. 6).

Во 2011 година ЕУ усвои План за акција за унапредување на ЗБНП на ЕУ во поддршка на мировните мисии на ООН за периодот 2012-2014 година. Обезбедување на ЕУ компонента за придонес во мировните мисии на ООН кое подразбира развој на ЕУ концепт за ситуации за распоредување на силите на ЕУ под знамето на ООН, автономно распоредување на цивилни и воени капацитети на ЕУ во поддршка на ООН, зајакнување на помошта на регионалните организации и соработка во различни области од заеднички интерес посебно во развојот на капацитетите, развојот на доктрините, обуката и вежбите, научените лекции и унапредување на соработката во делот на размена на класифицирани информации (Cîrlig, 2015, p.7).

Благодарение на воспоставената интензивна соработка межу ООН и ЕУ, денес ЕУ активно придонесува во повеќе мисии под мандат на ООН врз партнерска основа. На следниот графички приказ прегледно може да се види актуелниот ангажман на ЕУ во операциите од кризниот менаџмент под мандат на Советот за безбедност на ООН.

Извор: (Military and civilian missions and operations, 2016)

До 2017 година ЕУ има успешно завршено 19 операции од кризниот менаџмент, а активно придонесува во 6 воени и 9 цивилни операции од кризниот менаџмент во Европа, Африка и Средниот Исток со околу 5 000 распореден персонал (види слика погоре).

Во рамките на овој труд ќе обработиме мисиите водени од ЕУ на Балканот и тоа „ALTHEA“ во Босна и Херцеговина и „EULEX“ на Косово.

4.1.1. АЛТЕА во Босна и Херцеговина

Мисијата на ЕУ во БиХ – „ALTHEA“ е воспоставена врз основа на претходната НАТО водена мисија SFOR во 2004 година. Авторизација за воспоставување на мултинационалните стабилизациони сили на ЕУ - EUFOR (The European Military Force) беше согласно Резолуциите 1551 и 1575 од 1994 година на Советот за безбедност на ООН. Во почетокот ЕУ распореди приближно 7 000 персонал во БиХ во рамките на мандатот на оваа мисија. Со Резолуцијата 1639 на Советот за безбедност од 21 ноември 2005 година се зголемија надлежностите на EUFOR. „ALTHEA“ е третата и најголема воена операција која ја води ЕУ. Во 2007 година беше редуцирано военото присуство на ЕУ на околу 1600 персонал (EUFOR ALTHEA, 2016).

Мандатот на EUFOR во операцијата „ALTHEA“ се однесува на поддршка на властите на БиХ во одржувањето на безбедноста на целата територија на државата. Во 2012 година во мандатот на операцијата „ALTHEA“ се надогради и во делот на поддршка во изградбата на капацитетите и спроведувањето на обуката на Армијата на БиХ согласно стандардите и барањата на НАТО. Целта беше БиХ да прерасне од конзумент на мир во извозник на безбедност. Долгорочна политичка цел на ЕУ е да и помогни на БиХ да се трансформира во демократска, стабилна, одржлива, мирољубива и мултиетничка држава која ќе има мирољубива соработка со сите соседи и ќе ги исполни потребните барања за членство во ЕУ (EUFOR, 2016).

Во рамките на операцијата „ALTHEA“ придонес даваат 20 држави од земјите членки на ЕУ, како и земји кои не се членки на ЕУ со околу 600 воен и цивилен персонал(EUFOR, 2016).

4.1.2. Мисијата EULEX на Косово

Ангажманот на ЕУ на Косово започна со распоредувањето на мал тим за планирање „EU Planning Team“(EUPТ) во април 2006 година. Врз основа на Резолуцијата 1244 на Советот за безбедност и Council Joint Action 2008/124/CFSP на ЕУ од 4 февруари 2008 година, ЕУ на 16 февруари 2008 година ја воспостави мисијата EULEX на Косово (European Union Rule of Law Mission in Kosovo). Оваа мисија во тој период претставуваше најголемата мисија на ЕУ под закрила на мисијата на ООН во Косово UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo). Мандатот на оваа мисија е во согласност со Програмата за помош на Европската комисија и се состои од набљудување, менторирање и советување на косовските власти во сите области поврзани со владеењето на правото вклучувајќи ја и царинската служба. Поконкретно задачите на EULEX предвидуваат да се осигура одржувањето и промовирањето на владеењето на правото, јавниот ред и безбедноста, вклучително во консултација со релевантните меѓународни цивилни авторитети во Косово, потоа да се осигура дека владеењето на правниот и судскиот систем е ослободен од политичко влијание, дека случаите на воен криминал, тероризам, организиран, меѓуетнички, финансиски, економски и друг криминал се соодветно истражени и процесуирани согласно важечките закони и меѓународното право. Следната задача се однесува на борбата против митото, корупцијата и финансискиот криминал и да се осигури дека се почитуваат човековите права и родовата еднаквост (Council Joint Action 2008/124/CFSP, 2008).

Во 2009 година EULEX стана потполно оперативна со поддршка од сите 28 земји членки на ЕУ, како и со 5 земји придонесувачи и тоа: Канада, Норвешка, Швајцарија, Турција и САД. Во рамките на оваа мисија ангажирани

се 800 лица. Со Council Decision (CFSP) 2016/947 од 14 јуни 2016 со кој се измени и дополни Council Joint Action 2008/124/CFSP, мандатот и е продолжен до 14 јуни 2018 година. Финансиските издатоци на ЕУ во однос на оваа мисија (2008-2017) се проценуваат на околу 1 милијарда евра (European Union External Action, 2017).

4.2. Предизвици на ЕУ во однос на операциите од кризниот менаџмент

Придонесот на ЕУ во операциите на кризниот менаџмент под закрила на ООН е високо вреднуван. Главната ориентација на ЕУ во овие операции повеќе е насочена кон цивилните отколку кон воените мисии. Голема предност на ЕУ е тоа што систематски и плански ги развива капацитетите и способностите кои се дефицитарни за ООН, а се однесуваат на потребата од цивилни експерти по различни функционални специјалности (финансии, правосудство, администрација и слично), како тоа детално е наведено во извештајот на Brahimi од 2000 година. Исто така, ЕУ посветува внимание и на развојот на воените капацитети и способности, меѓутоа, земјите членки не преферираат да распоредуваат воени сили во мировните мисии. Оваа можност не е исклучена, но доколку им се даде можност да бираат тогаш повеќе се преферираат цивилните ЕУ водени операции. Причината е повеќе од прагматична поради фактот што распоредувањето на воени сили во операции бара нивно брзо распоредување со брз процес на одлучување. Процесот на генерирање на сили во ЕУ е доста сложен и долго трае. Концептот на борбените групи нуди таква можност за брзо распоредување, меѓутоа ограничен е нивниот радус на распоредување на 6 000 км од Брисел, а истите до сега не биле распоредени во мировна мисија под закрила на ООН (Björkdahl and Strömvik, 2008, p. 28).

Следниот предизвик е поврзан со долгиот, комплицирани и сложен процес на донесување на одлуки посебно кога се работи за распоредување на воени сили надвор од територијата на земјите членки на ЕУ. Недостатокот на логистички капацитети претставува голем предизвик за ЕУ во доменот на операциите од кризниот менаџмент. Имено, ЕУ има недостаток на логистички

капацитети за стратегиски транспорт на силите и опремата на големи далечини. Недостатоците во оваа област ги покрива преку специјални аранжмани со НАТО кои попрецизно се дефинирани во т.н. “Берлин плус” договорот со НАТО од 2002 година (Shaping of a Common Security and Defence Policy, 2016).

Во секој случај, ЕУ мора да продолжи на јакнење на цивилните и воените капацитети за придонес во операции било тие да ги изведува самостјно или на барање на ООН. Исто така, ќе мора уште повеќе да го синхронизира процесот на донесување на одлуки за да се избегне судирот меѓу Европската комисија и Советот на Европа. По се изгледа дека ЕУ во догледно време повеќе ќе се фокусира на распоредувањето на персонал во цивилните операции отколку на распоредувањето на воени сили во мировни операции.

ГЛАВА II. ПРИДОНЕС НА ЗЕМЈИТЕ ОД ЈАДРАНСКАТА ПОВЕЛБА ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Во рамките на оваа глава ќе го претставиме придонесот во операции на неколку земји од Балканот кои имаат слични ресурси со Република Македонија, слична политичка определба за членство во НАТО и во ЕУ и заедно го започнаа патот кон исполнување на неопходните стандарди за членство во НАТО. Поточно тука ќе го претставиме придонесот во мировни и хуманитарни мисии на земјите членки на Јадранската повелба односно, Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска и Црна Гора.

Во обработката на содржините првенствено ќе се водиме од официјалните податоци кои ги имаат објавено овие држави во рамките на важечките владини документи, потоа публикации и слично, како и од податоците објавени на веб страните на министерствата и армиите на овие држави. Овие податоци ги сметаме за најрелевантни и најточни.

1. ЗАЕДНИЧКИ ПРОЕКТИ ВО РАМКИТЕ НА ЈАДРАНСКАТА ПОВЕЛБА

Целта на Јадранската повелба е да се продлабочи соработката во областа на безбедноста и одбраната меѓу земјите аспиранти за членство во НАТО, и со заеднички напори да ги постигнат неопходните стандарди за посакуваното членство (Grdešić, 2004, p. 104-122). Резултатите од заедничката регионална соработка станаа видливи со тоа што две држави станаа полноправни членки на НАТО (Албанија и Хрватска), една (Црна Гора) доби покана да и се придружи на Алијансата во 2017 година, а една држава (Хрватска) стана членка на ЕУ. Македонија се уште ја има условената покана за членство после решавањето на проблемот со името со Грција, а БиХ има уште многу да работи на патот до членството во НАТО.

Во рамките на Јадранската повелба земјите членки интензивно работат на реализација на повеќе заеднички регионални проекти во различни области на одбраната, како формирање на регионални центри за обука, но и заеднички

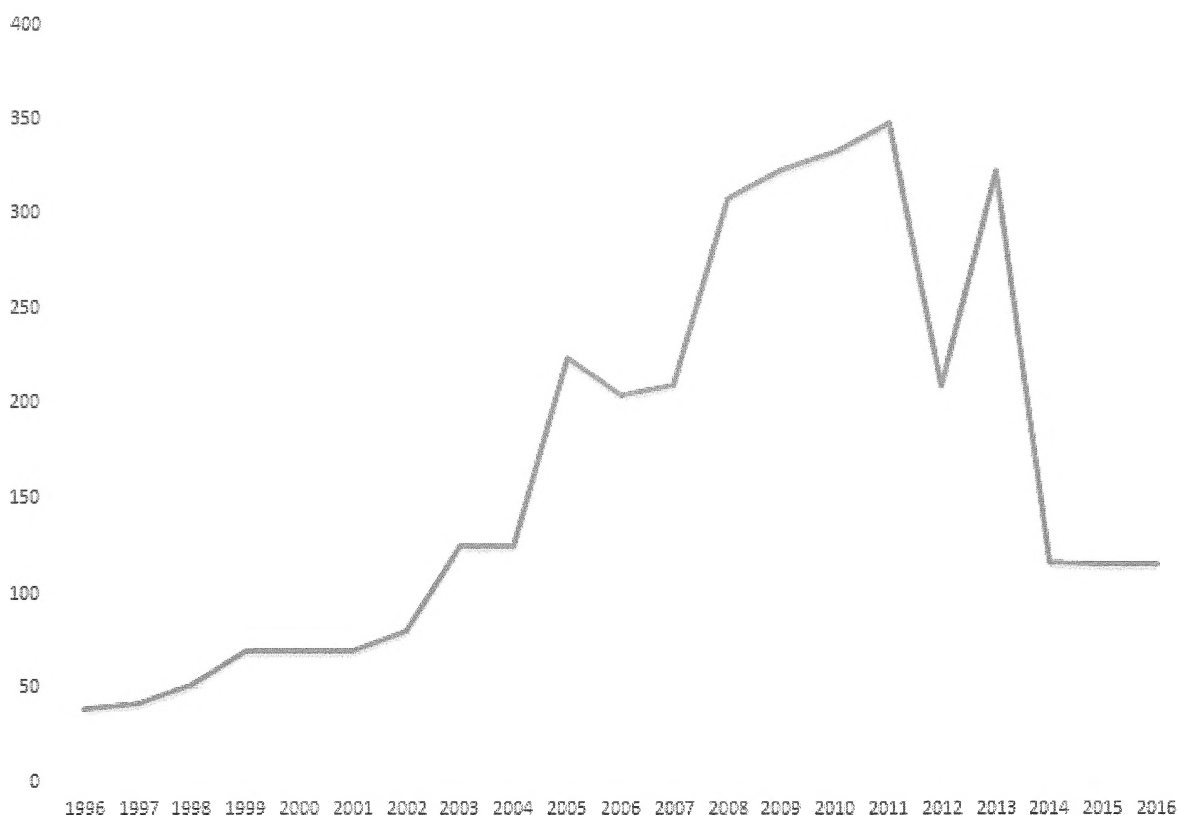
придонес во мировните и хуманитарни мисии. Првиот ваков придонес се реализира во 2005 година кога беше испратен заеднички медицински тим во рамките на грчкиот контингент во мисијата ISAF во Авганистан. Овој тим успешно заврши 8 ротации во периодот од август 2005 година до јули 2009 година (Јаневски, 2016, р. 51-55).

Формирањето на Школото на воената полиција на Авганистанската национална Армија беше вториот практичен проект кој се реализира во рамките на Јадранската повелба. За време на траењето на проектот од септември 2011 до март 2013 година беа обучени околу 800 припадници на Авганистанската национална армија (Јаневски, 2016, р. 56). Третиот заеднички придонес е придонесот со менторските тимови во мисијата „Resolute Support Mission“ од март 2016 година, кој придонес се уште трае.

2. ПРИДОНЕСОТ НА АЛБАНИЈА ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Придонесот кон мировните и хуманитарни мисии Албанија го започна уште во 1996 година со испраќање на свои сили во мисијата на ООН „SFOR“ и „IFOR“ во БиХ. Легалната основа за придонесот во меѓународните мисии се дефинирани во рамките на уставната положба на Армијата, како и со специфичните законски акти кои се усвојуваат за секоја мисија. Придонесот во мисиите ја потврдува заложбата на Албанија за борба против тероризмот и за поддршка на меѓународниот мир. Албанија активно учествува во 7 меѓународни мисии предводени од ООН, НАТО и ЕУ. Со текот на времето постојано се зголемуваше и придонесот во мисиите на Армијата на Албанија. Вкупниот придонес во мировните и хуманитарни мисии во периодот 1996 до 2013 година изнесува 6 635 цивилен и воен персонал (Ministry of Defence of Albania, 2017).

Подетално како се движеше придонесот во мировните и хуманитарни мисии на Албанија во периодот 1996 до 2016 година е прикажан на следниот графички приказ.

Преземено од веб страна на Министерството за одбрана на Албанија (Ministry of Defence of Albania, 2017), На вертикалната оска од графиконот е претставен бројот на персоналот кој бил ангажиран во мировни и хуманитарни мисии по години.

2.1. Завршени мисии

Во периодот од 1994 до 2016 година, Албанија успешно го заврши својот придонес во четири мировни и хуманитарни мисии предводени од ООН, од НАТО и од ЕУ: Тоа беа мисиите „ISAF“ во Авганистан, „Iraqi Freedom“ во Ирак, „MINURCAT“ во Чад и „UNOMG“ во Грузија.

а. Авганистан – „International Security Assistance Force“

Воениот придонес во борбата против тероризмот во рамките на мисијата „ISAF“ во Авганистан, Албанија го започна во 2002 година со распоредување на свои сили првично во Кабул. Во наредните години распореди свои сили и во останатите регионални команди на „ISAF“. Во рамките на оваа мисија од 2002

до 31 декември 2014 година, Албанија распореди над 3 000 воен персонал. Во Кабул беше распореден вод со 22 персонал како дел од Баталјонот на специјалните сили, во Бригадата за брза реакција, како и единици во Командата на копнените сили. До октомври 2012 година во Кабул беше распореден вкупно 440 воен персонал на Албанија. Овој воен персонал беше во рамките на контингентот на Армијата на Турција. Исто така, во 2003 година во Кабул беше распореден и медицински тим составен од земјите членки на Јадранската повелба. Во рамките на 8 ротации беше распореден вкупно 32 воен медицински персонал (Afghanistan, ISAF Operations led by NATO, 2017).

Во Август 2007 година беше зголемен придонесот на Албанија во „ISAF“, кога во рамките на контингентот на Италија беа испратени дополнителни 112 војници, а во август 2009 година беа испратени уште дополнителни 110 војници. Во 2010 година, двата контингенти беа реорганизирани во еден контингент на Албанија со 222 воен персонал. Во периодот од 2007 до 31 декември 2014 година во Херат беа распоредени вкупно 1 964 војници. Во август 2010 година, Албанија го зголеми својот придонес со испраќање на 45 војници во рамките на контингентот на САД во Кандахар со мисија да учествуваат во борбени операции. Во рамките на овој контингент во периодот 2010 до 31 декември 2014 година беше распореден вкупно 134 воен персонал (Afghanistan, ISAF Operations led by NATO, 2017).

Во соработка со Националната гарда од New Jersey од САД, во август 2011 година беше формиран заеднички Оперативен менторски тим за врска (OMLT) при што беа испратени 20 војници од Албанија во една 9 месечна ротација. Мисијата на овој тим беше да изврши обука, поддршка и развој на баталјон за сервисна поддршка на Авганистанската национална армија. Покрај ангажманот во овој OMLT тим, припадници на Армиските сили на Албанија беа распоредени и во други вакви тимови. До крајот на 2013 година во овие тимови беше распореден вкупно 60 воен персонал (Afghanistan, ISAF Operations led by NATO, 2017).

б. Ирак – „Iraqi Freedom“

Првото распоредување на воени сили на Армијата на Албанија во коалиционите сили во операцијата „Iraqi Freedom“ се случи во 2003 година. Во првите четири контингенти беа распоредени по 70 припадници на Армиските сили на Албанија. Во наредните контингенти од 2005 до декември 2008 година беше зголемен придонесот на ниво од чета, односно 120 воен персонал. Во септември 2008 година, Албанија го зголеми своето ниво на амбиции и испрати дополнителни 95 воен персонал. Логистичката поддршка за стратегиски транспорт на силите беше обезбедена од страна на САД. Во декември 2008 година, Албанија ги повлече своите сили од Багдад и од Мосул, како резултат на успешното завршување на оваа мисија. Во периодот од март 2010 до декември 2011 година, беа направени 4 ротации на два штабни офицери кои беа ангажирани во рамките на мисијата на НАТО за обука на ирачките сили – „NTM-Iraq“ - (NATO Training Mission). Во периодот од 2003 година до 2011 година, во Ирак беа распоредени вкупно 1 377 припадници на Армиските сили на Албанија (Accomplished Missions, Iraq, 2017).

в. Чад – „United Nations Mission in the Central African Republic and Chad“

Врз основа на потпишаниот „Договор за придонес на Албанија во ЕУ водените воени операции“ со ЕУ, како и врз основа на „Доворот за поддршка на силите на Армијата на Албанија во ЕУ водените воени операции“ потпишан со Франција, Албанија распореди свои сили во ЕУ водената мисија во ЧАД, Африка. Силите на Армијата на Албанија беа распоредени во периодот јули 2008 – јули 2010 година во рамките на францускиот контингент. Во овој период беше вкупно распореден 189 воен персонал во мисијата „MINURCAT“ (United Nations Mission in the Central African Republic and Chad). Во рамките на оваа мисија, логистичката поддршка, односно стратегискиот транспорт на силите на Армијата на Албанија беше обезбеден од страна на Франција (Accomplished Missions, Chad, 2017).

г. Грузија- „United Nations Observer Mission in Georgia“

Распоредувањето на сили во мисијата на ООН – „UNOMOG“ (United Nations Observer Mission in Georgia) од страна на Албанија беше нејзината прва мировна мисија под мандат на ООН воспоставена во 1993 година во Грузија. Во рамките на оваа мисија (во периодот од 1994 година до 2009 година) Албанија придонесуваше со вкупно 39 воен персонал (Accomplished Missions, Georgia, 2017).

2.2. Актуелен придонес

Актуелниот придонес на Албанија во 2017 година е со 58 персонал (по шестмесечна ротација или 116 на годишно ниво) во 4 (четири) мировни и хуманитарни мисии и тоа во мисиите на НАТО во Авганистан „Resolute Support Mission“ и на Косово во „KFOR“ и во мисиите на ЕУ во БиХ – „ALTHEA“ и во Мали – „EUTM“.

На следниот графички приказ сликовито е претставен актуелниот придонес по географски региони.

Преземено од веб страна на Министерството за одбрана на Албанија (Ministry of Defence of Albania, 2017)

а. Босна и Херцеговина – „ALTHEA“

Првиот придонес во мисии Албанија го започна на 9 септември 1996 година во рамките на НАТО водените мисии „SFOR“ и „IFOR“ во БиХ распоредени во рамките на контингентот на Германија. Ангажманот во овие мисии траеше до декември 2007 година. Во овој период беа извршени 21 шест месечна ротација на персоналот, односно, вкупно беше ангажиран 1,355 персонал. Во рамките на овие мисии воените сили беа ангажирани на задачи поврзани со обезбедувањето на базата. Од април 2008 година Албанија го продолжи својот придонес и во рамките на мисијата „ALTHEA“ на ЕУ односно во рамките на „EUFOR“ со тим за деминирање со јачина од 12 лица и 2 (два) штабни офицери во Командата на „EUFOR“. Во периодот од април 2008 до крајот на 2016 година во рамките на оваа мисија биле ангажирани над 150 воен персонал. Актуелниот придонес во рамките на оваа мисија во 2017 година е со еден штабен офицер. Или вкупно од 1996 година па се до крајот на 2016 година во мисиите предводени од НАТО и од ЕУ во БиХ биле распоредени над 1 500 припадници на Армиските сили на Албанија (Ongoing Missions, B&H, 2017).

б. Косово – „KFOR“

Придонесот во мисијата „KFOR“ на Косово, Албанија го започна во 2009 година со ангажирање на персонал во Штабот на Советодавниот тим на НАТО за помош во советување и експертиза на Косовските безбедносни сили. Моменталниот придонес во 2017 година со персонал во оваа мисија е 11 лица. Вкупно од 2009 до 2016 година во рамките на оваа мисија биле ангажирани вкупно 90 воени лица (Ongoing Missions, Kosovo, 2017).

в. Авганистан – „Resolut Support Mission“

Посветеноста на Албанија во борбата против тероризмот продолжи и во рамките на НАТО водената мисија за стабилизација и реконструкција „Resolut Support Mission“ во Авганистан. Во 2015 година, во рамките на оваа мисија Албанија имаше распоредено 43 воен персонал по ротација или 86 на годишно

ниво во Командите за обука, советување и помош – „Train Advise Assist Command“ (ТААС) лоцирани во Кабул, Мазар е Шариф, Херат, Лагхман, Кандахар и на Аеродромот во Кабул. Во 2016 година распоредениот персонал во оваа мисија беше на ниво од 43 воен персонал по шестмесечна ротација, односно, 86 воен персонал на годишно ниво (две шест месечни ротации) (Kontributi Aktual, RSM, 2017).

г. Мали – „European Union Training Mission“

Во 2015 година, Албанија се приклучува кон мисијата за обука „EUTM“ (European Union Training Mission) на ЕУ во Мали, Африка. Во рамките на оваа мисија актуелниот придонес на Албанија е со сили за деминирање во јачина од 3 воен персонал. Вкупно во периодот 2015 – 2016 година извршени се две ротации со вкупно 6 воен персонал (Ongoing Operations, Mali, 2017).

3. ПРИДОНЕСОТ НА ХРВАТСКА ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Придонесот во мировните и хуманитарни мисии на Хрватска започна во 1999 година со упатување на воени набљудувачи мисијата на ООН „UNAMSIL“ (United Nations Mission in Siera Leone) во Сиера Леоне. Придонесот во оваа мисија претставуваше пресвртна точка за Хрватска поради фактот што долги години истата претставуваше корисник на мирот односно, на нејзина територија беа распоредени мировни сили на ООН и на НАТО. Од 1999 година до 2016 година, Хрватска придонесувала во вкупно 24 мировни мисии предводени од ООН, од НАТО и од ЕУ. Во 2017 година, Хрватска придонесува во 6 меѓународни мисии со 151 воен персонал. (Sudjelovanje OS RH u operacijama potpore mira, 2016).

На следната табела прикажан е придонесот во мировните и хуманитарни мисии на Хрватска.

Меѓународна операција	Распореден воен персонал	Држава
RSM (Resolute Support Mission)	108	Авганистан
KFOR (Kosovo Forces)	26	Косово
UNMOGIP (UN Military Observer Group in India and Pakistan)	9	Индија/Пакистан
MINURSO (UN Mission for Referendum in Western Sahara)	7	Западна Сахара
UNIFIL (UN Interim Forces in Lebanon)	1	Либан
EU NAVFOR (EU Naval Forces)	1	Сомалија/Обединетото Кралство
Вкупно	152	

Преземено од веб страна на Министерството за одбрана на Хрватска (Sudjelovanje OS RH u operacijama potpore mira, 2016)

3.1. Завршени мисии

Мировните мисии под мандат на Советот за безбедност и водени од ООН се најбројните мисии во кои придонесувала Хрватска со воен персонал. Во периодот од 1999 година до 2014 година Хрватска успешно придонесувала во вкупно 15 мировни и хуманитарни мисии водени од ООН.

а). Авганистан – „International Security Assistance Force“

Придонесот на Хрватска во мисијата „ISAF“ започна во 2003 година со распоредување на вод на воената полиција во јачина од 50 воен персонал. Кон крајот на 2010 година Хрватска го зголемува својот придонес во „ISAF“ на 350 воен персонал со ротација на секои шест месеци. Во рамките на САД - Јадранската повелба, Хрватска придонесуваше во медицинскиот тим и во Школата за воена полиција. Оваа мисија беше мисија во која Хрватска имаше распоредено најмногу воен персонал. Мисијата на контингентот на Хрватска беше согласно мандатот на ISAF определен со Резолуцијата 1386 на Советот за безбедност, а се однесуваше на давање помош во обуката на Авганистанската национална армија, во воспоставувањето на безбедноста и стабилизација на

земјата, помош во спроведувањето на разоружување на паравоените формации, како и во реализацијата на проектите за обнова на Авганистан. Во текот на единаесетгодишниот придонес Хрватска распоредила 4, 525 припадници на Оружените сили во НАТО водената мисија „ISAF“ во Авганистан од кои 162 беа припаднички на понежниот пол (NATO misije i operacije, 2016).

б). ЕУ водени мисии - „EUFOR TCHAD/RCA“ и „TRITON“

Во однос на придонесот во операциите на кризниот менаџмент предводени од ЕУ, Хрватска успешно комплетира две операции и тоа во периодот од 2008 до 2009 година придонесуваше во „EUFOR TCHAD/RCA“—во Чад и во Централно Африканската Република, како и во операцијата на „FRONTEKS“ на ЕУ —„TRITON“ во периодот од 30 јули до 5 ноември 2015 година. Мандатот на операцијата „TRITON“ беше од хуманитарен карактер и се однесуваше на спасувањето на бегалците од Северна Африка кои преку Сердоземното море се обидуваа да стигнат до земјите членки на ЕУ. Во рамките на оваа хуманитарна операција вооружените сили на Хрватска учествуваа со еден воен брод и 50 воен персонал. Од овој персонал, 48 припадници беа распоредени на воениот брод, а двајца офицери беа распоредени во Катанија на Сицилија со задача да пружаат логистичка поддршка на воениот брод. Во рамките на овој контингент беа распоредени и припадници на Министерството за внатрешни работи како и медицински персонал (EU operacije potpore miru, 2016).

3.2. Актуелен придонес

Во рамките на НАТО предводените операции, Хрватска има успешно завршена една мисија и тоа онаа на „ISAF“ во Авганистан во периодот од 2003 до 2014 година. Во 2017 година, Хрватска придонесува во две мисии предводени од НАТО и тоа во мисијата „Resolute Support Mission“ во Авганистан и во мисијата „KFOR“ на Косово.

а). Авганистан – „Resolute Support Mission“

Со почетокот на мисијата за стабилизација и реконструкција „Resolute Support Mission“ од 1 јануари 2015 година, Хрватска го продолжи придонесот во Авганистан со 103 воен персонал распореден во Кабул, и 5 припадници на Оружените сили на Хрватска се распоредени во Распоредливиот комуникациски модул (Deployable Communication Module) во Мазар е - Шариф. Ротацијата на персоналот е на шест месеци, односно, две ротации на годишно ниво. Задачите на воениот персонал од Хрватска се фокусирани на советување и обука, а во помал обем се ангажирани и на заштита на тимовите за советување и обука во рамките на нивниот камп. Исто така, во вториот контингент беа ангажирани и воздухопловни советници и советници за обука на воената полиција. Во рамките на хрватскиот контингент се и припадниците на Јадранската повелба (Црна Гора, Македонија и Албанија) кои имаат заеднички придонес на регионална основа. (NATO misije i operacije, 2016).

Досега (2017 година) во мисијата „Resolute Support Mission“ биле распоредени над 400 припадници на Оружените сили на Хрватска.

б). Косово - „KFOR“

Втората НАТО водена мисија во која придонесува Хрватска е онаа на „KFOR“ на Косово. Придонесот во оваа мисија започна уште во 1999 година, а моментално распоредени се 26 припадници на Оружените сили на Хрватска од кои 18 се наоѓаат во воената база „Bondsteel“ во близина на Урошевац, а 8 се штабни офицери кои се распоредени во командата на „KFOR“ во кампот "Film City" лоциран во Приштина. Воениот персонал е ангажиран на помош во изградбата на Косовските безбедносни сили, како и на заштитата на малцинствата и на културното наследство (NATO misije i operacije, 2016).

в). *Западна Сахара - „The UN Mission for the Referendum in North Sahara“*

Во рамките на ООН предводени мировни мисии, Хрватска има активен придонес во мировни мисии и тоа во Западна Сахара – „MINURSO“, во Либан – „UNIFIL“ и во Индија и Пакистан – „UNMOGIP“.

Од 2002 година, Хрватска го започна својот придонес со воен персонал во набљудувачката мировната операција на ООН – „MINURSO“ во Западна Сахара со 7 набљудувачи (UN misije i operacije potpore miru 2016). Мандатот на оваа мисија која е воспоставена со Резолуцијата 690 на Советот за Безбедност од 1991 година е обезбедување на услови за слободен и непристрасен референдум во Западна Сахара. Исто така, во мандатот на мисијата е вклучено и надгледување на прекилот на огнот, надзор врз намалувањето на мароканските воени сили, спроведување на програмата за враќање на бегалците и деминирање (UNSC Resolution 690, 1991).

г). *Либан - „United Nation Interim Force in Lebanon“*

Мисијата „UNIFIL“ во Либан е воспоставена уште во 1978 година со Резолуциите 425 и 426 на Советот за безбедност, а во 2006 година со Резолуцијата 1701 на Советот за безбедност извршено е проширување на мандатот на оваа мисија. Придонесот кон оваа мисија Хрватска го започна во 2007 година со распоредување на штабни офицери. Моменталниот придонес во 2017 година е еден штабен офицер во командата на „UNIFIL“.

д). *Индија и Пакистан – „United Nations Monitoring Group in India and Pakistan“*

Република Хрватска придонесува со воени набљудувачи и во најстарата мисија на ООН, а тоа е мировната операција во Индија и Пакистан – „UNMOGIP“ која е воспоставена уште во 1949 година со Резолуцијата 39 на Советот за безбедност. Мандатот на оваа мисија се однесува на надгледувањето на прекилот на огнот и воздржување од непријателство во сите подрачја на судир меѓу Индија и Пакистан. Во рамките на оваа мисија Хрватска својот придонес го

започна во 2002 година со испраќање на штабни офицери на различни должности од набљудувачи до Командант на мисијата. Актуелниот придонес во оваа мировна операција е со 9 воен персонал (UN misije i operacije potpore miru, 2016).

ѓ). Сомалија – „Naval Force ATALANTA“

Мисијата на ООН предводена од ЕУ во Сомалија – „NAVFOR ATALANTA“ воспоставена е со Резолуцијата 1814 на Советот за безбедност од 2008 година. Со оваа Резолуција од земјите членки на ООН побарана е да обезбедат заштита на бродовите за доставување на хуманитарна помош кои пловат во територијалните и меѓународните води близу Сомалија. Својот придонес во оваа операција, Хрватска го започна во 2009 година врз основа на билатерален договор со Франција за упатување на еден морнарички офицер на француската фрегата „La Fayette. F 713 ACONIT“. До 2017 година во рамките на оваа мисија биле ангажирани 9 морнарички офицери. Исто така, во рамките на оваа мисија во командата во Northwood распореден е и еден штабен офицер од август 2009 година. Во периодот од 22 декември 2014 година до април 2015 година во оваа операција беше распореден и автономен тим за заштита на бродови со 12 припадници на вооружените сили на Хрватска. Актуелниот придонес на Хрватска во оваа операција е 1 (еден) офицер во командата во Northwood во Обединетото Кралство (EU operacije potpore miru, 2016).

4. ПРИДОНЕСОТ НА ЦРНА ГОРА ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Придонесот во меѓународните мировни и хуманитарни мисии на Црна Гора започна во 2006 година со испраќање на свои мировници во мисијата на ООН во Либериа. Црна Гора во 2017 година придонесува во три меѓународни мисии и тоа „Resolute Support Mission“ во Авганиста, во мисијата на ЕУ „ATALANTA“ на брегот на Сомалија, во мисијата „EUTM“ во Мали. Во мисијата „ISAF“ во Авганистан Црна Гора успешно го заврши својот придонес кон крајот на 2014 година. Додека во мисијата „UNMIL“ во Либериа во 2015 и 2016 година

нема испратено свој претставник. Во периодот од 2006 година до 2016 година во мировните и хуманитарни мисии биле распоредени над 450 припадници на Војската на Црна Гора. Моментално во мировните и хуманитарни мисии распоредени се 25 воен персонал на Војската на Црна Гора.

4.1. Завршени мисии

Црна Гора својот пат кон придонесот кон мировните и хуманитарни мисии го започна во 2006 година во рамките на мисијата на ООН во Либерија „UNMIL“ (United Nations Mission in Liberia). Во оваа мисија до 2015 година учествувале вкупно 9 мировници во рамките на тимовите на ООН за набљудување. Во 2014 година ООН издаде предупредување за опасност од ширење на вирусот „Ебола“, а Црна Гора првично го редуцира својот придонес од двајца на еден офицер чии мандат заврши во јули 2014 година. Оттогаш, е одложено упатувањето на следниот офицер во оваа мисија, односно се додека не се створат услови за негово упатување (Ministarstvo odbrane Crne Gore, 2015).

Со Одлука на Собранието на Црна Гора во текот на 2010 година започна придонесот на оваа држава во рамките на НАТО водената мисија „ISAF“ во Авганистан. Мировниците од оваа држава беа ангажирани на заштита на воената база во Мазар-е-Шариф во рамките на Регионалната команда „Север“. Во текот на септември 2014 година Црна Гора го намали својот придонес од 25 на 15 припадници на својот последен контингент во мисијата „ISAF“ во Авганистан. Во рамките на оваа мисија Црна Гора придонесуваше и во рамките на Јадранската повелба со медицински тим и со инструктори во Школата на воената полиција во Кабул. Својот придонес во оваа мисија Црна Гора го заврши на 31 декември 2014 година. Вкупно во мисијата ISAF во Авганистан учествуваа над 300 припадници од Војската на Црна Гора што претставува околу 16% од вкупната бројна состојба на Војската на Црна Гора (Ministarstvo odbrane Crne Gore, 2015).

4.2. Актуелен придонес

Во НАТО водената „Resolute Support Mission“ во Авганистан под мандат на ООН, Црна Гора придонесува од 1 јануари 2015 година. Во рамките на оваа мисија во 2015 година беа распоредени 49 припадници на Војската на Црна Гора на различни штабни должности и во обезбедувањето на тимовите за обука на авганистанските безбедносни сили. Во 2016 година во рамките на оваа мисија беа распоредени 36 припадници на војската на Црна Гора. Додека во 2017 година, во рамките на оваа мисија се распоредени 18 мировници (Resolute Support Mission, 2016).

Во рамките на мировната операција предводена од ЕУ „EU NAVFOR - ATALANTA“-Црна Гора придонесува од 2010 година. Во периодот од 2010 година до 2014 година вкупно беа распоредени 28 припадници на Војската на Црна Гора во оваа мисија(EU NAVFOR ATALANTA, 2014).

Во текот на 2015 година беа распоредени 3 припадници на морнарицата на Црна Гора на два воени бродови на италијанската армија. Истовремено, на штабни должности во Northwood во Обединетото Кралство беа распоредени двајца офицери(Ministarstvo odbrane Crne Gore, 2016).

Во мај 2014 година во мисјата водена од ЕУ во Мали – „EUTM“ беше распореден првиот офицер од Војската на Црна Гора. Во 2015 година Црна Гора го зголеми својот придонес во оваа мисија на двајца офицери инструктори за логистичка обука. Во рамките на оваа мисија на ЕУ учествуваат 23 земји членки на ЕУ, Црна Гора, Грузија, Молдова, Србија и Швајцарија(Ministarstvo odbrane Crne Gore, 2016).

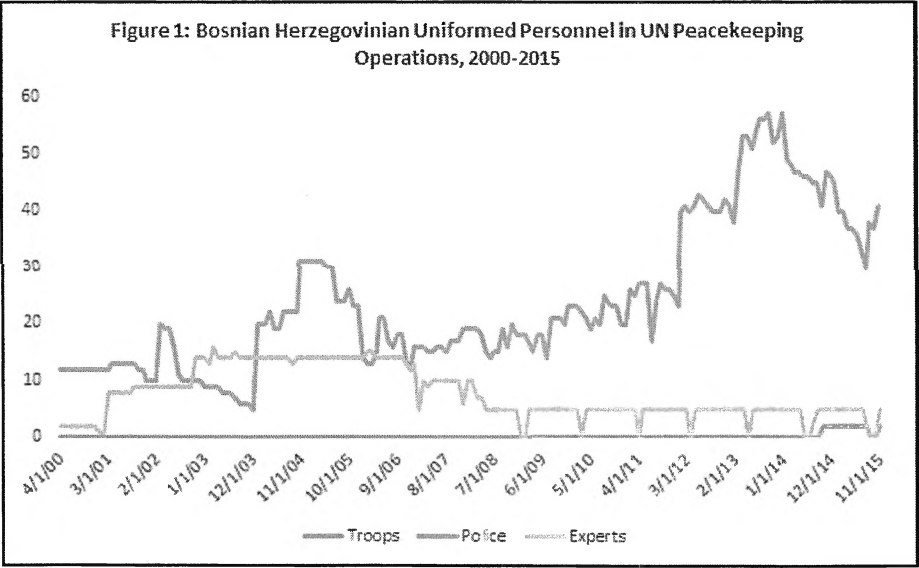
5. ПРИДОНЕСОТ НА БИХ ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Босна и Херцеговина е единствената земја од Јадранската повелба која истовремено е „корисник“ и „извозник“ на мир и безбедност. Имено, во БиХ се уште е актуелан мисијата предводена од ЕУ – „АЛТЕА“ во која свој придонес даваат, меѓу другите и сите земји членки на Јадранската повелба.

Актуелниот придонес на БиХ во 2017 година е во три мировни и хуманитарни мисии и тоа: во мисијата на НАТО – „Resolute Support Mission“ во Авганистан, во мисијата на ООН – MONUSCO (United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo) во Демократска Република Конго и мисијата на ООН - MINUSMA (United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali) во Мали. Исто така, БиХ својот придонес успешно го завршила во мисиите на ООН во Етиопија и Еритреја и во мисијата на мултинационалните сили во Ирак – „Iraqi Freedom“. Во рамките на полициските мисии предводени од ООН во 2016 година БиХ имаше распоредено и 36 полициски службеници (MONUSCO - 5; UNAMA – 1; UNFICYP – 5; UNMIL – 1 и UNMISS - 24) (UN Mission's Summary, 2016, par. 5).

Вкупно во периодот од 2002 до 2016 година во мировните и хуманитарни мисии биле распоредени над 1 100 припадници на Оружените сили на БиХ и на 550 припадници на полициските сили на БиХ (бројката е добиена со збир на подолунаведените податоци во рамките на секоја мисија).

На следниот графички приказ сликовито се гледа придонесот на БиХ во мировните мисии предводени од ООН со полициски сили и експерти.

Преземено од Hadzovic. 2015. На вертикалната колона е претставен бројот на ангажиран персонал.

5.1. Завршени мисии

Во мисијата „Iraqi Freedom“ во Ирак, БиХ го започна своето учество во мај 2005 година со рапоредување на сили за обезбедување и единица за деминирање од 36 припадници. Ваквиот придонес го зајакна во периодот од август до декември 2008 година со распоредување на дополнителен вод за деминирање. Придонесот во оваа мисија БиХ официјално го заврши на 15 декември 2008 година при што овие распоредени единици уништија над 350 000 различни неексплодирани направи (Bela and Pavicic, 2012, p. 207-214).

Во рамките на оваа операција беа извршени 8 (осум) ротации со вкупно 373 воен персонал (Hadzovic, 2015).

Од јануари 2006 година до јули 2008 година, 59 претставници на Оружените сили на БиХ учествуваа во мисијата UNMEE (United Nations Mission in Eritrea and Ethiopia) предводена од ООН во Еритреја и Етиопија (Bela and Pavicic, 2012, p. 207-214).

Во периодот од 2000 до 2005 година БиХ придонесуваше во мировната мисија на ООН во Источен Тимор UNMISET (United Nations Mission in East Timor) со вкупно 31 полициски службеник (Podrška miru, 2015, p. 41).

Додека во периодот од 2004 до 2006 година БиХ придонесуваше во мисијата на ООН - MINUSTAH (United Nations Mission in Haiti) во Хаити со вкупно 12 полициски службеници (Bela and Pavicic, 2012, p. 207-214).

Во периодот од 2009 до 31.12.2014 година припадниците на Оружените сили на БиХ придонесуваа во НАТО водената мисија ISAF во Авганистан. На 5 јануари 2009 година, со одлука на Претседателството на БиХ беа распоредени 10 припадници на Оружените сили на БиХ во ISAF. Со тоа БиХ покажа желба и одлучност да придонесува во заштитата на светскиот мир и безбедност, како и во борбата против тероризмот. Во рамките на „ISAF“ во Авганистан, БиХ изврши 14 ротации со просек од околу 45 распореден персонал по ротација или вкупно околу 650 персонал. Последниот контингент на БиХ во оваа мисија во 2014 година се состоеше од штабни офицери (10 персонал), пешадиски вод (45

персонал) и контингент на воена полиција (26 персонал) (Brochure MoD&ARFBiH, 2015).

5.2. Актуелен придонес

Активностите за придонес кон меѓународниот мир на БиХ започнаа во 2002 година со распоредување на 12 воени експерти во мисијата на ООН MONUSCO во Демократска Република Конго (Malešević, 2016). Актуелниот придонес на БиХ во оваа мировна мисија е со 5 претставници на Оружените сили на БиХ кои се распоредни во рамките на едногодишна ротација (Brochure MoD&ARFBiH 2015). Во тек е 15-та ротација во оваа мисија. Вкупно во рамките на оваа мировна мисија на ООН БиХ има распоредено над 75 персонал.

Во септември 2014 година, БиХ распореди 2 штабни офицери во мисијата MINUSMA (UN Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Republic of Mali) предводена од ООН во Мали (Oružane snage Bosne i Hercegovine, 2013).

Својот придонес кон мисијата на ООН во Јужен Судан - UNMISS (United Nations Mission in South Sudan) го започна во 2006 година со распоредување на полициски службеници. До крајот на 2015 година во рамките на оваа мисија на ООН, БиХ имаше распоредено 78 полициски службеници од кои 14 жени (Podrška miru, 2015, p. 11).

Актуелниот придонес на БиХ во рамките на оваа мисија во 2016 година е со 24 полициски службеници од кои 7 се припаднички на понежниот пол (UN Mission's Summary, 2016, par. 5). Исто така, во Судан БиХ учествуваше и во рамките на мисијата на ООН UNIMIS (United Nations Mission in Sudan) од 2004 година и до 2015 година имаше распоредено 19 полициски службеници од кои 4 беа од женски пол (Podrška miru 2015, p. 37).

Придонесот кон мисијата на ООН во Кипар – UNFCYP (United Nations Mission in Cyprus) БиХ го започна во 2004 година со распоредување на полициски службеници. До крајот на 2015 година во рамките на оваа мисија БиХ имаше распоредено вкупно 34 полициски службеници од кои 4 жени (Podrška miru 2015, 21). Додека во 2016 година во рамките на оваа мисија придонесот се

состоеше од 5 припадници на полицијата на БиХ од кои две се жени (UN Mission's Summary, 2016, par. 5).

Од почетокот на 2004 година БиХ го започна својот придонес во рамките на мировната мисија на ООН во Либерија – UNMIL (United Nations Mission in Liberia). До крајот на 2015 година БиХ имаше вкупно распоредено 81 полициски службеник во рамките на оваа мисија од кои 10 беа припаднички на понежниот пол (Podrška miru, 2015, p.29). Во 2016 година придонесот на БиХ во оваа мисија изнесуваше еден полициски службеник (UN Mission's Summary, 2016, par.5).

Од почетокот на 2015 година БиХ распореди вод за обезбедување од 45 воен персонал во мисијата за стабилизација и реконструкција „Resolute Support Mission“ во Авганистан. Исто така, во рамките на оваа мисија има распоредено и 8 штабни офицери и 2 подофицери во рамките на придонесот на САД – Јадранската повелба (Brochure MoD&ARFBIH, 2015). Во 2016 година придонесот на БиХ во рамките на оваа мисија беше 55 персонал на месечна ротација или 110 персонал на годишна основа (две ротации) (Resolute Support Mission, 2016).

6. ПРЕДИЗВИЦИ И ИСКУСТВА ОД УЧЕСТВОТО НА ЗЕМЈИТЕ ОД ЈАДРАНСКАТА ПОВЕЛБА ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Карактеристично за сите земји од Јадранската повелба (со исклучок на Албанија) е дека сите настанаа како резултат на распадот на поранешната југословенска федерација. Сите земји поминаа своја фаза на конфронтација проследена со значителен број на жртви и деструкција. Насилството беше најизразено во Хрватска и во Босна и Херцеговина, а во помал степен беше застапено и во Македонија. Сите овие држави, кои прогласија независнот од поранешната федерација беа долги години корисници на безбедност, односно на нивна територија беа распоредени мировни сили на ООН, на НАТО и на ЕУ.

Првично беше распоредена мисијата на ООН – „UNPROFOR“ која подоцна беше трансформирана во неколку самостојни мисии лоцирани во секоја земја посебно, но со главен координирачки штаб. Подоцна, мисијата на ООН во Босна

и Херцеговина премина под надлежноста на НАТО (1995 година), а потоа и во надлежност на ЕУ во 2004 година. Босна и Херцеговина се уште е корисник на безбедност од страна на меѓународната заедница, односно на нејзина територија се уште функционира мисијата водена од ЕУ – „ALTHEA“.

Голем предизвик со кои се соочија сите овие држави беше нивната аспирација за евроатлантско интегрирање, односно за членство во НАТО и во ЕУ. На патот за реализација на овој предизвик сите држави мораше да спроведат темелни и сеопфатни реформи во сите аспекти на државата вклучително и во безбедносниот и одбранбениот сектор. Оваа сеопфатна задача беше спроведена во сите држави со помош на НАТО и на ЕУ. Имено, НАТО го креира Партнерството за мир во 1993 година кое послужи како инструмент за спроведување на одбранбени реформи на сите земји аспиранти за членство во Алијансата. Преку своите механизми, посебно преку PARP (Planning and Review Process) и преку MAP (Membership Action Plan) процесот, НАТО им даде помош пред се преку експертиза, но и преку практична обука и едукација на припадниците на вооружените сили на сите армии на овие држави. Исто така, во секоја држава беше воспоставен и Советодавен тим на НАТО составен од воени експерти во специфични функционални области (како логистика, планирање, опремување и слично).

Овие механизми на Алијансата им помогнаа на сите држави да ги трансформираат своите армии согласно стандардите на земјите членки на НАТО, да постигнат одреден степен на интероперативност во обуката, во јазичните вештини, во тактичката обука и слично а се со цел потполно да ги достигнат неопходните стандарди за членство во НАТО. Првиот чекор во овој процес беше да се воспостави мирот и безбедноста во државите, потоа да се оспособат нивните безбедносни и одбранбени системи да можат да ја штитат сувереноста и независноста, односно да ја гарантираат безбедноста на своите граѓани и на крај истите да станат извозници на мир и безбедност.

Европската Унија како механизам за помош во спроведувањето на реформите, посебно во сферата на политиката, економијата и полицијата, го

воспостави првично Пактот за стабилност, а потоа преку Процесот за стабилизација и асоцијација ги мотивираше државите да работат интензивно на спроведувањето на реформите поврзани со владеењето на правото, демократијата, пазарното општество, изградбата на државните институции и слично.

Резултатите се со различен степен на ефикасност во секоја држава. Меѓутоа, заедничко е тоа што сите држави као стратегиска цел го поставија полноправното членство во Унијата. Тоа им беше дополнителен мотивирачки стимул да работат интензивно и во спроведување на овие реформи. Како што напредуваше процесот на реформи, скоро сите држави пројавија интерес и за вклучување односно придонес и во воената димензија на ЕУ, односно во изградбата на борбените групи на ЕУ. Исто така, сите држави се вклучија во дел од операциите за кризен менаџмент на ЕУ со различно ниво на придонес.

Регионалната соработка на земјите од Западен Балкан е друга успешна „приказна“ во која и НАТО и ЕУ инвестираа многу. Алијансата ги стимулираше државите од Западен Балкан повеќе да инвестираат и да соработуваат на регионална основа во доменот на безбедноста и одбраната, додека ЕУ повеќе инвестираше во регионалната соработка на политички и економски план.

Благодарение на нивниот ангажман овие држави на регионална основа формираа повеќе регионални форуми за соработка. Како побитни регионални форуми за соработка ќе ги издвоиме САД – Јадранската повелба и Процесот на соработка меѓу министрите за одбрана на земјите од Југоисточна Европа попознат како SEDM (SouthEast Defence Ministerial). Во рамките на овие форми за регионална безбедносна и одбранбена соработка се реализираа конкретни заеднички проекти. Конкретен проект во рамките на SEDM е формирањето на Бригадата на Југоисточна Европа позната под акронимот SEEBRIG (South East European Brigade). Командата на SEEBRIG беше распоредена во меѓународната операција ISAF во Авганистан во 2006 година. Исто така, во рамките на САД - Јадранската повелба државите од Западен Балкан во неколку наврати распоредија свои сили на регионална основа во мировните и хуманитарни

мисии. Резултатите од регионалната соработка на земјите од Западен Балкан се високо вреднувани и признаени од страна на НАТО и на ЕУ, како и од страна на меѓународната заедница.

Резултатите од ваквата инвестиција на НАТО и на ЕУ дадоа резултат после повеќе од една деценија. Првично, секоја држава ги оспособи своите безбедносни и вооружени структури да ги обезбедуваат своите граници и да ја гарантираат безбедноста на граѓаните на својата територија. Следниот чекор беше придонесот кон одржувањето на светскиот мир и безбедност, односно придонесот во мировните и хуманитарни мисии предводени од ООН, од НАТО и од ЕУ. Исто така, скоро сите држави ја постигнаа бараната интероперативност на нивните армии, но само две држави (Албанија и Хрватска) станаа полноправни членки на Алијансата, Македонија доби одложена покана за членство условена со решавање на спорот со името со нашиот јужен сосед, Црна Гора во 2016 година доби покана да и се приклучи на Алијансата на следниот самит, а Босна и Херцеговина ќе треба уште да работи на тој план.

На патот кон полноправно членство во ЕУ, само Хрватска успеа да ги исполни пропишаните критериуми за членство и да стане полноправна членка. Додека, Македонија доби осум препораки за почеток на пристапните преговори, но сите беа блокирани од Советот на ЕУ пред се поради проблемот со името со нашиот јужен сосед. Другите држави се наоѓаат на различен степен од исполнувањето на пропишаните критериуми од ЕУ.

Карактеристично за сите овие држави е што од „конзумери“ на мир сите станаа „извозници“ на мир и безбедност скоро во исто време. Најрано на овој пат тргна Албанија уште од 1994 година, потоа и се придружија Хрватска од 1999 година, БиХ од 2002 година, Македонија од 2002 година и Црна Гора од 2006 година. Денес, сите овие држави придонесуваат најмалку во поедна мисија предводена било од ООН, од НАТО или од ЕУ со значителен персонал.

Друг предизвик за сите држави беше изборот на ангажманот во меѓународните мисии дали тоа да биде набљудувачка, советодавна или борбена мисија. Скоро сите се одлучија за почеток да распоредат сили во

набљудувачки и советодавни мисии, а силите што ги имаа распоредено во борбените операции најчесто беа со одредени национални ограничувања во различни области (забрана за убивање на цивили, застарена борбена опрема со слаба балистичка заштита, забрана за уништување на културно наследство и многу други) кои не дозволуваа нивно целосно борбено ангажирање во операции. Сепак, согласно принципите на ООН на сите сили им беше дозволено користење на сила во услови на самоодбрана. Подоцна, поточно во поседниве пет шест години скоро сите држави имаа распоредено свои сили кои можеа да се вклучат и во борбени операции доколку за тоа се јавеше потреба. Овие сили најчесто беа здружени во состав со единици на друга армија претежно со САД. Да не бидеме погрешно разбрани, се работи за мали состави од ниво на тимови, одделение или најмногу до ниво на вод, односно од 3 до 20 воен персонал.

Следниот предизвик е поврзан со логистичката поддршка на меѓународните мисии. Имено, ниту една држава не може самостојно да си обезбеди логистичка поддршка на своите трупи кои се распоредени во меѓународните мисии. Ниту една држава не располага со соодветни капацитети за воздушен транспорт на силите и опремата на големи далечини (со исклучок на Хрватска). Овој предизвик е и предизвик за ЕУ која исто така, располага со лимитирани ресурси за воздушен транспорт на силите на големо растојание. Поради тоа сите држави членки на САД – Јадранската повелба ја користат логистичката поддршка на НАТО или на САД за транспорт на своите мировници и воената опрема. Исто така, и ЕУ преку аранжманот „Берлин плус“ ги користи капацитетите на НАТО за транспорт.

Сериозен предизвик за државите со мали и недоволно развиени економии е и финансирањето на мировните и хуманитарни мисии. Овој предизвик поретко се среќава во мировните мисии водени од ООН, затоа што ООН има сопствен буџет за самостојно финансирање на своите мисии, односно доколу земјите придонесувачи инвестираат национални финансиски ресурси, ООН подоцна им ги рефундира. Исто така, ООН финансиски ја поддржува и

амортизацијата на опремата која земјата придонесувач ја распоредила во меѓународната мировна мисија. Додека ситуацијата со НАТО и со ЕУ предводените меѓународни мисии е поразлична. Имено, секоја држава придонесувач си ги покрива своите трошоци за персоналот, за опремата и за другиот вид на поддршка која и е потребна во мисија. Се работи за значителни суми на финансии кои мора да бидат избалансирани на национално ниво за да не дојде до посериозни нарушувања на економските и финансиски токови во државата. Поради тоа, државите се внимателни во бројот на воен персонал кој ќе го распоредат во мировните и хуманитарни мисии водени од НАТО и од ЕУ.

ГЛАВА III. ПОЛИТИКА И КАПАЦИТЕТИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПРИДОНЕС ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

1. НОРМАТИВНО ПРАВНИ ОСНОВИ ЗА ПРИДОНЕС ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Нормативно правната основа за распоредување на припадниците на АРМ надвор од националната територија во мировните и хуманитарни мисии е регулирано во Законот за одбрана од 2001 година со неговите дополненија и измени. Имено, уставна должност на системот за одбрана е да го штити територијалниот интегритет, суверенитет и независноста на државата, но и да дава поддршката на државните институции во случај на вонредна и кризна состојба. Поаѓајќи од овие уставни постулати, во рамките на Законот за одбрана во член 1 став 3 се потенцира дека „Одбраната на Републиката може да се остварува и преку соработка со колективните системи за безбедност и одбрана во кои Републиката пристапила“.

Исто така, во Законот за одбрана (член 40) е регулирано учеството на Армијата во отстранувањето на последиците од вонредна и кризна состојба, односно во кои ситуации Армијата може да се ангажира во поддршка на другите институции. Притоа во став два на истиот член се вели дека „наредба за учество на Армијата во отстранувањето на последиците од вонредна и кризна состојба донесува претседателот на Републиката.“ додека подеталните процедури за начинот на учеството на Армијата во отстранувањето на последиците од вонредна и кризна состојба донесува министерот за одбрана (Закон за одбрана, 2001, чл. 40).

Исто така, во точката 9 од Законот за учество на Армијата надвор од територијата на Републиката, детално се пропишани условите и ситуациите во кои припадниците на АРМ и на МО можат да бидат распоредени надвор од националната територија. Притоа, во член 40 се вели дека „во согласност со

ратификуваните меѓународни договори, активниот воен и цивилниот персонал и припадниците на резервните сили на Армијата, како и воени старешини и цивилни лица на служба во Армијата и вработени во Министерството за одбрана, можат да учествуваат во вежбовни активности и обука и во хуманитарни или мировни мисии и надвор од територијата на Републиката. Одлука за испраќање на единици на Армијата надвор од територијата на Републиката за учество во вежбовни активности, обука и хуманитарни мисии донесува Владата.“ Меѓутоа, кога се работи за испраќање на воен персонал во мировни мисии тогаш во истиот член став 3 се вели дека „Одлука за испраќање на единици на Армијата надвор од територијата на Републиката за учество во мировни мисии донесува Собранието на Републиката.“

Согласно ваквата законска регулираност јасно се гледа дека одговорноста за придонесот во мировните мисии му е оставена на законодавниот дом. Тоа е повеќе од неопходно поради тежината на одлуката, затоа што употребата, односно распоредувањето на единиците на Армијата надвор од територијата е политичка одлука и за тоа е потребен политички консензус и поддршка од сите политички партии. Најверојатно ваквата одредба се должи на фактот дека пратениците во Собранието ги избира народот и тие ги застапуваат интересите на народот и се најмеродавни во спроведувањето на законските одредби кои тие ги изгласале.

Во 2006 година, на барање на НАТО, а по претходна согласност на Владата на Република Македонија беше прифатена една Партнерска цел во рамките на која се бараше поедноставување на процедурите за распоредување на единиците на АРМ во мировните мисии после нејзиниот прием во НАТО. Поради тоа во 2008 година беше усвоен членот 41-а со кој самиот законодавец се одрекува од ова право во корист на Владата само доколку биде исполнет еден услов, а тоа е полноправното членство во НАТО. Така во член 41-а се вели дека „По исклучок од членот 41 став 3 на овој закон, одлука за испраќање на единици на Армијата надвор од територијата на Република Македонија за учество во мировни мисии предводени од НАТО и во примената на правото на

индивидуална или колективна самоодбрана во согласност со ратификувани меѓународни договори, донесува Владата“ (Закон за одбрана, 2001, чл. 41-а).

Во следниот член 42 се појаснува дека надвор од територијата на Републиката не можат да бидат испратени војници на доброволно служење на воен рок, а во член 43 се регулираат условите во кои резервните припадници на АРМ можат да земат учество во мировните и хуманитарни мисии и да бидат распоредени надвор од територијата на Републиката. За такво нешто потребно е и истите да се согласат, а додека се распоредени надвор од територијата, припадниците на резервниот состав имаат статус на професионални војници, односно воени старешини од постојаниот состав на Армијата.

Со ваквата законска поставеност се создадоа сите непречени услови за придонес на Република Македонија кон колективната безбедност и придонесот во одржувањето на меѓународниот мир и безбедност, односно за придонес во меѓународните мировни и хуманитарни мисии. Воедно, со ваквата законска рамка и посебно со измените од 2008 година кои се однесуваа на членот 41-а, се потврдија заложбите на нашата земја за полноправно евроатланско интегрирање во НАТО и во ЕУ.

Покрај придонесот во мировните и хуманитарни мисии, дел од единиците на АРМ може да се ангажираат и во поддршка на полицијата и на другите државни институции во справувањето со вонредна состојба, природни непогоди или криза. Вонредна состојба на територијата на Република Македонија, согласно член 125 од Уставот прогласува Собранието со двотретинско мнозинство. За да се отстрани опасноста од злоупотреба на ваквата состојба, нејзиното времетраење е ограничено на 30 денови. Во услови кога Собранието не може да се состани, согласно истиот член 125, одлука за прогласување на вонредна состојба донесува претседателот на Републиката. Додека прогласувањето на кризната состојба на територијата на Републиката е во надлежност на Владата согласно член 31 од Законот за управување со кризи. Имено во член 31 став 1 се вели дека „Владата донесува одлука за постоење на кризна состојба, го определува подрачјето зафатено со кризна состојба и

соодветно на тоа ги активира механизмите за разрешување на кризната состојба. За донесената одлука Владата веднаш го известува Собранието и претседателот на Република Македонија“. Меѓутоа, важноста на ваквата одлука е до 30 дена. Согласно истиот член став 5, за продолжување на кризната состојба над 30 денови, потребно е одобрување од Собранието. Предлогот за продолжување на кризната состојба или за прогласување на вонредна или воена состојба го доставува Владата до Собранието.

Во член 35 од Законот за управување со кризи се вели дека „Дел од Армијата учествува во поддршка на полицијата во услови кога со кризната состојба е загрозувана безбедноста на Републиката, а органите на државната управа немаат соодветни ресурси и средства за нејзина превенција и справување.“ (Закон за управување со кризи, 2005, чл.35). Понатаму во истиот член е утврдено дека наредба за употреба на дел од силите на АРМ во услови на кризна состојба носи Претседателот на предлог на Владата.

Подеталните процедури за употребата на единиците на АРМ во поддршка на полицијата и на другите државни институции во кризна состојба е регулирано согласно член 35 став 6 со посебен пропис (Правилник) донесен од страна на претседателот на Републиката и согласно член 36 став 1 со Упатство за оперативни и други постапки на Армијата во поддршка на полицијата во случај на кризна состојба донесено од министрите за внатрешни работи и за одбрана. Она што е битно за ангажирањето на дел од АРМ во рамките на оваа мисија е тоа дека временскиот период до кога дел од АРМ е ангажиран е прецизно определен, меѓутоа на предлог на Владата, Претседателот може да го продолжи ангажирањето на АРМ. Исто така, претседателот на Републиката во секој момент може и да ја преиспита одлуката за ангажирање на АРМ во поддршката на полицијата и на другите државни институции.

Република Македонија има солидна законска рамка со која се пропишуваат процедурите за распоредување на единиците на АРМ како надвор од границите заради придонес во мировни и хуманитарни мисии, така и за ангажирање на дел од АРМ во поддршка на полицијата и другите државни

институции во случај на вонредна состојба или кризна ситуација кога истата се заканува сериозно да ја наруши безбедносната состојба на Републиката.

2. ПОЛИТИКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА ПРИДОНЕС ВО МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Во рамките на усвоените стратегиски документи на системот за одбрана попрецизно се дадени определби за безбедносната и одбранбената политика на државата. Притоа, во сите документи се потенцира дека главни стратегиски приоритети на надворешната политика на Република Македонија се членството во НАТО и во ЕУ. Нашата земја им придава еднакво значење и на унапредувањето на добрите односи со соседите, преку промоција на регионалната соработка и дијалог. Одбранбената политика на Република Македонија континуирано се развива во насока на поддршка на стратегиските цели на надворешната политика, преку имплементација на реформите во одбраната, развојот на способностите и капацитетите на АРМ и исполнувањето на стратегиските мисии на системот за одбрана.

Во Стратегијата за одбрана од 2010 година се потенцира дека одбранбената политика е фокусирана кон постојано развивање на системот за одбрана, спроведување на одбранбените реформи, трансформација на Армијата, ефикасно менаџирање со одбранбените ресурси, спроведување на континуирани и сеопфатни национални подготовки за преземање на обврските и одговорностите кои произлегуваат од членството во НАТО, како и континуиран развој на капацитети и способности за придонес во колективната самоодбрана на НАТО и придонесот во мисиите за поддршка на мирот и безбедноста (Стратегија за одбрана, 2010, стр.2-3).

Врз основа на стратегиските определби на Република Македонија за полноправно членство во НАТО и во ЕУ, а и согласно целите, принципите и задачите кои произлегуваат од стратегискиот концепт, декларациите и сеопфатните политички насоки на НАТО за развој на одбранбените капацитети и способности вклучително и оние за придонес во мировните и хуманитарни

мисии, во изминатиот период Република Македонија разви солидна рамка на стратегиски документи. Во рамките на овие стратегиски документи од доменот на одбраната систематски се спроведуваат целите на одбранбената политика на нашата земја, како и политиката на развој на одбранбени капацитети и способности за придонес во мировните и хуманитарни мисии.

Законската рамка за воспоставување на системот за одбрана ја сочинуваат Уставот на Република Македонија донесен во 1991 година со неговите амандмани, потоа Законот за одбрана донесен во 2001 година (со неговите измени и дополни) и Законот за служба во Армијата на Република Македонија донесен во 2002 година (со неговите измени и дополни). Додека главни документи на кои се потпира одбранбената политика на Република Македонија и во кои се поставени националните амбиции за развој на капацитети и способности за придонес во мисии се: Националната концепција за безбедност и одбрана од 2003 година, Стратегискиот одбранбен преглед од 2004 година, Оперативниот концепт на АРМ од 2007 година, Стратегијата за национална безбедност од 2008 година, Стратегијата за одбрана од 2010 година, Белата книга на одбраната од 2012 година и Долгорочниот план за развој на одбраната 2014-2023 година.

Првичната идеја за дефинирање на конкретни мисии на АРМ беше претставена со Националната концепција за безбедност и одбрана усвоена од Собранието на Република Македонија во 2003 година. Со оваа Концепција се востановија нови принципи на организирање на системот за одбрана. Притоа беа дефинирани нови цели на одбраната кои ја дадоа новата насока за трансформација на АРМ, како и за развој на способности и капацитети за извршување на следните конкретни мисии (Национална концепција за безбедност и одбрана, 2003):

- одбрана и заштита на државата од надворешен напад и агресија;
- заштита на суверенитетот, интегритетот и унитарниот карактер на државата;
- подготовка и изведување на мировни и хуманитарни мисии;

- поддршка на полицијата и органите на локалната самоуправа во справување со терористички активности, внатрешни кризи и непогоди.

Првите две мисии се поврзани со остварувањето на уставна функција на АРМ за заштита и одбрана на независноста, територијалниот интегритет и суверенитет, додека третата ги отвори вратите на припадниците на АРМ да придонесуваат во мировните и хуманитарни мисии под водство на ООН, на НАТО и на ЕУ. Последната мисија беше дизајнирана за поддршка на полицијата и на другите државни институции во ситуации кога вонредната состојба или кризата ги надминува нивните капацитети и способности.

Ваквиот систем на мисии подоцна со Стратегискиот одбранбен преглед од 2004 година, а посебно со Стратегијата за одбрана од 2010 година беа редефинирани, односно беа воспоставени четири стратегиски мисии на одбраната и тоа:

- одбрана и заштита на територијалниот интегритет и независноста на Република Македонија;
- учество во колективната самоодбрана на НАТО;
- придонес во мисии во целокупниот спектар на мисии на ООН, на НАТО, и на ЕУ;
- заштита на пошироките интереси на Република Македонија.

Во рамките на првата стратегиска мисија „одбрана и заштита на територијалниот интегритет и независноста на Република Македонија“ беа инкорпорирани три од мисиите на АРМ дадени во Националната концепција за безбедност и одбрана (заштита на суверенитетот, интегритетот и унитарниот карактер на државата; поддршка на полицијата и органите на локалната самоуправа во справување со терористички активности, внатрешни кризи и непогоди, одбрана и заштита на државата од надворешен напад и агресија). Опсегот на оваа стратегиска мисија на системот за одбрана подетално е претставен во самата Стратегија.

Првичната мисија дефинирана како „подготовка и изведување на мировни и хуманитарни мисии“ беше модифицирана и проширена во „придонес во мисии

во целокупниот спектар на мисии на ООН, на НАТО, и на ЕУ“. Воедно попрецизно е наведено под чие водство се тие мисии. Исто така, е прецизирано дека за остварување на оваа стратегиска мисија нашата земја „ќе развие и ќе одржува распоредливи способности на ниво од 50% од севкупната структура на копнените сили на АРМ. На барање на НАТО, како свој придонес АРМ ќе распоредува максимална воена сила на ниво на една средна пешадиска баталјонска група и национален елемент за поддршка“ (Стратегија за одбрана, 2010, стр. 4). Во однос на долгорочниот придонес во мировните и хуманитарни мисии, според Стратегијата за одбрана од 2010 година, нашата земја планира да го зголеми придонесот до постојано 8% едновременно распоредени сили од копнената структура на АРМ.

Реално гледано, ваквата политика на развој на одбранбените способности, посебно на делот на постигнување на 50% распоредливост е оправдана и издржана и реално може да се постигне. Оправданоста ја гледаме во фактот што овие сили ќе се подготвуваат и обучуваат согласно стандардите на НАТО, но тие првенствено се наменти за национални потреби. За истите да се распоредат надвор од територијата на нашата земја потребно е согласност, односно одобрување од Собранието.

Меѓутоа, во однос на политиката која се однесува на едновремен распоредени сили во мировните и хуманитарни мисии од 8% од копнената структура на АРМ е нереално и неодржливо на долг рок (Gjoreski, 2015, p. 307). Истото е неодржливо и за далеку побогати и помоќни земји членки на НАТО. Причината е едноставна и е поврзана пред се со ресурсите (финансиски, човечки, материјални и слично) кои се потребни за овие сили да се одржуваат континуирано во мисија.

Следната стратегиска мисија „учество во колективната самоодбрана на НАТО“ е мисија со одложена или условена примена и се однесува на обврска која произлегува од идното членство во Алијансата. Тоа значи дека „АРМ ќе учествува во колективната самоодбрана на територијата на земјите членки заради возобновување и одржување на безбедноста во Северноатланската

област“ (Стратегија за одбрана, 2010, стр. 5). Во рамките на оваа мисија, нашата земја се обврза дека ќе продолжи со реформите во одбранбената сфера и дека ќе ги подготвува своите институции за навремено преземање на обврските и одговорностите кои произлегуваат од полноправното членство.

Последната стратедиска мисија „заштита на пошироките интереси на Република Македонија“ исто така, е нова мисија и се однесува на јакнењето одбранбената соработка на билатерална, регионална и меѓународна основа посебно со земјите членки на Алијансата, на ООН, на ЕУ и на ОБСЕ. Целта на оваа мисија е градење на меѓусебна доверба во регионот на Западен Балкан, на Југоисточна Европа, и пошироко во евроатланската област. Оваа соработка, односно градењето на мерките на доверба и безбедност се предвидува да се развива и унапредува преку учество на вежби, конференции, поддршка во воената обука, придржување до обврските од меѓународните договори и друго (Стратегија за одбрана, 2010, стр. 6).

Вака поставените одбранбени цели и стратедиски мисии бараат постојан развој на одбранбениот систем и континуирано спроведување на реформи. Реформите треба да бидат насочени кон зајакнување на капацитетите на Министерството за одбрана и развој на интероперативни капацитети и способности на АРМ. За да се постигнат овие стратедиски определби, во 2012 година започна нов процес на трансформација на АРМ која имаше за цел групирање на борбените сили, силите за борбена поддршка и силите за борбено сервисна поддршка. Проценката беше дека на тој начин ќе се поедностави командата и контролата, ќе се обезбеди пополна на единиците и командите на АРМ со персонал од минимум 90%, но и пополна со опрема и оружје. На тој начин се планираше да се постигнат поставените цели од развој на 50% распоредливи способности од копнената структура на АРМ. Официјално овој циклус на трансформација на АРМ заврши во предвидениот рок, односно до крајот на 2015 година. Ваквиот процес на трансформација на АРМ, потпомогнат со механизмите на НАТО за развој на капацитети и способности како Процесот на планирање, анализа и преглед (PARP – Planning Analizing and

Review Proces) и Партнерските цели и овозможи на Република Македонија да развие распоредливи сили од околу 30% од копнената структура, а во 2010 година и да постигне ниво од 4% едновременно распоредени сили во мировните и хуманитарни мисии водени од ООН, од НАТО и од ЕУ (Gjoreski, 2015, p. 304).

3. ДЕКЛАРИРАНИ КАПАЦИТЕТИ И СПОСОБНОСТИ ЗА ПРИДОНЕС ВО МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ ВОДЕНИ ОД НАТО

Придонесот кон НАТО предводените мисии во континуитет е висок приоритет на Владата на Република Македонија, но и нејзина стратешка цел за континуиран придонес кон Евроатланската безбедност и стабилност, како и во насока на полноправно интегрирање во Алијансата. Патот кон евроатланското интегрирање Република Македонија го започна веднаш по своето осамостојување, односно кога Собранието ја донесе Одлуката за стапување на Република Македонија во членство во Алијансата на 23 декември 1993 година. Следниот позначаен чекор беше приклучувањето кон иницијативата на НАТО „Партнерство за мир“ (ПЗМ) во ноември 1995 година. Самото пристапување кон ПЗМ на нашата земја и отвори пристап не само кон структурите, но и кон клучните механизми на НАТО за соработка со земјите партнери како Индивидуалната партнерска програма за соработка и PARP процесот. Пристапот до овие механизми беше од големо значење за нашата земја, пред се во однос на спроведувањето на структурните реформи во одбраната (вклучително и АРМ), како и во делот на постигнувањето на интероперативност на АРМ во сите области (во обуката, тактиките, процедури и слично) со армиите на земјите членки на НАТО. Во 1999 година, нашата земја, заедно со Албанија и Хрватска, пристапува и кон Акциониот план за членство кој имаше за цел да им помогне на земјите аспиранти за членство со заеднички здружени напори да ги достигнат неопходните стандарди за членство во Алијансата.

Во рамките на овој процес на трансформации и реформи во безбедносниот и одбранбениот сектор, силно поддржан од НАТО преку неговите механизми, посебно преку PARP процесот, односно прифаќањето на

Партнерски цели (ПЦ), сите земји кандидати за членство, вклучително и Република Македонија декларираа свои капацитети и способности за придонес во мировните и хуманитарни мисии на НАТО (Нацев et al., 2016, p. 17). Самото декларирање на воените капацитети и способности претставуваше чин на подготвеност на секоја земја за исполнување на дел од обврските и одговорностите кои произлегуваа од полноправното членство, посебно во делот на изведувањето на операциите за поддршка на мирот предводени од НАТО.

Самиот пристап кон PARP процесот и прифаќањето на ПЦ на Република Македонија и овозможи трансформацијата на АРМ да ја спроведе согласно расположливите национални ресурси и потреби, но согласно стандардите и процедурите на Алијансата. На тој начин започна процесот на трансформација на АРМ во мала, мобилна, професионална и интероперативна армија. Со тоа се унапреди обуката во сите аспекти, се прифатија процедурите и тактиките за обука, вежби и војување на НАТО, но се прифатија и обврските за развој на распоредливи интероперативни сили за придонес во меѓународните мисии за поддршка на мирот на НАТО. Во тој процес нашата земја започна значително да инвестира во развојот на сопствените безбедносни способности и капацитети за остварување на заедничките вредности и интереси со Алијансата. Во согласност со дефинираните стратешки цели, АРМ одржува базен на распоредливи сили за учество во мировни и хуманитарни мисии. За придонес во мировните и хуманитарни мисии предводени од НАТО, Република Македонија ги има декларирано следните капацитети (Бела книга на одбраната, 2012, стр. 48; ДПРО 2014-2023, 2014):

- една средна пешадиска баталјонска група;
- една чета на воена полиција;
- една ренџерска чета;
- една подвижна болница на ниво 2;
- хеликоптерски детачмент (два транспортни хеликоптери);
- еден инженериски вод;
- два тима за специјални операции.

Овие капацитети првенствено се подготвуваат за национални потреби, а потоа за придонес во мировните и хуманитарни мисии предводени од НАТО. Често пати терминот декларирани капацитети и способности погрешно се разбира и интерпретира и првенствено се мисли дека тие капаците и способности се ставени на располагање на НАТО и не се достапни за национални потреби. Во основа, овие капацитети и способности се првенствено наменети за национални потреби, а нивното распоредување надвор од територијата на Република Македонија единствено е можно само со одобрување од Собранието на Република Македонија.

Декларираните единици на АРМ се обучуваат, вежбаат и евалуираат согласно стандардите на НАТО, односно согласно Концептот на оперативни способности на НАТО (Operational Capability Concept), CREVAL (Combat Ready Evaluation) и TACEVAL (Tactical Evaluation) процедурите (Gjoreski, 2015, p. 306).

Процедурите за евалуација на декларирани единици се одвиваат на две нивоа. Прво следи национално самооценување ниво еден, потоа НАТО оценување ниво еден (NEL 1), а втората фаза е самооценување ниво 2 и завршната фаза е НАТО оценување ниво 2 (NEL 2). После спроведената евалуација, декларирани единици се стекнуваат со статус „борбено подготвени“ (Combat Ready), што значи дека ги задоволуваат строгите критериуми на НАТО за интероперативност и нивна подготвеност за распоредување во меѓународни мисии со силите на земјите членки на НАТО (Нацев et al., 2016, p. 17).

4. ДЕКЛАРИРАНИ КАПАЦИТЕТИ ЗА ПРИДОНЕС ВО ОПЕРАЦИИТЕ НА ЕУ ЗА КРИЗЕН МЕНАЏМЕНТ

Во насока на исполнување на стратегиската цел за полноправно членство во ЕУ, Република Македонија активно се вклучи со придонес и во воената компонента на ЕУ односно, во рамките на Заедничката надворешна и безбедносна политика на ЕУ. Во рамките на развојот на воените капацитети и

способности на ЕУ за поддршка на операциите на кризен менаџмент, нашата земја придонесува преку Каталогот на сили на ЕУ и преку Борбени групи на ЕУ.

Во насока на позитивен одговор кон поканата од страна на Воениот комитет на ЕУ за декларирање сили во Каталогот на сили на ЕУ 2013, Република Македонија како потенцијален придонес кон операциите на ЕУ, во јули 2013 година ги декларираше следните сили од копнената структура на АРМ кои се дел од додатокот на Каталогот на сили на ЕУ 2013 (ГНПЧ2015/2016, 2015):

- Една механизирана пешадиска чета (One Mechanized Infantry Company);
- Еден вод на воена полиција (One Military Police Platoon);
- Еден медицински тим на Ниво 1 (One medical Team Role 1).

Истиот придонес Република Македонија го декларираше и во додатокот на Каталогот на сили на ЕУ 2015/16 година.

Во контекст на Заедничката безбедносна и одбранбена политика на Европската Унија (ЗБОП), Република Македонија беше дел од борбените групи на ЕУ во два циклуси и тоа:

- во периодот од 01 јули до 31 декември 2012 година, беше дел и од ЕУБГ 2012-2, во која учествуваа Германија – земја лидер, Австрија, Чешка, Ирска и Хрватска. Националниот контингент броеше 150 воен персонал;
- во периодот од 01 јули до 31 декември 2014 година беше дел од ЕУБГ 2014-2 со околу 150 воен персонал, во која учествуваа и Белгија – земја лидер, Холандија, Германија, Луксембург и Шпанија.

Во основа, борбените групи на ЕУ произлегоа од барањата за развој на воените капацитети на ЕУ дадени во Headline Goal 2010. Тие се креирани по принципот, односно концептот на НАТО силите за одговор (NATO Response Forces - NRF) и претставуваат мултинационални воени формации на баталјонско ниво (или зајакнато баталјонско ниво) од модуларен тип со висок

степен на подготвеност. Овие борбени групи се под директна команда на ЕУ и се подготвени за брзо распоредување во радиус од 6 000км од Брисел и одржливост од 30 до 120 дена (EU Battlegroups 2013). Нивната јачина се состои од најмалку 1 500 воен персонал, кој по потреба и во зависност од мисијата може да достигне и до 3 000 воен персонал. Нивната структура се состои од единица на ниво на баталјон со елементи за борбена и борбено сервисна поддршка, како и логистичка поддршка потребни за нивно распоредување и одржливост. Својата финална оперативна готовност (FullOperational Capability - FOC) Борбените групи на ЕУ ја достигнаа во 2005 година” (Lindstrom, 2007). Меѓутоа, две години претходно пред официјално да се постигне финалната оперативна готовност, на барање на Советот за безбедност на ООН, ЕУ за прв пат ги распореди борбените групи во 2003 година во мисијата „Artemis“ во Конго. Оваа операција претставуваше прв практичен облик на соработка меѓу ООН и ЕУ во чии рамки се ангажирани борбените групи на ЕУ (Ѓорески, 2011).

Придонесот во рамките на борбените групи на ЕУ е на доброволна основа и во одреден временски период. Од кога ќе се формира конкретна борбена група, започнува процесот на интензивна обука и подготовки кои завршуваат со финалната евалуација за степенот на борбена готовност. Потоа борбената група преминува во состојба на готовност во период од 6 месеци при што единиците се стационирани во матичната држава и чекаат одлука од Советот на ЕУ за евентуално распоредување во операција во радиус до 6 000 км од Брисел.

5. ДЕКЛАРИРАНИ КАПАЦИТЕТИ И СПОСОБНОСТИ НА РЕГИОНАЛНА ОСНОВА

Покрај декларираните воени капацитети и способности за придонес во мировните и хуманитарни мисии предводени од НАТО и од ЕУ, Република Македонија има декларирано свои воени капацитети и способности и на регионална основа и тоа во рамките на Бригадата на Југоисточна Европа и во рамките на Балканските медицински наменски сили.

5.1. Бригадата на Југоисточна Европа - SEEBRIG

Покрај придонес со капацитети во мировни и хуманитарни мисии, Република Македонија, во согласност со сопствените стратешките определби за полноправно членство во ЕУ и посветеноста на продлабочување и унапредување на соработката на земјите од регионот, има пријавено придонес со сопствени капацитети во меѓународни единици и во рамките на SEEBRIG (South East European Brigade).

Во рамките на SEEBRIG, од страна на Република Македонија декларирани се следните капацитети (Николовски, 2003, Стамболиски, 2003):

- механизирана пешадиска чета,
- инженериски вод
- штабен персонал во рамките на бригадата на земјите од Југоисточна Европа – СЕЕБРИГ.

Во периодот од 2020 до 2026 година, Република Македонија ќе биде домаќин на Командата на SEEBRIG (Јолевски, 2016). Како придобивки од истото истакнуваме дека Република Македонија ќе се промовира како лидер во регионалната соработка, ќе ја потврди својата посветеност кон колективната безбедност и определбата за полноправно членство во НАТО. Научените лекции за припадниците на АРМ во мултинационална средина претставуваат големо искуство и истите се вградуваат во процесот на обуката на нејзините припадници. Воедно ќе се отворат можности за промовирање на вежбовните капацитети и полигони за обука на Република Македонија, на регионално и глобално ниво.

5.2. Балкански медицински наменски сили

Друг проект на регионална основа во кој нашата земја има декларирано свој персонал се Балкански медицински наменски сили - Balkan Medical Task Force (BMTF). Балканските медицински наменски сили е проект инициран уште во 2010 година од страна на Кралството Норвешка, САД Република Македонија и Република Србија, во која учествуваат Албанија, Босна и Херцеговина,

Словенија, Србија, Црна Гора и Македонија. Целта на овој проект е изградба на регионални медицински капацитети способни за брз одговор на широк спектар на ситуации (природни катастрофи и мировни и хуманитарни мисии) и оспособување на нациите за обезбедување на витални капацитети за потребите на мировните и хуманитарни мисии, а кои би можеле да се употребат и како дел од националната медицинска служба. Во рамките на овој проект, Република Македонија декларира придонес со медицинска поддршка Ниво 2, односно, со медицински капацитети на ниво на подвижна болница распоредена во мировни и хуманитарни мисии (МИА, 2016).

Во основа BMTF претставува модуларна подвижна медицинска единица чија големина зависи од типот и видот на мисијата. Проектот цели кон обука, оспособување и извежбување на националните воени медицински капацитети на земјите од регионот, за учество и работа во рамките на регионална мултинационална единица, засилување на регионалните воено-медицински капацитети за поддршка на цивилната заедница и оспособување на националните воено-медицински служби за изградба на стандардизирани капацитети со високо ниво на интероперабилност во регионот согласно ОН/НАТО/ЕУ/ПзМ потребите(BMTF, n.d.).

Проектот за изградба на Балканските медицински наменски сили се одвиваше во три фази кои опфаќаа (BMTF, n.d.):

- фаза на проценка - 2011-2013;
- фаза на изградба - 2013-2017;
- активирање/распоредливост/употреба - 2017-.

Почнувајќи од месец октомври 2016 година, Република Македонија е постојан домаќин на постојана организација на Балкански медицински наменски сили - Balkan Medical Task Force.

ГЛАВА IV. ПРИДОНЕС НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Во рамките на оваа глава ќе го претставиме конкретниот придонес кон поддршката на мирот на меѓународната заедница во Република Македонија, како и придонесот на нашата земја кон одржувањето на меѓународниот мир и безбедност во светот преку мировните и хуманитарни мисии водени од ООН, од НАТО и од ЕУ.

1. РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА КАКО „КОНЗУМЕР“ НА МИРОТ И БЕЗБЕДНОСТА

Уште од своето осамостојување, Република Македонија преку Резолуцијата на Собранието на Република Македонија од 1993 година ја искажа својата интенција дека планира иднината да ја гради како полноправна членка на НАТО и на ЕУ. Оттогаш, стратегиска определба на сите влади на нашата држава е полноправното и целосно интегрирање во евроатлантските интегративни процеси. На тој пат кон полноправно интегрирање, Република Македонија се соочи со бројни предизвици кои се закануваа да ја загрозат нејзината безбедност и мир, но и да го нарушат и нејзиниот територијален интегритет и суверените.

Самите денови на осамостојувањето беа проследени со константен притисок за отпочнување на конфликт на нејзина територија, како и присуството на странска воена сила (Југословенската народна армија) на нејзина територија која ги контролираше нејзините граници. Во тие години Република Македонија беше корисник на механизмите на ООН, на НАТО, на ЕУ и на ОБСЕ за одржување на мирот и безбедноста. Различните мировни мисии под мандат на ООН, на НАТО и на ЕУ егзистираа во нашата држава од 1992 година па се до крајот на 2005 година. Во овој период, Република Македонија успеа да спроведе низа реформи вклучително и реформи во одбранбениот и безбедносниот сектор. Тоа и овозможи да воспостави контрола над својата територија и да ја

гарантира безбедноста и мирот на граѓаните. Истовремено во 2002 година Македонија прерасна во „извозник“ на мирот преку својот прв придонес во мировните и хуманитарни мисии, односно во НАТО мисијата ISAF во Авганистан под мандат на Советот за безбедност на ООН.

Наоѓајќи се во деликатна ситуација исполнета со секојдневни закани по нејзината безбедност, Владата на Република Македонија побара распоредување на меѓународни мировни сили на ООН за набљудување и превентивна дипломатија. Во 1992 година, ООН ги распореди силите на „UNPROFOR“и на територијата на Република Македонија со мандат да го превенираат мирот и да ја набљудуваат граничната линија со Албанија и со Србија. Подоцна во 1995 година, оваа мисија беше трансформирана во „UNPREDEP“ како засебна мировна мисија. Мандатот на „UNPREDEP“ остана ист како оној на „UNPROFOR“, а мисијата функционираше во нашата држава до 1999 година кога поради ветото на Кина во рамките на Советот за безбедност на ООН нејзиниот мандат не беше продолжен (Radio Free Europe, 1999).

Во 2001 година, Република Македонија ја зафати внатрешен етнички конфликт проследен со жртви и разурнување. Со цел да се надминат недоразбирањата и да се врати повторно мирот во Македонија, во Охрид 2002 година беше потпишан договор меѓу спротивставените страни за прекин на непријателствата познат како „Охридскиот рамковен договор“. Меѓу другото, со овој Договор беше предвидено и собирање на вишокот на оружје и разоружување на „Ослободителна народна армија“, како и уништување на тоа оружје. По барање на тогашниот Претседател на Република Македонија, од страна на НАТО беше одобрена бараната операција за разоружување на 29 јуни 2001 година. Официјално од страна на НАТО оваа операција беше најавена на 22 август 2001 година, додека на 27 август истата година беше воспоставена НАТО водената мисија „Неопходна жетва“ (*Essential Harvest*). Мандатот на оваа мисија беше 30 дена и се однесуваше на разоружувањето на припадниците на „Ослободителната Народна Армија“, но и на сите граѓани кои поседуваа нелегално оружје во Република Македонија, како и уништување на тоа оружје.

За потребите на оваа операција Алијансата распореди околу 3 500 војници со потребната логистичка поддршка (Operation Essential Harvest, 2002).

Во поддршка на спроведувањето на „Охридскиот рамковен договор“, а на барање на тогашниот Претседател, Северноатлантскиот совет на 27 септември го одобри „Оперативниот план“ за воспоставување на НАТО водената меѓународна мировна операција „Килибарна лисица“ (*Amber Fox*). Во рамките на оваа меѓународна мировна операција, НАТО распореди околу 700 војници предводени од Германија со првичен мандат од три месеци, но истиот во зависност од ситуацијата можеше да се продолжи. Мандатот на оваа мисија беше да ги заштити меѓународните монитори кои беа задолжени да го надгледуваат спроведувањето на мировниот план за повторно воспоставување на мирот и безбедноста во државата. Операцијата „Килибарна лисица“ официјално траеше 15 месеци и заврши на 22 декември 2002 година (Operation Amber Fox, 2004).

Во периодот од 16 декември 2002 година до 31 март 2003 година во Република Македонија беше воспоставена и третата НАТО водена операција „Сојузничка хармонија“ (*Allied Harmony*) со цел да се минимализираат ризиците од повторно дестабилизирање на државата. Присуството на НАТО имаше за цел да им даде поддршка на меѓународните набљудувачи и да и помогне на Владата да ја воспостави безбедноста во државата. На 17 март 2003 година, Северноатлантскиот совет одлучи да ја прекине оваа операција односно мандатот да и биде доделен на ЕУ после 31 март 2003 година (Operation Allied Harmony, 2003).

Во периодот од 31 март до 31 декември 2003 година, ЕУ ја превзема надлежноста на НАТО водената мисија „Сојузничка хармонија“ односно, ја воспостави мисијата „Конкордија“ (*Concordia*) при што распореди околу 380 мировници. Мандатот на оваа мисија остана непроменет како оној на мисијата „Сојузничка хармонија“ односно, заштита на набљудувачите на ОБСЕ во Македонија. Оваа мисија беше првата ЕУ водена воена операција во нејзината историја. Оваа воена операција на ЕУ од 15 декември 2003 година беше

заменета со полициската мисија водена од ЕУ „EUPOL Proxima“, при што 400 војници на ЕУ беа заменети со 200 полицајци од земјите членки на ЕУ. Во однос на крајот на мисијата „Конкордија“, односно на почетокот на полициската мисија „EUPOL Proxima“, тогашниот комесар за надворешна и безбедносна политика на ЕУ Солана ќе истакне „...ова е добар ден, ден на напредок, како за властите во Македонија, така и за ЕУ...за ЕУ тоа е добар ден затоа што денес успешно се заврши првата воена операција на ЕУ...операцијата Конкордија овозможи стабилизација на реоните со тензија“ (Solana, 2003).

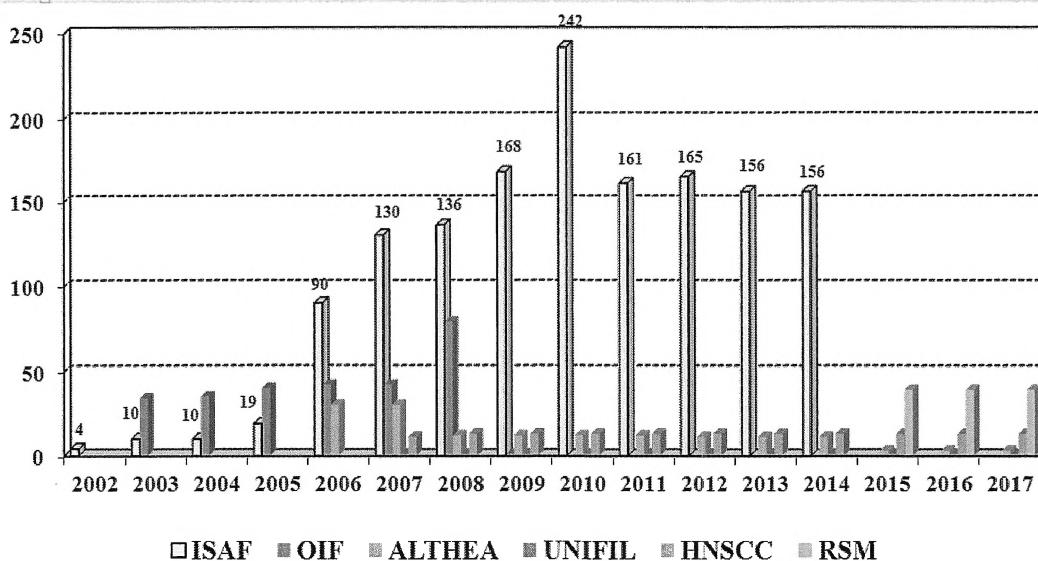
Оваа мисија на ЕУ беше последната мировна мисија во нашата земја и успешно заврши после две години односно на 14 декември 2005 година.

2. РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ПРИДОНЕСУВАЧ ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Трансформацијата на Република Македонија од „конзумер“ во „извозник“ на мир се одвиваше преку долг процес на реформи во сите сфери на општеството, а посебно во одбранбената сфера. Својот пат кон придонесот во мировните и хуманитарни мисии нашата земја го започна во 2002 година со испраќање на два штабни офицери за врска во командата на НАТО. Оттогаш, Република Македонија во континуитет го зголемуваше својот придонес во мировни и хуманитарни мисии, првично во мисијата „ISAF“ во Авганистан, потоа во мисијата во Ирак – „Iraqi Freedom“, во мисијата „ALTHEA“ во БиХ, во мисијата „UNIFIL“ во Либан, во мисијата „Resolute Support“ во Авганистан и дава логистичка поддршка на мисијата на „KFOR“ на Косово од 1998 година. Исто така, во две ротации, нашата земја беше дел и од борбените групи на ЕУ и тоа во втората половина на 2012 год. со придонес од 130 воен персонал и во втората половина на 2014 год. со придонес од 150 воен персонал. Во периодот од 2002 година до денес (2017 година) во мировните и хуманитарни мисии нашата земја има распоредено околу 3 800 воен персонал (Јолевски, 2016).

На следниот графички приказ претставен е придонесот на АРМ во мировни и хуманитарни мисии по години и по мисии

(графиконот е направен врз основа на подолу елаборираните податоци за придонесот на нашата земја во мировни и хуманитарни мисии):

Од графиконот можеме да видиме дека придонесот на нашата земја во мировните и хуманитарни мисии бележи континуиран раст во периодот од 2002 година до 2010 година кога го достигнува највисокит придонес од околу 350 распоредени припадници на АРМ на годишно ниво. Во годините потоа следи благ пад на придонесот кој значително по бројност се намалува од 2015 година и се движи околу 45 распоредени припадници на АРМ. Ваквиот тренд се должи пред се на завршувањето на мисијата „ISAF“ во Авганистан и стапувањето на сила на новата НАТО водена мисија за стабилизација и реконструкција „Resolute Support Mission“ во Авганистан, во која нашата земја го намали своето присуство во споредба со претходната мисија во оваа земја.

Досега, нашата земја успешно го заврши својот придонес во две мировни мисии и тоа во „ISAF“ во Авганистан и во мисијата во Ирак – „Iraqi Freedom“. Актуелниот придонес во останатите три мировни мисии во 2017 година изнесува 43 воен персонал, а во Центарот за логистичка поддршка на силите на KFOR се ангажирани 13 воен персонал (Министерство за одбрана, 2017).

Во рамките на овие мисии би ја вклучил и поддршката која АРМ и ја даде на полицијата за време на мигрантската криза од 2015 година до 2017 година.

3.ПРИДОНЕС ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ ВОДЕНИ ОД ООН

Организацијата на обединетите нации се најстарата меѓународна организација која е ангажирана на прашањата на мирот и стабилноста во светот (вклучувајќи ги сите видови на конфликти, како и сите видови на акции како одговор). Еден од механизмите за исполнување на целите на ООН се мировните мисии преку кои се одржува меѓународниот мир и безбедност ширум светот. Во насока на исполнување на својата цел за мир и стабилност во светот, ООН се соочуваат со континуирана потреба од воени капацитети и сили од разни специјалности. Како приоритет, ООН има потреба од транспортни и борбени хеликоптери, медицински и инженериски капацитети, како и капацитети на воената полиција (Brahimi, 2000, par. 55).

Придонесот во мировните мисии на ООН претставува демонстрација на посветеноста на земјата-контрибутор за меѓународниот мир и безбедност, како и за зајакнување на пријателските односи со останатите земјие контрибутори во конкретна операција и земјата домаќин. Учесството во мисии е прашање на националните приоритети и расположивите ресурси.

Во таа насока, Република Македонија како членка на ООН има обврска да придонесува во мировните мисии на ООН во согласност со сопствените расположиви капацитети. Во моментот, нашиот придонес во мисии на ООН е со едно лице - штабен офицер во оперативната команда на „UNIFIL“ во Либан. Со придонесот започнавме од мај 2007 година и досега се извршени десет ротации и вкупно се ангажирани десет лица. Исто така, за во иднина се разгледуваат можностите и се бараат модалитети за зголемување на придонесот и во други мировни мисии водени од ООН (Јолевски, 2016).

3.1. Придонесот на АРМ во „United Nations Interim Force in Lebanon“

Мировна операција на ООН во Либан – UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) е воспоставена со Резолуциите на Советот за безбедност на ООН 425 и 426 од 1978 година, а мандатот беше продолжен неколку пати, поради развојот на настаните и тоа во 1982, 2000 и 2006 година. Согласно Резолуцијата 1701 на Советот за безбедност од август 2006 година, мандатот на „UNIFIL“ беше надополнет со што беше проширена улогата на мисијата и во делот да го следи прекинот на насилството, да ги придружува и поддржува либанските сили распоредени на југот на земјата, како и да ја зголеми помошта, односно да обезбеди пристап на хуманитарните организации и волонтерите до цивилното население, како и безбедно враќање на раселените лица (UNSC Resolution 1701, 2006).

Република Македонија како одговорен член на меѓународната заедница, својот придонес кон одржувањето на меѓународниот мир и безбедност во мировните и хуманитарни мисии водени од ООН го започна во мај 2007 година со распоредување на еден штабен офицер во мисијата „UNIFIL“ во Либан во Здружениот оперативен центар во Нагура со мандат од една година. На ваквото распоредување му претходеше донесување Одлука од страна на Собранието на Република Македонија на 27 април 2007 година за придонес на нашата земја во оваа мировна мисија на ООН. Ротацијата на воениот персонал во рамките на оваа мисија е со траење од една година (УНИФИЛ, 2015). Во периодот од 2007 до 2016 година, нашата земја упатила 10 штабни офицери во рамките на оваа мисија. Во тек е десеттата ротација на воениот персонал во оваа мисија.

Во контекст на оваа мисија посебно би сакале да нагласиме дека во рамките на третата и четвртата ротација во мисијата „UNIFIL“, како резултат на посебни заслуги во рамките на своите должности, двата штабни офицери од нашата земја беа одликувани со медал за посебни заслуги од страна на Генералштабот на Либанската армија.

Континуитетот во придонесот во мировните и хуманитарни мисии водени од ООН претставува политичка манифестација на стратегиската определба на

Република Македонија за ефективен придонес во одржувањето на меѓународниот мир и безбедност секаде каде што е потребно.

4.ПРИДОНЕСОТ ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ ВОДЕНИ ОД НАТО

Во рамките на ова поглавие ќе го елаборираме придонесот на Република Македонија во мировните и хуманитарни мисии на НАТО за поддршка на мирот од 2002 година до 2017 година.

4.1. Успешно завршени мировни и хуманитарни мисии

Во рамките на мировните и хуманитарни мисии за поддршка на мирот водени од Алијансата, нашата земја го започна својот придонес уште во 2002 година. Оттогаш, па се до почетокот на 2017 година, Република Македонија успешно го заврши придонесот во две мировни мисии за поддршка на мирот водени од НАТО мисијата „ISAF“ во Авганистан и во Ирак операцијата „Iraqi Freedom“ предводена од САД.

4.2.1. Придонесот на АРМ во „International Security Assistance Force“

Придонесот во меѓународната операција „ISAF“ во Авганистан предводена од НАТО започна во Одлука за учество во мисијата „ISAF“ со двајца штабни офицери донесена од Собранието на Република Македонија од август 2002 година. Ваквата Одлука беше потврда на стратешката определба на Владата на Република Македонија за полноправно членство во Алијансата и во ЕУ. Тоа ја покажа одлучноста и способноста на нашата земја за поддршка на Коалицијата за борба против меѓународниот тероризам. Конкретниот придонес на Република Македонија во мисијата „ISAF“ започна со упатување на двајца офицери во состав на Турскиот контигент, во време од август-декември 2002 година (Стамболиски, 2003). Ова ниво на придонес се задржа и во првата

половина на 2003 година, односно вкупно беа извршени две ротации во периодот 2002/2003 година (Јаневски, 2016, стр. 28).

Во меѓувреме, во ноември 2002 година во Монс, Белгија се одржа конференција за генерирање на 3-от контингент на Меѓународните сили за безбедносна поддршка на Авганистан, при што Република Македонија понуди да учествува со пешадиско одделение од 10 лица. На тој начин во февруари 2003 година почна зголемувањето на нашиот придонес во оваа операција. Со ова ниво на придонес се извршија три ротации во периодот 2003/2004 година. Следната 2004 година нашиот придонес беше зголемен на ниво на вод при што во периодот 2004/2006 година беа извршени пет ротации со ова ниво на придонес (Јаневски, 2016, стр. 28).

Од јуни 2006 година беше зголемен нашиот придонес со испраќање на состав во јачина од 90 припадници на АРМ поддржани со борбени возила Хермелини во рамките на британскиот контингент во Кабул. Во 2007 година дополнително се зголеми придонесот на АРМ на ниво на една пешадиска чета со над 140 персонал. Ова ниво на придонес нашата земја го одржа до самиот крај на операцијата „ISAF“. Мисијата на распоредената пешадиска чета во „ISAF“ беше извршување на физичко обезбедување, односно заштита на силите на Командата и на Главниот штаб намисијата (HQ ISAF) во Кабул (Јаневски, 2016, стр.31). Во периодот јуни 2006 декември 2014 година беа извршени вкупно 17 ротации на оваа пешадиска чета (Јаневски, 2016, стр. 28).

На 1 април 2010 година беше испратен еден дополнителен контингент на АРМ со јачина од 79 припадници на АРМ односно, два вода во состав на наменските сили „ФЕНИКС“ предводени од Националната гарда на Вермонт - САД. Едниот вод од воена полиција имаше мисија за обука на Авганистанската национална полиција, додека другиот ренџерски вод беше наменет за обука на Авганистанската национална армија. Исто така, беше распоредено и едно одделение за обезбедување на лица и штабни офицери во командата на 86. бригада на Вермонт, САД, распоредени во базата Баграм во Авганистан (Јаневски, 2016, стр. 43).

Оперативни тимови за менторирање и врски (Operational Mentor and Liaison Team -OMLT) е важен дел од придонесот на NATO-ISAF кон развојот на авганистанската национална армија (АНА). Нивната мисија беше да обезбедуваат обука и менторство на АНА, но служеа и како врска помеѓу АНА и силите на „ISAF“, со координирање на планирање на активностите и обезбедување дека единиците на АНА ја добиваат потребната поддршка (вклучувајќи блиска воздушна поддршка, евакуација на жртви и медицинска евакуација). (Јаневски, 2016, стр. 45).

Во рамките на ISAF мисијата во периодот од 2008 г. до месец јануари 2011 година, Република Македонија учествуваше со четири ротации на тимот за менторирање ОМЛТ-1 во состав од по двајца старешини, потоа во периодот од 2009 до јануари 2011 година учествуваше со три ротации на тимот за менторирање ОМЛТ-2 во состав од тројца старешини, спроведе и четири ротации на тимот за менторирање ОМЛТ-3 во состав од петмина старешини во периодот од јануари 2011 до јули 2014 година (Јаневски, 2016, стр. 45-49).

На регионална основа, Република Македонија придонесуваше во мисијата „ISAF“ во рамки на САД – Јадранската повелба и во рамки на СЕЕДМ процесот, односно преку распоредувањето на Командата на бригадата на Југоисточна Европа во 2006 година во една ротација со 10 штабен персонал. Од август 2005 година, во состав на грчката полска болница, а подоцна од март 2007 до јули 2009 година, во состав на чешката полска болница АРМ учествуваше со Медицински тим во состав на Здружениот медицински тим на земјите од Јадранската повелба. Во рамките на оваа регионална иницијатива Република Македонија беше дел и од Школото за воена полиција за обука на Авганистанската национална армија кое беше лоцирано во Дарулама, Регионална команда – главен град, во периодот од септември 2011 до март 2013 година. Тимот се состоеше од тројца офицери. Во периодот од февруари 2012 до септември 2012 година, тимот беше во состав 5 подофицери и 3 офицери, а во период од септември 2012 до март 2013 година од двајца офицери (Јаневски, 2016, стр. 56).

Република Македонија зеде активно учество и во Провинциските тимови за реконструкција со распоредување на медицински персонал. Овој ангажман беше „врз основа на Договорот за билатерална соработка со Кралството Норвешка, а Република Македонија се обврза да обезбеди хируршки тим за Полската болница на Норвешка која беше лоцирана во градот Мејмана – провинција Фарџаб во северозападен Авганистан. Според договорот, Република Македонија во период од 3 години испрати 6 ротации на 6. месечен период. Мисијата за обезбедување на Ниво 2 медицинска заштита започна на 1.12.2008 година, а заврши во мај 2012 година“ (Јаневски, 2016,стр. 29).

Мисијата на Медицинскиот хирушки тим во „ISAF“ беше да обезбедува медицинска заштита за припадниците на „ISAF“, Ниво 2 (ROLE 2), во состав на Провинцискиот тим за реконструкција.

Почнувајќи од 2002 година до крајот на мисијата „ISAF“ во Авганистан на 31 декември 2014 година, Република Македонија распореди повеќе од 2700 мировници во оваа мисија. Во одредени моменти придонесот на нашата држава претставуваше еден од најголемите гледано по глава на жител од сите земји придонесувачи во „ISAF“. Придонесот на Република Македонија кон зачувувањето на мирот и безбедноста во Авганистан беше високо вреднуван од нашите сојузници. За тоа најдобар показател се добиените признанија и ордени од повеќето коалициони партнери. Сите учесници се здобија со медали за учество во НАТО мисија, додека над 1.000 припадници се носители и на други меѓународни признанија, ордени и медали за постигнатите успеси во мисијата. Во рамките на 12 годишниот придонес во мисијата „ISAF“ во Авганистан, нашата земја се докажа како партнер од доверба и земја која е целосно подготвена да одговори на барањата и одговорностите кои произлегуваат од полноправното членство во НАТО (Јаневски, 2016,стр. 67-68).

4.2.2. Придонесот на АРМ во „Iraqi Freedom“

Својата посветеност кон придонесот во мировните и хуманитарни мисии Република Македонија го продолжи со распоредување на воен персонал од

АРМ во меѓународната операција предводена од мултинационалната коалиција „Iraqi Freedom“ во Ирак. Придонесот во оваа меѓународна операција беше врз основа на дадената поддршка на Република Македонија на коалиционите сили во операцијата „Iraqi Freedom“, ратификуваните SOFA (Status of Force Agreement) договори со Кувајт и Катар, а по барање на Владата на САД. Република Македонија се вклучи со свои единици во оваа меѓународна операција, како поддршка во пост-воената фаза 4 во Ирак (Дичовски, 2012, стр.24-25).

Во рамките на мисијата „Iraqi Freedom“ предводена од САД нашата земја го започна својот придонес со распоредување на пешадиски вод во јачина од 35 воен персонал. Од 2003-2008 година Република Македонија учествуваше во мисијата „Iraqi Freedom“ предводена од САД со вкупно 11 извршени ротации. Иницијалниот придонес со еден вод за специјална намена во 2008 година беше дополнително зајакнат со уште еден вод. Во рамките на периодот од 2003 до декември 2008 година беа распоредени вкупно 490 припадници на АРМ (Бела книга на одбраната, 2012, стр. 69-71).

Сите контингенти беа испратени со посебни одлуки на Собранието на Република Македонија, а бројот на распореден воен персонал беше во секоја ротација приближно ист, односно беа распоредувани околу 35 војници и старешини. Секој контингент имаше и свои претставници во Централната Команда на САД и во Здружената команда во Багдат. Во основа персоналот беше селектиран согласно спецификата на мисијата што требаше да ја извршува, односно тежиштето беше ставено на селекција од припадниците на полкот за специјални операции на АРМ. Во 2008 година, иницијалниот вод од 35 припадници беше зајакнат со испраќање на уште еден вод со иста јачина со што нашиот придонес во 2008 година се зголеми на 70 припадници на АРМ распоредени во оваа операција (ГНПЧ 2008/2009, 2008).

Припадниците на АРМ кои беа дел од мисијата „Iraqi Freedom“ прикажаа висок степен на дисциплина и подготвеност за извршување на задачи затоа повеќето од нив беа наградени и одликувани. Оваа мисија во многу нешто

придонесе за развојот на нашата армија, како во обуката на нашиот персонал, така и во развојот на техниките, тактиките и процедурите на војување.

4.3. Актуелен придонес

Република Македонија во 2017 година активно придонесува во една НАТО водена меѓународна операција за поддршка на мирот, односно во операцијата за стабилизација и реконструкција „Resolut Support Mission“ во Авганистан, додека на мисијата на НАТО на Косово – „KFOR“ и дава логистичка поддршка преку Координативниот центар за поддршка на Република Македонија.

4.3.1. Придонесот на АРМ во „Resolut Support Mission“

НАТО водената мисија за стабилизација и реконструкција - „Resolut Support Mission“ во Авганистан започна на 1 јануари 2015 година и е поддржана со Резолуцијата 2189 на Советот за безбедност на ООН донесена на 12 декември 2014 година. Таа претставува континуитет на борбената мисија на НАТО – „ISAF“, но со значително редуцирани сили по број и вид. Во неа учествуваат околу 13,000 персонал од 42 земји (Crowthe, 2016, p. 91-98).

Мисијата „Resolut Support Mission“ има за цел да врши обука, советување и да им дава помош на Авганистанските безбедносни сили во неколку клучни области, како цивилна контрола над авганистанската национални одбранбени и безбедносни сили, генерирање на сили, стратегиско и политичко планирање, снабдување и извршување, разузнавање и стратегиска комуникација (Robb, 2015).

Штабот на мисијата Resolute Support Mission е лоцирана во Кабул, а под негова команда се и регионалните команди на Кабул, Исток, Запад, Север, Југ и командата на воздухопловните сили.

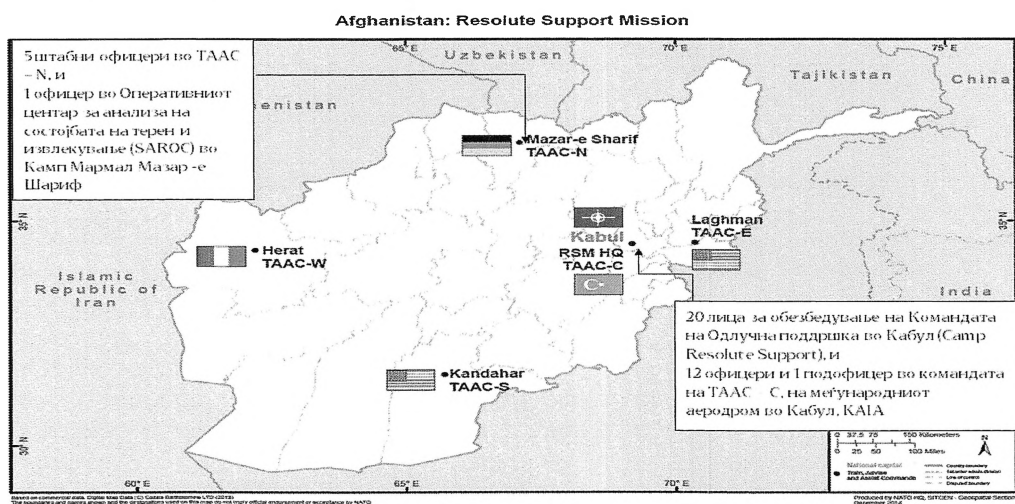
Во операцијата „Resolute SupportMission“ во Авганистан, Република Македонија придонесува уште од самиот почеток на истата. Актуелниот придонес во операцијата со воен персонал од 39 лица, е утврден со „Одлука за

испраќање на припадници на Армијата на Република Македонија за учество во мировната операција Одлучна поддршка во Авганистан“ усвоена од Собранието на Република Македонија на 15 декември 2014 година. Согласно Одлуката, придонесот на Република Македонија е со следниот воен персонал:

- Штабен персонал од 13 лица во заедничка мисија со силите на Република Турција, во Регионалната команда Кабул;
- 5 лица инструктори и експерти за обука и советување во заедничка мисија со силите на Сојузна Република Германија, во Регионалната команда Север;
- Единица за заштита на сили од 20 лица воен персонал, за обезбедување на командата на мисијата „Resolute Support Mission“;
- 1 лице, штабен персонал, во рамките на заеднички контингент на САД – Јадранската повелба, во Регионалната Команда Север.

Во текот на 2015 и 2016 година беа распоредени по 39 припадници на АРМ (Resolute Support Mission 2016) во (една шестмесечна ротација) или со по 78 лица, во две шестмесечни ротации или вкупно за двете години 156 лица.

На следниот графички приказ прикажани се регионите каде што се распоредени мировниците од Република Македонија во рамките на мисијата „Resolute Support Mission“:

Преземено од веб стр. на мисијата на НАТО во Авганистан (Resolute Support Mission, 2017).

Согласно Одлуката на Собранието на Република Македонија за испраќање на припадници на Армијата на Република Македонија во операцијата „Resolute Support Mission“ од октомври 2016 година, придонесот во 2017 година ќе остане на истото ниво.

Министерството за одбрана ги следи настаните врзани со безбедносната состојба во Авганистан и плановите на НАТО за трансформација на операцијата „Resolute Support Mission“ во цивилно-водена мисија, а со цел навремено вклучување во планирачкиот процес, како и придонес во идната мисија.

4.3.2. Придонесот на АРМ во „KFOR“

Почнувајќи од 1999 година, Република Македонија логистички ја подржува мисијата „KFOR“ на Косово, преку Координативниот центар на Република Македонија за поддршка на силите на „KFOR“ во Косово. Од 2007 година овој Координативен центар функционира самостојно и преку него Република Македонија обезбедува континуирана логистичка поддршка на НАТО мисиите на Косово и истата продолжува во континуитет, преку обезбедување на прифаќање, престој и понатамошно движење на силите на „KFOR“, медицински услуги, снабдување со гориво, придружба, заштита на силите и обезбедување на главните врски и комуникации што поминуваат низ нашата држава (Котески, 2012). На почетокот, проектот вклучуваше 11 офицери на Армијата на Република Македонија, кои успешно ја завршија обуката за обврските поврзани со давање поддршка од земјата домаќин.

Од 2006 година овој Координативен центар (Петровец-Скопје) функционира самостојно и во рамките на истиот постојано се ангажирани 13 лица (Поддршка на КФОР, н.д.).

5. ПРИДОНЕСОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ОПЕРАЦИИТЕ НА КРИЗНИОТ МЕНАЏМЕНТ НА ЕУ

Потврдувајќи ја својата посветеност кон полноправното членство во ЕУ и во насока на остварување на стратегиските цели за евроатлантско интегрирање, Република Македонија се приклучи во операциите на ЕУ за кризен менаџмент. Овој придонес почна во 2006 година со рапоредување на воен персонал на АРМ во операцијата на ЕУ во БиХ - „ALTHEA“. Меѓутоа, во 2008 година Република Македонија донесе одлука да го прошири својот придонес во рамките на Заедничката надворешна и безбедносна политика на ЕУ, односно во рамките на Концептот на борбените групи.

5.1. Придонесот на АРМ во „ALTHEA“

Учеството на Република Македонија во воената операција на ЕУ за кризен менаџмент во БиХ „ALTHEA“ го означува првиот од серијата конкретни и значителни придонеси кои Република Македонија ќе ги даде во рамките на операциите на кризен менаџмент на ЕУ.

Конкретниот придонес започна на 22 мај 2006 година кога Собранието на усвои „Одлука за учество на единица на Армијата на Република Македонија во мировна операција на ЕУ EUFOR ALTEA“. Истата година, во јули во Брисел беше потпишана Спогодба меѓу Република Македонија и ЕУ за придонес на нашата земја во операциите од кризниот менаџмент на ЕУ односно во операцијата „EUFOR“ во БиХ. Тоа ја потврди определбата на нашата земја за нејзината евроатлантска интеграција и за конкретниот придонес во рамките на Заедничката надворешна и безбедносна политика на Унијата (Министерство за одбрана на РМ, н.д.).

Оваа Спогодба е многу битна за Република Македонија, затоа што од „корисник“ на мир од првата воена операција на ЕУ стана земја активен „придонесувач“ во ЕУ водените операции. Мисијата „ALTHEA“ претставува прв придонес на земјата во рамките на воена операција предводена од ЕУ. Во

рамките на оваа мисија врз основа на „Одлуката за учество на единица на АРМ во мировна операција на ЕУ EUFOR ALTEA“, нашата земја активно учествува од ноември 2006 година со распоредување на хеликоптерски деташман составен од два хеликоптери Ми-8/17 (со вкупен персонал 21) (Бесими, 2012, стр. 4-6). Иницијално овој контингент беше распореден во рамките на контингентот на Белгија. Од вкупниот персонал, еден офицер за врска беше распореден во командата на „EUFOR“ во Сараево, а хеликоптерите и останатиот персонал беа стационирани на аеродромот во Мостар. Придонесот со овој хеликоптерски деташман заврши во јули 2008 година после три извршени ротации со два хеликоптери и една ротација (четвртата и последна) со еден хеликоптер со 12 припадници на АРМ. Причината за последната ротација да биде со еден хеликоптер е хеликоптерската несреќа која се случи во јануари 2008 година кога на враќање од мисија едниот хеликоптер се сруши во Република Македонија при што животот го загубија 11 мировници. На тој начин придонесот на Република Македонија со хеликоптерскиот деташман во последната ротација (јануари - јули 2008 година) беше сведен на 12 мировници. Со тоа и официјално заврши придонесот со хеликоптерски деташман во рамките на оваа мисија (Павловски, 2012, стр.50-51).

На 16 октомври 2006 година Собранието на Република Македонија донесе „Одлука за испраќање на единица на Армијата на Република Македонија - медицински тим за учество во мировна операција на Европската Унија во Босна и Херцеговина EUFOR ALTEA“ со што се зголеми придонесот со 10 лица за ROLE 1 медицинска поддршка. Овој медицински тим беше распореден во кампот во Бутмир во ноември истата година (Илиевска, 2012, стр.54-55).

Од јуни 2007 година придонесот беше дополнително зајакнат со распоредување на уште едно лице воен правник помошник - правен советник во командата на „EUFOR“. Во овој период беше постигната максималниот ангажман со 32 воен персонал распореден во „ALTHEA“. На почетокот на февруари 2008 година беше распореден уште еден припадник на АРМ – подофицер за превентивна медицина. Со тоа придонесот на Република

Македонија во мисијата „ALTHEA “ беше сведен на еден транспортен хеликоптер Ми-8/17 и вкупен персонал од 24 лица (Мин. за одбрана на РМ, н.д.).

После повлекувањето на транспортниот хеликоптер придонесот на нашата земја продолжи со 12 воен персонал и тоа медицински тим (10 лица), едно лице помошник правен советник и еден подофицер за превентивна медицина распоредени во Командата на „EUFOR“ во Сараево. Во периодот од 2009 до крајот на 2011 година Република Македонија го задржа истото ниво на придонес со 12 припадници на АРМ. Додека во 2012 година „EUFOR“ ја укина позицијата подофицер за превентивна медицина, а нашиот придонес се сведе на 11 воен персонал. Ова ниво на придонес беше задржано до средината на 2015 година. После извршени 17 ротации, во мај 2015 година заврши и придонесот со медицинскиот тим. Дополнително, во 2015 година беше донесена одлука да се продолжи со придонес во „ALTHEA“ со два штабни офицери (1 офицер, советник во Секцијата за обука и унапредување на капацитетите и 1 подофицер, администратор во Секцијата за обука, планирање и координација) и еден доктор. Со тоа актуелниот придонес на нашата земја кон оваа операција се сведе на 3 припадници на АРМ (Министерство за одбрана на РМ, н.д.).

Во рамките на ЕУ водената операција „EUFOR“, односно, „ALTHEA“ во БиХ во периодот од 2006 до крајот на 2016 година Република Македонија распореди вкупно 278 припадници на АРМ кои го дадоа својот придонес кон Заедничката безбедносна и одбранбена политика на ЕУ, како и кон регионалниот мир и стабилност (ГНПЧ 2015/2016, 2015).

5.2. Придонес на АРМ во борбените групи на ЕУ

Во контекст на Заедничката безбедносна и одбранбена политика на Европската Унија (ЗБОП), Република Македонија во два циклуси беше дел од борбените групи на ЕУ и тоа во периодот од 01 јули до 31 декември 2012 година, беше дел и од ЕУБГ 2012-2, и во периодот од 01 јули до 31 декември 2014 година беше дел од ЕУБГ 2014-2. Во продолжение подетално да видиме со кои сили придонесуваше нашата земја во овие борбени групи.

5.2.1.Придонес во борбената група на ЕУ 2012/2

„Во рамките на ЕУ-каталогот на сили (Главна цел 2010), нашата земја во мај 2006 година го декларираше конкретниот придонес кој како земја-кандидат ќе го даде во правец на зајакнување на воените капацитети на Унијата“ (Џафери, 2013, стр. 107). За таа цел беше упатено иницијално писмо до СР Германија во 2008 година за наше можно учество во Концептот на борбените групи на ЕУ, односно во ЕУ БГ 2012/II со конкретни капацитети и способности. Од 2008 до 2012 година, Република Македонија беше активно вклучена во планирачкиот процес и во процесот на генерирање на сили за придонесот во ЕУ БГ 2012/II под водство на Германија. Следејќи ги потребите за подготовка на контингентот на АРМ кој беше деклариран за придонес во борбената група, од страна на ГШ на АРМ, а во координација со Германија и другите земји учесници, се подготвија и развија плановите за колективна и индивидуална обука, како и учеството на меѓународни вежби. Оценувањето и сертифицирањето на контингентот на АРМ кој беше дел од ЕУ БГ 2012/II се реализира во периодот од 29 мај до 08 јуни 2012 година во рамките на здружената меѓународна командно – штабна вежба „European Endeavour 2012“ во Вилдфлексен во Германија (Џафери, 2013, стр.115).

Со тоа оваа борбена група беше оценета како „борбено подготвена“ (combat ready) и ја започна својата фаза на „готовност“ (stand by) од 01 јули до 31 декември 2012 година.

Во рамките на Борбената група ЕУ БГ II/2012, водечка нација беше Германија, а покрај Република Македонија свој придонес имаа и Австрија, Чешка, Ирска и Хрватска. Република Македонија придонесуваше со 150 воени припадници на АРМ во состав: „една пешадиска чета, штабен персонал во Командата на силите, мешовито одделение за АБХО, тим за разузнавање, медицински техничар во медицинската чета Ниво-1 и национален елемент за поддршка“(Бела книга на одбраната, 2012, стр. 71).

5.2.2.Придонес во борбената група на ЕУ 2014/2

Владата на Република Македонија својата определба за интегрирање во европска унија ја истакна уште еднаш и во септември 2013 година кога позитивно одговори на понудата на Кралството Белгија за наше учество и придонес со сили во ЕУБГ 2014/2. Официјалното писмо за спремноста на Република Македонија за учество во ЕУ БГ 2014/2 од страна на тогашниот министер за одбрана на Република Македонија до министерот за одбрана на Кралството Белгија беше доставено во септември 2013 година, со кое е известно за намерите за учество на Република Македонија во истата.

Во периодот од 15 до 17 октомври 2013 година во Скопје се одржаа Експертски разговори помеѓу претставници од Република Македонија и од Кралството Белгија каде се разговараше за подготовка и вклучување на сили на АРМ во составот на ЕУ БГ 2014/2. Република Македонија учествуваше во ЕУБГ 2014/2 со чета за заштита на силите, штабни елементи и национален елемент за поддршка (150 воен персонал) (ГНПЧ 2014/2015, 2014).

Четата беше наменета за обезбедување на штабот на силите на ЕУ БГ, патролирање за заштита на кампот и придружба на ВИП личности. Во рамките на подготовката на силите, припадниците на АРМ учествуваа на три меѓународни вежби и на неколку останати активности. Финалното оценување на контингентот на АРМ кој беше дел од ЕУ БГ 2014/2 се реализира во Белгија за време на вежбата „Quick Lion“ која се реализира во периодот мај – јуни 2014 година (ШТИТ, Инфо од Брисел, 2014, стр. 12).

За време на вежбата беше извршено сертифицирање на ЕУ БГ 2014-2 и оценување на оперативната подготвеност, односно сите единици беа оценети со статус „борбено подготвени“ („combat ready“). Со тоа и практично оваа борбена група влезе во фазата на „готовност“ (stand by) за распоредување на повик на Брисел. Оваа фаза на готовност беше во периодот од 01.07.2014 до 31.12. 2014 година.

Борбената група на Европската Унија - ЕУБГ 2014/2, беше предводена од кралството Белгија и составена беше од 6 земји учеснички: Холандија,

Луксембург, Шпанија, Германија, Белгија и Република Македонија. Командант на силите на ЕУ БГ одреден од Кралството Белгија, а заменик на командантот на силите од Холандија. Земјите учеснички партиципираа со вкупно 3000 лица (Defensie, EUBG, n.d.). Командата на силите на ЕУ БГ 2014-2 во беше во Германија - Потсдам.

6. ПРИДОНЕСОТ ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ ПРЕКУ РЕГИОНАЛНИТЕ ПРОЕКТИ

Во рамките на регионалните иницијативи за соработка во делот на одбраната видливи се неколку проекти на земјите од Југоисточна Европа кои се развиени со цел за придонес во мировните и хуманитарни операции. Во претходните глави зборувавме за заедничкиот придонес во мисии на земјите од Западен Балкан односно, во рамките на Јадранската повелба во која е членка и Република Македонија. Во рамките на овој поднаслов се елаборира придонесот во капацитети и способности во рамките на Процесот за соработка на министрите за одбрана на земјите од Југоисточна Европа односно, за заедничкиот проект Бригадата на Југоисточна Европа, како и за проектот кој е во завршна фаза на изградба – Балканските медицински наменски сили. Во рамките на овие два регионални проекти нашата земја има декларирано свои капацитети за заеднички- здружен придонес во мисии на регионален принцип.

6.1. Бригадата на Југоисточна Европа

Во делот на регионалната соработка во полето на одбраната значајно место зазема и Процесот на соработка на министрите за одбрана од Југоисточна Европа (South Eastern Europe Defense Ministerial-SEDM) кој го сочинуваат 15 полноправни членки. Неговата главна цел е јакнење на политичко-воената соработка во регионот, со цел подобрување на стабилноста и безбедноста во Југоисточна Европа. Во рамките на оваа регионална иницијатива егзистираат и Мултинационалните сили на Југоисточна Европа – ММСЈИЕ односно, Бригадата

на Југоисточна Европа – SEEBRIG (South East Europe Brigade), како и други проекти во различни области од регионален и заеднички интерес.

Имено, земајќи ја во предвид заложбата, но и обврската на министрите за одбрана да придонесуваат кон регионалната безбедност и стабилност и да негуваат добри соседски односи меѓу земјите, министрите за одбрана на седум земји учеснички (Албанија, Бугарија, Грција, Италија, Македонија, Романија и Турција) потпишаа договор за Мултинационални мировни сили на Југоисточна Европа (ММСЈИЕ) во септември 1998 во Скопје. Врз основа на овој Договор, во 1999 година формирана е Бригадата на Југоисточна Европа – SEEBRIG (South East Europe Brigade). Во тој момент Словенија и САД, како набљудувачи, ја изразија нивната целосна поддршка и решеност да го дадат својот придонес кон оваа иницијатива(SEEBRIG, 2016).

Командата на СЕЕБРИГ е активирана со постојан основен штаб од август 1999 година. Основниот штаб на бригадата се состои од генерал, 21 офицер, 14 подофицери и 6 цивилни политички советници (SEEBRIG Force Structure, 2016).

Локацијата на Командата на СЕЕБРИГ се менува на принципот на ротација на 6 години меѓу Република Бугарија, Република Турција и Република Грција. Командантот на СЕЕБРИГ го даваат земјите учеснички на двегодишна ротациона основа.

Структура на силите на Бригадата се состои од (SEEBRIG Force Structure, 2016):

- четири механизирани пешадиски баталјони;
- еден рамковен механизирани пешадиски полк засилен со една пешадиска чета;
- една механизирани чета;
- една извидувачка чета;
- еден извидувачки вод.

Дополнително земјите учеснички декларираа и единици за инженериски намени.

Бригадата е намената за придонес во мировни и хуманитарни мисии. Истата може да биде ангажирана на два начина и тоа како дел од поголема (дивизиска) формација, во мисии предводени од НАТО, ЕУ или автономно, како и формација на сопствено поле на ангажирање. Автономното ангажирање може да биде во операции од мали размери, обично во областа на хуманитарни иницијативи врзани со многу низок ризик од конфликти и истото бара ангажирање на дополнителна логистика и командни средства (SEEBRIG, 2016).

Бригадата доби мандат за учество во операции за поддршка на мирот во 2005 година, иако има одредени ограничувања кои се однесуваат на:

- националните ограничувања за распоредување на СЕЕБРИГ во мировни мисии за поддршка на мирот;
- немање на водечка нација или недоволна поддршка од земјата домаќин;
- проширување на Комуникацискиот информативен систем (КИС) до потчинетите единици и негово опремување со крипто опрема;
- единиците кои се назначени во Бригадата остануваат на своите постојани домашни базични локации и се обврзани со принципот на наменските сили за вежби и операции по одлука на земјите учеснички и соодветната директива од Политичко-воениот управен комитет (ПВУК).

Во 2006 година беше распореден само еден елемент од Бригадата, односно штабен персонал од СЕЕБРИГ во операцијата ИСАФ во Авганистан.

7. АНГАЖИРАЊЕ НА АРМ ВО ПОДДРШКА НА ПОЛИЦИЈАТА И ДРУГИТЕ ДРЖАВНИ ИНСТИТУЦИИ

Ангажирањето на дел од единиците на АРМ во поддршка на полицијата во вонредна состојба и во услови на кризана состојба кога е загрозувана безбедноста на Републиката, а органите на државната управа немаат соодветни ресурси и средства за нејзина превенција и справување регулирано

во член. 35 од Законот за управување со кризи и во член 40 од Законот за одбрана. Одлука за ангажирање на дел од АРМ во рамките на оваа мисија донесува претседателот на Републиката на предлог на Владата. Подеталните процедури за ангажирањето на дел од единиците на АРМ е регулирано со Правилник донесен од претседателот на Републиката и Упатство донесено од страна на министрите за одбрана и внатрешни работи.

Во рамките на остварувањето на оваа мисија АРМ досега во поддршка на полицијата е ангажирана само еднаш и тоа во 2015 година за време на напливот на мигранти на јужната граница. Имено, со Стратегискиот одбранбен преглед од 2004 година обезбедувањето на границите на Република Македонија беше дивестирано од страна на АРМ и премина во надлежност на Министерството за внатрешни работи. Во 2015 година Европа ја зафати голем бран на мигранти од Северна Африка и од Блискиот Исток, кои во бегство од воените конфликти и во потрага по подобар живот тргнаа масовно на својот пат кон земјите членки на ЕУ. Овој бран ја зафати и Република Македонија преку т.н „Балканска рута“ пред се како транзитна држава. Мигрантите влегуваа преку граничниот премин „Богородица“ на границата меѓу Република Македонија и Република Грција при то транзитираа преку целата територија се до северната граница каде од граничниот премин „Табановце“ преминуваа во Република Србија.

Меѓутоа, поради бројноста на мигрантите, полицијата се соочи со недостиг на капацитети за обезбедување на северната и јужната граница и постоеше ризик ваквата ситуација сериозно да ја наруши безбедноста на нашата земја. Соочувајќи се со ваква ситуација со напливот на мигранти, Владата на Република Македонија на 19 август 2015 година донесе Одлука за прогласување на кризна состојба на јужната и северната граница при што побара и засилено обезбедување и од страна на војската (Сирачевски, 2015). Следниот ден, претседателот на Републиката донесе одлука за ангажирање единици на АРМ во поддршка на полицијата во справувањето со проблемите од напливот на мигранти. „Станува збор за ангажирање на АРМ за да ја обезбеди

јужната и северната граница, но и коридорот 10, односно влезот, транзитот и излезот на илегалната миграција од Македонија“ (Иванов, 2015) во должина од 50 км гранична линија на јужната и северната граница.

Кризната состојба на јужната граница со Одлука на Владата беше предвидено да трае 6 месеци. Меѓутоа, напливот на мигранти не престана и после затворањето на т.н. „Балканска рута“, а траењето на кризната состојба беше продолжено неколку пати и согласно последната Одлука на Владата таа треба да заврши во јуни 2017 година. Во почетниот период беа распоредени околу 800 припадници на АРМ на дневна основа со соодветна инженериска и друга опрема да ја обезбедуваат јужната граница. Исто така, беше подигната и жичана ограда на граничниот појас на јужната граница во должина од 20 км (Иванов, 2016) Во мај – јуни 2016 година, со Одлука на претседателот на Републиката, беше намалено ангажирањето на АРМ на јужната граница за 50% односно на околу 400 војници на дневна основа (Ѓорѓоски 2016). Во своето обраќање по повод Денот на Армијата на 18-ти август 2016 година, претседателот на Републиката ќе истакне дека „во изминатите исклучително тешки 12 месеци исполнети со бројни закани и ризици, Армијата успешно спречи над 19.000 илегални преминувања. Армијата, заедно со полицијата, успешно ги спречи обидите на илјадници мигранти насилно да ја урнат заштитната ограда и да ја преплават територијата на нашата држава. Со тоа, Армијата и полицијата го чуваат и Балканскиот мигрантски коридор, а со тоа и самата Европа“ (Иванов, 2016).

Ангажманот на дел од единиците на АРМ на јужната граница е продолжен до јуни 2017 година.

Вториот момент кога дел од единиците на АРМ се ангажираат е справувањето со последици од поголеми природни непогоди или катастрофи. Досега, АРМ била ангажирана во повеќе наврати во поддршка на државните институции во справување и отстранување на последиците од ваквите непогоди. АРМ беше ангажирана за време на поплавите кои го зафатија струмичкиот и тетовскиот регион во 2015 година. Притоа во тетовскиот регион

АРМ ги ангажира и своите инженериски единици во отстранување на наносите на земја, како и во изградбата на патна и друга оштетена инфраструктура во овој регион.

Најмасовното ангажирање на единиците на АРМ во справувањето со природните непогоди се случи во август 2016 година, кога како резултат на обилните врнежи беа поплавени делови од Скопје. Во рамките на оваа акција, АРМ ангажира околу 500 војници со придружна инженериска опрема на дневна основа кои интензивно работеа скоро два месеци на отстранувањето на наносите од кал и тиња во поплавените подрачја.

8. ФИНАНСИСКИ ИМПЛИКАЦИИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ОД ПРИДОНЕСОТ ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

8.1. Општи констатации

Финансирањето на одбраната е предизвик на секоја економија било да е мала или да е голема. Таа бара континуирани ресурси, не само финансиски, туку човечки, материјални, инфраструктурни, интелектуални и многу други. Не постои земја којашто располага со сите ресурси потребни за нормално функционирање на системот на одбрана. Затоа земјите се приморани дел од ресурсите кои им недостасуваат да ги обезбедуваат од земјите кои што имаат вишок на соодветните ресурси. Овој предизвик е поизразен кај малите земји кои имаат многу лимитирани ресурси не само за одбраната. Поради тоа сите држави се обидуваат да направат оптимален баланс на големината на својот систем на одбрана со расположливите ресурси, односно се трудат да бидат помалку зависни од увозот на одредени ресурси. На пример не постои земја кој ги произведува самостојно сите борбени средства за својата армија без разлика колку и да е моќна. А некои земји произведуваат само одредени системи или воопшто не произведуваат.

Република Македонија уште од своето осамостојување се одлучи да прави економична одбрана која ќе ги вреднува расположливите ресурси и рационално ќе ги користи за заштита на територијалниот интегритет и суверенитет. Целта на секоја Влада и е да обезбеди одбрана што е во согласност со способностите, ресурсите и потребите на државата во контекст на стратегиската реалност и безбедносното опкружување. Самиот развој на одбранбениот систем треба да придонесе во заштитата на мирот и безбедноста на државата, но и да придонесе во севкупниот развој на државата. Поради тоа секоја држава континуирано вложува соодветни финансиски ресурси за потребите на одбраната. Овие издвојувања за потребите за одбраната најчесто се движат во границите од 1 до 3 проценти од БДП. Моќните економии кои имаат висок БДП издвојувањата ги сведуваат и под еден процент од БДП.

Овие издвоени средства за финансирање на одбраната не се наменети само за набавка на вооружување и воена опрема, туку тие подразбираат и распределба за изградба на потребна инфраструктура, обука, плати на вработените, одржување на постојната инфраструктура и опрема, но и за финансирање на мировните и хуманитарни мисии каде што е потребна поддршка на мирот или заштита на безбедноста на некоја држава. Постои различна пракса во кои категории се распределуваат средствата во зависност од државата односно, во зависност од големината на армијата која државата ја одржува.

Востановена пракса во земјите членки на НАТО е средствата да се алоцираат во три главни категории и тоа: персонал, операции и одржување и главна опрема во идеален сооднос од 50:30:20. Меѓутоа, алокацијата на буџетските средства наменети за одбраната во рамките на Министерството за одбрана на Република Македонија е поделена на четири категории кои покрај горе споменатите три ја вклучуваат и категоријата на градежни инвестиции. Република Македонија ја постигна приближно ваквата алокација на средствата во сооднос 50:30:20 само во 2006 година. Оттогаш постои значителен дисбаланс во однос на средствата кои се одвојуваат по споменатите категории.

За пример ќе го анализираме буџетот на МО за 2016 година со цел да имаме појасна претстава за распределбата на средствата и што тоа подразбира.

Одобрениот буџет за потребите за одбраната за 2016 година беше во износ од 5,901,000 илјади денари или 96 милиони евра или 1,01% од БДП (Буџет на РМ, 2016, стр.28). Со двата ребаланси на буџетот во август и септември 2016 година, Буџетот на Министерството за одбрана беше сведен на околу 5 750 000 илјади денари или околу 94 милиони евра или 0,98% од БДП.

Алокацијата по категории на трошоци на буџетот на МО за 2016 година беше следна(Буџет на РМ, 2016, стр.149-154; 359-361):

- персонал 68,35%,
- операции и одржување 21,97%,
- главна опрема 8,39%,
- градежни инвестиции 1,29%.

Ваквата алокација на средствата не упатува на заклучок дека најголем дел од одобрените средства за одбраната се алоцираат за персонални трошоци односно, плати и надоместоци на плата за вработените. На долг рок тоа значи дека колку се поголеми средствата за персоналот толку помалку средства остануваат за другите категории. Најчесто во ваква состојба прва на удар е категоријата за набавка на главна опрема односно, опремувањето и модернизацијата. Бројот на вработените во одбраната, односно во МО и АРМ варира од година во година. На крајот од 2016 година, МО и АРМ вработуваа над 8 000 персонал (Буџет на РМ, 2017, стр. 27-28). Во основа тоа не претставува некоја голема бројка на персонал, но не е ниту мала, односно таа изнесува 0.4% од вкупната популација на Република Македонија. Подетално за тоа како се движеше бројот на вработените во МО и АРМ низ годините ќе го претставиме подолу.

Втората категорија која се однесува на одржувањето и операциите во 2016 година изнесуваше околу 22% од буџетот на одбраната или приближно 21 милиони евра и беше пониска за 8% од идеалниот сооднос кој би подразбирал во конкретнава ситуација околу 30 милиони евра. Овие средства понатаму се

распоредуваат по одредени програми и категории на трошоци, меѓу кои е и онаа за придонес во мировни и хуманитарни мисии(Буџет на РМ, 2016, стр. 149-154; 359-361).

Ако се земе во предвид фактот дека во 2016 година, нашата земја имаше распоредено околу 90 припадници на АРМ во четири мировни и хуманитарни мисии тогаш ваквата распределба на средствата овозможи стабилно да се финансира придонесот на Република Македонија во мировните и хуманитарни мисии. Односно во 2016 година нашата земја потроши близу 2 милиони евра за финансирање на нашите мировници во мисии. Останатите средства овозможија функционирање на тековното одржување на опремата, вооружувањето, инфраструктурата, логистичката поддршка и слично.

Реалните издвојувања за придонесот во мировните и хуманитарни мисии низ годините ќе го претставиме подолу. Вообичаено, со мали осцилации во процентите се движела и распределбата на средствата и во сите години од 2003 до 2016 година, со исклучок во 2006 година.

Меѓутоа, загрижува фактот што алокацијата во третата категорија наменета за набавка на нова воена опрема и вооружување е под 10%, односно во 2016 година биле обезбедени околу 9 милиони евра за набавка на нова опрема и вооружување. Ако се земе во предвид фактот дека цената на современите борбени системи и вооружување се изразува во милиони евра, тогаш повеќе од јасно ни е колку опрема може да се набави со овие средства. Тоа значи дека вложувањата во набавката на нова воена опрема и вооружување се премногу ограничени, а постојната опрема и вооружување станува се позастарена и бара поголеми издатоци за нејзино сервисирање и одржување.

Делот за градежните инвестиции е најмал и се однесува на тековното одржување на објектите, но и на реализација на некои инфраструктурни проекти за потребите на МО и АРМ.

Подолу во текстот ќе се задржиме само на делот кој се однесува на персоналот вработен во одбраната и подетално на трошоците кои се

издвојуваат за придонес во мировните и хуманитарни мисии на Република Македонија.

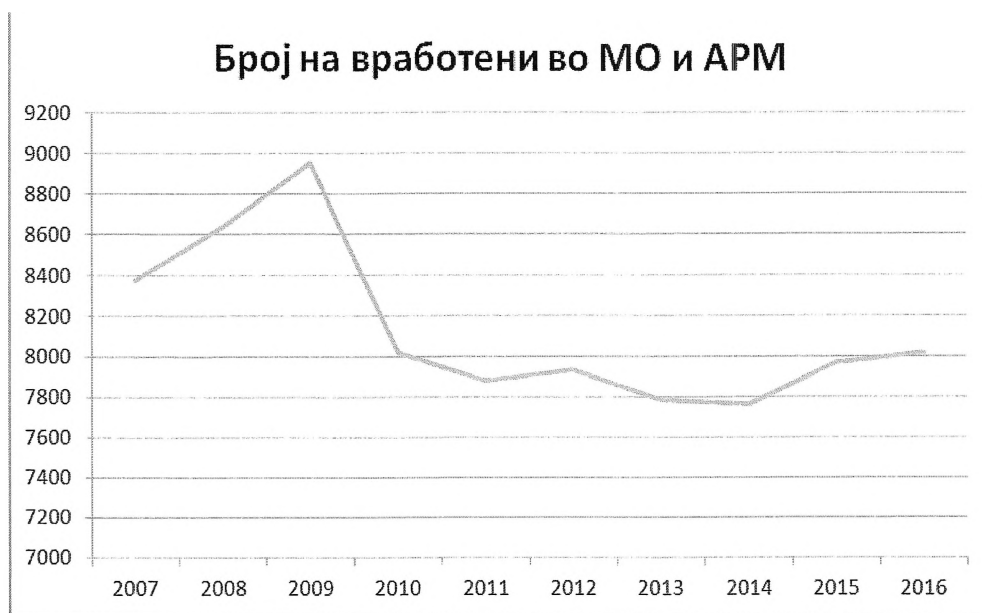
8.2.Преглед на персоналот во МО и АРМ во периодот 2007-2016 година

Движењето на персоналот во МО и АРМ ќе го анализираме од 2007 до 2016 година. Овој период го селектиравме затоа што тоа е периодот кога се имплементираа заклучоците и препораките произлезени од Стратегискиот одбранбен преглед (СОП).

Имено со СОП се дивестираа некои од дотогашните функции кои беа во надлежност на одбраната, а се задржаа само „чисто“ одбранбените функции. При тоа обезбедувањето на границата премина во надлежност на Министерството за внатрешни работи, се создадоа нови државни институции кои ја презедоа обврската да го менаџираат кризниот менаџмент (Центар за управување со кризи), односно заштитата и спасувањето (Дирекција за заштита и спасување), како и безбедноста на класифицираните информации (Дирекција за безбедност на класифицирани информации)(Стратегиски одбранбен преглед, 2004). Во рамките на овој процес се дивестира и одреден човечки персонал кој беше прераспределен во рамките на ново формираните институции. Поради тоа следуваа реален пад на човечките ресурси во одбраната.

Имено, во 2007 година во МО и АРМ беа вработени 8 375 воен и цивилен персонал(ГНПЧ 2008/2009, 2008). Најголемиот број на вработени беше постигнат во 2009 година со 8 956 вработени (ГНПЧ 2010/2011, 2010), а потоа следува еден пад од над 900 вработени. Оваа разлика во бројките се однесува на дивестирањето на Воената болница во рамките на јавното здравство. Намалувањето на персоналот во одредени граници продолжува до 2016 година, кога го достигнува нивото на вработени од 2010 година, односно околу 8 000 вработен воен и цивилен персонал.

Горенаведените осцилациите во персоналот во МО и АРМ е претставен на следниот графички приказ:

Графикон бр.3: Број на вработени во Министерство за одбрана и во Армијата на Република Македонија

Осцилациите во персоналот вработен во МО и АРМ ни покажуваат дека постои драстично намалување на истиот во периодот од 2007 до 2010 година. Тој пад продолжува и во наредните години но со поблаго темпо кое се должи пред се на природниот одлив на персоналот по различни основи. Од 2014 година почнува благ пораст на персоналот кој на крајот од 2016 година ја достигна бројката од околу 8 000 вработени (Буџет на РМ, 2017). Помал дел од овој персонал е распореден во рамките на Министерството за одбрана како административни службеници и лица со посебни овластувања (околу 850 персонал), а останатиот персонал (околу 7150) е распореден во Армијата на Република Македонија како офицери, подофицери, професионални војници и цивилни лица на служба во АРМ. Одобрената бројна состојба на АРМ, согласно новата поставеност од 2002 година изнесува 8 133 персонал (Бела книга на одбраната, 2012, стр. 44). Во Стратегијата за одбрана на Република Македонија од 2010 година стои дека една од стратешките определби на МО и АРМ е пополна на командите и единиците на АРМ со минимум 90% персонал. Тоа значи дека на АРМ и е потребен 7320 воен персонал по сите категории. Тогаш слободно можеме да констатираме дека пополната на командите и единиците

на АРМ изнесува околу 86% и е многу близу до постигнувањето на стратегиската определба дадена во Стратегијата за одбрана од 2010 година.

8.3.Издвојувања за потребите на одбраната во периодот 2003 – 2016 година

Издвојувањата за одбраната ќе ги анализираме од периодот на првиот придонес на Република Македонија во мировните и хуманитарни мисии односно од 2003 година па заклучно со 2016 година. Сметаме дека на овој начин ќе добиеме вистинска слика за тоа колкави се финансиските импликации врз нашата земја од посветеноста за придонес во заштитата на светскиот мир и меѓународната безбедност.

За да имаме појасна претстава за тоа како се движеле издвојувањата за одбраната во периодот од 2003 до 2016 година, како и за трошоците за придонес во мировните и хуманитарни мисии ќе ги претставиме табеларно. Подолу ќе ги анализираме подетално сите компоненти од табелата.

Година	Буџет на МО (во милиони €)	Буџет на МО во проц. издвоен од БДП.	Трошоци за мировни мисии (во милиони€)	Процент на трошоци за мисии во однос на Буџетот на МО
2003	104.111	2,57%	0.812	0,77%
2004	102.715	2,40%	0.997	0,96%
2005	101.484	2,27%	1.467	1,43%
2006	96.045	2,01%	2.768	2,86%
2007	115.821	2,15%	8.065	6,96%
2008	121.366	1,90%	8.972	7,62%
2009	113.968	1,77%	7.762	6,81%
2010	98.374	1,43%	11.089	11,27%
2011	95.463	1,30%	8.065	8,45%
2012	93.187	1,20%	9.073	9,74%
2013	95.659	1,14%	8.065	8,45%
2014	93.382	1,15%	8.065	8,64%
2015	95.398	1,06%	4.321	4,53%
2016	95.951	1,01%	1.949	2,03%
ВКУПНО:	1.412.493	1,67%	81.474.598	5,75%

Извор (Бела книга на одбраната, 2012, стр. 65; Министерство за одбрана, 2017).

Табела: Табеларен приказ на финансирање на одбраната во периодот од 2003 до 2016 година, со процентуален износ на издвојување од БДП, како и потрошени финансиски средства за финансирање на мировните и хуманитарни мисии на АРМ со процентуално издвојување од Буџетот на МО.

Од табеларниот приказ може јасно да се види како се движеле издвојувањата за потребите за одбраната во периодот од 2002 до 2016 година. Вкупно издвојувањата за одбраната во овој период изнесуваат околу 1,413 (една милијарда четиристотини и тринаесет милиони евра) милијарди евра или во просек се издвојувале 1.67% од БДП.

Графикон бр.4. Приказ на издвојувањата за потребите на одбраната во милиони евра за периодот 2003-2016 година.

Во првите четири години од 2003 до 2006 година забележан е континуиран пад на издвојувањата за одбраната кој од 104 милиони евра се сведува на 96 милиони. Тоа се должи пред се на фактот што во овој период се дивестираат одредени функции од одбраната и се формираат нови државни институции (истите ги набројавме во претходното поглавје). Логично е во оваа ситуација да се дивестираат и дел од финансиските ресурси од МО кон новоформираните државни институции.

После овој период на пад на издвојувањата за одбраната следи период на значителен пораст на издвојувањата од 96 милиони евра на 115,8 милиони

евра во 2007 година со издвојување од 2,15% од БДП, за да во 2008 година го достигне својот максимум од 121,3 милиони евра со само 1.9% издвојувања од БДП. Тоа се должи пред се на добрата економска ситуација во државата во тој период. Оттогаш издвојувањата за одбраната се движат континуирано во надолна линија и својот минимум го достигнуваат во 2012 година од само 93 милиони евра односно, 1.2% од БДП. Минимумот во издвојувањата за одбраната во однос на БДП е достигнат во 2016 година и тоа со само 1%.

Графикон бр.5. Издвојувања на финансиски ресурси во процент од БДП

Од графичкиот приказ јасно се гледа како се движи линијата на опаѓање на процентуалното издвојување од БДП за потребите на одбраната. Највисоките 2,57% ги има во 2003 година кога се уште не се дивестирани дел од несуштинските функции на одбраната. Најниското ниво на издвојување од БДП од само 1,01 % го достигнува во 2016 година. Јасно може да се забележи дека процентуалното издвојување од БДП за одбраната е намалено за повеќе од 1,5 пати од 2003 до 2016 година. Овој тренд е загрижувачки, ако се има во предвид дека одржливото финансирање на одбраната е возможно со процентуално издвојување од 1.5 до 2,3% од БДП согласно потребите, но и стандардите на НАТО.

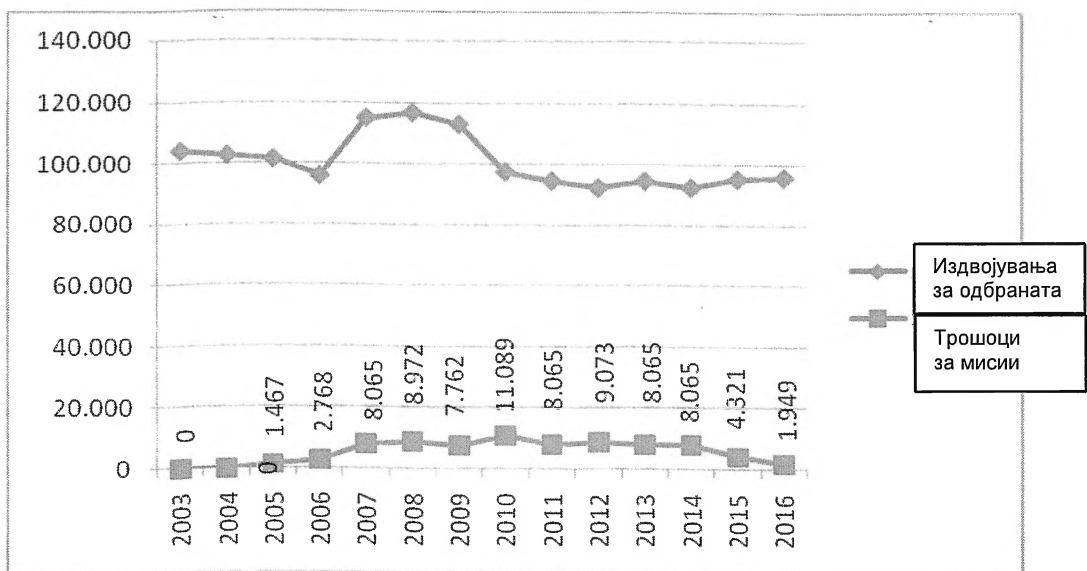
8.4. Трошоци за придонес во мировни и хуманитарни мисии во периодот од 2003-2016 година

Во третата и четвртата колона од претходната табела претставени се трошоците за придонесот во мировните и хуманитарни мисии на припадниците на АРМ, односно колку таа сума изнесува процентуално од Буџетот на МО. Во анализираниите 14 години Министерството за одбрана, односно Република Македонија потрошила околу 81.5 милиони евра за финансирање на околу 3800 мировници на АРМ распоредени во мировни и хуманитарни мисии под водство на ООН, НАТО и ЕУ или во просек 5.75% од вкупно одобрените средства за финансирање на одбраната.

Во делот кој се однесува на финансирањето на мировните и хуманитарни мисии во кои придонесува Република Македонија трошоците постојано се зголемуваа од првичните 0,8 милиони евра во 2003 година кога беа распоредени 10 припадници на АРМ, до максимално издвоените 11 милиони евра во 2010 година кога нашата земја го достигна максимумот во едновременно 350 распоредени воени припадници на АРМ во мисии. Во овој период, Република Македонија активно придонесува во четири мировни и хуманитарни мисии и тоа во Авганистан, во Ирак, во БиХ и во Либан и беше на четвртото место по придонес по глава на жител.

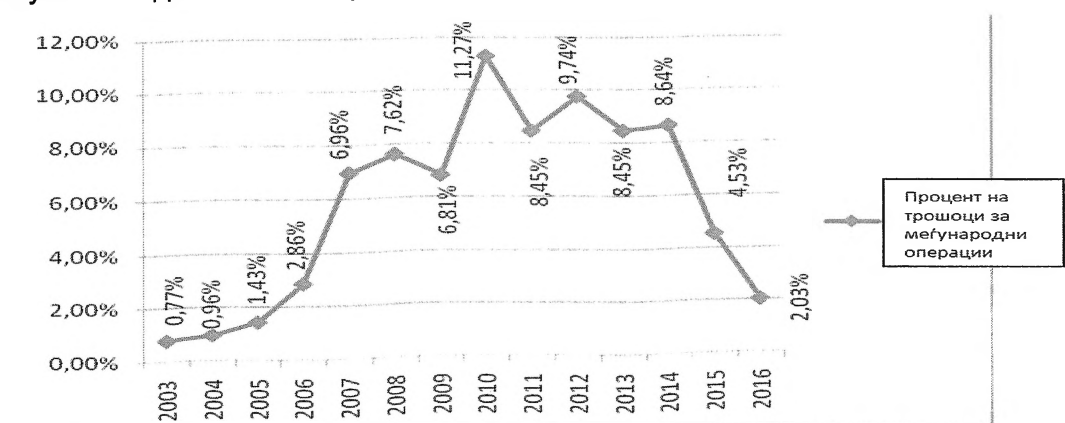
Меѓутоа, од 2011 година започнува континуиран пад на трошоците за распоредените сили за да истиот во 2016 година се сведе на скоро 2 милиони евра. Тоа се должи пред сè на фактот за редуцирање на придонесот во мировни и хуманитарни мисии од над 300 персонал (на годишна основа) на крајот на 2014 година, на околу 80 персонал на годишна основа во 2015 и 2016 година. Овој период се карактеризира со завршувањето на борбената НАТО мисија ИСАФ во Авганистан и почетокот на новата мисија за стабилизација и реконструкција „Resolute Support Mission“ во Авганистан.

На следниот графикон претставена е паралелата на издвојувањата за одбраната и трошоците за распоредените сили во мировни и хуманитарни мисии во периодот од 2002 година заклучно со 2016 година.

Графикон бр. 6 : Паралела на трошоците за мировни и хуманитарни мисии во однос на буџетот за одбрана во периодот од 2002 до 2016 година претставени во милиони евра.

Состојбата со процентуалниот износ во издвојувањето за трошоци за мировни и хуманитарни мисии од буџетот на МО, е подинамична и е проследена со подеми и падови. Тоа се должи пред се на фактот што во почетните десетина години, нашата земја континуирано го зголемува својот придонес во мировните и хуманитарни мисии, а логично е и трошоците за истите да растат. Од следниот графички приказ јасно може да се види процентуалното движење за трошоците на распоредените припадници на АРМ.

Графикон бр.7: Процент на трошоци за мисии во однос на издвојувањата од буџетот за одбрана

Од графиконот се гледа дека во 2002 година нашата земја издвојуваше само скромни 0.77% или нешто над 800 000 евра за покривање на трошоците на распоредениот персонал кој беше симболичен. Значителен скок од 2,86% на 7,62% се забележува во периодот од 2006 до 2008 година. Овој период се поклопува со имплементацијата на Стратегискиот одбранбен преглед и Самитот на НАТО во Букурешт во 2008 година, кога се очекуваше земјите членки на Јадранската повелба да добијат покана да и се придружат на Алијансата. Исто така, еден од условите за полноправно членство беше и стабилното финансирање на одбраната од 2 % од БДП (Стратегија за одбрана, 2010, стр. 16) и едновременно распоредени 4 % сили во мировни и хуманитарни мисии (Riga Sammit Declaration, 2006).

Исто така, во периодот од 2009 до 2010 година може да забележиме уште еден пораст на трошоците за мировни и хуманитарни мисии од 6,81 % на 11,27 %. Овие трошоци се однесуваат пред се на потпишаното „Стратешко партнерство“ меѓу САД и Република Македонија. Во овој период се реализира и мисијата „ФЕНИКС“ во соработка со Националната гарда од Вермонт од САД. Во рамките на оваа мисија, нашата земја распореди околу 80 воен персонал во Авганистан во траење од една ротација. Во овој период (2010 година) Република Македонија го достигнува својот најголем придонес кога на годишно ниво имаше распоредено над 400 мировници на годишна основа. Потоа следи период на редуцирање на воениот персонал распореден во мировните и хуманитарни мисии за да на крајот на 2016 година го достигне нивото од над 80 распореден персонал на годишна основа. Во ваква ситуација нормално е да се намалуваат и трошоците за придонес во мировните и хуманитарни мисии.

Вкупните трошоци на Република Македонија во поддршката на меѓународниот мир и безбедност изнесуваат над 81 милион евра сметано од 2003 година па се до 2016 година. Во овој период нашата земја имаше распоредено околу 3 800 воен персонал на Армијата на Република Македонија во пет мировни и хуманитарни мисии. Во оваа сума не се вкalkулирани трошоците кои се обезбедени во вид на донации во логистичка поддршка на

теренот, стратегиски транспорт на персоналот и опремата, како и други непредвидени трошоци. За една мала и недоволно развиена економија како што е онаа на нашата држава, тоа значи голем товар. Во секој случај повеќе од јасно е дека колку и да е голем товарот на секоја економија, вклучително и на нашата, цената на одржувањето на мирот и безбедноста секогаш е висока и ќе биде повисока. Оваа цена, ако се спореди со бројот на спасени невини животи во загрозените региони е се уште ниска. Човештвото треба да вложува уште повеќе во заштитата на меѓународниот мир и безбедност, како и во обезбедувањето на стабилност, сигурност, развој и просперитет на секој жител на Земјината топка.

ГЛАВА V: ПРЕДИЗВИЦИ, ИСКУСТВО И НАУЧЕНИ ЛЕКЦИИ НА ПРИПАДНИЦИТЕ НА АРМ ОД УЧЕСТВОТО ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

1. ПРЕДИЗВИЦИ ПОВРЗАНИ ЗА МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Самиот придонес во мировните и хуманитарни мисии предводени од ООН, од НАТО и од ЕУ е проследен со низа на предизвици. Покрај националната подготвеност потребни се и детални сеопфатни објективни анализи за начинот, формата и капацитетите со кои може да се придонесува во конкретна меѓународна операција.

Најголем дел од мировните и хуманитарни мисии кои ги изведуваат ООН, НАТО и ЕУ географски се лоцирани надвор од Европа, односно во Азија и Африка. Самиот факт дека станува збор за мировни и хуманитарни мисии не упатува на тоа дека тие се изведуваат во безбедносно ризични подрачја со комплексна безбедносна состојба.

Другиот елемент е поврзан и со климатските услови кои владеат во регионите каде се изведуваат мисиите. Најчесто станува збор за екстремни суви или влажни климатски услови со високи или ниски температури. Во тие региони владеат специфични заразни болести кои се карактеристични само за нив. Поради тоа самиот безбедносен предизвик не се однесува само на присуството на оние кои го нарушиле мирот и ја загрозиле безбедноста, туку и на судирот со природата и нејзините специфики. Поради тоа потребни се детални, објективни анализи од секој аспект пред да се донесе национална одлука за придонес во некоја меѓународна операција.

Самото распоредување во меѓународна операција бара и логистичка поддршка која им е потребна на силите за нивно распоредување. АРМ располага со лимитирани логистички капацитети, а тоа од друга страна бара обезбедување на логистичка поддршка од партнерска земја која би ги надополнила националните логистички ограничувања. Првенствено, на земја не располага со логистички капацитети за стратегиски транспорт на

силите и опремата од Република Македонија до земјата каде што треба силите да се распоредат. Следниот логистички предизвик е поврзан со националниот елемент за поддршка, односно одржување, пополна и други логистички прашања во врска со средствата и техниката со која располага АРМ. Во тој контекст, би било добро доколку единиците се ангажираат со опрема и техника која е компатибилна со опремата на партнерската земја која би ни давала поддршка (почнувајќи од користење на исти моторни возила и нивно одржување, па понатаму до вооружување со исти калибар, средства за врски и слично). Со оглед на стратешките определби на Република Македонија за членство во НАТО и ЕУ, како и имплементираниот процес на обука и евалуација на единиците на АРМ согласно стандардите на НАТО, би било пожелно партнерската земја која би обезбедила логистичка поддршка, да биде од земјите од Евроатланскиот регион, односно земја која ги практикува истите средства и стандарди. Во услови кога се распоредува специфичен воен капацитет кој има потреба од брзо одржување потребно е да се воспостават линкови за брза логистичка поддршка. Ваквата брза логистичка поддршка бара и дополнителни финансиски ресурси.

Следниот предизвик е поврзан со финансирањето на мировните и хуманитарни мисии. Во зависност од тоа под чии мандат е меѓународната операција, постои голема разлика во однос на потребните финансиски ресурси за распоредените сили. Искуствено, трошоците за еден распореден мировник на АРМ изнесуваат околу 60 000 евра на годишно ниво. ООН има воспоставено систем за рефуднирање на одредени средства за оние кои придонесуваат во мисиите кои се водени од Советот за безбедност. Меутоа, НАТО и ЕУ немаат воспоставено систем на рефундирање, туку тие покриваат одредени трошоци кои ќе се договорат на билатерална основа, а останатите трошоци се на товар на земјата која ги распоредува своите сили. Тоа не упатува на фактот дека станува збор за големи финансиски трошоци кои малите и недоволно развиени економии не се во можност да ги поднесат на подолг рок.

Исто така, сериозен предизвик претставува и бараното ниво на обука на силите кои е планирано да се распоредат во меѓународна операција. Обуката за придонес во мировните и хуманитарни мисии водени од НАТО е унифицирана и стандардизирана. Тоа се должи пред се на фактот што НАТО ја воспостави политиката на декларирани сили на земјите членки на Алијансата и на земјите аспиранти за членство. Евалуацијата на силите се спроведува врз основа на Концептот за оперативни способности на НАТО, CREVAL и TACEVAL процедурите. Истата подлежи на две ниво на евалуација НАТО ниво 1 и НАТО ниво 2. Кога единицата успешно ќе го заврши процесот на обука и евалуација се здобива со статус „борбено подготвена“ (Combat Ready). Вообичаено ваквиот сертификат за подготвеност трае 4 години. Сличен е и пристапот и на обуката и евалуацијата за потребите на операциите на кризен менаџмент кои ги спроведува ЕУ.

Ситуацијата со обука на единиците за ООН водени операции малку е покомплексна. Имено, од страна на надлежните институции на ООН се пропишани генерални стандарди кои треба да ги задоволува персоналот кој ќе биде упатен во мисија. Службата за обука и евалуација на ООН има развиено три нивоа на обука во прва фаза на обука, односно обука пред распоредување, во зависност од мисијата и надлежноста. Нивото 1 подразбира основна индивидуална и колективна пешадиска обука, како и стручно специјалистичка обука во врска со мандатот на операцијата и улогата на ООН, за секој воен персонал упатен во мировна мисија на ООН. Нивоата 2 и 3 се однесуваат на обука за специјализиран персонал и клучен персонал.

ООН препознава и дополнителни два вида на обука во подоцнежната фаза, фазата после распоредување, односно воведна обука во зоната на операции, како и друга тековна обука, согласно измените во безбедносното опкружување.

Во зависност од потребната обука пред распоредување, истата може да се реализира во национални центри за обука на земјата контрибутор, како и во специјализирани центри за обука за специфични области и должности, во

повеќе земји членки на ООН. ООН има развиено повеќе програми за достигнување на стандардите кои ги побарува од страна на земјите контрибутори во мировни мисии, како мобилни тимови за обука, обука за обучување на обучувачот, развивање и поддршка на партнерски центри и друго.

Потребното време за распоредување е сериозен предизвик за секоја држава придонесувач во мисии. Истото варира и зависи од голем број фактори, првенствено од волјата на земјите членки кои учествуваат со војници во одредена операција, како и достапноста на финансиски и други ресурси. За мисии со високо комплексни мандати, обемна логистика или на локации каде мировниците се соочуваат со значајни безбедносни ризици, потребни се недели за да се обезбедат и распоредат потребните елементи. И тука постојат различни стандарди кои се однесуваат на готовноста за распоредување. За државите кои имаат подготвено свој базен на декларирани сили за придонес во мировни и хуманитарни мисии процесот е поедноставен. Меѓутоа, политиката на НАТО во доменот на распоредување на силите е сведен на минимум. Не се зборува за денови туку за часови кога тие сили мора да бидат распоредени на теренот. Вообичаено се работи за помали борбени состави кои се подготвени да изведуваат борбени операции во зоната на распоредување на кратки рокови. Меѓутоа, поголемите и робусни операции сепак имаат потреба од поголема и посеопфатна логистичка подготовка.

Роковите за распоредување во операциите на кризен менаџмент на ЕУ се движат до 5 денови. Имено, една од спецификите на борбените групи на ЕУ е нивната способност за брзо распоредување во зоната на дејство во рок од 5 дена од добиената наредба од Брисел. Истите сили мора да бидат самоодржливи на теренот од 30 до 120 денови. Меѓутоа, постои едно ограничување за борбените групи на ЕУ, а тоа е радиусот во којшто можат да бидат распоредени кој е ограничен на 6 000 км до Брисел.

Слична е и политиката за распоредување на силите под мандат на ООН. Со оглед на комплексноста на ситуациите и потребната брзина на дејствување

за да се пристигне во зоната на раздвојување роковите на ООН се слични со оние на НАТО и на ЕУ.

Во поглед на готовноста за распоредување на мировници во мировни и хуманитарни мисии, Република Македонија има 15 годишно искуство и не се соочува со некои посериозни предизвици. Тоа се должи и на фактот што нашата земја одржува соодветен базен на декларирани сили за НАТО и за ЕУ водени операции.

2. ИСКУСТВА ОД ПРИДОНЕСОТ ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Во делот посветен на искуствата и научените лекции, меѓу другото ќе го претставам моето искуство од работата во меѓународна средина како поддршка на распоредените сили, како и научените лекции од овој домен. Исто така, ќе ги претставам и научените лекции и искуството на мои колеги со кои сум го споделувал искуството. Една од позитивните придобивки од придонесот во мировните и хуманитарни мисии е искуството кое го стекнува воениот персонал распореден во мировни и хуманитарни мисии како и научените лекции кои потоа се преточуваат во различни проекти.

Научените лекции и искуствата се имплементираат и споделуваат во фазата на подготовка односно во спроведувањето на предупатната обука на контингентот кој се планира да се распореди. Оваа предупатна обука е многу битна и преку неа се отстранува некомпатибилноста во одредени сегменти кои можат да го нарушат нормалното функционирање за време на мисијата (Daniel, Williams, and Smith, 2015).

Со учеството и придонесот што Република Македонија го дава во изградбата на севкупниот глобален мир, гради и сопствен меѓународен углед како сериозен и исполнителен партнер на меѓународната заедница. Придонесот на Република Македонија во мировни и хуманитарни мисии високо е вреднуван од страна на САД, на Алијансата и на Европската Унија. Тоа цврсто ја потврдува определбата и посветеноста на нашата земја за интегрирање во НАТО и во ЕУ. Република Македонија се покажа и докажа како достоин

придонесувач во мировните и хуманитарни мисии и партнер од доверба на кого овие организации можат да се потпрат кога е потребно за се одржува меѓународниот мир и безбедност, не само во Евроатлантската област туку и пошироко.

Од учеството во мировните и хуманитарни мисии нашата земја, односно Армијата на Република Македонија има повеќекратна корист. Бенефитите најдобро може да се видат од политичките придобивки кои ги има нашата земја и признанијата кои ги добива од меѓународната јавност.

Со учеството во мировни и хуманитарни мисии припадниците на АРМ се здобија со големо воено искуство и многу научени лекции. Припадниците на АРМ потврдија дека нашата земја е подготвена да се справи професионално, одговорно и рамо до рамо со сојузниците на бојното поле кога во прашање е одржувањето на меѓународниот мир и безбедност. Преку учеството на АРМ во мировните и хуманитарните мисии се овозможува практична проверка на сопствените планови за обука и обученоста на единиците, како и проверка на степенот на оспособеноста и обученоста на секој поединец припадник на АРМ. Воениот персонал се стекнува со нови знаења и вештини во обуката, заедничкото изведување на мисии и во споделувањето на обврските и одговорностите.

Нашите единици ги достигнаа пропишаните стандарди на Алијансата во делот на обуката согласно Концептот на оперативни способности. Тоа практично ја потврдува и подготвеноста на Република Македонија да ги превземе одговорностите кои произлегуваат од членството во НАТО и навремено да ги исполни сите обврски кои произлегуваат од истото. Нашите мировници докажаа дека се високо обучени, високо професионални и интероперативни и со ништо не заостануваат од нивните колеги од големите сили и другите членки на НАТО. Како најголем доказ за тоа е фактот дека во реализацијата на своите задачи во мировните и хуманитарни мисии беа сочувани животите (во борбени активности) на севкупниот персонал кој беше упатен, што секако за нас претставува најголем успех.

Со учеството во мировните и хуманитарни мисии, припадниците на АРМ се стекнаа со огромно искуство во делот на *запознавање и практичната работа во НАТО мултинационални штабовите*, запознавање со НАТО стандардните процедури во процесот на донесување на одлуки, како и запознавање со функционирањето на мешовитите и здржени штабови. Придонесот во мировните и хуманитарни мисии на припадниците на АРМ им овозможи практична проверка на обученоста на персоналот и единиците, како и континуирана обука во реални борбени услови. Придонесот во Оперативните тимови за обука на Авганистанската армија им овозможи стекнување на нови искуства за нашите офицери, но и споделување на нашите искуства со другите армии. Предупатната обука на контингентите беше одлична можност за меѓусебно дополнување на знаењата и вештините меѓу припадниците на различните армии. Тоа ни беше поттик да инвестираме дополнителни ресурси во колективната и индивидуалната обука на персоналот, но и во развојот на оперативните способности и капацитети на АРМ.

Придонесот на *нашите хируршки тимови* во Провинциските тимови за реконструкција и медицинската поддршка која ја даваа покажа дека и Република Македонија располага со доктори кои достоинствено можат да се носат со нивните колеги од другите армии. Стекнатото искуство од работа во мировни и хуманитарни мисии и во меѓународна средина во воени услови е драгоцен ресурс кој може да се искористи во секојдневното нормално работење на медицинскиот персонал во нашата држава. Заедничкиот медицински придонес во ISAF се покажа како вистински начин за *унапредување на регионалната соработка*, но и за интензивирање на пријателството меѓу земјите од регионот на Западен Балкан.

Придонесот во мировните и хуманитарни мисии ги става на тест нашите војнички знаења и вештини. Нашите мировници во мисиите надвор од нашата земја се „опремени“ и со знаењата и вештините кои ги стекнале првенствено во нашата земја преку националниот образовен систем, а потоа тие ги надградиле низ центрите за обука на земјите на НАТО или партнерските земји. Точно на

теренот се тестираат тие знење, вештини и нивна соодветност. Поради тоа фидбекот од научените лекции и во овој домен треба да се имплементира во националниот воен образовен систем.

Следниот битен елемент за успехот во некоја операција е моралот на воениот колектив. Кај нас принципот на селекција на мировниците е врз основа на конкурс на кој се пријавуваат заинтересираните кандидати, а потоа следи селекцијата и предупатната обука и на крај испраќањето во мисија. На тој начин се нарушува моралот на воениот колектив, затоа што голем дел од избраните кандидати не се познаваат меѓу себе и не работеле заедно. Кај нас се уште не е воспоставена праксата во мировни и хуманитарни мисии да се испраќаат цели органски единици, како што тоа е случај со другите армии. Поради тоа потребно е да се посвети внимание во иднина контингентите на нашите мировници да бидат селектирани од постојната организациско формациска структура на Армијата, односно да се распоредува цело одделение, вод или цела чета согласно мисијата која се бара од меѓународната операција.

Во рамките на мировните и хуманитарни мисии, мировниците стекнуваат искуства и во ракувањето со нова и современа борбена опрема која име е достапна на помоќните армии кои имаат распоредено свои сили во операцијата. Добро познат е фактот дека воената опрема и оружје имаат висока цена, а помалите армии не можат да си дозволат секогаш да бидат во тек со најсовременото вооружување. На тој начин се постигнува и соодветен степен на интероперативност со другите армии.

Интероперативноста во делот на воената опрема и вооружување е следниот елемент кој е многу битен во мировните и хуманитарни мисии. Имено, земјите членки на НАТО користат воена опрема и вооружување кое е компатибилно по калибар и одржување. Тоа подразбира користење на пешадиско вооружување со соодветен калибар и слични карактеристики, пред се поради можноста во евентуална борбена мисија да може да „позајми“ на теренот муниција доколку ја потроши својата. На тој начин олесната е и набавката, транспортот и снабдувањето при што се избегнуваат непотребни

финансиски издатоци. Додека други армии (во помал број) имаат други стандарди за воена опрема и вооружување кои се со различен калибар и не се компатибилни со оние на НАТО. Тие армии се принудени на дополнителни финансиски трошоци поради тоа што станува збор за специфична опрема која ниту една земја членка на НАТО не ја поседува и не може да им пружи логистичка поддршка во обезбедување на муниција или одржување на истата. Поради тоа, потребно е воената опрема и вооружување со кои располага АРМ да се усогласи со вооружувањето и воената опрема на земјите членки на НАТО. Односно потребно е да се набави соодветна воена опрема и вооружување со соодветен калибар со оној на земјите членки на НАТО. На тој начин Република Македонија значително ќе ги редуцира трошоците за одржувањето на мировните и хуманитарни мисии.

Искуството од потребата за зголемување на институционалните капацитети за проценка на безбедносните закани и ризици кои владеат во зоната на распоредување на нашите мировници е драгоцен ресурс за АРМ. Овој процес вклучува анализа на безбедносната околина во земјата каде што треба да бидат упатени нашите мировници, потоа следува соработка со земјите членки на НАТО во текот на мисијата преку размена на разузнавачки податоци за актуелната безбедносна ситуација каде што треба мировниците да бидат упатени на терен во конкретно време. Анализи треба да се направат и после завршувањето на мисијата односно враќањето на нашите мировници дома, со цел да се воочат и идентификуваат евентуалните пропусти од претходно и истите да се отстранат за наредниот контингент кој треба да биде испратен во мисија.

Самото учество на припадниците на АРМ придонесува за зголемување на борбената готовност на армијата и унапредување на обуката. Тоа во континуитет е двигател за градење и унапредување на севкупните оперативни способности и распоредливи и одржливи сили. Воениот персонал кој е распореден во меѓународна мисија изведува и конкретни мисии на теренот во зоната на дејствување. Тоа значи дека нашите припадници имаат континуирана

проверка на степенот на обученост и оспособеност за учество во борбени високо ризични операции.

Република Македонија како мала земја успеа да докаже дека за одржувањето на мирот и безбедноста не се секогаш потребни „мускули“, туку тоа може да се направи и на други начини. Република Македонија не може да учествува со робусни воени сили, но може да придонесува со помали специјализирани единици по области кои се дефицитарни кај другите армии, како на пример медицински тимови, тимови за обука и слично. Односно, дека малите земји се попродуктивни кога придонесуваат во другите области на експертиза и советување отколку со воени сили.*

3.НАУЧЕНИ ЛЕКЦИИ ОД УЧЕСТВОТО ВО МИРОВНИТЕ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Искуствата и научените лекции од придонесот во мировните и хуманитарни мисии потребно е да се соберат на едно место и истите да се имплементираат соодветно во доктринерните и стратегиски документи во Министерството за одбрана и во АРМ. На тој начин овие искуства ќе останат во наследство и практично ќе се имплементираат во процесот на предупатна обука на идните наши мировници. На тој начин ќе се надминат поголем дел од предизвиците со кои се среќаваат припадниците на АРМ при подготовките за упатување во мисија, но и ќе се унапреди интероперативноста со другите армии. Исто така, тие претставуваат драгоцен ресурс за тоа кои капацитети и способности е потребно да ги развива Армијата на Република Македонија.

Научените лекции и искуства од придонесот во мировни и хуманитарни мисии беа драгоцен ресурс искористен во трансформацијата на АРМ. Тие придонесоа да создадеме мала, модерна, високопрофесионална и обучена и нтероперативна сила според стандардите на земјите членки на НАТО.

* Според мое мислење секој кој сака може да придонесе за одржување на мирот и безбедноста, без разлика дали е мал или голем. Јас мирот и безбедноста ги сфаќам како концентрични кругови, кои постојано се шират кога некој се приклучува кон идејата за одржување на мирот и безбедноста.

Научените лекции од придонесот на АРМ во мировните и хуманитарни мисии можеме да ги систематизираме во неколку области.

Една од нив е поврзана со потчинетоста во системот на команда и контрола на распоредениот персонал. Имено, државите кои немаат капацитети да одржуваат свој самостоен контингент во операции, воениот персонал го ставаат под оперативна команда на командата која е надлежна во зоната на одговорност. Меѓутоа, контролата над распоредениот воен персонал останува национална одговорност и во тој сегмент никој друг нема надлежност освен националните авторитети. Поради тоа потребно е и високо ниво на координација меѓу националните авторитети, командата и воениот персонал, како и со националните власти на земјата домаќин. Битен елемент во командата, контролата и координацијата е и флексибилноста меѓу претпоставените и потчинетите. Сепак се работи за персонал кој доаѓа од различни држави.

Научените лекции во процесот на подготовка и донесување на оперативни наредби на разни нивоа на командување и нивно спроведување, односно потчинетоста во системот на контрола и команда се однесува на:

- процедури и постапки за работа на структурите на мултинационалните штабови на баталјонско и на бригадно ниво;
- организација и работа на тактичките оперативни центри во воени услови на ниво на чета и баталјон;
- користење на заштитни мрежи и комуникации во командата, контролата, координацијата и разузнавањето;
- процедури на трупно водење во воени услови.

Распоредениот персонал во мировните и хуманитарни мисии практично ја проверуваат својата професионалност, обученост и подготвеност. Дејствуваат здружено со своите колеги од други држави и ги споделуваат своите знаења и вештини од воената тактика. На тој начин практично се проверува и евалуира квалитетот на планирањето и реализирањето на редовната и предупатната обука на контингентите, со што стекнуваат ново искуство за дејствување во

борбени услови. Тоа искуство тие можат да им го пренесат на нивните колеги кои не биле распоредени во меѓународна операција, како надградување на знаењата од воената вештина и тактика на дејствување.

Научени лекции во делот на тактиката се однесуваат на:

- подготовка и увежбување на единиците пред изведување на борбени задачи во реонот на дејствување;
- тактичко борбени постапки и процедури во разни борбени ситуации (реакција на контакт, постапки при напад со ИЕН – Импровизирани експлозивни направи, патролирање, набљудување, извидување, воздушни десантирање, препади, претреси на терен, објекти и лица.);
- користење на заштитни мрежи за врски и процедури на терен;
- пренесување на извештаи од терен до тактичките оперативни центри;
- координација и соработка со сојузнички единици при планирање увежбување и изведување на борбени операции.

Во државите каде се распоредува воениот персонал теренот најчесто е несигурен и во голем дел е и миниран со различни експлозивни направи. Посебен предизвик во овој дел е стекнувањето на искуство во справувањето со ваквиот тип на минско експлозивни направи, кои армиите вообичаено не ги поседуваат и не ги користат. Деминирањето на теренот бара огромно искуство, знаење, смиреност и вештина. Најмалата грешка секој може да ја плати со живот.

Научени лекции во борбата против Импровизирани експлозивни направи (ИЕН) се однесуваат на:

- обука за справување со ИЕН изработени со напредна технологија (активирање на топлина, активирање со пресек на инфра црвени зраци активирање со нагазување, активирање со телефонски импулс и слично);

- обука справување со ИЕН изработени од прирачни средства (вештачко ѓубриво, метални отпадоци и предмети, плин, гориво и сл.);
- обука за откривање и препознавање на ИЕН на терен со процедури за известување;
- обука за процедурите при уништување на ИЕН;
- обука за постапки по напад со ИЕН;
- обука за користење на системите за попречување на сигнали за активирање на ИЕН.

Споделувањето на разузнавачките информации исто така, е од огромно значење за успехот на секоја операција. Поради тоа, искуството од прибирањето, обработката и споделувањето на овие разузнавачки информации е вештина која може да се стекне само на терен. Позитивните вештини и знаења потоа може да се имплементираат и на национално ниво.

Научени лекции од делот на разузнавањето се однесуваат на:

- собирање на податоци од месното население со употреба на човечки сили;
- користење на тактички беспилотни летала во собирање на податоци од терен;
- запознавање со начинот и процедурите на работа на поголемите разузнавачки воени формации во борбени услови (четно ниво) и слично.

Научени лекции од делот на медицинската поддршка* се однесуваат на:

* Во разговор со еден наш потполковник мировник во Ирак тој ми ја раскажа следната приказна поврзана со медицинската поддршка: „Замислете на терен имавме ситуации каде наидувавме на фамилии кои има болно или повредено дете или пак било кој член од семејството им беше повреден или болен, а немаше кој да им даде медицинска помош. Ние им помагавме на најразлични начини, им дававме од нашите медикаменти кои ни беа на располагање кои во најголем број на случаи им помогнаа на луѓето. На тој начин ние им помагавме на луѓето барем да не чувствуваат здравствени тегоби, ако не можевме на друг начин да им помогнеме. Тоа го разбиравме позитивно, затоа што тој “непријател” после таквиот наш пристап ќе застанеше и ќе размислуваше што да прави понатаму дали да се бори против нас или да застане со нас. Соработката со локалното население секогаш треба да биде на високо ниво. Тие можат да те заштитат кога другите не се во состојба тоа да го направат.“Претходното ме упатува на заклучок дека Република Македонија во мировните и

- научени лекции од делот доктрина на воената хирургија на терен во воени услови на работа (начини и постапки на третирање на рани од огнено оружје експлозии, контузии, масовни повреди);
- научени лекции од делот на профилаксата;
- процедури и постаки за повикување на медицинска евакуација;
- процедури и постаки при евакуација на повредени и ранети во воени услови и во зоната на операции и друго.

Распоредените мировници мора да користат компатибилна комуникациска опрема за да можат да комуницираат со претпоставената команда и меѓу себе на теренот. Доколку користат различна опрема тогаш постои голема веројатност од дезориентираност и придизвикување на загуби. Сепак се работи за ангажман во друга држава каде најчесто само мал број на персонал го познава или говори јазикот на локалното население.

Научени лекции од делот на комуникациите се однесуваат на:

- процедури за користење на заштитени врски во системот за врски на НАТО;
- организирање на системот на команда, контрола, координација и разузнавање во борбени услови;
- одржување на системите за врски во разни временски услови;
- воспоставување на редовна комуникација на мировниците со своето семејство во матичната држава.

Искуството покажува дека комуникацијата со својата матична држава и посебно со својата фамилија се еден од мотивационите фактори кои придонесуваат за успешно извршување на задачите на мировниците кои се распоредени на стотици или илјадници километри од својата матична држава.

Сите контингенти на помалите држави придонесувачи во било која меѓународна операција се распоредени во рамките на контингентите на поголемите држави, односно секоја команда си има своја водечка нација која

хуманитарни операции треба да распоредуваат сили кои директно ќе му помагаат на локалното население за полесно да ги надмине траумите од нарушената безбедносна состојба и недостатокот на мир.

има своја зона на одговорност. Исто така, водечката нација се грижи и за обезбедувањето на логистичката поддршка на теренот за распоредените единици, посебно во делот на транспортот на муницијата, одржувањето на опремата, медицинска поддршка, во обезбедувањето на потребите за секојдневно живеење и работа и слично

Научени лекции од делот на логистичкото обезбедување се однесуваат на:

- обезбедување и одржување на потребната лична и заштитна опрема;
- користење и одржување на колективна опремата во разни климатски и временски услови;
- начин на исхрана во разни климатски услови;
- снабдување на единиците со разни класи на средства;
- користење и одржување на возила во различни климатски услови (разни типови);
- правила и процедури при воздушен транспорт на луѓе, воена опрема и хазарден материјал;
- одржување на муниција, вооружување, моторни возила и специјални средства во разни климатски услови.

Самата подготовка на персоналот за испраќање во меѓународна мисија е комплексна работа и потребни се сеопфатни подготовки од секој аспект. Работата во таква средина бара високо ниво на интероперативност од јазичен, од стручен и од професионален војнички аспект. Самиот пристап кој го имаат припадниците од другите армии во работата и извршувањето на секојдневните задачи на секое ниво бара постојано учење и размена на идеи, пристапи и погледи кон соодветната проблематика. Тоа искуство потоа секој распореден припадник на армијата го споделува со своите колеги и претпоставени старешини кога ќе се врати во матичната држава. Тоа искуство претставува ресурс кој се користи во отстранувањето на некои предизвици кои се јавуваат во секојдневното извршување на задачите.

Работата во меѓународна средина со луѓе со различни култури и во држави со различни традиционални и културни вредности е огромно искуство за секој припадник на армијата кој е распореден во меѓународна мисија. Тоа бара соодветна подготовка почнувајќи од јазична, предупатната обука, запознавање со културните вредности и традиции на локалното население, запознавање со законите и предизвиците, подготовка за контакти со јавноста, координација, комуникација и слично.

Научени лекции од делот на цивилно воени- односи се однесуваат на:

- примена на техники на преговарање;
- методи и техники за контактирање и градење доверба и придобивање на локалното население;
- организирање на медицински операции;
- изработка на планови и процедури за поделба на хуманитарна помош и изградба на објекти;
- постапки со заробени лица и друго.

Стегнатите искуства и научени лекции треба практично да се имплементираат. Затоа потребен е сериозен аналитички пристап, но и поддршка од страна на Министерството за одбрана. За овозможување на адекватно прибирање, анализирање и практично имплементирање на искуствата и научените лекции и нивно преточување во стратегиски и доктринарни документи, но и изработка на правилници, упатства, прирачници и други помагала кои ќе им бидат достапни на припадниците на АРМ за користење во процесот на обука и вежби. Постојат повеќе начини како тоа може да се направи. Еден од можните следи во продолжение.

3.1 Центар за научени лекции во состав на АРМ

Во досегашниот период на постоењето и развојот на АРМ многу малку е инвестирано во проучувањето на научените лекции и искуствата од учеството на нашите војници не само во мировните и хуманитарни мисии туку и во

вежбите на НАТО и на ЕУ каде се спроведува индивидуална и колективна обука. Од анализата и имплементацијата на научените лекции и искуствата може АРМ да има само корист. Визијата е да се воспостави метода и да се одреди место каде ќе се собираат научените лекции и искуства од воениот персонал кој бил упатен на предупатна обука и бил распореден во меѓународна операција. На тој начин ќе се синхронизираат овие напори со цел да се дизајнира и развие цела низа напотребни документи за подобро да се спроведе индивидуалната и колективната обука на воениот персонал.

Предизвикот дополнително беше усложнет со фактот дека во рамките на АРМ и во МО долго време не постоеше организациона единица каде ќе се собираат, анализираат, обработуваат, дистрибуираат, имплементираат и искористат истите. Поради тоа се јави потреба од формирање на Центар за научени лекции (ЦНЛ) кој исклучиво ќе се занимава со овој тип на податоци и истите ќе ги преточува во стратегии, доктрини, правилници, упатства, прирачници и други помагала. Меѓутоа, за да се формира ваков ЦНЛ потребно е да се подгови проект, да се обезбеди локација, да се одреди персонал, па потоа да се работи на конкретно прибирање, селектирање, анализа и трансформација на овие податоци во конкретен документ.

Поради тоа за неопходноста за формирање на Центар за научени лекции (ЦНЛ) предлагаме да се применат следните чекори:

- I. Изработка на проект за Центарот за научени лекции и негово одобрување преку процесот на донесување на одлуки во МО и АРМ;
- II. Формирање на Центарот за научени лекции и негово опремување и кадровско пополнување;
- III. Работа на конкретни задачи за собирање, анализа, обработка и дистрибуирање на информациите како и достигнување на оперативна способност на Центарот за научени лекции.

Во рамките на првиот чекор потребно е да се подготви проект кој треба да даде соодветни одговори на прашањата за мисијата, функциите, големината,

составот и местото во рамките на системот за одбрана. Исто така, потребно е да биде дефинирана и неговата структура и функционални задачи.

Функцијата на ЦНЛ би ги опфаќала следните функционални задачи:

- собирање податоци од мисиите на МО/АРМ, настаните во обуката, експерименти и вежби;
- координирање и истражување на научените лекции од НАТО и државите партнери;
- интеракција со единиците, командите и штабовите;
- анализирање на собраните податоците;
- развивање и одржување на база на податоци и библиотека со информации;
- подготовка на препораки кои треба да бидат одобрени од високото раководство;
- развој на доктрина;
- развој на наставна програма за обука и други задачи.

Овој ЦНЛ би го опслужувале најмалку тројца офицери и еден подофицер:

- Началник на центарот (полковник/потполковник) за координација на работите;
- Офицер за анализа на информациите (мајор);
- Офицер за научени лекции (мајор);
- Подофицер за библиотека и датотека (наредник).

Овој проект потребно е да биде одобрен и усвоен преку процесот на донесување на одлуки во МО и АРМ. На тој начин ќе се обезбеди политичка и финансиска поддршка за негово формирање. Врз основ на праксата и соработката со другите армии наша препорака е овој ЦНЛ да биде во рамките на Командата за обука и доктрини при АРМ. На овој начин сите тие резултати од мониторингот и анализата многу брзо и успешно би наоѓале примена во обуката и развојот на АРМ во целина. Сепак се работи за воена проблематика која директно се однесува на индивидуалната и колективната обука на

припадниците на АРМ. Меѓутоа, за нас прифатливо е и ако овој центар биде формиран и во рамките на МО.

Во рамките на вториот чекор потребно е Центарот за научени лекции да се опреми со соодветна опрема и кадровски да се пополни со соодветен персонал. Пожелно е персоналот да биде искусен и да бил претходно распореден во некоја меѓународна операција. Пожелно е персоналот кој ќе биде распореден во ЦНЛ да биде упатен на практична обука во Центарот за анализа и научени лекции на НАТО во Португалија (JALLC - Joint Analysis and Lessons Learned Centre) за да се запознае со практичните аспекти од работата на ваквите центри. На тој начин сметаме дека би се направил вистинскиот спој на искуството со конкретната мисија на овој ЦНЛ.

Последниот чекор се однесува на почетокот на неговото функционирање и на методолошкиот пристап во прибирањето и обработката на податоците. Во рамките на овој чекор потребно е да се пристапи кон процес на прибирање на податоците од припадниците на АРМ кои биле распоредени во мировни и хуманитарни мисии и кои учествувале на вежбите на НАТО и на ЕУ. Потребно е да се воспостави пракса така што секој припадник на АРМ кој бил упатен на предупатна обука за учество во мисија и во рамките на таа обука учествувал во некоја вежба во организација на НАТО или на ЕУ да ги систематизира своите искуства и научени лекции и преку линија на командување да ги достави до ЦНЛ. Истиот принцип треба да се примени и за припадниците кои се враќаат од мировните и хуманитарни мисии, односно после нивното враќање потребно е да достават преку линијата на командување систематизиран преглед на нивните искуства и научени лекции.

Организацијата (структурата) и процесите (механизмите) на Центарот за научени лекции ќе резултираат со подобри практики и ќе ги редуцираат негативните искуства. Процесот на учење од нови искуства и прилагодување на новите предизвици ќе биде главен двигател на трансформацијата.

Опсервацијата на потенцијална лекција за учење е само почеток на еден подолг процес во кој секоја индивидуа има должност да придонесе кон поефикасно и ефективно движење на информациите.

Мисијата на ЦНЛ е централна точка за прибирање и координација на научени лекции; одговорна за дизајнирање, развивање, анализирање, дистрибуција и споделување на наодите.

Распоредениот персонал во ЦНЛ детално ќе ги анализира, систематизира собраните податоци и ќе ги материјализира во конкретни документи кои ќе се користата во обуката на воениот персонал. Научените лекции би се анализирале од аспект на човечките ресурси, заштита на силите, логистичка поддршка, зона на операција и обука и тренинг. На тој начин ќе се биде во тек со постојаниот развој на воената мисла и практика. Со тоа би се унапредила индивидуалната и колективната обука на воениот персонал, би се унапредила интероперативноста, но и би се заштедиле значителни финансиски ресурси.

Исто така, ЦНЛ потребно е да воспостави комуникација со Центарот за научени лекции на НАТО, но и со сличните центри на земјите членки на НАТО и со партнерските земји. Таквиот пристап ќе овозможи координирана акција и размена на искуства меѓу армиите. Сите земји членки на Алијансата имаат свои центри за научени лекции и своите активности ги координираат со Центарот за анализа и научени лекции на НАТО во Португалија. На тој начин обезбедуваат размена на искуства и се адаптираат на променливата безбедносна околина во рамките на мировните и хуманитарни мисии, но и ги ускладуваат потребите со барањата за индивидуална и колективна обука во соодветна средина и со соодветна воена опрема.

Научените лекции можеме да ги определиме како резултати од имплементација на препорачана акција која произвела подобрани перформанси или зголемени способности. Тогаш од посебен значај се научените лекции со кои нашите војници се здобиваат низ обуката и оперативните мисии во кои тие учествуваат. Само компетентен персонал што е соодветно обучен и има искуство и познавање може да собира и анализира вакви информации.

Исто така, континуираното учење е клучно за постигнување успех при справувањето со промените (разликите) и поважните активности со цел да се развие компетентност. Тоа би изгледало вака:

Можностите помножени со знаењата помножени со способностите помножени со ставовите резултираат со *развој на компетенција*. (*можности X знаења X способности X ставови = развој на компетенција*).

Ако еден од овие елементи недостасува тогаш не би имале развој на компетенција.

Процесот на научените лекции е затворен круг и секогаш е во движење. Истиот започнува со откритијата во текот на извршувањето на задачите, вежбите или наставата и завршува во датотеката после извршената анализа, идентификација и имплементирањето на научените лекции.

Принципите на процесот на научени лекции ги опфаќаат следните елементи:

- Соработка – соработката меѓу сите организации инволвирани во учењето на лекција е од клучно значење со цел сите тие да ја играат својата соодветна улога. Секоја организација мора да им помага на другите, како и на оние кои поддржуваат со цел да го постигнат нивниот удел во процесот.

- Координација – се потпира на планирањето на секоја организација и ефективното координирање на нивните заложби; обезбедување на времен и ефективен менаџмент на работата.

- Комуникација – ја олеснува работата и помага сите да бидат информирани за целите и прогресот во работата. Исто така, на другите учесници во процесот им овозможува увид во поважните лекции.

- Одржување – е спојката која ги држи претходните три заедно. Главната цел на научените лекции е да ја подобри перформансата и состојбата на вработените во АРМ. Правилната анализа на научените лекции е неопходна за да се одговори на потребите на подобра и поуспешна обука. Овие препораки мора да се имплементираат на ниво на високо раководство.

Нашиот заклучок е дека со формирањето на ЦНЛ не само што би добиле поуспешна и побезбедна обука и успешно реализирање на задачите туку би добиле и заштеда на персонал, време, материјално технички средства и пари, а истовремено би се зголемила борбената моќ на единиците и безбедноста на мисиите.

4. ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Во овој дел од трудот ќе ги претставам резултатите од спроведеното истражување на припадниците на АРМ кои биле распоредени во некоја меѓународна мировна и хуманитарна операција. За потребите на истражувањето беше подготвена Анкета со прашалник од 28 прашања кои беа дефинирани да ги опфатат сите сегменти кои се битни од селекцијата, преку предупатната обука и придонесот во меѓународната операција, па се до враќањето од истата. На тој начин беа опфатени сите фази кои ги поминува еден контингент при неговото рапоредување.

4.1.Временска рамка на истражувањето и карактеристики на примерокот

Истражувањето беше спроведено во 2014 година во период од три месеци, а ги опфати лицата кои биле на мисија од почетокот на 2002 до крајот на 2013 година. До крајот на 2013 година нашата земја имаше вкупно распоредено околу 3 200 мировници. Во 2013 година беа распоредени околу 170 мировници по шестмесечна ротација или околу 340 припадници на годишна основа (во две ротации) во четири мировни и хуманитарни мисии. Истражувањето опфати селектиран примерок од 150 мировници кои учествувале во четири актуелни мисии во периодот од 2006 до 2013 година и тоа „ISAF“ во Авганистан, „ALTHEA“ во БиХ, „UNIFIL“ во Либан и во „Iraqi Freedom“ во Ирак. Од овие четири мисии две се успешно завршени, а во две

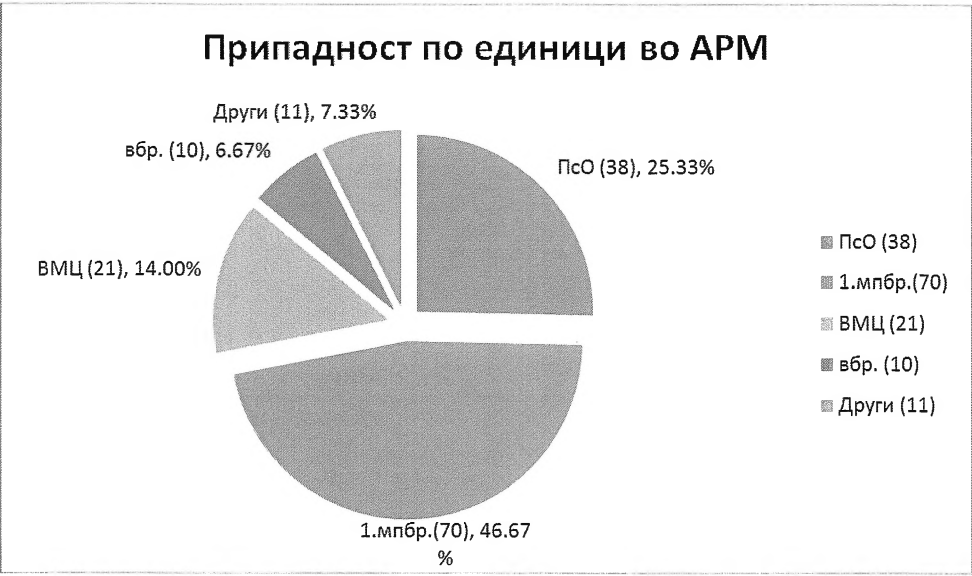
Република Македонија се уште придонесува. При изборот на примерокот на истражувањето се водеше сметка структурата на испитаниците по категории да биде слична со структурата на контингентите кои се испраќаат во мисија, односно соодносот меѓу офицери, подофицери и професионални војници да биде избалансиран блиску до идеалниот сооднос од 1:2:4 кој е застапен и во контингентите кои се упатуваат во мисија. Во примерокот опфатени се сите категории на воен персонал (професионални војници, подофицери и офицери) од скоро сите единици на АРМ.

Процентуалниот примерок изнесува 4,6% од тогаш севкупно распоредените околу 3 200 мировници, односно, 44% од распоредените околу 340 мировници во 2013 година на годишно ниво (две ротации) или скоро еден контингент од една ротација. Во примерокот имаше и лица кои учествувале повеќе од еднаш во мисија (вкупно 8 лица). Со оглед на специфичноста на истражувањето и на специфичната група која ја опфаќа истражувањето, цениме дека селектираниот примерок од 150 мировници процентуално ги задоволува стандардите за истражување и за добивање на веродостојни искуствени и научни податоци.

Од вкупниот број (150) на примерокот 136 се од машки пол или 90,66% и 14 од женски пол или 9,34% со што е запазен и процентуалниот придонес по основ на пол. Просекот на распоредени припадници на АРМ од понежниот пол во мировни и хуманитарни мисии изнесува околу 10 %, со што е запазен и овој услов.

Од севкупниот број на испитаници (150) 38 беа припадници на полкот за специјални операции или 25,33%, 70 беа припадници на 1.механизирана пешадиска бригада во рамките на Здружената оперативна команда или 46,67%, 21 беа припадници на Воено медицинскиот центар или 14%, 10 беа припадници на Воздухопловната бригада или 6,67% и 11 беа припадници на други единици или 7,33%.

Претставено графички тоа изгледа вака:

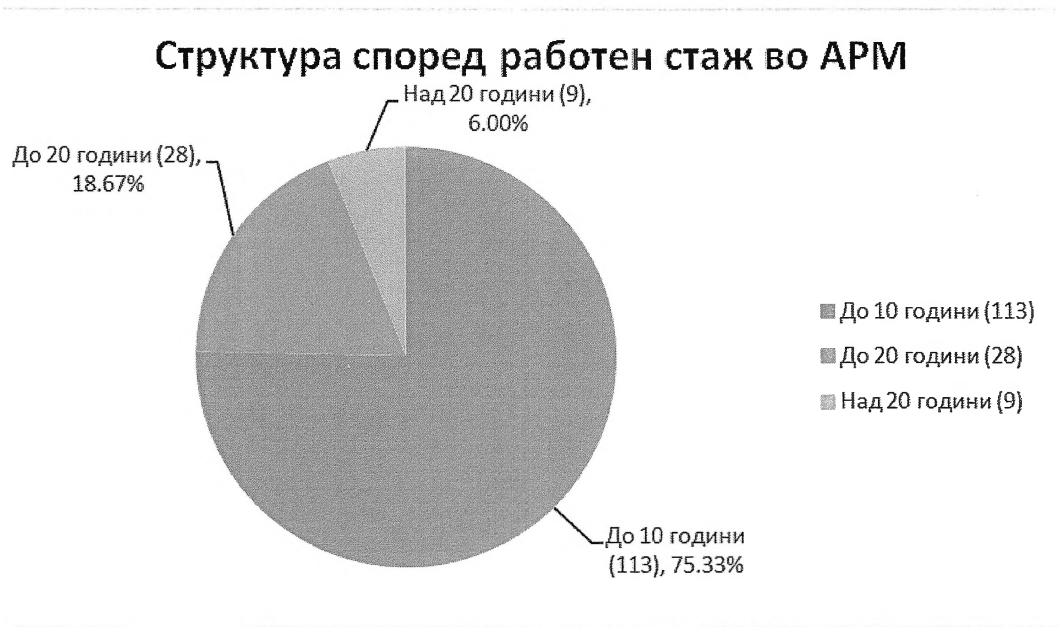
Структурата на испитаници се состоеше од 20 офицери или 13,33%, 50 подофицери или 33,33%, и 80 професионални војници или 53,34%. Ваквата селекција на испитаниците е со сооднос 1:2,5:4 што е со 25% отстапување во делот на подофицерите од идеалниот сооднос 1:2:4. Тоа е поради структурата на самите контингенти кои се испраќаат во мисија при што контингентот во зависност од потребите на мисијата е зајакнат со повеќе подофицери (во принцип еден до двајца).

Графички претставен соодносот изгледа вака:

Структурата на испитаниците по однос на работниот стаж во АРМ беше поделена во три категории и тоа со работно искуство до 10 години, до 20 години и над 20 години. Целта беше да се утврди степенот на искуство кои го имаат мировниците кои се упатуваат во мировни и хуманитарни мисии. Притоа структурата по основ на работниот стаж беше следната: 113 испитаници беа со работен стаж до 10 години или 75,33%, 28 беа со работен стаж до 20 години или 18,67% и со над 20 години работен стаж беа 9 или 6%.

Графички претставено тоа изгледа вака:

Од самата структура на испитаниците по однос на должината на работниот стаж може да се заклучи дека селекцијата се врши од припадниците на АРМ кои се со пократок работен стаж. Тоа е и логично и природно затоа што тоа во основа ја претставува категоријата на професионални војници која е најзастапена во секој контингент, но и согласно Законот за служба во АРМ старосната граница до кога оваа категорија може да биде во служба на АРМ е лимитирана на максимум 45 години старост. Да не бидеме погрешно разбрани во оваа категорија има и припадници на офицерскиот и подофицерскиот кор, но се застапени во многу мал процент. Останатите две категории на испитаници

кои се со стаж до 20 односно, над 20 години во служба на АРМ се испитаници кои најчесто припаѓаат на офицерскиот и подофицерскиот кор.

Структурата на испитаниците по однос на тоа во која мисија учествувале е следната. Од вкупниот број на испитаници (150), во мисијата „Слобода за Ирак“ (Iraqi Freedom) учествувале 28 или 18,67%, во мисијата ISAF 78 или 52%, во ALTHEA 13 или 8,67% и во UNIFIL 1 или 0,66%.

Графички претставено тоа изгледа вака:

И во рамките на овој сегмент е запазен пропорционалниот сооднос по контингенти на АРМ кои учествувале во соодветната мисија. Во мисијата „Iraqi Freedom“ земено по средна вредност контингентот по шест месечна ротација просечно броеше околу 35 мировници, во мисијата ISAF, земено по средна вредност контингентот по шестмесечна ротација броеше околу 100 мировници, во „ALTHEA“ контингентот земено по средна вредност броеше по околу 12 мировници и во „UNIFIL“ контингентот на годишна основа брои 1 мировник.

4.2.Анализа на добиените резултати од истражувањето

Како што споменавме претходно, на селектираниот примерок им беше поделена Анкета со прашалник во која се содржеа прашања кои ги опфаќаа сите фази на подготовка, учество и враќање на контингентот, поврзани со предупатната обука, факторите и мотивите кои влијаеле на нивната одлука за учество во мисија, застапеноста на жените во контингентите, почитувањето на меѓународното право и други слични прашања. Но да одиме по ред и да ги анализираме резултатите од истражувањето.

На испитаниците им беше поставено прашање да дадат свое мислење поради што АРМ учествува во мировни и хуманитарни мисии. Притоа им беа понудени следните опции:

- а). Придонес во светскиот мир;
- б). Приближување на Република Македонија до членството во НАТО и ЕУ;
- в). Поддршка на мировните и хуманитарни мисии предводени од САД;
- г). Друго.

Интерсно е да се спомене дека одговорите по однос на ова прашање во основа зависеа од видот мисијата во која учествувале самите испитаници. Така, 60 испитаници или 40% одговориле дека мисиите во кои учествувале биле мисии за придонес кон светскиот мир, додека 81 испитаник или 54% одговориле дека АРМ учествува во меѓународните мисии поради приближување кон членството во НАТО и во ЕУ. Седум испитаници или 4,67% сметаат дека основниот мотив за придонес во мировни и хуманитарни мисии е поддршката која нашата земја и ја дава на САД како „Стратешки партнер“ на Република Македонија, останатите 2 испитаници или 1,33% не го искажале своето мислење.

Графички претставено тоа изгледа вака:

Многу интересен е начинот на кој испитаниците го гледаат начинот на селекција и избор за учество во мировни и хуманитарни мисии на национално ниво. Од 150 испитаници, 96 или 63,33% сметаат дека основен предуслов за селекцијата била професионалноста, додека 32 испитаници или 21,33% се на мислење дека изборот бил непрофесионален и влијаеле други фактори, а 23 испитаници или 15,34% истакнале свое мислење кои повеќе тежнее кон непрофесионалноста.

Одговорите по однос на ова прашање се загрижувачки, затоа што околу 1/3 од испитаниците сметаат дека професионалноста не влијаела на селекцијата на персоналот, туку во прашање било примената на условно речено „двојни стандарди“ при што најдобрите и најподготвените не биле секогаш селектирани за учество во мисија.

Кога испитаниците беа прашани за нивните лични мотиви да аплицираат за учество во мисија 101 испитаници или 67,33% одговориле дека основен мотив им бил финансискиот затоа што платите во мисија се неколкукратно повисоки од оние кои ги земаат во Република Македонија. Стекнувањето на искуства било мотив за 47 испитаници или 30,67%. Слични одговори

испитаниците дадоа и на прашањето „Дали повторно би заминале во мисија“, при што 124 испитаници или 82.67% истакнале дека без двоумење веднаш би заминале повторно во мисија, додека 5 испитаници 3,33% биле децидни дека несакаат повторно да одат во мисија, а 21 испитаник или 14% не можеа да се одлучат за тоа.

Графички прикажано тоа изгледа вака:

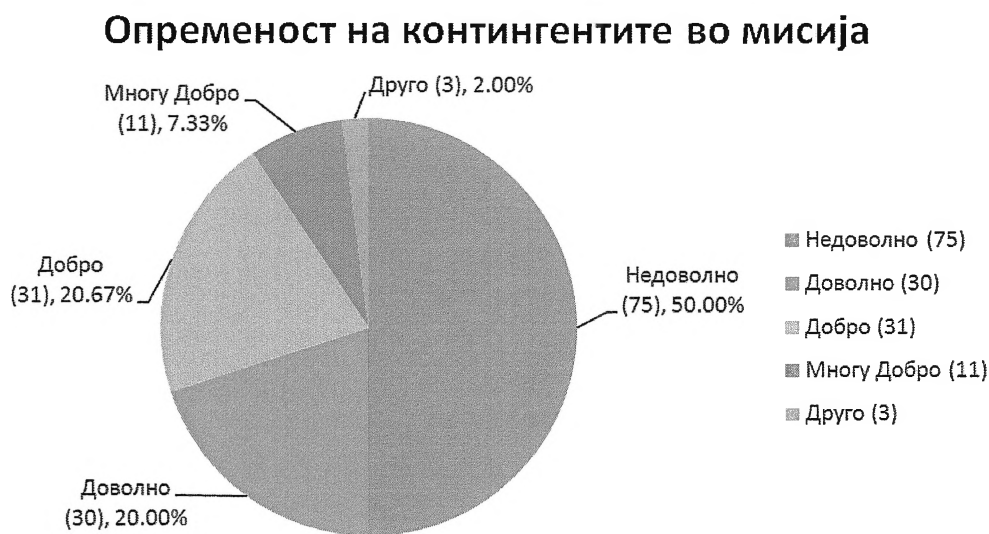
Исто така, покрај една од горе наведените причини, испитаниците дополнително како причини за придонес ги навеле и оние кои се однесуваат: за придонес кон светскиот мир (се среќава кај 9 испитаници), за представување на Република Македонија и АРМ (се среќава кај 7 испитаници), за извршување на должност, како и за придонес кон членство во НАТО и ЕУ (по 4 испитаници) и за тоа дека професионалноста им била главен мотив (се изјасниле 10 испитаници).

Од резултатите можеме да констатираме дека главен мотив на припадниците на АРМ за учество во мисија им е обезбедувањето на егзистенција односно, тие се мотивирале поради поголемите финансиски примања кои ги добиваат во периодот кога се на мисија. Тоа е загрижувачки показател што упатува на тоа дека МО и АРМ односно, Република Македонија

треба да посвети поголемо внимание на унапредувањето на стандардот на припадниците на АРМ и да им обезбеди повисоки примања.

Во однос на опременоста на контингентите кои се упатуваат во мисија, загрижува фактот што дури 50% од испитаниците или 75 одговориле дека не се задоволни од опременоста, 30 испитаници или 20% одговориле дека се доволно опремени, 31 испитаник или 20,67% дека се добро, 11 испитаници или 7,33% ги оцениле како многу добро опремени, а 3 испитаници или 2% немаа изградено став по однос на ова прашање.

Графички претставено тоа изгледа вака:

Ваквите одговори загрижуваат и упатуваат на констатација дека опремата со која располага АРМ не ги задоволува строгите стандарди на НАТО за придонес во мисии. Тоа значи дека животите на нашите мировници можат да бидат загорезени во меѓународната операција доколку биле ангажирани во борбена мисија на теренот. Ова е сериозен индикатор дека потребно е итно опремување на АРМ со нова воена опрема и вооружување. Исто така, треба да се инвестираат дополнителни ресурси и во однос на логистичката поддршка и одржувањето. Во секој случај потребно е да му се посвети поголемо внимание

на опремувањето на контингентите кои се упатуваат во мисија надвор од Република Македонија.

На прашањето дали биле во животна опасност во текот на мисијата, 73 испитаници или 48,67% одговориле дека никогаш животот не им бил во опасност, додека еднаш во животна опасност биле 26 испитаници или 17,33%, а повеќе пати животот им бил загрозен на 40 испитаници или 26,67%, на тоа дека биле во таква ситуација 11 испитаници или 7,33% не дадоа ниту позитивен ниту негативен одговор.

Графички прикажано тоа изгледа вака:

Со оглед на безбедносната состојба која владее во подрачјата каде се распоредени нашите мировници и со оглед на нивното изјаснување за опремувањето на контингентите овие резултати покажуваат дека скоро половина од мировниците се нашле најмалку еднаш во ситуација кога почувствувале опасност по своите животи. Ова е уште еден показател дека потребно е да се вложува во обуката на припадниците на АРМ, но и да се вложува во опремувањето на АРМ со нови борбени системи и вооружување, како и на модернизација на постојната опрема и вооружување.

Исто така, висок процент од 43,33% или 65 од испитаниците се изјасниле дека тие не се задоволни од односот на државата кон нив како учесници во мисија. Додека 19 или 12, 67% истакнале дека се многу задоволни, 49 или 32,67% се средно задоволни, 17 или 11,33% не се изјасниле по однос на ова прашање. Графички прикажано тоа изгледа вака:

Овие показатели укажуваат дека институциите на државата треба повеќе да се грижат за односот кон припадниците на АРМ кои се распоредни во мировни и хуманитарни мисии, бидејќи тие се наши најдобри амбасадори и секаде ја претставуваат нашата држава во најдобро светло.

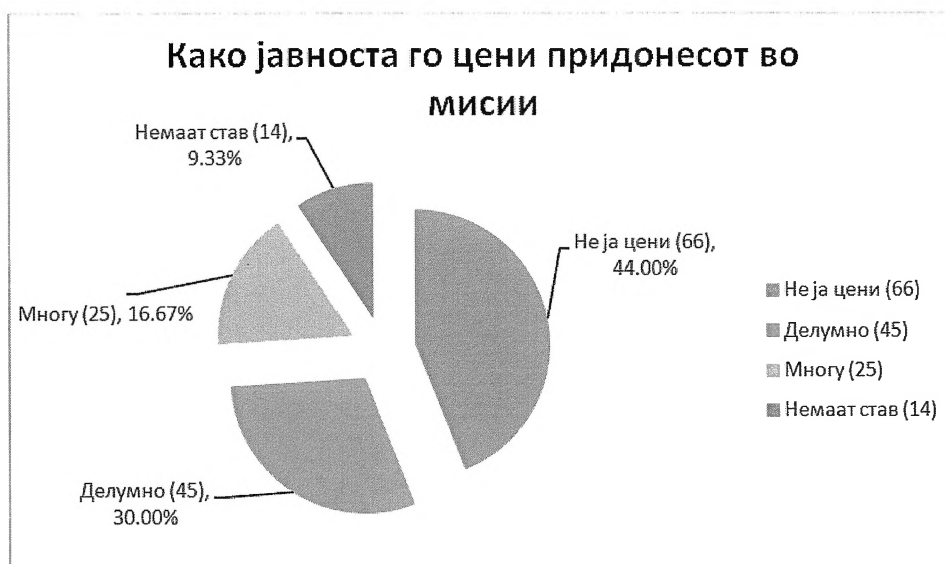
Слични се и одговорите на прашањето кое се однесуваше на тоа дали Република Македонија има изградено стратегија за долгорочен придонес во мисии при што дури 85 испитаници или 56.67% одговориле со „не“, а 54 испитаници или 36% одговориле потврдно, додека 11 испитаници или 7,33% немаат мислење по ова прашање.

Овие резултати се сериозен индикатор за нашите политички лидери во одбраната да размислуваат и истражуваат што и како понатаму, каква стратегија или планови да изградат за долгорочен придонес во мисии.

Испитаниците сметаат дека јавноста во Република Македонија не е доволно добро запознаена со целта на придонесот во мировни и хуманитарни

мисии. Дури 66 испитаници или 44% сметаат дека јавноста не ја цени многу нивната работа како „амбасадори на мирот“, додека 45 испитаници или 30% сметаат дека јавноста делумно ја цени нивната работа, а 25 испитаници или 16,67% се на мислење дека јавноста високо ја цени нивната работа. Останатите 14 испитаници или 9,33% немаат став по ова прашање.

Графички прикажано тоа изгледа вака:

Овие резултати покажуваат дека јавноста не е доволно запознаена со работата на нашите мировници. Поради тоа потребен е поголем медиумски ангажман на Министерството за одбрана и на Владата на Република Македонија за да ја запознаат јавноста со вредностите и демократските придобивки на нашата држава од придонесот во мировни и хуманитарни мисии.

Според испитаниците, најважен фактор за успешен придонес во мисија е образованието и обуката. За тоа се изјасниле 56 испитаници или 37,33%, додека на второ место е опременоста на контингентот со 21,33%, односно 32 испитаници тоа го потврдиле, 30 испитаници или 20% го посочуваат животниот стандард, а 26 испитаници или 17,34% сметаат дека тоа се научените лекции. Останатите 6 испитаници или 4% немаат изградено став по однос на ова прашање.

Графички прикажано тоа изгледа вака:

Во однос на прашањето за тоа како бил прифатен контингентот од страна на другите контингенти присутни во мисијата со „многу добро“ одговориле дури 89 испитаници или 59,33%, со „добро“ 56 испитаници или 37,33% , а не одговориле 5 испитаници или 3,34%.

Тоа покажува дека нашите мировници се посакуван партнер за соработка од страна на сојузниците во мировни и хуманитарни мисии. Нашите мировници најчесто се во рамките на контингентите на некоја поголема држава како САД, Обединетото Кралство, Турција, Германија, Хрватска и во други. Посебно е интересен фактот што и покрај политичките проблеми поврзани со името со нашиот јужен сосед, дел од нашите мировници во рамките на мисијата ISAF во Авганистан беа стационирани во рамките на грчкиот контингент. Тоа го потврдува фактот во права смисла на зборот дека тие се нашите надобри „амбасадори на мирот“.

На прашањето кое се однесуваше на почитувањето на меѓународното хуманитарно право во рамките на мисиите 19 испитаници или 12,67% сметаат дека истото недоволно се почитува, 85 испитаници или 56,67% сметаат дека доволно се почитува, а 29,33% или 44 испитаници сметаат дека многу се

почитува меѓународното хуманитарно право. Останатите 2 испитаници или 1,33% немаат одговор по однос на ова прашање.

Графички прикажано тоа изгледа вака:

Овие резултати не упатуваат на констатација дека и во рамките на овие мировни и хуманитарни мисии постои култура на почитување и постапување согласно одредбите на меѓународното хуманитарно право. Впрочем и целта на овие мисии е да се спречат насилствата и да и се помогне на власта да го воспостави функционирањето на правната држава со почитување на демократските вредности и човековите права.

Притоа 43 испитаници или 28,67% сметаат дека досегашниот начин на справување со конфликтите не е соодветен и потребно е да се изнајдат други механизми за нивно менаџирање. Додека 82 испитаници или 54,67% ценат дека досегашниот начин на справување со конфликтите е соодветен, а 19 испитаници или 12,66% имаат многу голема доверба во сегашниот начин на справување со конфликтите. Останатите 6 испитаници или 4% немаат свој став по однос на ова прашање. Притоа дури 133 испитаници или 88,66% сметаат дека мисиите во кои учествувале биле од мировен карактер, додека 7

испитаници или 4,67% сметаат дека тие биле од хуманитарен карактер, а 10 испитаници или 6,67% немаа своја мислење за карактерот на операцијата во која учествувале.

Притоа само 10 испитаници или 6,67% сметаат дека е потребно да се примени сила за зачувување на меѓународниот мир, додека 53 испитаници или 35,33% сметаат дека асистенцијата и развојот се доволни за зачувување на меѓународниот мир, 38 испитаници или 25,33% сметаат дека тоа може да се постигне преку употреба на дипломатски средства, 45 испитаници или 30% повеќе веруваат и предност им даваат на преговорите, а останатите 4 испитаници или 2,67% немаат мислење по однос на ова прашање.

Графички прикажано тоа изгледа вака:

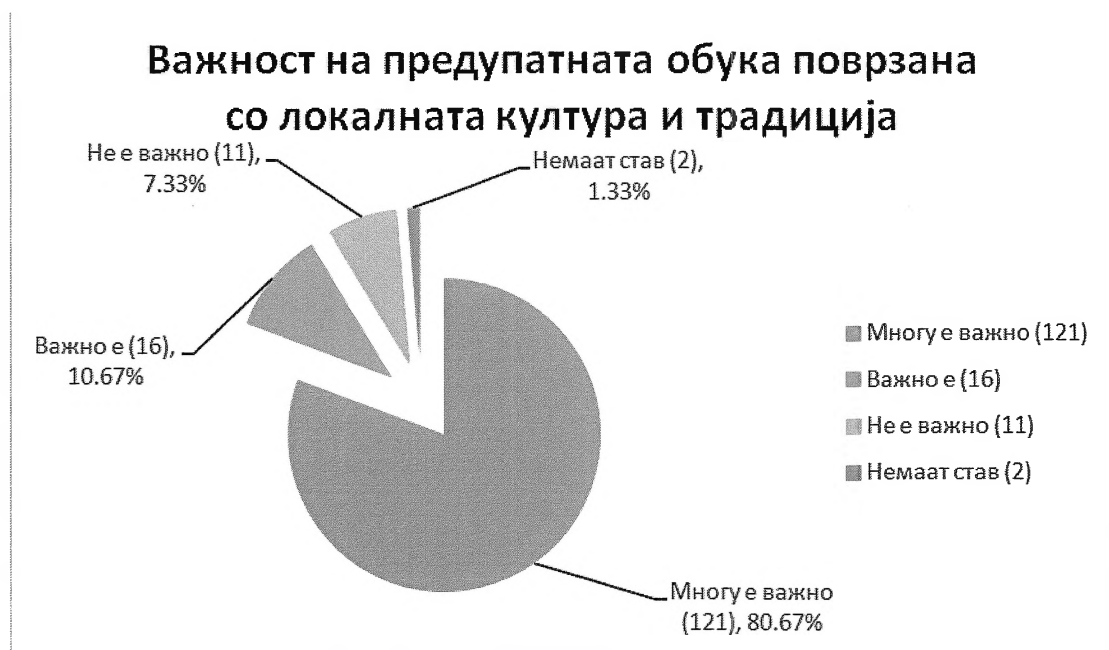

Ваквото размислување и пристап ги прави нашите мировници уште поголеми „амбасадори на мирот“ кои веруваат дека само со мирни средства може да се одржува меѓународниот мир и да им се помогне на населението и на државите каде што мирот е загрозен, а безбедноста е нарушена. Истот така, резултатите од ова прашање не упатуваат на заклучок дека нашите мировници сметаат дека не се потребни некои радикални промени во однос на справувањето со конфликтите. Сепак секогаш постои можност за подобрување на механизмите за справување со конфликтите и за максимално редуцирање на употребата на сила во спроведувањето на мировни и хуманитарни мисии.

Значењето на предупатната обука и сеопфатниот пристап на национално ниво кон оваа обука, посебно во делот на запознавање со државата каде ќе бидат упатени, беше следното прашање за кое испитаниците се изјаснија. Резултатите покажаа дека, 47 испитаници или 31,33% немале никакви сознанија за земјата каде се упатуваат или имале сосема мали познавања, додека 76 испитаници или 50,67% имале некои основни предзнаења за државата, 23 испитаници или 15,33% биле добро запознаени со државата каде се упатувале, а 4 испитаници или 2,67% не дадоа одговор.

Потребата од спроведување на ваков тип на предупатна обука ја потврдуваат и самите испитаници од кои дури 121 или 80,67% истакнуваат дека е „многу“ важно да бидат запознаени со локалната традиција, култура, обичаи, јазик и други детали на локалното население во земјата во која се упатуваат на мисија. Додека 16 испитаници или 10,67% сметаат дека и е битно и не е битно да се спроведе ваква обука, а 11 испитаници или 7,33% сметаат дека ваквата предупатна обука „малку“ би им била од корист. Остантите 2 испитаници или 1,33% немаат свој став по однос на ова прашање.

Графички прикажано тоа изгледа вака:

Оваа научена лекција произлегува пред се од нивното искуство и контактите кои ги имале со локалното население. Дури 61 испитаник или 40,67% истакнале дека имале скоро секојдневен контакт со локалното население, 44 испитаници или 29,33% имале повремени контакти, 37 испитаници или 24,67% имале многу малку контакти со локалното население, а 8 истакнале дека воопшто немале контакт со локалното население во текот на нивната мисија.

Графички прикажано тоа изгледа вака:

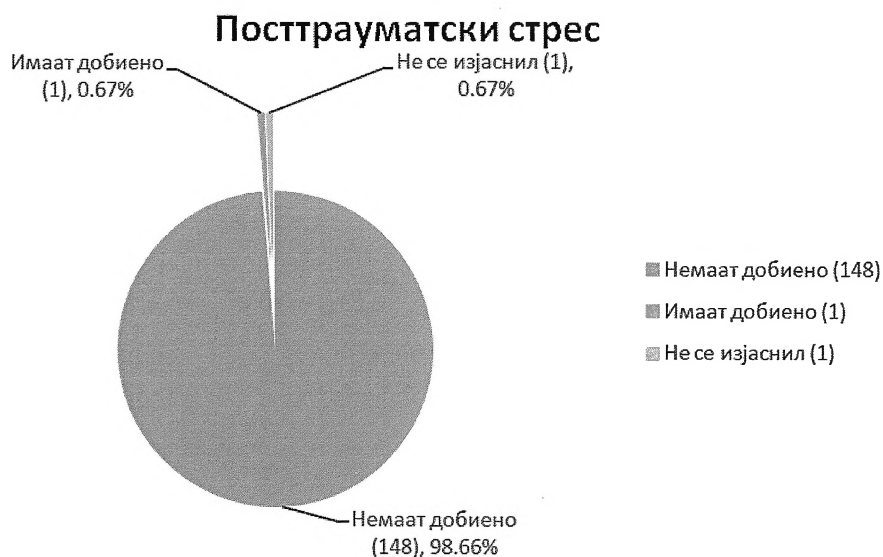

Овие резултати од испитаниците се корисна научена лекција за потребата да се посвети поголемо внимание на предупатната обука која би ги опфатила гореспоменатите елементи. Значењето на предупатната обука и сеопфатниот пристап на национално ниво кон оваа обука има големо значење за успехот на мисијата. Во рамките на оваа предупатна обука потребно е да се посвети повеќе внимание на проучување односно, на запознавање на припадниците на АРМ кои се упатуваат во мисија со земјата каде се упатуваат, со нејзините традиции и обичаи, со јазикот и културата на локалното население и слично. Тоа се многу битни елементи со кои секој припадник на АРМ мора да

биде запознаен. Тоа е потребно затоа што во одредени ситуации познавањето на овие елементи може да му го спаси животот.

Исто така, потребно е да се посвети и посебно внимани при враќањето на персоналот од мисија, затоа што некои од нив можеби доживеале „посттрауматски стрес“ и за надминување на истиот потребна му е стручна помош од стручни лица. По однос на прашањето за посттрауматскиот стрес, изненадува фактот што дури 98,66% или 148 испитаници немале потреба од специјалистичка помош заради посттрауматски стрес при повраток од мисија. Само 1 испитаник или 0,67% побарал ваков вид на специјалистичка помош, 1 испитаник или 0,67% не се изјаснил.

Графички прикажано тоа изгледа вака:

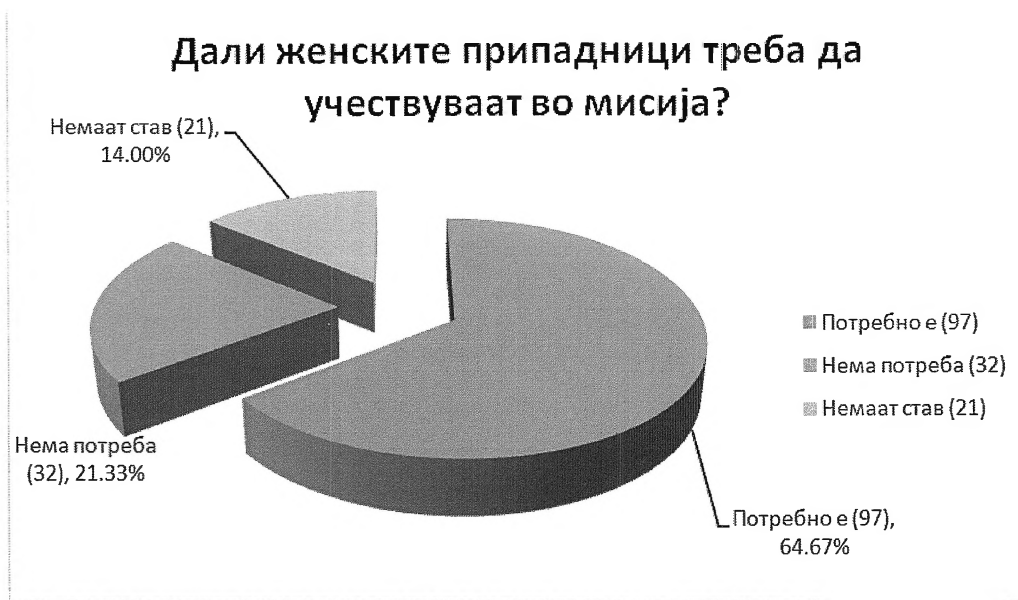

Ваквиот резултат е одличен, но потребно е овај сегмент да се следи грижливо и внимателно, затоа што ваквиот стрес може да се јави и после подолг временски период.

На испитаниците им беше поставено едно специфично прашање за кое долго време се дебатира во скоро сите армии во светот, а тоа е дали е добро да има жени во контингентите во овие мисии? Притоа 97 испитаници или

64,67% одговориле потврдно, додека 32 испитаници или 21,33% одговориле негативно, а 21 испитаник или 14% не дале одговор по однос на ова прашање.

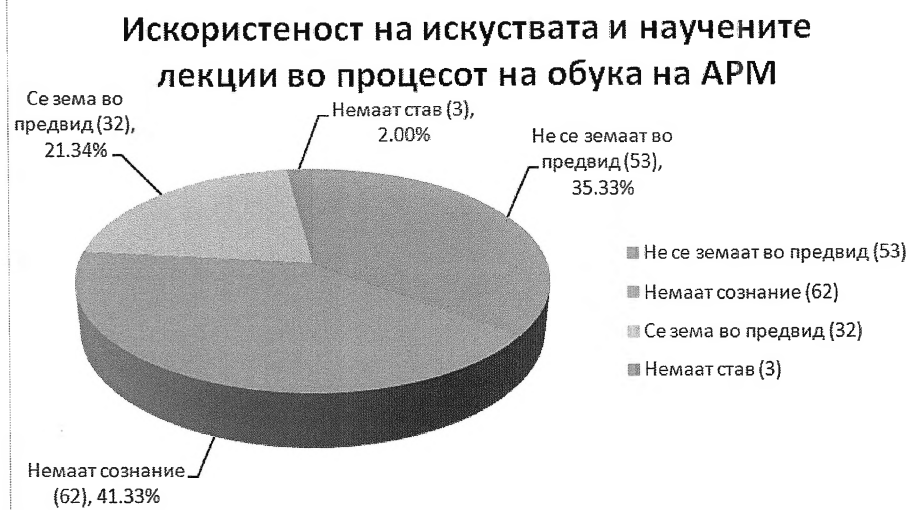
Графички прикажано тоа изгледа вака:

Република Македонија ја прифати Резолуцијата 1324 од 2000 година на Советот за безбедност на ООН, со која превзема обврска да го зголеми присуството на женската популација во АРМ. Досега, во скоро сите контингенти кои биле упатени во мисија застапени биле и припадничкиот од понежниот пол во АРМ. Моменталното ниво на застапеност на жените во АРМ е околу 10%, а приближно толкава е и застапеноста на жените во мировни и хуманитарни мисии во кои учествува Република Македонија.

Интересни се податоците кои се однесуваат на примената на искуствата стекнати од учеството во мисиите во процесот на обука на АРМ, Загрижува фактот што 35,33% или 53 испитаници истакнале дека нивните искуства не се земаат предвид во насока на унапредување на обуката во АРМ, а 62 испитаници или 41,33% не знаат односно, немаат информација дали нивните искуства се користат за унапредување на обуката.

Графички прикажано тоа изгледа вака:

Одговорите на првите две категории кои опфаќаат околу 77% од испитаниците се загрижувачки затоа што тоа не упатува на констатација дека многу малку се посветува внимание на прибирањето на искуствата и проучувањето на научените лекции од придонесот во мировни и хуманитарни мисии. Тоа ја потврдува нашата заложба за формирање на Центар за научени лекции во рамките на АРМ кој ќе се грижи за прибирање на овие искуства, како и за проучување и анализирање на научените лекции и нивно преточување во соодветни документи, прирачници, упатства и слично со што би се помогнало да се унапреди севкупната колективна и индивидуална обука во АРМ. Само 32 испитаници или 21,33% се изјасниле дека нивното искуство стекнато од учеството во мировни и хуманитарни мисии се применува во обуката, а 3 испитаници или 2% немаат став по однос на ова прашање.

Цениме дека преку анализата и интерпретацијата на резултатите од истражувањето успеавме доволно јасно и прецизно да ја претставиме реалната слика за придонесот на припадничите на АРМ во мировни и хуманитарни мисии со споделување на нивните размислувања, искуства, научени лекции и видувања.

ЗАКЛУЧОК

„Ерата“ на изведуваче на колкетишни мисии за одржување на светскиот мир и зачувување на безбедноста започнува после крајот на Втората светска војна односно со усвојувањето на Повелбата и формирањето на ООН. За прв пат во својата историја човештвото создаде наднационална и надржавна организација и се сложи, барем декларативно, војната да ја прогласи за најголемо зло против човештвото. Исто така, воспостави и посебно тело - Советот за безбедност на ОН кое има обврска да се грижи за зачувувањето на светскиот мир и безбедност и ако се утврди повреда или нарушување на мирот и безбедноста има овластување да нареди воена акција против оној кој го повредил мирот.

Во периодот од 1945 до 1990 година тежиште им се ставало на изведувачето на класични мировни мисии за раздвојување на страните во судирот. Исто така, повеќе пати Советот за безбедност авторизирал и употреба на воена сила за повторно воспоставување на мирот и тоа за време на Корејската војна, во Конго, при наметнувањето на мирот во арапско и израелскиот конфликт, и при наметнувањето на санкции врз Родезија и Јужно Африката Република и за време на Првата заливска војна. Успехот на Советот за безбедност на ООН во одржувањето на светскиот мир бил ограничен пред се поради непостоењето на заедничка војска под единствена команда на Главниот штаб на ООН, како и поради правото на вето кој го имаат постојаните членки на Советот за безбедност.

После крајот на биполарната поделеност во последната декада на дваесеттиот век НАТО се наметнува како сила кој го добива мандатот од Советот за безбедност во изведувачето на мисиите за одржување на светскиот мир и воспоставувањето на безбедноста. Подоцна, и ЕУ ќе ги стави на располагање на Советот за безбедност на ООН своите воени и цивилни капацитети за изведуваче на мировни и хуманитарни мисии. Ваквата „повластена“ положба, посебно на НАТО му овозможи во одредени ситуации да

изведува мировни и хуманитарни мисии без мандат на Советот за безбедност туку по мандат доделен од Северноатлантскиот совет спротивно на меѓународното право и Повелбата на ООН.

Значајно е да се спомене дека во последните седум декади мировните мисии константно еволуираат, се адаптираат на предизвиците и заканите во околината во која тие се изведуваат. Мировните мисии поминаа низ серија на фундаментални трансформации од нивната оригинална природа и намена. Соодветно на еволуирањето на меѓународните мировни мисии, еволуираа и концептите за нивното поимање. Во основа истражувачите идентификувале неколку етапи во развојот на меѓународни мировни мисии кои се карактеристични за одреден временски период почнувајќи од класичните мировни, преку хуманитарните и мултидимензионалните во во комплексни мултидимензионални мисии за одржување на мирот. Поделбата најчесто се засновува на три главни фактори и тоа: нивото на употребената воена сили во операцијата, видот и комплексноста на задачите кои ги извршуваат цивилните структури и споделената одговорност меѓу ООН и регионалните организации (Kenkel, 2013, p. 125).

Во текот на истражувањето дојдов до сознанија дека ваквиот тренд во еволуцијата не само на безбедносните закани туку и на мировните и хуманитарни мисии придонесе земјите членки и на НАТО и на ЕУ да започната со развој на капацитети и способности за придонес во мировни и хуманитарни мисии. Во рамките на овие политики тие воспоставија одредени стандарди кои силите треба да ги исполнат за да можат да бидат распоредени во мировни и хуманитарни мисии. Тие стандарди посебно се однесуваа на бројот на силите, финансирањето, обуката, логистиката поддршка, одржливоста и борбената готовност.

Ваквите политики, НАТО и ЕУ постепено им ги наметнаа и на земјите кои пројавија аспирации да постанат нивни полноправни членки. Таква е и ситуацијата со Република Македонија, која јасно се изјасни дека својата иднина ја гледа во полноправното интегрирање во евроатлантските структури. Тоа

значеше дека нашата земја полека започна со процес на трансформација и реформи во сите сегменти на општеството живеење, вклучително и во делот на нејзиното одбранбено организирање.

Истражувањето покажа дека одбраните реформи кои темелно ги спроведе Република Македонија вродија со плод и од почетокот на XXI век, Република Македонија од „корисник“ на мир и безбедност прерасна во „извозник“ на мир и безбедност. Односно, го започна својот придонес во одржувањето на меѓународниот мир и безбедност, односно го започна процесот на придонес во мировни и хуманитарни мисии водени од ООН, од НАТО и од ЕУ. Впрочем, една од стратегиските определби која се среќава во сите стратегиски документи на нашата земја е и придонесот во мировни и хуманитарни мисии. Оваа определба е издигната и на ниво на стратегиска мисија на одбраната во Стратегијата за одбрана на Република Македонија од 2010 година.

Исто така, во Стратегијата за одбрана прецизирани се и одредени норми кои нашата земја планира да ги постигне пред се во однос на развојот на воените способности и капацитети при што планира да развие 50% распоредливи сили од копнената структура на АРМ за придонес во мировни и хуманитарни мисии. Исто така, се планира да се постигне и нивото на 10% постојано распоредени сили во мировни и хуманитарни мисии. Тоа е амбициозна определба која во однос на првиот сегмент на развој на 50% распоредливи сили е возможно да се оствари, но во сегментот на 10% постојано распоредени во мировни и хуманитарни мисии е тешко да се постигне. Фактите говорат дека секој распореден војник во мисии надвор од националната територија македонската економија ја чини околу 60 000 евра на годишно ниво. Ако се земе во предвид фактот дека копнената структура на АРМ ја сочинуваат околу 2/3 од АРМ тогаш доаѓаме до бројка од околу 5 400 војници, а 10% од тоа се 540 војници. Тоа значи дека одржувањето на 540 војници постојано распоредени во мировни мисии ќе ја чини нашата економија околу 32 милиони евра, односно третина од одобриениот буџет за МО за 2017 година.

Истражувањето покажа дека Република Македонија повеќе корист би имала ако во мировните и хуманитарните мисии придонесува со помали единици отколку со големи робусни сили. Поради тоа пожелно е декларираните сили да се распоредуваат модуларно, односно елемент по елемент. На тој начин ќе се избегне финансиското исцрпување на националната економија, ќе се заштедат ресурси кои можат да се искористат во делот на опремувањето и модернизацијата на АРМ.

Фактите говорат дека нашата земја од 2002 година до денес распоредила околу 3 800 припадници на АРМ во мировни и хуманитарни мисии под водство на ООН, на НАТО, на ЕУ и на други меѓународни мировни коалиции (Јолевски 2016). Тоа значи дека околу 50% од припадниците на АРМ биле распоредени во некоја мировна и хуманитарна мисии. Тоа претставува огромен ресурс во искуство, обука интероперативност, знаење и вештини кои понатаму треба да се искористат во процесот на обука на идните припадници на АРМ. Најголем број од испитаниците во истражувањето се согласија дека итно е потребно да се преточат стекнатите искуства и научени лекции во соодветни документи кои понатаму ќе се користат во обуката на единиците на АРМ.

Долгорочните планови на Република Македонија се повеќе од јасни и се движат во насока на долгорочен придонес во мировни и хуманитарни мисии. За континуитет во придонесот во мировните и хуманитарни мисии се сложни и испитаниците. Ваквиот став на испитаниците се должи пред се на финансиските поволности кои ги нуди распоредувањето во мисии. Меѓутоа, потребно е придонесот да биде одредуван врз основа на потребите и можностите на национално ниво.

Доказ за ваквата одлучност на Република Македонија е и одржувањето на соодветен базен на декларирани воени способности и капацитети за придонес во овие мисии. Нивниот број се движи околу 1 500 деклариран персонал, меѓу кои најголема формациска структура е средната пешадиска борбена група со околу 1 000 персонал. Овие сили континуирано се обучуваат и извежбуваат согласно најстрогите стандарди и правила на земјите членки на НАТО. Истите

се оценуваат согласно истите стандарди со кои се оценуваат и силите на земјите членки на НАТО, односно се оценуваат согласно Концептот на оперативни способности на Алијансата, односно согласно CREVAL и TACEVAL процедурите за оценување на борбената готовност.

Друг сегмент кој е битен е и посветеноста на нашата земја кон регионалната соработка во рамките на воспоставените регионални форуми за соработка во областа на одбраната. Република Македонија е земја депозитар на поголем дел од овие регионални иницијативи за одбранбена соработка и во нивните рамки и иницијатор за реализација на повеќе заеднички проекти од регионален интерес. Посветеноста во соработката придонесе земјите од Јадранската група да започнат со заеднички здружен придонес во мировни и хуманитарни мисии. Ваквиот придонес се оствари во рамките на мисијата ISAF во Авганистан преку распоредувањето на заедничкиот медицински тим и преку придонесот во Школата за обука на воената полиција на авганистанските безбедносни сили. Ваквиот заеднички придонес во мировни и хуманитарни мисии продолжи и со испраќање на заеднички контингент и во рамките на мисијата за стабилизација и реконструкција „Resolute Support Mission“ исто така, во Авганистан.

Следен успешен проект на регионална основа е и создавањето на Бригадата на Југоисточна Европа позната како SEEBRIG во рамките на СЕДМ процесот. Штабни елементи од оваа Бригада беа исто така распоредени во Авганистан во 2005 година. Тоа е доказ дека заедно можеме да постигнеме повеќе во создавањето на подобар свет за живеење. Свет во кој ќе преовладува мирот и безбедноста, наспроти војната.

Заедничко за сите земји од Балканот е тоа што тие беа корисници на мир кон крајот на XX и почетокот на XXI век. Преку процесот на трансформација и реформи во одбранбената сфера сите земји станаа придонесувачи кон светскиот мир и безбедност. Тоа јасно ни кажува дека со напорна работа и долгорочно инвестирање во безбедност и одбраната може да се постигне

многу. Може да се постигне да се биде извозник на мир, а не само конзумент на мир и безбедност. Може да се постигне да се вложи повеќе во иднината.

Од придонесот во мировни и хуманитарни мисии корист имаат сите. Корист имат мировниците, Армијата, државата, корист имаат и граѓаните. Имено, во мировни и хуманитарни мисии нашите мировници практично ги проверуваат своите знаење, вештини, умешност и професионалност. Практично на терен ги проверуваат тактиките и процедурите кои ги изучуваат и извежбуваат за време на секојдневната обука во единиците на АРМ. Исто така, тие секојдневно разменуваат искуства со своите колеги од другите држави притоа ги надоградуваат своите знаење од воената вештина. Овие стекнати знаење, искуства и научени лекции пожелно е потоа да се соберат, систематизираат, анализираат, проучат и преточат во соодветни документи кои понатаму ќе се користат во индивидуалната и колективната обука на припадниците на АРМ.

Меѓутоа, за да се реализира тоа потребно е да се воспостави и соодветна установа во вид на Центар за научени лекции во рамките на МО или на АРМ (пожелно е да биде во рамките на Командата за обука и доктрини на АРМ) каде после враќањето од мисија нашите мировници ќе ги споделат своите искуства и научените лекции. Потребата од ваков центар ја потврдуваат и самите војници кои биле во мисија. Тоа го проверив и практично преку спроведената Анкета со прашалник на избраниот примерок за истражување, кој се состоеше од припадници на АРМ кои учествувале во некоја меѓународна мировна и хуманитарна операција. Детално истражувањето го претставив во претходната глава, а овде ќе потенцирам неколку заклучоци до кои дојдов врз основа на резултатите од истражувањето. Поконкрено се работи за следните заклучоци:

- да се изврши професионален избор т.е. да се изберат најдобрите војници и старешини кои редовно и професионално ги поминале сите потребни тестирања и обуки.

- да се овозможи рамномерна ротација на припадниците на АРМ бидејќи така ќе се пружи можност на повеќе припадници да учествуваат во мисии а со тоа и да се здобијат со потребните искуства, обврски и бенифиции.
- испраќање на колектив (вод, чета, баталјон) како целина, а не да се состави нов колектив пред мисија. Воениот колектив е многу важен а посебно при воени дејствија во туѓа територија па затоа испраќање на веќе постоечките колективи би дејствувало по позитивно за време на престојот на припадниците на АРМ далеку од татковината и посебно нивните семејства;
- работа со фамилиите пред одење во мисии, во текот на мисијата и по враќање од мисија. Овој е многу важен чекор во припремата пред одење во мисии како самите припадници на АРМ и нивните семејства полесно го надминат периодот на одвоеност како и разликите од културните, социјалните и воените разлики во земјата и мисијата;
- медиумите (електронските или печатени) да даваат поголем значај на мировниците и самите мисии посебно за успехите на нашите мировници. Со тоа мировниците би виделе колку се важни како личности, војници и секако мировници во придонесот за меѓународниот мир;
- да се формира радио станица како дел на Секторот за комуникации, аналитика и оперативна поддршка СКАОП/МО која нема високи финансиски импликации, а би имало голема улога во комуникацијата со вработените, мировниците и граѓаните на Република Македонија;
- да се стреми на враќање на Воената болница во рамките на Министерството за одбрана приближно на претходните капацитети;
- тргнувајќи од се поголемиот развој на дипломатијата воопшто предлагам зголемување на нашата воена дипломатија која би придонела за поголем развој на мировните мисии и самиот придонес кон меѓународниот мир;
- да се инсистира на учество во мисии со специјализирани тимови посебно лекари, ментори и тренери затоа што малите земји кои немаат можност да учествуваат со поголема воена сила така ќе придонесат повеќе, а и ќе бидат многу ценети од локалното население;

- развој на цивилно воената-соработка во мисии треба да биде од голема важност бидејќи така може да се придонесе за имиџот и творење на официјални конекции за учество на наши фирми со наши производи и услуги во постконфликтните зони особено во делот на реконструкција на земјата;
- користење на научените лекции за развој на доктрини и други правила, упатства, припадници и слично кои би се користеле во процесот на обука на единиците на АРМ;
- користење на научени лекции за развој на нашата економија;
- да се пружи можност за поголема соработка со други институции во државата кои можат да бидат од корист за припрема на нашите мировници за мисии (Министерство за социјални работи, Министерство за надворешни работи, ИВЗ итн.);
- да се користи нашиот придонес за поголем економски и дипломатски бенифит на земјата со вклучување на нашите фирми и производи во обновите на земјите во кои Република Македонија учествувала во мисии.

Во секој случај, Република Македонија во изминативе петнаесет години покажа дека е ценет партнер меѓу сојузниците за придонес во мировни и хуманитарни мисии. Нашиот придонес кон одржувањето на мирот и зачувувањето на безбедноста е високо вреднуван и препознаен од НАТО, ЕУ, САД и од другите наши сојузници со кои сме биле заедно во мировни и хуманитарни мисии. Нашите мировници се нашите најголеми амбасадори на мирот кои ја промовираат нашата држава во најдоброто можно светло и покажаа дека достоинствено можат да се носат во подготвеноста, обученоста и професионалноста и со припадниците на другите армии. Факт е дека Република Македонија долгорочно планира да придонесува во мировни и хуманитарни мисии под водство на ООН, НАТО, ЕУ или под водство на друга сојузничка коалиција. Тоа е нашиот придонес кон светскиот мир и безбедност. Колку и да е мал нашиот придонес, сепак тоа е голем гест за една мала земја со скромни ресурси да вложува континуирано во највредното нешто односно, да вложува во спасувањето на човечки животи и во креирањето на подобар, помирен и побезбеден свет за живеење.

ЛИТЕРАТУРА

Научни дела и трудови

- Aminzadeh, E. (1997). *The United Nations and International Peace and Security: A Legal and Practical Analysis*. Glasgow : Faculty of Law and Financial Studies University of Glasgow .
- Belamy, A. J. Williams, P. and Griffin, S. (2010). *Understanding Peacekeeping*. Cambridge: Politz Press.
- Bela, M. and Pavicic, V. (2012). Bosnia and Herzegovina in the context of world security. *Viziona* , 207-214.
- Carment, D., & Schanabe, A. A. (2003). *Conflict Prevention: Path to Peace or Grand Illusion?* New York: United Nations University Press.
- Cohen, R. and Mihalka, M. (2001). Cooperative Security: New Horizons for International Order. *The Marshall Center Papers* (3), 5.
- Cottey, A. (2008). Beyond Humanitarian Intervention: The New Politics of Peacekeeping and Intervention. *Contemporary Politics*,: 429–446.
- Crowthe, D. G. (2016, October 1). NATO Nouvelle: Everything Old Is New Again. *Joint Force Quarterly* , 83, стр. 91-98.
- Cuttillo, A. (2013, August). Deploying the Best: Enhancing Training for United Nations Peacekeepers. *Providing for Peacekeeping* , 1-16.
- Daglas, R. (1993). *A Bargain for Humanity- Global security by 2000*. Alberta: The University of Alberta Press.
- De Brichambaut, M. P. (2007). The OSCE and the 21st Century. *Helsinki Monitor*, 18 (3), 180-191.
- Diehl, P. (2008). *Peace Operations* . Malden, MA: Polity Press.
- Dowty, A and Loescher, G. (1996). Refugee flows as grounds for international action. *International Security* , 21 (1), 43-71.
- Donald, C. F. ., Williams, P. D., and Smith, A. C. (2015). *Deploying Combined Teams: Lessons Learned from Operational Partnerships in UN Peacekeeping*. New York: International Peace Institute.

- Edeh, E. M. (2013). *The Peacemaker* (Third Edition изд.). Blumington: Author House.
- Finnemore, M. (1996). Constructing Norms of Humanitarian Intervention. Edited by Peter Z. Katzenstein. *The Culture of National Security: Norms and Identities in World Politics*. New York: Colombia University Press.
- Finnemore, M. (2003). *The Purpose of Intervention, Changing Belives about Use of Force*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Fortna, V. P. (2008). *Does peacekeeping Work? Shaping Beligerents' Choices after Civil War*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Freedman, Lawrence and Efraim Karsh. (1993). *The Gulf Conflict 1990–1991: Diplomacy and War in the New World Order*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Frye, A. (2000). *Humanitarian Intervention: Crafting a Workable Doctrine*. New York: Council on Foreign Relations.
- Ghali, B. B. (1992). *An Agenda for Peace*. New York: United Nations.
- Gjoreski, I. (2015). NATO Deployable Capacities and Capabilities Policy. *Researchin Security: Aproaches, Concepts and Policies. III*, стр. 296-309. Skopje: Faculty of Security.
- Goodman, R. (2006). Humanitarian Intervention and pretext for War. *The American Journal of International Law* , 100, 107-141.
- Goulding, M. (1993). The Evolution of United Nations peacekeeping. *International Affairs Vol. 69, No. 3* , 451–464.
- Grdešić, I. (2004). US-Adriatic Charter of Partnership:Securing the NATO Open Door Policy. *Politička misao* , Vol. XLI (No.5), 104–122.
- Gross, E. and Juncos,A.E. (2011). *EU Conflict Prevention and Crisis Management. Roles, institutions and policies*. London and New York: Routledge - Taylor & Francis Group.
- Had, I. U. (2008). Global Disasters: Pakistan's Experienc. *Global legal challenges: command of the commons, strategic communications, and natural disasters* , стр. 257-267.

- Hadzovic, D. (2015, Decembar). *Peacekeeping Contributor Profile: Bosnia and Herzegovina*. Преземено January 20, 2017 од Providing for Peacekeeping: <http://www.providingforpeacekeeping.org/2014/08/11/peacekeeping-contributor-profile-bosnia-and-herzegovina/>.
- Hillen, J. (1988). *Blue Helmets: The Strategy of UN Military Operation*. Washington: Brassey's.
- James, P. and Friedman, J.(2006). Globalization and Violence. *Globalizing War and Intervention*. Sage Publications. 3, p. xxii.
- Jochems, M. (2006). NATO's growing humanitarian role. *NATO Review NATO's past, present, and future* , стр. 15-19.
- Knudsen, T. B. (1997). *Humanitarian Intervention Revisited: Post-Cold War Responses to Classical Problems*. London: Frank Cass.
- Koops, J. (2008). Towards Effective and Integrative Inter-organizationalism. *From Conflict to Regional Stability: Linking Security and Development* (стр. 19-27). Berlin: Forschungsinstitut der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik.
- Kotia, E. W. (2013). Understanding the Geopolitics of the War in Southern Lebanon. *KAIPTC Occasional Paper No. 35* , 35.
- Krain, M. (2005, September). International Intervention and the Severity of Genocides and Politicides. *International Studies Quarterly* , стр. 363-368.
- Krsticevic, D. (1998). *United Nations Protection Forces in Croatia*. Carlisle, Pennsylvania USA: U.S. Army War College.
- Krylov, N. (1995). Humanitarian Intervention: Pros and Cons. *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* , 17 (2/3), 365-407.
- Kuhn, M. (2009). The System of EU Crisis Management - From Bringing Peace to Establishment of Democracy. *Max Plank Yearbook of United Nations Law* , 13, 247-266.
- Lacroix, J.-P. (2006). Challenges to Peace Operations. *Challenges to Peace Operations in the 21st Century* (стр. XV-XX). Izmir, Turkey: Izmir University of Economics Press.

- Larrabee, S. F. Johnson, S. E. Gordon IV, John. Wilson, Peter A. Baxter, Caroline. Lai, Deborah. Trenkov-Wermuth, Calin. (2012). *NATO and the Challenges of Austerity*. Strategic Research, Santa Monica, US: RAND National Defence Research Institute.
- Lebamof, M. F. (2015). *Learning from the UN Preventive Deployment Mission in Macedonia: Nothing Fails Like Success?* Chicago, Illinois: Loyola University Chicago.
- Lindstrom, G. (2007). *Enter the EU Battlegroups*. Paris: Institut for Security Studies.
- Malanczuk, P. (1993). *Humanitarian Intervention and the Legitimacy of the Use of Force*. Amsterdam: Het Spinghuis Publishers.
- Malešević, D. (2016). *Билтен Министарства одбране и Оружаних снаге Босне и Херцеговине*. Сарајево: Министарство одбране БиХ.
- McDonnell, T. (2016). The Egyptian Coup, the United States, and a Call to Strengthen the Rule of Law and Diplomacy Rather Than Military Counter-Terrorism. *Pace Law Faculty Publications*, 41, 326-404.
- Mitchell, A. H. (2013). *Understanding the Korean War: The Participants, the Tactics, and the Course of Conflict*. Jefferson, North Carolina and London: McFarland & Company, INC., Publishers.
- Mosinski, D. A. (1993). *U.N. Peacekeeping in "Yugoslavia": Background, Analysis and Lessons Learned*. Master of military art and science, Fort Leavenworth, Kansas.
- Pattison, J. (2011). Introduction to Roundtable on Libya, RtoP, and Humanitarian Intervention. *Ethics & International Affairs*: 251-254.
- Parekh, B. (1998). Rethinking Humanitarian Intervention. Edited by Jan Nederveen Pieterse. *World Orders in the Making*. London: Macmillan Press Ltd.
- Ram, S. (2009). *The History of United Nations Peacekeeping Operations During the Cold War: 1945 to 1987*. Guelph, Canada: Peace Operations Training Institute.
- Ratner, S. R. (1996). *The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of Conflict after Cold War*. New York: St. Martin's.
- Robb, J. (2015, February 8). *Analysing NATO's Role in Afghanistan: What Have Been the Key Challenges for NATO in Undertaking Crisis Management*

- Operations?* Преземено February 17, 2017 од E- International Relations Students: <http://www.e-ir.info/2015/02/08/analysing-natos-role-in-afghanistan/>.
- Roberts, A. (1993). Humanitarian War: Military Intervention and Human Rights. *International Affairs*, July: 426 - 449.
- Rotberg, I. Robert, Erica Albaugh, Happyton Bonyongwem Christopher Clapham, Jeffrey Herbst and Streven Metz. (2000). *Peacekeeping and Peace Enforcement In Africa: Methods of Conflict Prevention*. Washington DC: Brookings Institution Press.
- Rourke, J. T. (н.д.). *International Politics on the World Stage*. Преземено January 15, 2014 од jeffreyfields.net: http://jeffreyfields.net/427/Site/Blog/3C90C230-B47B-4894-8E8E-F4C5078BDD88_files/Rourke-Realism,%20Liberalism,%20Constructivism.pdf.
- Rourke, J. T. (2007). *International politics on the World Stage* (Twelfth изд.). Boston: McGraw-Hill Higher Education.
- Scheffer, J. D. (1992) Towards a Modern Doctrine of Humanitarian Intervention. *University of Toledo Law Review* 23: 253-274.
- Segell, G. (2008). The First NATO Mission to Africa: DARFUR. *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies*, . doi: 10.5787/36-2-49 , 36 (2), 1-18.
- Spetalnick, M. and Ryan, M. (2012). NATO sets "irreversible" but risky course to end Afghan war". 21 May 2012. Retrieved 22 May 2012. Преземено January 11, 2017 од Reuters, Canada: <http://ca.reuters.com/article/topNews/idCABRE84J02C20120521?sp=true>.
- St-Pierre, K. (2008). *Then & Now: Understanding the Spectrum of Complex Peace Operations*. Ottawa, Ontario, Canada: Pearson Peacekeeping Centre.
- Tardy, T. (2006). EU CONTRIBUTIONS TO UN PEACE OPERATIONS. Bo S. H. ADA (Уп.), *Challenges to Peace Operations in the 21st Century* (стр. XXXIX - XLV). Balçova – Izmir / TURKEY: Izmir University of Economics Press.
- Tardy, T. (2004). The Inherent Difficulties of Interinstitutional Cooperation in Fighting Terrorism. Bo J. T. Boulden (Уп.), *Terrorism and the UN. Before and After September 11*, (стр. 120-148). Bloomington and Indianapolis.

- Verwey, W. D. (1998). Humanitarian Intervention in the 1990s and Beyond: An International Law Perspective. Edited by Jan Nederveen Pieterse. *World Orders in the Making*. London: Macmillan Press Ltd.
- Vogel, T. (1996). The Politics of Humanitarian Intervention. *The Journal of Humanitarian Assistance*.
- Welsh, J. M. (2004). *Humanitarian Intervention and International Relations*. New York: Oxford University Press.
- Williams, P. D. (2013). *Security Studies, an introduction* (Second изд.). Abington, Oxon: Routledge 2 Park Square, Milton Park.
- Yost, D. S. (1977). *NATO Transformed: The alliance's New Roles in International Security*. London: Leicester University Press.
- Бесими, Ф. (2012). Во одбрана на современите вредности - Македонските мировници се достоини за неизмерна почит. *АРМ во мировни мисии - ШТИТ посебно издание*, 4-6.
- Ванковска, Б. (2010). Современи облици на легимитација на војната. (Б. Ванковска, Ур.) *Безбедносни дијалози*, I (1), стр. 53-72.
- Василевски, В. (2002). *Меѓународно хуманитарно право во вооружени судири*. Штип: 2-ри Август С.
- Василевски, В. (1998). *Меѓународно воено право*. Скопје: МАРИНГ.
- Георгиева, Л. (2004). *Творење на мирот. Мирот, безбедноста и конфликтите по Студената војна*. Скопје: ВИЛАДОРФ 2004.
- Ѓорески, И. (2011). Концептот на борбените групи на ЕУ и учеството на Република Македонија во ЕУ БГ 2012/2. *ШТИТ*, 4-7.
- Дичовски, В. (2012). Профилирање на новата Армија: Мисијата „Слобода за Ирак“. *АРМ во мировни мисии - ШТИТ посебно издание*, 43-47.
- Илиевска, К. (2012). Медицински тим на АРМ во командата на ЕУФОР во мисијата АЛТЕА. *АРМ во мировни мисии - ШТИТ посебно издание*, 54-55.
- Јаневски, Т. (2016). *ISAF- АРМ 12 години амбасадор на мирот*. Публикација, Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија.

- Котески, Г. (2012). Македонските амбасадори на мирот достоини на довербата. *АРМ во мировни мисии - ШТИТ посебно издание*, 7-9.
- Митревска, М. (2010). Типологии на Мировните операции. *Современа македонска одбрана*, 7-18.
- Нацев, З., Ѓорески, И., Зенделовски, Г., Џафери, Т. (2016). *Стратегиските концепти на НАТО и Република Македонија*. Скопје: КА ЕЛ ЕС.
- Николовски, И. (2003). Армијата на Република Македонија и нејзините реформи за членство во НАТО. *Македонија во НАТО 2003-2006* (стр. 57-69). Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија.
- Павловски, Д. (2012). ЕУ мисијата Алтеа на хеликоптерскиот детачмент. *АРМ во Мировни мисии - ШТИТ посебно издание*, 50-51.
- Стамболиски, М. (2003). Армијата на Република Македонија и нејзините реформи за членство во НАТО. *Македонија во НАТО* (стр. 53-55). Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија.
- Џафери, Т. (2013). *Имплементација на стратегиските определби на Република Македонија во однос на Заедничката надворешна и безбедносна политика на Европската Унија*. Скопје: Институт за меѓународни и политички студии.

Извештаи

- Annan, K. (2002). *Report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina*. New York: United Nations Security Council.
- Björkdahl, A. and Strömvik, M. (2008). *EU CRISIS MANAGEMENT OPERATIONS ESDP BODIES AND DECISION-MAKING PROCEDURES*. Copenhagen, Denmark: Danish Institute for International Studies, DIIS.
- Brahimi, L. (2000). *Report of the Panel on United Nations Peace Operations A/55/305 - S/2000/809*. New York: United Nations.
- Cîrlig, C.-C. (2015). *EU-UN cooperation in peacekeeping and crisis management*. Brussels: European Parliament.

- Donini, A. (2008). Fast, Larissa., Hansen, Greg., Harris, Simon., Minear, Larry., Mowjee, Tasneem., and Andrew Wilder. *The State of the Humanitarian Enterprise*. Final Report, Boston: Feinstein International Center.
- Danish Institute of International Affairs. (1999). *Humanitarian Interventions, Legal and Political Aspects*. Copenhagen: Danish Institute of International Affairs.
- Human Security Centre. (2005). *Human Security Report 2005*. Oxford: Oxford University Press.
- In larger Freedom . (2005). *In larger Freedom: towards development, security and human rights for all*. New York: United Nations.
- Inter-Parliamentary Union. (2004). *The Challenges of Peacekeeping in the 21st Century*. New York: Inter-Parliamentary Union.
- Ministarstvo odbrane Crne Gore. (2015). *Izveštaj o stanju Vojsci Crne Gore u 2014*. Podgorica: Ministarstvo odbrane Crne Gore.
- Ministarstvo odbrane Crne Gore. (2016). *Izveštaj o radu i stanju u upravnim oblastima iz nadležnosti Ministarstva odbrane za 2015*. Podgorica: Ministarstvo odbrane Crne Gore.
- Oružane snage Bosne i Hercegovine. (2013). Sarajevo: Ministarstva odbrane BiH.
- Rasmussen, A. F. (2012). *The Secretary General's Annual Report 2011*. Brussels: NATO.
- Solana, J. (2003). A joint effort for peace and stability. *Eleftherotypia (GR) and Der Tagesspiegel (DE) on 16 December* .
- Trueman C.N. (2015). The Causes Of The Suez Canal War Of 1956, historylearningsite.co.uk. The History Learning Site, 25 May.
- United Nations Department for Public Information. (1990). *The Blue Helmets: A review of United Nations Peacekeeping*. New York: United Nations Department for Public Information.

Документи

- Active Engagement, Modern Defence. (2010, November 19). *Strategic Concept for the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty*

- Organization*. Преземено January 12, 2017 од North Atlantic Treaty Organization: <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.
- BMTF. (н.д.). *Concept for Balkan Medical Task Forces*. Преземено January 30, 2017 од Balkan Medical Task Force: <http://balkanmedicaltaskforce.com/Upload/Documents/ConceptBMTFApril2013F.pdf>.
- Brochure MoD&ARFBiH. (2015). *Brochure Ministry of Defence and Armed Forces of BiH*. Sarajevo: Ministry of Defence of BiH.
- COUNCIL JOINT ACTION 2008/124/CFSP. (2008, February 4). COUNCIL JOINT ACTION 2008/124/CFSP of 4 February 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX KOSOVO. *Official Journal of the European Union* , 92-98.
- Department for Peacekeeping Operations, D. (2008, Januarz 18). *United Nations*. Преземено December 27, 2016 од United Nations Peacekeeping operations, Principles and guidance: http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/capstone_eng.pdf.
- Definition of Aggression. 3314 (XXIX). (1974, December 14). *UN Documents* . Преземено May 18, 2017 од Resolution adopted by the General Assembly 3314 (XXIX). Definition of Aggression A/RES/29/3314: <http://www.un-documents.net/a29r3314.htm>.
- Handbook on UN Multidimensional PKO. (2003). *Handbook on United Nations. Multidimensional Peacekeeping Operations* . New York: United Nations.
- Headline Goal 2010. (2004). *The 2010 Headline Goal*. Helsinki: European Union. Icelandic Human Right Center. (н.д.). Преземено May 18, 2017 од <http://www.humanrights.is/en/human-rights-education-project/human-rights-concepts-ideas-and-fora/part-i-the-concept-of-human-rights/definitions-and-classifications>.
- Joint Warfare Publication 3-50. (1999). *Joint Warfare Publication 3-50: Peace Support Operation*. London: Her Majesty's Stationary Office.

- NATO AJP 3.4.1. (2014). *NATO Standard AJP 3.4.1 Allied Joint Doctrine for Military Contribution to Peace Support*. Brussels: NATO Standardisation Office, NATO.
- Podrška miru. (2015). *Podrška mira: 15 godina učešća policijskih službenika iz BiH u misijama UN-a*. Sarajevo: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine.
- Political Missions and Good Offices Engagements*. (2014). Преземено May 18, 2017 од United Nations, Department of Political Affairs:
<http://www.un.org/undpa/en/in-the-field/overview>.
- The Alliance's New Strategic Concept*. (1991, November 8-9). Преземено January 11, 2017 од North Atlantic Treaty Organization:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm.
- The Alliance's Strategic Concept*. (1999, April 24). Преземено January 11, 2017 од North Atlantic Treaty Organization:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en.
- The Anglo – Egyptian Alliance Treaty 1936. (н.д.). *Egypt - Liberal Era Politics 1919-52*. Преземено March 22, 2017 од The University of Texas at Austin:
http://laits.utexas.edu/modern_me/egypt/3/treaty.
- The Brussels Summit Declaration. (1994, August 26). *Declaration of the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council ("The Brussels Summit Declaration")*. Преземено January 12, 2017 од North Atlantic Treaty Organization:
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24470.htm?mode=pressrelease
- The North Atlantic Treaty*. (1949, April 4). Преземено January 11, 2017 од NATO:
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm
- Treaty on European Union*. (1992). Maastricht: European Union.
- UN Resolutions ES-I. (1956, November 1-10). *The United Nations General Assembly Resolutions 997 through - 1003 from 1956*. Преземено January 27, 2017 од United Nations Security Council:
[http://www.unsco.org/Documents/Resolutions/GA_EMR_1\(1956\).pdf](http://www.unsco.org/Documents/Resolutions/GA_EMR_1(1956).pdf).
- UN.SC. Resolution 678. (1990, November 29). *Security Council Resolutions 1990*. Преземено January 11, 2017 од United Nations: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0575/28/IMG/NR057528.pdf?OpenElement>.

UNSC Resolution 118. (1956, October 13). *Security Council Resolutions adopted in 1956*. Преземено January 27, 2017 од United Nations Security Council:

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/118\(1956\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/118(1956)).

UNSC Resolution 1701. (2006, August 11). *Security Council Calls for End to Hostilities between Hizbollah, Izrael, Unanimously Adopting Resolution 1701*.

Преземено 16 2017, January од United Nations:

<https://www.un.org/press/en/2006/sc8808.doc.htm>.

UNSC Resolution 690. (1991, April 29). *Resolution 690(1991), The Situation Concerning Western Sahara*. Преземено January 15, 2017 од United Nations:

[https://documents-dds-](https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/26/IMG/NR059626.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/26/IMG/NR059626.pdf?OpenElement](https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/26/IMG/NR059626.pdf?OpenElement).

Wales Summit Declaration. (2014, SEPTEMBER 5). *Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales*. Преземено JANUARY 11, 2017 од North Atlantic treaty Organization:

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm.

Бела книга на одбраната. (2012). Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија.

Буџет на РМ 2016. (2015). *Буџет на Република Македонија за 2016*. годишен, Скопје.

Буџет на РМ за 2017. (2016). *Буџет на Република Македонија за 2017 година*. Скопје: Министерство за финансии.

ГНПЧ 2008/2009. (2008). *Годишна национална програма за членство на Република Македонија во НАТО 2008/2009*. Скопје: Министерство за надворешни работи на Република Македонија.

ГНПЧ 2010/2011. (2010). *Годишна национална програма за членство на Република Македонија во НАТО 2010/2011*. Скопје: Влада на Република Македонија.

ГНПЧ 2014/2015. (2014). *Годишна национална програма за членство на Република Македонија во НАТО 2014/2015*. Скопје: Влада на Република Македонија.

ГНПЧ 2015/2016. (2015, декември). Одбранбени и воени прашања 2015/2016.

Годишна национална програма на Република Македонија за членство во НАТО: 2015/2016. Скопје: Влада на Република Македонија.

ГНПЧ 2016/2017. (2017). *Годишна национална програма за членство на Република Македонија во НАТО 2016/2017*. Скопје: Влада на Република Македонија.

ДПРО 2014-2023. (2014). *Долгорочен план за развој на одбраната на Република Македонија 2014-2023 година*. Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија.

Национална концепција за безбедност и одбрана. (2003). Скопје: Влада на Република Македонија.

Сорание на РМ. (2006, мај 25). *Одлука за испраќање на единици на Армијата на Република Македонија во мировната операција на ЕУ во БиХ ЕУФОР АЛТЕА*. Преземено јануари 25, 2017 од Службен весник на Република Македонија:

<http://www.slvesnik.com.mk/Issues/A081794E52D25D4DA4B457C647A78048.pdf>.

Стратегија за одбрана на Република Македонија. (2010). Скопје: Службен весник на РМ бр.30/10.

Стратегиски одбранбен преглед. (2004). *Стратегиски одбранбен преглед - политичка рамка*. Скопје: Министерство за одбрана на Република Македонија.

Дневен печат, прес конференции и радио.

Press Release SC/6648, . (1999, February 25). *Security Council Fails to Extend Mandate of United Nations Preventive Deployment Forces in Macedonia*.

Преземено January 9, 2017 од United Nations,:

<http://www.un.org/press/en/1999/19990225.sc6648.html>.

Radio Free Europe. (1999). *China vetoes extension of UN Force's mandate in Macedonia*. Radio Free Europe.

- Ѓоргоски, М. (2016, мај 13). *Алфа ексклузивно: АРМ со нова тактика - повлекува половина војници од јужната граница*. Преземено февруари 3, 2017 од <http://alfa.mk/News.aspx?id=109329#.WKBiKm8rJdg>.
- Иванов, Ѓ. (2015, август 21). *Иванов нареди, АРМ на јужната и северната граница*. Преземено февруари 3, 2017 од Радио слободна Европа: <http://vesti.mk/read/news/6251587/2358055/ivanov-naredi-arm-na-juzhnata-i-severnata-granica>.
- МИА. (2016, февруар 10). *Состанок на Балкански медицински сили во Скопје*. Преземено јануари 29, 2017 од Македонска информативна агенција: <http://www.mia.mk/mk/Inside/RenderSingleNews/288/133024323>.
- Сирачевски, Г. (2015, август 24). *Владата прогласи кризна состојба на јужната и северната граница во земјава поради состојбата со мигрантите*. Преземено февруари 3, 2017 од Телевизија 24: <http://24vesti.mk/vladata-proglasi-krizna-sostojba-na-juzhnata-i-severnata-granica-poradi-sostojbata-so-migrantite>.
- Србиновски, А. (февруари 2017). *Мировни мисии да, но колку не чинат?*, Нова Македонија, ед. бр, 23 986, од 28.02.2017 година, <http://daily.mk/auto/mirovni-misii-chinat> (пристапено на 24 мај 2017 година).
- ШТИТ, Инфо од Брисел. (2014, Јуни). *Инфо од Брисел. ШТИТ Магазин на Министерството за одбрана на Република Македонија*, 12.

Интернет извори – документи од веб сајт

- Accomplished Missions, Chad*. (2017, January 18). Преземено January 25, 2017 од Ministry of Defence of Albania: <http://www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/international-missions/accomplished-missions/78-chad-africa>.
- Accomplished Missions, Georgia*. (2017, January 18). Преземено January 25, 2017 од Ministry of Defence of Albania: <http://www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/international-missions/accomplished-missions/78-chad-africa>.

Accomplished Missions, Iraq. (2017, January 18). Преземено January 25, 2017 од Ministry of Defence of Albania: <http://www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/international-missions/accomplished-missions/75-iraq>.

Afghanistan, ISAF Operations led by NATO. (2017, January 18). Преземено January 25, 2017 од Ministry of Defence of Albania: <http://www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/international-missions/ongoing-missions/71-afghanistan-isaf-operations-led-by-nato>.

Crisis Management. (2010, Ocotmber 27). Преземено January 12, 2017 од North Atlantic Treaty Organization: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49192.htm?selectedLocale=uk

Defensie, EUBG. (н.д.). Преземено February 8, 2017 од <http://www.mil.be/nl/eubg-0>.

Department for Field Support. (2015). Преземено january 9, 2017 од United Nations: <http://www.un.org/Depts/Cartographic/english/htmain.htm>.

Department of Public Information. (1996, September). Преземено january 9, 2017 од United Nations: http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprof_b.htm.

ESTABLISHMENT OF UNEF. (2016). Преземено January 9, 2017 од United Nations: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unef1backgr2.html>.

EU Battlegroups. (2013, April). *COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY- EU BATTLEGROUPS.* Преземено January 25, 2017 од European Union External Action: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/esdp/91624.pdf.

EU NAVFOR ATALANTA. (2014, Speptember 11). *EU NAVFOR ATALANTA.* Преземено January 17, 2017 од Ministarstvo odbrane Crne Gore: http://www.mod.gov.me/rubrike/Mirovne_misije/141559/EU-NAVFOR-ATALANTA.html.

EU operacije potpore miru. (2016, February 12). Преземено January 17, 2017 од Oružane snage Republike Hrvatske: http://www.osrh.hr/#rubData/HTML/HR/MVS/MISIJE/20160212_EU_operacije_potpore_miru/EU_operacije_potpore_miru_HR.htm.

- EUFOR. (2016, September 12). *About EUFOR*. Преземено January 12, 2017 од European Union External Action: <http://www.euforbih.org/eufor/index.php/about-eufor/background>.
- EUFOR ALTHEA. (2016, January 15). *EU military operation in Bosnia and Herzegovina*. Преземено January 12, 2017 од European Union Common Security and Defence Policy: http://eeas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/althea-bih/pdf/factsheet_eufor_althea_en.pdf.
- European Union External Action. (2017, January). *What is EULEX?* Преземено January 12, 2017 од <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,16>.
- ISAF. (2014, November 7). *International Security Assistance Force (ISAF): Key Facts and Figures*. Преземено January 11, 2017 од North Atlantic Treaty Organization: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2014_11/20141111_141107-ISAF-Placemat-final.pdf.
- ISAF's mission in Afghanistan. (2015, September 1). *ISAF's mission in Afghanistan (2001-2014)*. Преземено January 1, 2017 од North Atlantic Treaty Organization: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm.
- Kontributi Aktual, RSM*. (2017, January 18). Преземено January 25, 2017 од Ministry of Defence of Albania: <http://www.mod.gov.al/index.php/politikat-e-sigurise-2/misione-nderkombetare/misione-aktuale/21-afganistan-operacioni-rsm-drejtuar-nga-nato>.
- Korean War*. (2009). Преземено January 27, 2017 од History.com: <http://www.history.com/topics/korean-war>.
- Korean War, H. S. (2009). *Korean War*. Преземено February 16, 2017 од History.com: <http://www.history.com/topics/korean-war>
- Kosovo Force*. (2017). Преземено January 11, 2017 од <http://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/history/conflict-background>.
- Military and civilian missions and operations*. (2016, May 3). Преземено January 12, 2017 од European Union External Action Service:

https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en.

Ministry of Defence of Albania. (2017). *Politika e angazhimit dhe pjesëmarrja e FARSH në misione paqeruajtëse*. Преземено January 10, 2017 од

<http://www.mod.gov.al/index.php/politikat-e-sigurise/misione-nderkombetare>.

NATO misije i operacije. (2016, April 25). Преземено January 17, 2017 од Oružane snage Republike Hrvatske:

http://www.osrh.hr/#rubData/HTML/HR/MVS/MISIJE/20160425_NATO_misije_i_operacije/NATO_misije_i_operacije_HR.htm.

NATO's Operations 1949 - Present. (2009). *Supreme Headquarters Allied Power Europe*. Преземено January 25, 2017 од

<http://www.shape.nato.int/resources/21/nato%20operations,%201949-present.pdf>.

Ongoing Missions, B&H. (2017, January 18). Преземено January 25, 2017 од

Ministry of Defence of Albania: <http://www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/international-missions/ongoing-missions/72-peacekeeping-mission-in-bosnia-and-herzegovina>

Ongoing Missions, Kosovo. (2017, January 18). Преземено January 25, 2017 од

Ministry of Defence of Albania: <http://www.mod.gov.al/eng/index.php/security-policies/international-missions/ongoing-missions/72-peacekeeping-mission-in-bosnia-and-herzegovina>.

Ongoing Operations, Mali. (2017, January 18). Преземено January 25, 2017 од

Ministry of Defence of Albania: <http://www.mod.gov.al/index.php/politikat-e-sigurise-2/misione-nderkombetare/misione-aktuale/1850-mali>.

Operation Essential Harvest. (2002, Decembar 22). *NATO's Role in the Republic of Macedonia*. Преземено January 17, 2017 од North Atlantic Treaty

Organisation: <http://www.nato.int/fyrom/tfh/home.htm>.

Operation Allied Harmony. (2003, April 7). *Operation Allied Harmony ends*.

Преземено January 17, 2017 од North Atlantic Treaty Organisation:

<http://www.nato.int/docu/update/2003/03-march/e0331a.htm>.

Operation Amber Fox. (2004, August 6). *NATO's Role in the Republic of Macedonia*.

Преземено January 17, 2017 од North Atlantic Treaty Organisation:

<http://www.nato.int/fyrom/home.htm>.

Operations and missions: past and present. (2016, Decembar 21). Преземено

January 11, 2017 од North Atlantic Treaty Organization:

http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm.

Peacekeeping Fact Sheet. (2016, December 31). Преземено January 9, 2017 од

United Nations Peacekeeping:

<http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/factsheet.shtml>.

Resolute Support Mission. (2016, Decembar 31). *Resolute Support Mission (RSM):*

Key Facts and Figures. Преземено January 11, 2017 од North Atlantic Treaty Organization:

http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_12/20161207_2016-12-RSM-Placemat.pdf.

SEEBRIG. (2016, January 9). Преземено January 17, 2017 од South East Europe

Brigade: <http://www.seebrig.org/mpfsee/south-eastern-europe-brigade-seebrig-2.html>

SEEBRIG Force Structure. (2016, January 4). Преземено January 15, 2017 од South

East Europe Brigade: <http://www.seebrig.org/organization/seebrig-structure.html>

Shaping of a Common Security and Defence Policy. (2016, July 8). Преземено

January 23, 2017 од European Union External Action:

https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5388/shaping-of-a-common-security-and-defence-policy_en

Sudjelovanje OS RH u operacijama potpore mira. (2016, April 24). Преземено

January 17, 2017 од Oruzane snage Republike Hrvatske:

http://www.osrh.hr/#rubData/HTML/HR/MVS/MISIJE/20160425_Sudjelovanje_OS_RH_u_operacijama_potpore_miru/Sudjelovanje_OS_RH_u_operacijama_potpore_miru_HR.htm.

Suez Crisis. (2009). Преземено January 9, 2017 од History:

<http://www.history.com/topics/cold-war/suez-crisis>.

UN misije i operacije potpore miru. (2016, March 23). Преземено January 17, 2017 од Оружане снаге Републике Хрватске:
http://www.osrh.hr/#rubData/HTML/HR/MVS/MISIJE/20160321_UN_misije_i_operacije_potpore_miru/UN_misije_i_operacije_potpore_miru_HR.htm.

UN Mission's Summary. (2016, Decembar 31). *UN Mission's Summary by Country*. Преземено January 27, 2017 од United Nations Peacekeeping:
http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2016/dec16_3.pdf.

United Nations. (2016). *Peace and Security*. Преземено December 25, 2016 од United Nations Peacekeeping:
<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peace.shtml>.

United Nations Confidence Restoration Operation. (1996). Преземено January 9, 2017 од United Nations:
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/uncro.htm>.

United Nations Department of Public Information. (1999, March 16). *UNPREDEP Mission Profile*. Преземено January 9, 2017 од United Nations, :
http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unpred_p.htm.

United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina. (2003). Преземено January 9, 2017 од United Nations:
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmibh/mandate.html>.

United Nations Peacekeeping. (2016). Преземено December 26, 2016 од
<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/history.shtml>.

Иванов, Ѓ. (2016, август 18). *Одбележување на 18 Август - Денот на Армијата на Република Македонија*. Преземено февруари 3, 2017 од Претседател на Република Македонија: <http://www.president.mk/mk/2011-06-17-09-55-07/2011-07-19-10-40-39/3967--18-.html?qh=YToxOntpOjA7czoxNjoi0LzQuNCz0YDQsNC90YLQuCi17fQ%3D%3D>.

Министерство за одбрана на РМ. (н.д.). *Придонесот на Република Македонија кон мировната операција на ЕУ за кризен менаџмент во БиХ, АЛТЕА*. Преземено 25 јануари, 2017 од Министерство за одбрана на Република Македонија: http://morm.gov.mk/?page_id=701&lang=mk.

Поддршка на КФОР. (н.д.). Преземено февруари 1, 2017 од Министерство за одбрана на Република Македонија:

http://morm.gov.mk/?page_id=4586&lang=mk.

УНИФИЛ. (2015). *Учество на Република Македонија во мировната операција на Обединетите нации во Либан, УНИФИЛ.* Преземено Јануари 20, 2017 од Министерство за одбрана на Република Македонија:

http://morm.gov.mk/?page_id=706&lang=mk.

КРАТЕНКИ

АРМ –	Армија на Република Македонија;
АНА -	Авганистанската национална армија;
БДП –	Бруто домашен продукт;
ГНПЧ –	Годишна национална програма за членство во НАТО;
ДПРО –	Долгорочен план за развој на одбраната;
ЕУ –	Европска Унија;
ЕУБГ –	Борбени Групи на Европската Унија;
ЗБОП -	Заедничката безбедносна и одбранбена политика на Европската Унија;
ИЕН -	Импровизирани експлозивни направи;
ЈНА -	Југословенска народна армија;
КИС -	Комуникацискиот информативен систем;
ММСЈИЕ -	Мултинационални мировни сили на Југоисточна Европа;
НАТО –	Северно атлантска договорна организација;
ООН –	Организација на Обединети Нации;
ПзМ –	Партнерство за мир;
ПВУК -	Политичко-воениот управен комитет;
САД –	Соединети Американски Држави;
СЕЕДМ –	Процес на соработка на министрите за одбрана од Југоисточна Европа;
СССР –	Сојуз на Советските Социјалистички Републики;
СОП -	Стратегискиот одбранбен преглед;
ФЕНИКС –	Мисија на САД во Авганистан;
ЦНЛ -	Центар за научени лекции;
ВМТФ -	Balkan Medical Task Force;
CREVAL -	Combat Ready Evaluation;
CFSP –	Common Foreignn and Security Policy;
EUFOR ALTHEA –	European Union Force ALTHEA in Bosnia and Herzegovina;

EUFOR TCHAD/RCA – European Forces in Eastern Chad and North Eastern Central African Republic;

EUPT – European Union Planning Team;

EULEX - European Union Rule of Law Mission in Kosovo;

EUTM - European Union Training Mission;

FRONTEKS – European Border and Coast Guard Agency;

HNCC – Host Nation Coordinative Center;

KFOR – Kosovo Force;

ISAF – International Security Assistance Force;

IPTF - International Police Task Forces;

IFOR - Implementation Force;

JALLC - Joint Analysis and Lessons Learned Centre;

MAP - Membership Action Plan;

MINURSO - United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara;

MONUSCO - United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo;

MINURCAT - United Nations Mission in the Central African Republic and Chad;

MINUSMA - United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali;

MINUSTAH - United Nations Mission in Haiti;

MoD&ARFBH – Ministry of Defence and Armed Forces of Bosnia and Herzegovina;

NTM - Iraq - NATO Training Mission in Iraq;

NRF - NATO Response Forces;

NAVFOR ATALANTA – Naval Forces ATALANTA;

NEL – NATO Evaluation Level;

OMLT – Operational Mentoring and Liaison Team;

PRTs - Provincial Reconstruction Teams;

PARP – Planning and Review Process;

SFOR- Stabilization Forces;

SOFA -	Status of Forces Agreement;
SEDM -	SouthEast Defence Ministerial;
SEEBRIG -	South East European Brigade;
TRITON -	Border Security Operation by European Union in Mediterranean Sea;
TAAC –	Train Advise Assist Command;
TACEVAL -	Tactical Evaluation;
UNTSO -	United Nations Truce Supervision Organisation;
UNIFIL –	United Nation Interim Force in Lebanon;
UNCRO -	United Nations Confidence Restoration Operation;
UNEF -	United Nations Emergency Forces;
UNPREDEP -	United Nations Preventive Deployment Force;
UNMIBH -	United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina;
UPROFOR -	United Nations Protection Force;
UNMIK -	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo;
UNOMOG -	United Nations Observer Mission in Georgia;
UNAMSIL -	United Nations Mission in Sierra Leone;
UNMIL -	United Nations Mission in Liberia;
UNMOGIP -	United Nations Monitoring Group in India and Pakistan;
UNAMA –	United Nations Assistance Mission in Afghanistan;
UNMEE -	United Nations Mission in Eritrea and Ethiopia;
UNMISET -	United Nations Mission in East Timor;
UNMISS -	United Nations Mission in South Sudan;
UNIMIS -	United Nations Mission in Sudan;
UNFCYP -	United Nations Mission in Cyprus;
USCENTCOM –	United States Central Command;
UNSC. Resolution –	United Nations Security Council Resolution.

ПРИЛОГ бр. 1. - ШТО ДРУГИТЕ РЕКОА ЗА НАШИТЕ МИРОВНИЦИ

Учеството на Македонија во мировни и хуманитарни мисии ја направи неа препознатлива како со ништо друго во светот. Досега нашите мировници покажаа висока професионалност и големи резултати во извршување на задачите во меѓународните мировни и хуманитарни мисии. Ваквиот придонес е нашироко препознаен и вреднуван од светските лидери, политичари, генерали, команданти, амбасадори, воени претставници, експерти. Говорите на многу лидери во земјата и светот се составени често пати со некои параграфи па и со цели содржини кога се работи за очекувањата кои нашата земја ги постигна кон придонесот во меѓународниот мир.

Во текстот што следува ќе пренесеме во изворна форма некои од пораките кои останатите го кажале за придонесот на Република Македонија во меѓународните мировни и хуманитарни мисии. Цитатите се земни во оригинал и во целост од изворот каде се објавени.

Претседателот на Република Македонија и врховен командант на вооружените сили Ѓорге Иванов во своето обраќање на централната свеченост по повод роденденот на АРМ на 18 Август 2013 ќе истакне:

„Горд сум на Армијата на Република Македонија, која по својата професионалност, посветеност и постигнати резултати, постојано ги надминува нашите очекувања и очекувањата на нашите НАТО пријатели, партнери и сојузници. Верувам дека ќе дојде денот кога кон успешното учество во мировните мисии и бројните индивидуални одличја ќе се додаде и колективното признание кое сме го заслужиле – полноправното членство на Република Македонија во НАТО. Стремеж што ги сплотува сите наши граѓани, независно од етничката, верската или која било друга припадност. Ќе продолжиме да ги споделуваме одговорностите со нашите сојузници, и покрај тоа што не ги чувствуваме придобивките од полноправното членство“.

Командантот на Командата на здружените сили на НАТО во Неапол, Адмирал Брус Клинган при посетата остварена на 01.02.2013 во средбата со началникот на ГШ на АРМ, генерал-потполковник Горанчо Котески и со министерот за одбрана Талат Џафери истакна дека е

„Имп्रेसиониран од придонесот кој Република Македонија и АРМ го даваат со учеството во мировните мисии, додавајќи дека соработката со АРМ игра значајна улога во реформските процеси на Армијата, како и во донесувањето на важни одлуки во планирањето на мисиите на Алијансата.“

Американскиот генерал Мајкл Дуби е задоволен од подготвеноста на АРМ и од нејзиното учество во мисиите во странство. Тој при посетата на Република Македонија се сретна со началникот на Генералштабот генерал потполковник Мирослав Стојановски, при тоа Генерал Дуби изјави:

„Репутацијата на војниците на АРМ е надалеку позната и документирана за нивната служба во Ирак и во Авганистан. Во Авганистан тие ќе треба да изведуваат различни мисии, но нивната обука ги става на највисокото ниво за извршување на овие мисии“(Радио Слободна Европа 15.02.2010).

Амбасадорот на САД нашата земја Пол Д. Волерс истакна дека:

„Република Македонија се докажа на регионален и на глобален план со активно учество во меѓународниот мир, чии војници беа дел од коалиционите сили во Авганистан и во Ирак“. „Македонија беше една од најголемите придонесувачи по глава на жител во меѓународната мисија на ИСАФ во Авганистан. Учеството во глобалната и регионална стабилност ги одразува заеднички вредности и силното партнерство со Македонија“ (Нетпрес 15.07.2011).

Заменик-помошникот на Секретарот за одбрана на САД за Русија, Украина и Евроазија, Евелин Фаркас ќе истакне:

„Исто така остануваме крајно благодарни на Република Македонија за нејзиното учество во мисии предводени од НАТО, како постојан и континуиран партнер во Авганистан и во други мисии, и се разбира се што превземаме и работиме заедно е да се зајакне Македонија и одбраната на Македонија, за да биде подготвена кога ќе дојде денот за интеграција во НАТО“ (ТВ 24вести 14.11.2013).

Полковник Александар Александров, шеф на НАТО-канцеларијата за врски во Република Македонија „Достигнувањата ве водат во семејството на НАТО“:

“Безбедноста, во последно време, стана неделива и универзална. Предизвиците станаа покомплексни и непредвидливи. Брзите, сложени и динамични промени, како и новите асиметрични закани, како што се тероризмот, транснационалниот организиран криминал, пролиферирацијата на оружје за масовно уништување, религиозниот радикализам, илегалната миграција, немирите, нефункционалните држави и кибер-нападите бараат координирана мултилатерална акција. Најефективниот начин за зачувување на безбедноста е превенцијата. На вашата држава и на целокупното општество им е јасно дека придонесот во мисиите за зачувување на мирот и задржувањето на закани далеку од националните граници, всушност претставува заштита на националната безбедност. Токму поради оваа причина, земјата се обврза во континуитет да учествува во мисии за поддршка на мирот предводени од НАТО, од ЕУ и од ОН, а со тоа да придонесува и кон регионалната, кон евроатлантската и кон глобалната безбедност и стабилност. Оттука произлегува и одговорноста да се обезбеди се што им е неопходно на силите на АРМ распоредени во мисии, за тие со гордост да ги исполнуваат

поставените задачи, со цел да се достигне просперитет и добросостојба на граѓаните. Ако се земе предвид аспирацијата за членство во НАТО, дополнителна придобивка од ова учество е тоа што нашето учество во мировните мисии придонесува за развојот на способностите на вооружените сили да работат заедно со членовите на вооружените сили на НАТО и со партнерските земји, како и да го подигнат нивото на интероперазивност, со што се олеснуваат и одбранбените реформи. Веќе неколку години вашата земја со своите сили придонесува во мисиите за поддршка на мирот, односно таа учествува во мисијата „Слобода за Ирак“, во тековните ИСАФ-мисии предводени од НАТО во Авганистан, во мисијата АЛТЕА, предводена од ЕУ во Босна и Херцеговина и во мисијата УНИФИЛ во Либан. Исто така, земјата и понатаму им укажува неопходна поддршка на силите на КФОР кои транзитираат преку нејзината територија. Сето ова НАТО многу го цени, и во бројни пригоди ја искажува својата благодарност. Мое лично уверување е дека, преку достигнувањата во областа на безбедноста и трансформацијата, вашата земја ќе го добие заслуженото место во семејството на НАТО” (ШТИТ, Магазин на Министерството за одбрана на Република Македонија, посебно издание, декември 2012 година).

Аиво Орав, евроамбасадор, шеф на делегацијата на Европската Унија во Република Македонија „Значаен придонес кон севкупните безбедносни и одбранбени напори на Европа“

„Европската Унија е благодарна за вашето учество во меѓународните мисии за одржување и создавање на мирот предводени од странана ООН, на НАТО и на ЕУ. Преку ова активно учество придонесувате кон градењето на мирот и стабилноста во светот, една од врвните стратешки цели на Европската Унија. Благодарение на демократската транзиција, изминативе неколку години земјата ги

гради своите капацитети за активно учество во овој процес. ЕУ е задоволна од квалитетот на политичкиот дијалог со вашата земја во врска со прашањата поврзани со надворешната политика и одбраната. Ви упатуваме пофалби за вашиот активен и континуиран ангажман во Европската одбранбена и безбедносна политика. Овој ангажман е истакнат во извештаите за напредокот објавени од страна на Европската комисија во изминативе неколку години. Исто така, ви благодариме за вашето континуирано учество во мисијата на ЕУФОР, АЛТЕА, во Босна и Херцеговина. Ја поздравуваме искажаната подготвеност на земјата за учество во ЕУ БГ II/2012, која ќе биде во функција во втората половина на оваа година. Преку учеството во ЕУ БГ II/2012, заедно со партнерите на ЕУ, вие давате значаен придонес кон севкупните безбедносни и одбранбени напори на Европа. Покрај тоа, треба да се земе предвид дека во октомври 2012 година е потпишана Спогодбата меѓу вашата земја и Европската Унија за формирање на рамка за учество во мисии за управување со кризи на Европската Унија. Ова, несомнено ќе го олесни понатамошното учество на вашата армија во мисиите за управување со кризи на ЕУ. Потпишувањето на оваа спогодба претставува уште еден чекор напред во развивањето на нашите партнерски односи во рамките на Заедничката безбедносна и одбранбена политика на Европската унија. “Кога зборуваме за мирот воопшто тогаш не треба да заборавиме дека тој се шири како концентрични кругови почнувајќи од внатрешниот мир на индивидуата, мирот во фамилијата, општеството, регионот па и пошироко” (ШТИТ, Магазин на Министерството за одбрана на РМ, посебно издание, декември 2012 година).

Пол Д. Волерс, амбасадор на САД во Република Македонија „Меѓусебна доверба и соработка“:

„Повеќето од најтешките безбедносни предизвици со кои се соочува денешниот свет најдобро можат да бидат решени преку ефикасна меѓународна соработка. Армијата на Република Македонија и нејзиното цивилно раководство ги поддржуваат ваквите напори, давајќи голем придонес кон мировните и коалициските мисии, и на регионално и наглобално ниво. Споделувајќи ги рамо до рамо безбедносните обврски како партнери, ние повеќе можеме да постигнеме како колектив, отколку што би можеле тоа да го сториме поединечно. Во последниве години, повеќе од 2100 македонски војници биле распоредени заедно со американските војници во Ирак и во Авганистан. Освен тоа, распоредувањето во операцијата АЛТЕА (мировната мисија на Европската унија во Босна) и во Преодните сили на Обединетите нации во Либан, уште еднаш покажаа дека Македонија е стабилен партнер кој сака да дава значаен придонес во напорите да се остварува и да се унапредува мирот и стабилноста. За време на сите заеднички мировни мисии, нашите воени сили развија меѓусебна доверба и соработка којашто продолжува да се развива и да се продлабочува. Оваа заемна доверба најзпечатливо беше демонстрирана за време на успешното заедничко распоредување во Авганистан на македонските војници вклопени во единиците на Националната гарда на Вермонт. Македонија е ценет пријател и партнер на Соединетите Држави уште од времето на осамостојувањето, и ние сме сигурни дека и во иднина ќе продолжиме да работиме и заедно да ги решаваме, рамо до рамо, заедничките предизвици на утрешнината“ (ШТИТ, Магазин на Министерството за одбрана на Република Македонија, посебно издание, декември 2012 година).

Кристофер Ивон, амбасадор на Обединетото Кралство во Република Македонија „Репутацијата на македонските вооружени сили е на високо ниво“:

„Уште од распоредувањето на „скорпиите“ пред неколку години, па се до денес, Вооружените сили на Обединетото Кралство и Република Македонија континуирано беа распоредувани на мисии во Авганистан како дел од мисијата ИСАФ. Нивната блиска соработка продолжува и понатаму – двапати годишно се обезбедува воздухопловен транспорт од Обединетото Кралство за контингентите на АРМ и обезбедување на услуги за логистичка поддршка од Обединетото Кралство за македонските трупи. И двете земји имаат клучна тековна улога: одржување на сигурна и безбедна средина за авганистанското население, додека тие градат нова иднина за нивната држава и се оневозможува создавање безбедни засолништа за терористите. Професионализмот и посветеноста на двете армии во една тешка средина е одличен пример за тоа како една ваква соработка може да даде резултати на терен. Исто така, оваа соработка го демонстрира придонесот на Македонија како сила за позитивни промени. Способноста на АРМ и нивната подготвеност за полноправно членство во НАТО се многу евидентни. Почитувањето и репутацијата на македонските вооружени сили, стекнати преку такви распоредувања, се на високо ниво, и Обединетото Кралство многу се гордее што ја одигра својата улога за поддршка на овие остварувања“ (ШТИТ, Магазин на Министерството за одбрана на Република Македонија, посебно издание, декември 2012 година).

Потполковник Арнолд Мајер воено аташе на Сојузна Република Германија во Република Македонија „Македонските воени сили се докажаа како одговорен и доверлив партнер“:

„Германските воени сили веќе неколку години имаат успешна, блиска соработка со македонските воени сили. Покрај билатералната соработка која, пред се, се состои од меѓусебни информативни посети и преземање мерки за усовршување, треба да се наведе и соработката во меѓународните мисии. Од големо значење беше билатералната македонска поддршка за успешните мисии на НАТО „Essential Harvest“, „Amber Fox“ und „Allied Harmony“, кои од 2001 до 2003 година дадоа особен придонес за стабилизирање на вашата земја. Особено треба да се истакне ангажманот на македонските воени сили во Авганистан. Овие војници од 2003 година делумно се ангажирани под германско водство. Притоа, македонските војници секогаш ги исполнувале своите задачи професионално и со целосен ангажман. Исто така, од големо значење е и логистичката поддршка која, започнувајќи од 1999 година, се укажува на КФОР. Првично, работата на македонскиот Центар за логистичка координација во земјата-домаќин (Host Nation Support Coordination Centre) се одвиваше во соработка со главниот штаб на НАТО во Скопје. Откако главниот штаб на НАТО се распушти, македонскиот Центар за логистичка координација во земјата –домаќин самиот ја презеде целата одговорност за логистичката поддршка на мисијата на КФОР. Соработката во операцијата АЛТЕА во Босна и Херцеговина, во која македонските воени сили даваат свој придонес со два хеликоптери за воздушен превоз, беше под ‘сенка’ на урнувањето на еден хеликоптер во 2008 година, што резултираше со 11 мртви. Нов заеднички предизвик претставува соработката во рамките на борбените групи на ЕУ. Во втората половина од 2012 година, Македонија, под германско водство, во тие борбени групи учествува со еден не толку мал дел, а со тоа суштински придонесува не само за оперативноста на оваа борбена група, туку и за политичките цели на Заедничката безбедносна и одбранбена политика на Европската унија. Долготрајната германско-

македонска соработка се потврди при сите ангажмани а истовремено македонските воени сили се докажаа како одговорен и доверлив партнер“ (ШТИТ, Магазин на Министерството за одбрана на Република Македонија, посебно издание, декември 2012 година).

Ѓуrol Сокменсуер, амбасадор на Република Турција во Република Македонија „Македонија во мировните мисии ќе го задржи истото високо ниво“: „Националните и регионалните кризи и конфликти излегоа во преден план во периодот по Студената војна, заедно со ризиците и заканите како што се тероризмот и пролиферацијата на оружје за масовно уништување. Како резултат на овие нови безбедносни потреби, мисиите за поддршка на мирот и мисиите за одржување на мирот значително се зголемија. Во тој контекст, како земја која посветува најголемо внимание на регионалниот и на глобалниот мир, безбедност и стабилност, Турција е благодарна за придонесот на Македонија во мисиите за одржување на мирот предводени од ОН, од НАТО и од ЕУ во Авганистан (ИСАФ), во Ирак („Слобода за Ирак“), во Босна и Херцеговина (АЛТЕА), во Либан (УНИФИЛ) и на Косово (КФОР). Иако Република Македонија помина низ тежок период кон крајот на 1990-тите и за време на конфликтот во 2001 година, денес се докажа дека Македонија целосно се заложува за придонес кон меѓународниот мир и безбедност преку своето активно учество во повеќе мисии за одржување на мирот. Уверен сум дека севкупната заложба на Македонија во меѓународните мисии за одржување на мирот ќе го задржи истото високо ниво како и досега. Како доказ на извонредните билатерални односи помеѓу нашите две земји, вредно е да се спомене дека учеството на Македонија во операцијата ИСАФ започна во август 2002 година со испраќање на двајца офицери како дел од турскиот контингент во Авганистан. Во оваа прилика, би сакал уште еднаш да ја изразам мојата голема поддршка за остварување на целта на Македонија – да постигне целосна интеграција во Евроатлантската заедница, што уште повеќе ќе придонесе за просперитет и стабилност во регионот, но и во

пошироки рамки“ (ШТИТ, Магазин на Министерството за одбрана на Република Македонија, посебно издание, декември 2012 година).

Нилс Рагнар Камсваг, амбасадор на Кралството Норвешка, акредитиран за Република Македонија *„Македонија докажа дека поседува цврст воен медицински капацитет“*:

“Нашето заедничко распоредување во ИСАФ беше важен елемент во позитивниот развој на билатералните односи помеѓу Македонија и Норвешка во последните години. Не само што не зближи заедничкото распоредување во практична смисла, туку ова, исто така, претставува солиден критериум во нашите напори да се создадат заеднички придобивки во операција каде медицинската услуга е од клучна важност. Знам дека обезбедувањето на болница, предводена од Норвешка, во Мејмана, Авганистан, не би било можно без македонските хируршки тимови. Македонија обезбеди хируршки тимови за контингенти во норвешкиот провинциски тим за реконструкција во Мејмана. Нивото на компетентност и професионалната заложба демонстрирана од македонскиот персонал беа навистина импресивни и спасуваа животи. Свкупно, Македонија докажа дека поседува цврст воен медицински капацитет. Чест ми е што Норвешка беше во можност да придонесе во зајакнувањето на овој капацитет преку донацијата на полска болница во октомври 2012 година. Убеден сум дека нашите цврсти врски на полето на воената медицина ќе продолжат и понатаму. Норвешка ќе продолжи да ги поддржува проектите во Македонија со цел унапредување на евроатлантските интеграции и охрабрување на континуираното имплементирање на тековните реформи. Норвешка го цени значителниот придонес на Македонија кон мисиите на НАТО и ги поддржува амбициите на Македонија за приклучување во НАТО. Искрено се надеваме дека полската болница ќе биде распоредена во идните мисии на ОН или на

НАТО, и дека оваа способност уште повеќе ќе ја зацврсти активната улога на Македонија во регионалната соработка на Западен Балкан” (ШТИТ, Магазин на Министерството за одбрана на Република Македонија, посебно издание, декември 2012 година).

Аналитичарот Исмет Рамадани ќе каже:

„Еден од најголемите наши адуты за членство во НАТО, е придонесот што го даваме во Авганистан и во мировните мисии, затоа мислам дека треба да се продолжи со тоа, затоа што после тоа доаѓа период кадешто Република Македонија ќе го има својот дел и во тоа што значи и економски и друг интерес во Авганистан, односно во сите тие мисии кадешто учествуваме“ (Радио Слободна Европа 15.10.2013)..

Б. Марковски од Балканскиот форум за безбедност, изјави дека тоа е:

„Признание дека Македонија е подготвена да придонесува преку своите мисии за развојот и на цивилното општество... во текот на извршувањето на мисиите војниците покажаа завидни резултати за што добија и одликувања. Еве сега позитивна последица од таквиот начин на работа, односно од таквиот начин на дејствување на припадниците на Армијата на Република Македонија во оваа мисија, предложено и понатаму да останат во Авганистан, по повлекувањето на мировните мисии“ (15.10.2013 Радио Слободна Европа).

Од претходните интервјуа можеме јасно да видиме колку се ценети нашите мировници како и придонесот на Република Македонија за меѓународниот мир. Овие мислења се многу важни затоа што се дадени од луѓе кои директно или индиректно се инволвирани во донесувањето на одлуките, формирањето на контингенти како и работата на терен со нашите мировници.

ПРИЛОГ бр. 2. АНКЕТА

АНКЕТА СО ПРИПАДНИЦИТЕ НА АРМ КОИ БИЛЕ ВО МИРОВНИ И ХУМАНИТАРНИ МИСИИ

Ве молиме да одговорите на следните прашања за учеството на АРМ во мировни и хуманитарни мисии. Вашите одговори ќе помогнат во истражувачкиот дел на докторската теза под наслов „Учеството на АРМ во мировни и хуманитарни мисии и придонесот за меѓународниот мир“. Вашите размислувања и ставови ќе бидат од голема вредност при елаборацијата на клучните хипотези на трудот. Вашите одговори ќе се користат исклучиво за научно-истражувачка намена и под услов на загарантирана анонимност. Однапред, голема благодарност за подготвеноста да бидете испитаник во ова истражување.

ОПШТИ ПОДАТОЦИ:

1. Пол: А) машки Б) женски
2. Единица А) 1мпбр Б) 2мпбр В) ОСН Г) ВИНГ Ѓ) друга единица
3. Ранг: **А)** офицер **Б)** подофицер **В)** проф. војник Ѓ) Цивилно лице
4. Години на искуство во армија А) до 10 год. Б) до 20 год. В) над 20 год.
5. Во која мисија сте учествувале и која година (ротација):
 А) Слобода за Ирак _____ В) АЛТЕА _____
 Б) ИСАФ _____ Г) УНИФИЛ _____

6. Според вас, АРМ учествува во мировни и хуманитарни мисии поради:

- А) придонес во светскиот мир
 - Б) приближување на РМ до членството во колективни безбедносни системи
 - В) поддршка на акциите на нашиот сојузник САД
 - Г) друго (напишете што мислите)
-

7. Според Вас начинот на избор на кандидати за во мисија е :

- А) професионален
 - Б) непрофесионален
 - В) друго (напишете што мислите)
-

8. Кој е основниот мотив за ваше учество во мисија ?

9. Според Вас колку се контингентите добро опремени со материјално технички средства за своите мисии?

- А) недоволно В) добро
 - Б) доволно Г) многу добро
 - Д) друго (напишете што мислите)
-

10. Според Вас најважен фактор за успешно партиципирање во мисија е?

- А) Образование и обука
 - Б) Научени Лекции
 - В) Животниот стандард на учесниците
 - Г) Опремување на контингентите со материјално технички средства
 - Д) друго (напишете што мислите)
-

11. Како беше прифатен вашиот контингент од страна на другите контингенти во мисијата?

- А) добро
 - Б) многу добро
 - В) друго (напишете што мислете)
-

12. Со кој контингент имавте најдобра соработка?

13. дали сте биле во животна опасност во текот на мисијата?

- А) никогаш
- Б) еднаш
- В) повеќе пати
- Г) друго (напишете што мислете)

14. Дали сметате дека се почитува меѓународното хуманитарно право во мисиите?

- А) недоволно се почитува
 - Б) доволно се почитува
 - В) многу добро се почитува
 - Г) друго (напишете што мислете)
-

15. Дали имавте контакт со локалната популација?

- А) не
- Б) малку
- В) средно
- Г) многу
- Ѓ) друго (напишете што мислете)

16. Колку знаевте за земјата во која бевте пред да заминете?

А) малку Б) средно В) многу

Д) друго (напишете што мислите) _____

*ако сте биле во две или повеќе мисии назначете колку за која!

17. Колку е важно познавањето на локалните обичаи, културата, јазикот итн.?

А) малку

Б) средно

В) многу

Г) друго (напишете што мислите)

18. Според Вас цивилно - воената соработка претставува:

19. Дали е добро да има жени во контингентите во овие мисии?

А) не

Б) да

В) не знам

Г) (напишете зошто сте избрале А или Б)

20. Како ја оценувате мисијата во која сте учествувале

А) мировна

Б) хуманитарна

В) друга

21. Дали сте барале специјалистичка помош за пост - трауматски стрес?

А) не

Б) да

22. Дали пак би учествувале во мисија?

- А) да Б) не В) можеби

23. Дали сте задоволни од односот на државата кон Вас како учесник во мисија?

- А) малку
Б) средно
В) многу
Г) друго (напишете што мислите)
-

24. Што мислите колку јавноста во РМ ја цени Вашата работа?

- А) малку
Б) средно
В) многу
Г) друго (напишете што мислите)

25. Дали сметате дека РМ има изградено ефикасна стратегија за долгорочно учество во вакви мисии?

- А) да
Б) не
В) друго (напишете што мислите)
-

26. Колку сметате дека досегашниот начин на справување со конфликтите е соодветен?

- А) малку
Б) средно
В) многу
Г) друго (напишете што мислите)
-

27. Кој начин го преферирате за зачувување на меѓународниот мир?

- А) употреба на воена сила
 - Б) асистенција и развој
 - В) дипломатија
 - Г) преговори
 - Д) (напишете што мислите)
-

28. Дали Вашите искуства се земаат во предвид за изработка на доктрини?

- А) не
 - Б) да
 - В) не знам
 - Г) друго (напишете што мислите)
-

29. Според Вас, што треба да се менува врз основа на досегашните искуства?

- А) бројот на учесници во мисии
- Б) структурата во однос на оф, поф и пфв
- В) учество со поголем број медицински тимови
- Г) половата структура
- Д) друго (напишете што мислите)

30. Напишете некои научени лекции кои Вие сте ги извлекле од Вашето учество! _____

Ви благодариме за вашето време и внимание!